

A mediáció ereje és határai

Konfliktuskezelés az iskolától a munkahelyig

szerkesztette:
Glavanits Judit

Széchenyi István Egyetem, Deák Ferenc Állam-és Jogtudományi Kar,
Modern Technológiai és Kiberbiztonsági Jogi Tanszék

Győr, 2026.

Szerkesztő:
Glavanits Judit

Szerzők:
© Balogh Enikő, Bata Eszter, Ferencz Jácint, Glavanits Judit, Horváth Gizella
Szabina, Horváth Gréta, Jungi Eszter, Lascsik Zsófia, Mohári Enikő, Szabó-Homai
Márta, Székely Adrienn

ISBN (pdf) 978-615-6443-54-0

Kézirat lezárva: 2026. július 30.

Kiadó: Széchenyi István Egyetem, Deák Ferenc Állam-és Jogtudományi Kar, Modern
Technológiai és Kiberbiztonsági Jogi Tanszék
Felelős kiadó: Dr. Glavanits Judit
Cím: 9026 Győr, Áldozat u. 12.

Tartalom

A szerkesztő előszava	7
Horváth Gréta:	
AZ ALTERNATÍV VITARENDEZÉS HELYE A SZOLGÁLTATÓ ÁLLAM KONCEPCIÓJÁBAN	9
1. Bevezető gondolatok	9
2. A bírósági eljárások funkcionális korlátai.....	10
2.1. A peres eljárások időtartama	10
2.2. Az ítélezést befolyásoló emberi tényezők	11
2.3. A sértett szerepének marginalizálódása	12
3. Az alternatív vitarendezési utak elméleti és jogi keretei	16
3.1. Az alternatív vitarendezés fogalma és típusai: mediáció, békéltető testületek, pénzügyi békéltetés, bírósági közvetítés	16
3.2. Történeti háttér és nemzetközi kitekintés	18
3.3. Magyarországi szabályozási környezet	20
3.4. Az alternatív vitarendezés hatékonyságának dimenziói.....	21
4. A szolgáltató állam koncepciója az igazságszolgáltatásban	23
4.1. A szolgáltató állam elméleti alapjai	23
4.2. A szolgáltató állam és az igazságszolgáltatás kapcsolódása	24
4.3. Az állami hatékonyság alkotmányos és költségvetési vetülete	24
4.4. Az alternatív vitarendezés mint a szolgáltató állami logika gyakorlati megnyilvánulása	25
4.5. Az állam szerepe az AVR támogatásában és intézményi beágyazásában	25
4.6. Nemzetközi kitekintés: a szolgáltató állam modellek a gyakorlatban	26
5. De lege ferenda javaslatok.....	27
5.1. Kötelező tájékoztatási kötelezettség bevezetése a peres eljárás megindítása előtt	27
5.2. A bírósági közvetítés intézményi és személyi feltételeinek megerősítése.....	28
5.3. Pénzügyi ösztönzők kiterjesztése és differenciálása	28
5.4. Az online vitarendezés intézményi kereteinek kiépítése	28
5.5. Tudatosságépítés és a társadalmi ismeretterjesztés intézményesítése.....	28
5.6. A közvetítői szakma minőségbiztosításának továbbfejlesztése.....	29
Balogh Enikő:	
EGÉSZSÉGÜGYI MEDIÁCIÓ MAGYARORSZÁGON ÉS A NEMZETKÖZI GYAKORLATBAN	35
1. Bevezető gondolatok	35
2. A betegjogok kialakulása és szerepe az egészségügyi konfliktusokban.....	36
3. Az egészségügyi mediáció és alternatív vitarendezés jogi háttere Magyarországon.....	37
4. Nemzetközi kitekintés az egészségügyi alternatív vitarendezés lehetőségeire	40
5. Az egészségügyi mediáció empirikus vizsgálata	43
6. Összegzés és következtetések	50
Jungi Eszter:	
MEDIÁCIÓ ÉS MAGÁNVÁD	55
1. Bevezető gondolatok - a mediáció helye a büntetőeljárásban.....	55
2. A magánvád helye a büntető eljárásban	57
3. A magánvád és a mediáció viszonya a hatályos szabályozásban	58
4. Személyes meghallgatás kontra mediáció.....	59
5. A legyőzött ellenérvek - a jogalkotói érvrendszer újragondolásának szükségessége.....	60
5.1. A legalitás elve jelenti a jogbiztonságot	61
5.2. Önkéntesség nélkül nincs mediáció.....	61
5.3. Büntetés nélkül megúszható a bűncselekmény... ..	61
5.4. Az állam büntetőigénye csorbát szenved... ..	61
5.5. A mediáció a büntetések pénzbeli megválthatóságát jelenti.....	62
6. Magánvádas esetelemzések - empirikus kutatási eredmények	62

Horváth Gizella Szabina:	
A KÖZVETÍTŐI ELJÁRÁSRA TERELÉS LEHETŐSÉGE A BÜNTETŐELJÁRÁSBAN, AVAGY KINEK A KEZÉBEN VAN A KAPU KULCSA?.....	69
1. Bevezetés	69
2. Resztoratív igazságszolgáltatás és a büntető mediáció kapcsolata	70
3. A büntetőügyekben történő közvetítői eljárás eljárásjogi és anyagi jogi szabályai	71
3.1. Eljárásjogi rendelkezések a kezdetektől 2018-ig.....	71
3.2. Eljárási szabályok 2018-tól (új Be.).....	74
3.3. A bíróság, mint közvetítői eljárást elrendelő szerv	79
3.4. A büntető mediációhoz kapcsolódó anyagi jogi rendelkezések	81
4. Büntető mediáció a statisztikai adatok tükrében.....	84
5. Összegző gondolatok	90
Glavanits Judit, Bata Eszter, Székely Adrienn:	
A MEDIÁCIÓ, MINT MUNKAERŐ-MEGTARTÓ ESZKÖZ AZ EGYÉNI MUNKAÜGYI KONFLIKTUSOKBAN.....	95
1. Bevezető.....	95
2. A munkaügyi konfliktusok alternatív rendezésének jogszabályi háttere	96
3. A munkaügyi konfliktusok és konfliktustudatos szervezeti kultúra	98
4. A mediáció, mint preventív munkahelyi konfliktuskezelő eszköz	100
5. A mediáció lehetőségei a nagyvállalati gyakorlatban	102
5.1. A nagyvállalati belső konfliktusok sajátosságai.....	102
5.2. A mediáció, mint HR szolgáltatás.....	105
6. Összegző gondolatok és javaslatok a jövő jogalkotása számára.....	106
Glavanits Judit, Mohári Enikő, Szabó-Homai Márta:	
KONFLIKTUSKEZELÉS AZ ÓVODÁTÓL A KÖZÉPISKOLÁIG: INTÉZMÉNYI JÓ GYAKORLATOK ÉS TANULÓI ATTITÜDÖK AZ ISKOLAI KONFLIKTUSKEZELÉS KAPCSÁN	109
1. Bevezetés	109
2. Az oktatási közvetítés szomorú intézményesítési kísérlete: az Oktatásügyi Közvetítő Szolgálat	111
3. Életkorhoz igazított konfliktuskezelési módok a köznevelésben - jó gyakorlatok	113
3.1. Persona Doll módszer óvodai alkalmazása.....	113
3.2. Kortárs mediáció egy vidéki általános iskolában	115
3.3. Resztoratív módszerek egy fővárosi gimnáziumban.....	116
4. Az iskolai konfliktusok megjelenése a 10. évfolyamon	117
5. Konklúzió	121
Lascsik Zsófia, Glavanits Judit:	
A SZINGAPÚRI MEDIÁCIÓS EGYEZMÉNY JOGALKALMAZÁSI KIHÍVÁSAI	125
1. Bevezetés	125
2. A Szingapúri Egyezmény létrejötte és hatálya	126
2.1. Az egyezmény indokoltsága, szükségessége	126
2.2. Aláírás ratifikáció nélkül?	128
2.3. Fenntartással történő csatlakozás	129
2.4. Az Európai Unió távolmaradása a Szingapúri Egyezménytől.....	130
3. A Szingapúri Egyezmény főbb rendelkezései.....	131
3.1. Tárgyi hatály.....	131
3.2. Formai követelmények.....	133
3.3. Elismerés és végrehajtás	134
3.4. A végrehajtás megtagadása.....	136
4. A Szingapúri Egyezmény jövőjéről	138
Glavanits Judit:	
A KÖTELEZŐ MEDIÁCIÓ KITERJESZTÉSE: A RÉSZVÉTELI LEHETŐSÉGTŐL A MEGALAPOZOTT VÁLASZTÁSIG.....	141
1. Bevezető.....	141

2. A kötelező közvetítés paradoxona?	142
2.1. Eljárási szabályok a nemzetközi gyakorlatban	142
2.2. Bíróági joggyakorlat a kötelező mediáció kapcsán	143
3. A mediációs eljárásra kötelezés kiterjesztésének lehetőségei	145
3.1. Öröklési jogviták a hagyatékátadást megelőzően	146
3.2. Birtokvédelmi és szomszédjogi jogviták	147
3.3. Gazdasági társaságok belső jogvitái	150
3.4. Pénzügyi jogviták - a méltányossági eljárás helyett mediáció?	152
4. Összegzés és jogalkotási javaslatok	153

Ferencz Jácint:

NEM CSODASZER! A MEDIÁCIÓS ELJÁRÁS KORLÁTAI, NEHÉZSÉGEI A NEMZETKÖZI SZAKIRODALOM ÉS A GYAKORLATI TAPASZTALATOK TÜKRÉBEN	156
1. Bevezető gondolatok	156
2. A mediációs eljárás kudarcának típusai	157
2.1. Bántalmazó vagy erőfölényes kapcsolatok észrevétlensége	158
2.2. Az alapul fekvő jogviszony erőegyensúly hiánya	159
2.3. Politikai, vallási, világnézeti kérdések	160
2.4. Rosszhiszemű vagy megtévesztő ügyvitel	162
2.5. Eszkalálódott konfliktusok és a mediációra utalás rossz időzítése	163
3. A hazai mediációs rendszer néhány tapasztalata	164
4. Összegző gondolatok - mi teszi sikertelenné a mediációt?	165

A szerkesztő előszava

A közvetítés több, mint egy jogilag szabályozott eljárás vagy elsajátítható konfliktuskezelési technika. Olyan szemléletmód, amely a vita résztvevőiben nem ellenfeleket, hanem saját helyzetük alakítására képes, felelős embereket lát. Abból indul ki, hogy a konfliktus nem feltétlenül lezárandó vagy elfojtandó rendellenesség, hanem megfelelő keretek között a megértés, az együttműködés és akár a megújulás kiindulópontja is lehet. E szemlélet átadása és szélesebb körű megismertetése hívta életre azt a szakmai műhelyt, amely 2018 óta működik a Széchenyi István Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Karán.

A képzési kínálatunkban elsőként az Alternatív vitarendező, közvetítő szakjogász szakirányú továbbképzési szak indult el, majd a bemeneti követelmények szélesítése, a nem-jogász végzettségű kollégák felé való nyitás után képzéseink köre a Konfliktuskezelő (mediátor) szakember szakirányú továbbképzési szakkal bővült. A gyakorlati órákon ez a sokféleség kezdettől fogva gazdagítja a közös munkát: jogászok, pedagógusok, gazdasági, műszaki, egészségügyi és más területeken dolgozó szakemberek osztják meg egymással tudásukat és saját hivatásuk tapasztalatait. Képzéseink tudatosan és hangsúlyosan gyakorlatorientáltak. A mediáció ugyanis nem sajátítható el kizárólag könyvekből: szükség van helyzetgyakorlatokra, esetmegbeszélésekre, a kommunikációs eszközök kipróbálására, valamint arra is, hogy a leendő közvetítő saját működésére, előfeltevéseire és reakcióira reflektáljon. A gyakorlati felkészültség mögött ugyanakkor nélkülözhetetlen az elméleti megalapozottság. Hallgatóink ezért tanulmányaik lezárásaként minden évben szakdolgozatban foglalják össze és gondolják tovább megszerzett ismereteik egy részét. Ezek a dolgozatok lehetőséget teremtenek arra, hogy szerzőik egy-egy számukra fontos kérdést önállóan vizsgáljanak meg, gyakorlati tapasztalataikat tudományos igényű elemzéssel kapcsolják össze, és új szempontokkal gazdagítsák a mediációról folyó szakmai párbeszédet.

A 2025/2026-os tanévben olyan kiemelkedő színvonalú írások születtek, amelyek mellett szakfelelősként sem lehetett szó nélkül elmenni. Minőségük egyszerre tanúskodik szerzőik elkötelezettségéről, szakmai érettségéről és a témavezetők gondos, támogató munkájáról. Úgy éreztük, hogy ezeket a tanulmányokat nem hagyhatjuk kiadatlanul. Nem csupán azért, mert méltó eredményei egy intenzív tanulási folyamatnak, hanem azért is, mert fontos és időszerű adalékokkal szolgálhatnak a hazai mediációs szakirodalomhoz. Emelett oktatóink egy része is úgy érezte, hogy kutatásai során gyűlt össze néhány fontos tapasztalatuk, amelyekkel a mediáció témájához érdemben hozzá tudnak járulni.

Az elmúlt hat évfolyamon több mint százhusz szakember végezte el képzéseink valamelyikét. Van, aki közvetítőként dolgozik, más a vezetői, jogászi, pedagógusi vagy segítői munkájában hasznosítja a megszerzett tudást. Tevékenységükkel nap mint nap hozzájárulnak ahhoz, hogy a mediáció és az alternatív vitarendezés más formái egyre több szakmai közösségben váljanak ismertté és elfogadottá. Egy képzés valódi hatása ugyanis nemcsak a kiadott oklevelek számában mérhető, hanem azokban a beszélgetésekben, döntésekben és megoldásokban is, amelyek résztvevői már másként tekintenek a konfliktusokra.

Ez a kötet azt kívánja bemutatni, hogyan látjuk mi a közvetítői eljárás múltját, jelenét és mindenekelőtt a jövőjét. A „mi” ebben az esetben valódi szakmai közösséget jelent: oktatókat, témavezetőket, hallgatókat és végzett szakembereket, akik más-más nézőpontból, de közös értékek mentén gondolkodnak a konfliktusok rendezéséről. A tanulmányok nem lezárt és

megfellebbezhetetlen válaszokat kínálnak. Inkább továbbgondolásra hívnak, kérdéseket tesznek fel, összefüggéseket tárnak fel, és megmutatják, milyen sokféle területen lehet helye a közvetítésnek.

Különös hálával tartozunk oktatói karunk minden tagjának. Köszönjük azt a szakmai igényességet, türelmet és személyes figyelmet, amellyel évről évre kísérik hallgatóink fejlődését. Köszönjük témavezetőinknek a dolgozatok mögött álló, sokszor láthatatlan munkát: az ösztönző kérdéseket, a javító észrevételeket és azt a bizalmat, amely hozzásegítette a szerzőket gondolataik kiteljesítéséhez. A jelen kötetben megjelent tanulmányok konzulensi támogatói voltak a szerkesztőn kívül: Bartkó Róbert, Kovács Gábor, Horváthy Balázs és Szabó Tamás.

Hálásak vagyunk hallgatóinknak is, akiknek töretlen lelkesedése, nyitottsága és elkötelezettsége folyamatosan megújítja, sőt, fejlődésre sarkallja ezt a tudományos és szakmai műhelyt. Nélkülük és kitartó (a szerkesztő által még nyári többlet-feladatot is generáló) munkájuk nélkül ez a kötet nem jöhetett volna létre!

Küldetésünknek tekintjük, hogy az alternatív vitarendezés szemlélete és módszerei minél szélesebb körben ismertté váljanak. Hiszünk abban, hogy a mediáció kultúrája nem kizárólag a közvetítői szobákban formálódik. Jelen van minden olyan helyzetben, amelyben a felek készek meghallani egymást, felelősséget vállalni saját döntéseikért, és közösen keresni a tovább vezető utat. Ezzel a reménnyel ajánljuk az Olvasó figyelmébe e kötet tanulmányait. Kívánjuk, hogy az írások ne csupán ismereteket közvetítsenek, hanem beszélgetéseket indítsanak el, új kérdések megfogalmazására ösztönözzenek, és hozzájáruljanak a hazai mediációs kultúra további gazdagodásához.

Győr, 2026. augusztus

Dr. habil. Glavanits Judit, PhD.
szakfelelős, szerkesztő

AZ ALTERNATÍV VITARENDEZÉS HELYE A SZOLGÁLTATÓ ÁLLAM KONCEPCIÓJÁBAN

1. Bevezető gondolatok

A 21. században a jogrendszereknek a konfliktuskezelés térréumában új válaszokat kell találniuk azokra a korlátokra, amelyek a klasszikus bírósági eljárások szükségszerű velejárói: a perek elhúzódására, a magas eljárási költségekre, az ítélkezésbe vetett bizalom megingására és a sértett szerepének marginalizálódására. Az alternatív vitarendezés ezekre a kihívásokra olyan választ kínál, amely egyszerre tehermentesíti az állami igazságszolgáltatást és egyben erősíti a felek önrendelkezését – ez a kettős ígéret pedig szükségszerűen érinti az állami szerepfelfogást is. A konfliktusrendezés alternatív formáinak igénybevétele hazánkban és Európa-szerte is egyre növekvő tendenciát mutat¹, ez pedig szükségszerűen maga után vonja, hogy az állam mindenütt, időről időre átértelmezze saját szerepét.

Jelen írás az alábbi hipotézisre épül: ha az alternatív vitarendezési formák időben, költségben és a felek elégedettségében mérhetően hatékonyabbak a hagyományos bírósági eljárásnál, akkor a hatékonyságra kötelezett államnak nem csupán az a szerepe, hogy megengedje ezeket, hanem aktívan támogatnia és ösztönöznie kell igénybevételüket. Ezzel az új megközelítéssel egyúttal újra kell definiálnia saját szerepét a konfliktuskezelés területén: a döntéshozó monopóliumról az említett szolgáltató, kerettámogató funkció felé.

Írásom első fejezetében a bírósági eljárások funkcionális korlátait vizsgálom. A második részben az alternatív vitarendezési utak elméleti és jogi kereteit boncolgatom, majd a harmadik fejezetben górcső alá veszem a hatékonyságukat. A negyedik fejezetben a szolgáltató állam koncepciójának igazságszolgáltatásra vonatkozó értelmezési vetületét vizsgálom meg. Végezetül az ötödik fejezetben de lege ferenda javaslatokat foglalkozok össze, amelyek egy lehetséges, jövőbeli szabályozási irányt jelölnek ki.

A téma feldolgozásához – annak jellemzőire figyelemmel – több módszertant is alkalmaztam: a jogszabályok, a vonatkozó jogirodalom és a stratégiai dokumentumok elemzése mellett a hazai bírósági és a Pártfogó Felügyelői Szolgálat statisztikai közléseiből származó adatokat is felhasználtam. Az uniós vetület vizsgálatánál kiemelt jelentőséget tulajdonítottam az Európai Parlament és Tanács a polgári és kereskedelmi ügyekben végzett közvetítés egyes szempontjairól szóló 2008/52/EK irányelvének, valamint a bűncselekmények áldozatainak jogairól, támogatásáról és védelméről szóló 2012/29/EU irányelvnek, amelyek háttéréhez szükség szerint a nemzetközi dokumentumokra is támaszkodtam.

¹ Szepesi Szonja – Stekler Klára – Berkó Attila: Alternatív vitarendezés – Egységesítés a fogyasztóvédelemben (1.). *Jogászvilág*, 2019. február 12. <https://jogaszvilag.hu/a-jovo-jogasza/alternativ-vitarendezes-egysegesites-a-fogyasztovedelemben-1/> Letöltve: 2026. július 23.)

2. A bírósági eljárások funkcionális korlátai

Ebben a fejezetben elsősorban azokat a legtöbbet kifogásolt társadalmi, gazdasági és emberi minőségből fakadó tényezőket veszem górcső alá, amelyek a leginkább megnehezítik az igazságszolgáltatás hatékony működését.

2.1. A peres eljárások időtartama

Az egyik legtöbbet kifogásolt ilyen faktor a perek elhúzódása. A bíróságok leterheltek, az ügyek száma sokszor több, mint amennyit az adott bíróság személyi állománya képes lenne ellátni, és az eljárási szabályok bonyolultsága, valamint az eltérő jogértelmezés sem könnyíti meg a helyzetet². Ez a tendencia jellemzően polgári és gazdasági ügyszakban érzékelhető, ahol a jogerős ítéletre nem egy esetben éveket is kell várni. Az elhúzódás nem pusztán gyakorlati szempontból jelent problémát: az Emberi Jogok Európai Egyezményének 6. cikke a tisztességes tárgyaláshoz való jog körében kifejezetten rögzíti az észszerű időn belüli eljárás követelményét, és a strasbourgi bíróság állásfoglalásai szerint az eljárás túlzott elhúzódása önálló emberi jogi jogsértést valósít meg – az Emberi Jogok Európai Bírósága a Gázó kontra Magyarország ügy³ kapcsán el is marasztalta Magyarországot ennek okán, és megállapította, hogy a problémát az állam jogrendszerében fennálló strukturális hiba okozza. Az eljárások elhúzódása rontja a társadalom ítélkezésbe vetett bizalmát, és könnyen képes aláásni annak hitelét és tekintélyét, nem beszélve arról a nagymértékű pszichés megterhelésről, amelyet az ügyben közvetlenül vagy közvetve érintettek elszenvednek.

A másik, szintén a köztudatban élő és sokat emlegetett szempont az eljárások elhúzódásának gazdasági aspektusa, azaz a magas eljárási költségek. A perkoltségbe tartozó eljárási illeték, az ügyvédi munkadíj és a szakértői díj gyakran visszatartó erőt jelentenek azok számára, akik a peres eljárással járó kiadásokat anyagilag nem tudják vállalni⁴. A jogalkotó ennek ellensúlyozására kialakította a kompenzációs eszközök rendszerét: a költségmentesség és a költségfeljegyzési jog polgári és közigazgatási bírósági eljárásban történő alkalmazásáról szóló 2017. évi CXXVIII. törvény tárgyi és személyes költségkedvezményeket biztosít, a jogi segítségnyújtásról szóló 2003. évi LXXX. törvény pedig pártfogó ügyvédi képviselőt tesz elérhetővé az arra rászorulóknak számára. E garanciális eszközök azonban a gyakorlatban sok esetben nem bizonyulnak elegendőnek a tényleges költségterhek ellensúlyozására: így a bírói út formális biztosítottsága ellenére a pénzügyi háttér számos esetben ténylegesen elzárja a jogkeresőt az igazságszolgáltatástól – ezen a ponton pedig valóban sérül a jogállamiság.

Az említett tényezők mintegy következménye, hogy a jogkereső állampolgárok szkeptikusan fordulnak a bíróságok felé, nem tudnak megbízni az ítélkezésben⁵. Ehhez hozzájárulhat még az is, hogy a klasszikus bírósági eljárás szerkezetéből adódóan nulla összegű játszmaként jelenik meg: az egyik fél nyeresége a másik fél veszteségével egyenlő, így a konfliktusnak

² Bencze Máttyás – Badó Attila: A magyar bírósági rendszer hatékonyságát és az ítélkezés színvonalát befolyásoló strukturális és személyi feltételek. In: Jakab András – Gajduschek György (szerk.): *A magyar jogrendszer állapota*. Budapest, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet, 2016. pp. 415–441.

³ Gázó kontra Magyarország, no. 48322/12, EJE, 2015. július 16.

⁴ Bencze Máttyás – Badó Attila: A magyar bírósági rendszer hatékonyságát és az ítélkezés színvonalát befolyásoló strukturális és személyi feltételek. In: Jakab András – Gajduschek György (szerk.): *A magyar jogrendszer állapota*. Budapest, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet, 2016. pp. 421–422.

⁵ 21 Kutatóközpont: *Bizalmi ügy: a magyar társadalom intézményekbe fektetett bizalma*. 2025. október 15. https://21kutatokozpont.hu/bizalmi_ugy.html (Letöltve: [2026. július 25.])

csak egy nyertese van, a másik oldal pedig szükségszerűen sérül. Az alternatív vitarendezésben lévő potenciál éppen ezt korrigálja: a kommunikáció és a kölcsönös érdekfeltárás révén a felek a vitát pozitív összegű játszává alakíthatják, amelyben akár mindkét oldal nyertesnek érezheti magát.

Az, hogy egy-egy döntéssel összefüggésben a felek mit élnek meg igaznak, és ebből fakadóan igazságosnak, szubjektív és szenzitív kérdés. E megkülönböztetés árnyalásához két, az igazságszolgáltatás gyakorlatát belülről ismerő szerző – a Kúria korábbi elnöke, Darák Péter és Budapest korábbi főügyésze, Bócz Endre – álláspontja kínál fogódzkodó pontot. Darák az igazság elvont kategóriáját a következőképpen közelítette meg: „Az igazságot persze nem lehet »rőfre mérni«, de feltételeit és ismérveit, lényegét meg lehet mutatni.”⁶ Bócz Endre szerint pedig különbséget kell tennünk igazság és igazságosság között. „Az igazságosság nem ismeretelméleti, hanem etikai kategória; az a követelmény, hogy az egyes emberek vagy csoportjaik között jelentkező konfliktusok megoldásánál a teendőkre vonatkozó döntés szükségképpen eltérő, sőt ellentétes érdekeket – amelyek a társadalmi környezet valóságos tagoltságán, mint prizmán megtörve jelentkeznek – kellő terjedelemben és megfelelő súllyal figyelembe véve szülessen meg.”⁷

A bírók ítélkezési tevékenységének tehát ezen, nehezen körülhatárolható fogalmaknak kellene megfelelni, amely elvontan értelmezve nyilván lehetetlen. Ennélfogva az ítélkezés során – a megoldás érdekében – a jogalkalmazók kénytelenek egyenlőségjelet tenni a jogszabályok és az igazság közé.

2.2. Az ítélkezést befolyásoló emberi tényezők

Arisztotelész így ír ennek problematikájáról a kormányzás kapcsán: „Aki tehát azt kívánja, hogy a törvény legyen a vezető, az szerintem azt kívánja, hogy egyedül az isten és az ész kormányozzák az államot; aki pedig az ember kívánja vezetőül, az az állatot is hozzájuk veszi, mert a vágy ilyen, és az indulat megrontja még a kiváló férfiakat is, ha vezetőik. Szóval a törvény olyan, mint a gerjedelem nélküli tiszta ész.”⁸

Az ítélkezést befolyásoló emberi tényezők a döntéshozatal során a bíró személyében és a bizonyítékok feltárása során juthatnak szerephez. Utóbbi tipikus példája a tanúbizonyítás, ahol a tanúvallomások pontatlansága, a tanúk emlékezőtehetségének hiánya, vagy eltérő érdekei jelentősen megnehezíthetik a tényállás precíz feltárását.

A bíró személyében rejlő és döntését befolyásoló sajátosságokkal Jerome Frank (1889-1957) amerikai jogtudós foglalkozott kiemelten. Ahhoz, hogy mélyebben megértse, hogy a bírók miként vesznek részt az ítélkezési folyamatban, pszichológiai oldalról kezdte vizsgálni tevékenységüket. „Megállapította, hogy a bírakat befolyásolják a normák, jogszabályok, precedensek, egyetértett azzal is, hogy az ítélet meghozataláig rendkívül sok külső tényező (gazdasági, társadalmi, politikai okok) hat a bíróra, melyektől nem képes teljesen távol tartania magát. Frank a bírák döntését befolyásoló külső tényezők, mint például a bírák faji háttere, neveltetése, gazdaság háttere mellett azonban fontosabbnak ítéli a belső tényezőket, azok hatását. A bíró személyéhez kötődő szubjektív elemek, az adott bíró egyéni vonásai, hajlamai, beállítottsága és szokásai, a lélektani motívumok jelentősebb befolyását hangsúlyozza. Egyet kell értenünk azzal, hogy a bírák is emberi lények, olyanok, mint bármely más munkáját végző ember, rájuk is hatnak az ismertetett külső és belső tényezők így ezek

⁶ Kissné Mészáros Dóra et al. (szerk.): *A Kúria. Zsebkönyv Magyarország legfőbb bírói fórumáról*. Kúria, Budapest, 2020, p. 9.

⁷ Bócz Endre: *A bíráskodás tekintélye és a jogpolitika*, In *Magyar Jog*, 2011/8. sz, pp. 449–458.

⁸ Arisztotelész: *Politika*. Ford. Szabó Miklós, Gondolat Kiadó, Budapest, 1994, p. 48.

befolyásának teljes kizárása lehetetlen, ugyanakkor kétségtelenül kívánatos az elfogulatlan ítélkezésre való törekvés, melynek sikeressége tekintetében meghatározó a tényezők sajátossága.”⁹

A bíró tehát nem mechanikusan működő ítélkezési gépezet; személyes háttere, élettapasztalata, az ügy sajátosságai, a felek megjelenése és az általuk előadott tények, a tárgyalóterem hangulata mind-mind olyan tényezők, amelyek hatással vannak döntésére¹⁰.

2.3. A sértett szerepének marginalizálódása

A sértetti szerep degradálódásának hátterében hosszú történeti folyamat áll. A korai és az érett középkorban a sértett volt az eljárás középpontjában: ő kezdeményezte az eljárást, és az általa követelt jóvátétel a közösségi rend helyreállítását célozta a személyes sérelem orvoslásán keresztül. A modern államban azonban ez a viszony megfordult, és a fókusz a sértettől a társadalomra helyeződött át: a bűncselekmény elsősorban a társadalom rendjét, a társadalmi kohéziót sérti, a sértett által elszenvedett fizikai, érzelmi és anyagi természetű károk orvoslása pedig csak ezt követően kap helyet. Ezzel párhuzamosan a hangsúly a sértettől áthelyeződött a társadalom képviseletében eljáró ügyészségre, bíróságra, és emellett a vádlottra is.

E folyamatot a hazai jogirodalomban elsőként Kratochwill Ferenc elemezte. „Kratochwill felismerte annak tényét, hogy a büntetőeljárás fejlődése folyamán, az ügyészi vádmonopólium erősödése következtében a sértett jogai csökkentek, és a bűncselekmény áldozata fokozatosan a büntetőeljárás másodlagos szereplője lett, kiszorult az igazságszolgáltatás periferiájára.”¹¹

„A bűnvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. törvénycikk (a továbbiakban: Bp.) lehetővé tette a sértett részvételét az eljárásban, de valódi jogokat akkor biztosított számára, ha a sértett valamely (magánjogi vagy büntetőjogi) igényét érvényesítette. Ezzel együtt sértettként is jelen lehetett az eljárási cselekményeknél, bizonyítási indítvánnyal élhetett, és jogorvoslati jogot gyakorolhatott az eljárásban hozott határozatokkal szemben. A bűnvádi perrendtartásról szóló 1951. évi III. törvény (a továbbiakban: II. Bp.) és az immár a büntetőeljárásról rendelkező 1962. évi 8. tvr. (a továbbiakban: I. Be.) igen szűkmarkúan bánt a sértettel. Az „egyszerű” sértett nem volt az eljárás megbecsült résztvevője, jogai kifejezetten a büntetőjogi vagy kártérítési igényének érvényesítéséhez kötődtek. Az 1973. évi I. törvény, a II. Be. nem hozott számottevő változást a sértetti jogok tekintetében. Csupán a sértett tárgyaláson való felszólalásának lehetőségét tartalmazta újdonságként. A hatályba lépését megelőző tíz évben, majd az azt követő időszakban azonban hazánk több emberi jogi egyezményhez is csatlakozott, amelyek eleinte mérsékelten, majd kifejezetten hangsúlyt helyeztek a sértetti jogok biztosítására.”¹²

Mielőtt a hazai jogfejlődés további állomásait áttekintenénk, érdemes kitérni a sértetti jogokat formáló nemzetközi és uniós szabályozásra is. A nemzetközi jog szintjén meghatározó az ENSZ Közgyűlésének 1985-ben elfogadott, a bűncselekmény és a hatalommal való visszaélés áldozatainak nyújtandó igazságtétel alapvető elveiről szóló deklarációja, amely az első átfogó nemzetközi dokumentumként határozta meg az áldozat fogalmát, valamint az áldozat alapvető jogait a tájékoztatáshoz, részvételhez, kárenyhítéshez és segítségnyújtáshoz. Szintén kiemelkedő jelentőségű az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítélkezési gyakorlata: a strasbourgi bíróság az

⁹ Fedor Anett: *Gondolatok Jerome Frank „Bíráskodás az elme ítélőszéke előtt” című válogatott írásaiból.* In: Büntetőjogi Szemle, 2014/2. szám, pp. 29–30.

¹⁰ Szentés Barbara: A bírói döntéshozatali folyamat pszichológiai kitekintéssel. *De iurisprudencia et iure publico – Jog- és Politikatudományi Folyóirat*, V. évfolyam, 2011/4. szám.

¹¹ Kiss Anna: *A sértett szerepe a büntetőeljárásban.* Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2018, p. 106.

¹² Dobrocsi Szilvia: *A büntetőeljárás egyszerűsítésének hatása a sértett jogaira,* In *Glossa Iuridica*, 2024/3–4. szám, p. 277.

Emberi Jogok Európai Egyezményének 2. és 3. cikkéből – az élethez való jogból, valamint a kínzás tilalmából – levezette a tagállamok eljárási kötelezettségét, amelynek értelmében a súlyos jogsértések áldozatainak hatékony, alapos és észszerű időn belül lefolytatott nyomozáshoz, valamint az eljárásban való érdemi részvételhez van joguk. Az eljárási kötelezettség-doktrína konkrét körvonalait olyan vezető ügyek alakították ki, mint az Opuz kontra Törökország (2009)¹³, amelyben a strasbourgi bíróság a családon belüli erőszak áldozatának hatósági védelmének elmulasztását állapította meg, vagy az M.C. kontra Bulgária (2003)¹⁴ ügy, amelyben a törvényhozást és a nyomozó hatóságokat arra kötelezte, hogy a nemi erőszak megítélésénél a fizikai ellenállás bizonyításának követelménye helyett az áldozat beleegyezésének hiányára helyezték a hangsúlyt. E joggyakorlat így nemcsak eljárási, hanem anyagi jogi változtatásokra is kényszeríti a tagállamokat, és a sértett személyt a passzív eljárási tárgy pozíciójából aktív szerepbe emeli. Ezek a nemzetközi sztenderdek jelentik azt a normatív hátteret, amelyhez az Európai Unió szabályozása is illeszkedik.

Megjegyzendő ugyanakkor, hogy áldozat alatt jelen kontextusban a sértett értendő, figyelemmel arra, hogy az angol a „victim” kifejezés használatakor nem ismeri a különbséget az áldozat és a sértett között. A magyar jogi terminológia ugyanakkor megkülönbözteti e két fogalmat: a sértett a büntetőeljárás alanyaként eljárásjogi kategória, míg az áldozat – a 2005. évi CXXXV. törvény áldozatvédelmi fogalomköréhez igazodóan – tágabb, viktimológiai-szociális kategória, amelybe a büntetőeljárásban formális sértetti jogállással nem rendelkező, de a bűncselekmény következményeit elszenvedő személyek (így a közvetett, családtagi áldozatok) is beletartoznak. Ennek fényében kiemelendő az Európai Unió 2012/29/EU irányelve¹⁵, amely a „közvetlen” és „közvetett” áldozat fogalmát a következőképpen határozza meg: „Az áldozat olyan természetes személy, aki közvetlenül bűncselekmény következtében sérelmet szenvedett – ideértve a fizikai, szellemi vagy érzelmi sérülést, vagy gazdasági hátrányt. Áldozat továbbá az is, aki a közvetlenül bűncselekmény következtében életét veszített személy családtagja, aki e személy elhalálása folytán sérelmet szenvedett.” Az irányelv bevezető rendelkezéseiben ezt kiegészítik azzal is, hogy „Egy adott személyt áldozatnak kell tekinteni függetlenül attól, hogy az elkövetőt azonosították-e, elfogták-e, ellene vádat emeltek-e, illetve elítélték-e, továbbá tekintet nélkül az elkövető és az adott személy közötti családi kapcsolatra. Lehetséges, hogy az áldozatok családtagjai szintén sérülnek a bűncselekmény következtében. Különösen a közvetlenül bűncselekmény miatt elhunyt személy családtagjai szenvedhetnek sérelmet a bűncselekmény következtében. Ezért az ilyen családtagoknak, akik a bűncselekmény közvetett áldozatai, szintén védelemben kell részesülniük ezen irányelv alapján. A tagállamok számára ugyanakkor lehetővé kell tenni, hogy eljárásokat hozzanak létre abból a célból, hogy korlátozzák azoknak a családtagoknak a számát, akik részesülnek az ezen irányelvben meghatározott jogokban. Gyermek esetében a gyermeknek vagy – kivéve, ha az nem szolgálja a gyermek mindenekfelett álló érdekét – a gyermek nevében a szülői felügyeleti jog gyakorlójának kell jogosultnak lennie az ezen irányelvben meghatározott jogok gyakorlására.”

Visszatérve a hazai jogfejlődéshez, a III. (rég) Be. jogalkotói indokolása szerint az új törvény egyik alapvető célkitűzése a sértett pozíciójának erősítése volt: „A büntetőeljárás során szélesíteni kell a sértett igényérvényesítési lehetőségeit és eljárási jogosítványait. Megfelelő korlátok között meg kell engedni, hogy a sértett pótmagánvádlóként járhatson el.”

¹³ Opuz kontra Törökország, no. 33401/02, EJEb, 2009. június 9.

¹⁴ M.C. kontra Bulgária, no. 39272/98, EJEb, 2003. december 4.

¹⁵ Az Európai Parlament és a Tanács 2012/29/EU irányelve (2012. október 25.) a bűncselekmények áldozatainak jogaira, támogatására és védelmére vonatkozó minimumszabályok megállapításáról.

Az ezt felváltó, a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény deklarálja, hogy „különös hangsúlyt fektet a bűncselekmény sértettjeinek fokozott védelmére, valamint jogaik érvényesítésére”. Ezzel összefüggésben a törvény 51. §-ában részletesen kifejtésre kerülnek a sértett jogai, ahol olyan jogosultságok szerepelnek, mint a bizonyítékok, indítvány és észrevétel tétele, a perbeszéd során való felszólalás lehetősége, vagy a magánvádlóként, pótmagánvádlóként való fellépés megengedettsége. Emellett a sértett bármikor jogosult nyilatkozni arról, hogy a bűncselekmény következtében milyen testi, lelki sérelmet szenvedett, milyen vagyoni hátrány érte, és bármikor jogosult nyilatkozni arról is, hogy a sértetti jogait nem kívánja gyakorolni.

A 2017. évi XC. törvény legjelentősebb újításai közé tartozik a különleges bánásmódot igénylő sértett kategóriájának bevezetése. A Be. 81–82. §-a értelmében az eljáró hatóság – a sértett személyes jellemzői, életviszonyai, az eljárás tárgyát képező cselekmény természete, valamint a sértett és az elkövető közötti viszony alapján – egyedi mérlegeléssel állapítja meg, hogy a sértett különleges bánásmódot igényel-e. A tizennyolcadik életévét be nem töltött személyt, a nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények sértettjét, valamint a hozzátartozói erőszak áldozatát a törvény erejénél fogva ilyennek kell tekinteni. A különleges bánásmód olyan eljárási kíméleti szabályok alkalmazását teszi lehetővé, mint hogy fokozott védelemben részesíti az érintett személy különleges bánásmódot megalapozó körülményekkel összefüggő személyes adatait (különösen az egészségügyi adatait), elősegíti, hogy az érintett személy segítő közreműködését vehesse igénybe, az érintett személy részvételét igénylő eljárási cselekményt úgy készíti elő, hogy az megismétlés nélkül elvégezhető legyen, biztosítja, hogy az érintett személy az eljárási cselekmény során, valamint az eljárási cselekmény helyszínén a büntetőeljárásban részt vevő más személlyel szükségtelenül ne találkozzon, és telekommunikációs eszköz útján biztosíthatja az érintett személy jelenlétét az eljárási cselekményen. E megoldások közvetlenül szolgálják a sértettnek az eljárás során bekövetkező további – immár az igazságszolgáltatás oldaláról jelentkező – sérelmekről való megóvását.

Az eljárásjogi szabályozás mellett az áldozatok támogatásának önálló intézményi keretét a bűncselekmények áldozatainak segítségéről és az állami kárenyhítésről szóló 2005. évi CXXXV. törvény teremtette meg. A jogszabály nyomán 2006-ban létrejött az áldozatsegítő szolgálat, amely a sértettek számára biztosította többek között a tájékoztatáshoz, az érdekérvényesítés elősegítéséhez, az azonnali pénzügyi segélyhez, a jogi tanácsadáshoz, valamint – szándékos, személy elleni erőszakos bűncselekmények esetén – az állami kárenyhítéshez való jogot. Az áldozatvédelem így a büntetőeljárás keretein kívül is önálló intézményi és anyagi támogatási rendszerre vált, amely a sértett szerepének erősítését nem pusztán eljárásjogi, hanem szociális és jóléti dimenzióban is megalapozta.

A jogszabályi katalógus azonban önmagában nem garantálja a sértett tényleges szerepét az eljárásban. A sértett a gyakorlatban rendszerint passzív szereplőként van jelen az eljárásban, a vád képviselőjét – leszámítva a magánvádat és a pótmagánvádat – az ügyészség veszi át, amellyel összefüggésben az eljárás menetét is az ügyészség irányítja. Tekintettel arra, hogy a büntetés kiszabása az állam privilégiuma, így a ténylegesen kiszabott büntetésre és annak mértékére sincs ráhatása; ez a kérdés az ügyészség irányítása és a bíróság mérlegelése között dől el.

A sértett kvázi passzív pozícióján túl ne feledkezzünk meg arról sem, hogy a büntetőeljárás maga is sérelmek forrásává válhat. A viktimológiai szakirodalom a szekunder – vagy másodlagos – viktimizáció fogalmával jelöli azt a jelenséget, amikor a sértett az elkövető általi elsődleges sérelmen túl az igazságszolgáltatási rendszerrel való érintkezés során újabb pszichés terheket szenved el: az ismételt, gyakran részletekbe menő kihallgatások, az elkövetővel való szembesítés, a tárgyalótermi

nyilvános vallomástétel vagy a bizonyítékként történő tárgyasítás kényszere a traumát újra megéltetheti¹⁶. Az empirikus adatok ugyanakkor azt mutatják, hogy a sértettek a számukra biztosított aktív eljárási jogokkal csak elenyésző mértékben élnek: a pótmagánvádas fellépés gyakorlati előfordulása csekély, és a polgári jogi igény érvényesítése – amelynek elbírálása helyett a bíróságok jellemzően egyéb törvényes útra utasítják a sértettet – sem javítja érdemben a helyzetet¹⁷. A jogszabályi katalógus és a tényleges eljárási pozíció közötti szakadék így nemcsak elméleti síkon létező probléma: a sértett marginalizálódásának közvetlen következménye, hogy a büntetőeljárás a sérelem orvoslása helyett sok esetben annak elmélyítője lesz.

Éppen ezen az állam- és elkövető-központú szemléleten kívánt enyhíteni a 2006-ban bevezetett büntetőjogi mediáció, amely valódi újításnak számított: a büntetőjogi normarendszert egészében áthatja ugyanis a retributio, vagyis „a társadalmi rosszallás kifejezése az elkövető irányában”.¹⁸ A mediáció ezzel szemben új perspektívát nyitott a büntetés céljának értelmezésére. A büntetőügyi közvetítői tevékenységről szóló 2006. évi CXXIII. törvény bevezetése óta a Pártfogó Felügyelői Szolgálat keretében évente számottevő mennyiségű ügy kerül mediációra: az eljárások túlnyomó része – a hazai és nemzetközi tapasztalatokkal összhangban – eredményes megállapodással zárul, és a teljesített jóvátétel aránya is magas. A jogszabály anyagi jogi következményként a kevésbé súlyos bűncselekmények esetén a büntethetőség megszűnését vagy a büntetés korlátlan enyhítését teszi lehetővé, így a sikeres mediáció érdemi ösztönzőt jelent mindkét fél számára: a sértett kézzelfogható jóvátételt kap, a terhelt pedig olyan jogkövetkezmény alól mentesül, amely –különösen fiatal felnőtt elkövetők esetén – növeli annak az esélyét, hogy az elkövető képes maradjon visszailleszkedni a társadalomba. A mediáció alkalmazhatóságának ügykörét a jogalkotó a kezdeti, három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő cselekmények köréből fokozatosan az öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekményekre bővítette – ami az intézmény gyakorlati beépülését és a jogalkotó bizalmának növekedését is jelzi.

A mediáció mögött meghúzódó resztoratív, azaz helyreállító szemléletű igazságszolgáltatási paradigma széles nemzetközi elméleti háttérrel rendelkezik¹⁹. A megközelítés szorosan kötődik Howard Zehr nevéhez, aki három alapvető kérdés köré szervezte a helyreállító szemléletet: kit ért sérelem, mire van szüksége, és kinek a kötelessége azt orvosolni.²⁰ Ez a megközelítés szöges ellentétben áll a retributív szemlélet három kérdésével – mely jogszabályt sértették meg, ki tette és milyen büntetést érdemel –, mert a hangsúlyt a megsértett normáról a megsértett személyre, a büntetésről a szükségletek kielégítésére helyezi. Hasonlóan meghatározó Nils Christie norvég kriminológus 1977-ben publikált, *A konfliktusok mint tulajdon (Conflicts as Property)* című írása, amely szerint a modern állam és a jogi szakma a felek konfliktusát elveszi az érintettektől: a sértett és az elkövető közötti viszony hivatásos szereplők – ügyészek, védők, bírák – közvetítésével zajló

¹⁶ Malét-Szabó Erika: Viktimológia. In: Haller József (szerk.): *Rendészeti pszichológia*. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2020. 73–110. (Az idézett rész: 99–100.)

¹⁷ Fázsi László: *A pótmagánvád a magyar büntető eljárásjogban és a gyakorlatban*. Doktori értekezés. Debrecen, Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, 2011.

¹⁸ Nagypál Szabolcs: *A büntetőjogi közvetítés (mediáció) jogelmélete*, In: Iustum Aequum Salutare, VII. (2011) 1. sz. pp. 15–36.

¹⁹ Braithwaite, John: *Crime, Shame and Reintegration*. Cambridge, Cambridge University Press, 1989.; Braithwaite, John: *Setting Standards for Restorative Justice*. *British Journal of Criminology*, 42. évf. 3. sz. 2002. pp. 563–577.; Mark S. Umbreit: *Victim Meets Offender: The Impact of Restorative Justice and Mediation* — Monsey (NY), Criminal Justice Press, 1994. Az áldozat–elkövető mediáció empirikus hatásvizsgálatának egyik klasszikusa.; Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának R(99)19. sz. ajánlása a büntetőügyekben alkalmazott mediációról (Recommendation No. R(99)19 on Mediation in Penal Matters), elfogadva: 1999. szeptember 15.

²⁰ Zehr, Howard: *The Little Book of Restorative Justice*. Intercourse, PA, Good Books, 2002.

eljárásá értéktelenedik, amelyből épp a konfliktus eredeti tulajdonosai szorulnak ki. A mediáció a felfogásban nem pusztán eljárási alternatíva, hanem a konfliktus „visszaadása” a felek kezébe, melynek eredményeként a sértett is hangsúlyosabb szerephez juthat az eljárásban.²¹ A resztoratív paradigma hármas célrendszerre épül: a sértett sérelmeinek jóvátétele, az elkövető felelősségvállalása és a társadalmi-közösségi viszonyok helyreállítása – olyan dimenziók, amelyeket a klasszikus retributív büntetőeljárás csak részlegesen vagy egyáltalán nem képes elérni, mert a kiszabott büntetés sem a sérelmet nem orvosolja, sem érdemi párbeszédet nem teremt az elkövető és a sértett között. Az ENSZ Gazdasági és Szociális Tanácsának 2002/12. számú határozatával elfogadott, a resztoratív igazságszolgáltatási programok büntetőügyekben történő alkalmazására vonatkozó alapelvek azt is kimondják, hogy a helyreállító eljárás csak az érintettek önkéntes és tájékozott hozzájárulásával indítható, az abban való részvétel megtagadása nem fordítható a fél ellen, és az eljárás eredménytelensége nem használható fel súlyosító körülményként a későbbi büntetőeljárásban. Ezek a szándékok óvják a resztoratív eljárást attól, hogy az állami büntetőhatalom pusztán kiegészítő eszközévé váljon, és ezzel az eredeti eszméjét veszítse el. „Úgy is fogalmazhatunk, hogy míg az általános és a különös elrettentés az elkövető ellen lép föl, az általános és a különös megelőzés pedig érte, addig a helyreállító szemlélet vele kíván megoldást találni.”²²

A sértetti jogok bővítése ugyanakkor nem tekinthető feszültségmentes folyamatnak. A modern büntetőeljárás alkotmányos garanciáinak és a tisztességes eljárás követelményeinek középpontjában a vádlott áll: az ártatlanság vélelme, a védelemhez való jog, a tanúkkal való szembesítés lehetősége és a kontradiktórius eljárás elve mind azt szolgálják, hogy az állami büntetőhatalom és az egyén viszonyában az egyén védelme érvényesüljön. A sértetti pozíció túlzott megerősítése – például az anonim vagy a vádlott távollétében tett vallomások kiterjesztő alkalmazása, vagy a kihallgatás lehetőségének korlátozása – érdemben képes meggyengíteni a garanciákat. A cél persze nem az, hogy a sértett a vádlott rovására kerüljön előnyhelyzetbe, hanem hogy a máig domináns állam-elkövető tengely mellett érdemi szereplőként jelenjen meg. Épp ez ad a resztoratív megoldásoknak – és mindenekelőtt a mediációnak – elméletben előnyös helyzetet; tehát a sértett szerepének megerősítése nem a vádlotti garanciák kárára történik.

3. Az alternatív vitarendezési utak elméleti és jogi keretei

3.1. Az alternatív vitarendezés fogalma és típusai: mediáció, békéltető testületek, pénzügyi békéltetés, bírósági közvetítés

„Alternatív vitarendezésnek (AVR) – angol kifejezéssel élve Alternative Dispute Resolution (ADR) – tekinthetünk széles értelemben véve minden vitarendezést, ami nem bírósági per. Ezek általában – de mint majd a későbbiekben látni fogjuk nem szükségképpen – az állami igazságszolgáltatás intézményrendszerén kívüli vitarendezést jelentenek. A szóba jöhető megoldások skálája igen széles: a különböző megoldások a külső segítő nélküli közvetlen tárgyalástól a segítő bevonásával valamilyen módon moderált egyeztetéseken át a harmadik félre ruházott döntéshozatalt jelentő és végrehajtható döntést eredményező választottbírói eljárásig sokfélék lehetnek. Az egyes eljárások között különbség mutatkozik a vitában érintett feleken kívüli

²¹ Christie, Nils: *Conflicts as Property*, In: The British Journal of Criminology, Vol. 17, No. 1 (1977), pp. 1–15.

²² Nagypál Szabolcs: *A büntetőjogi közvetítés (mediáció jogelmélete)*, In: Iustum Aequum Salutare, 2011/1. szám, p. 16.

„harmadik személy” szerepét, a vita lezárását jelentő megoldás mibenlétét (a felek megállapodása vagy harmadik személy döntése) és megjelenési formáját (szóbeli vagy írásbeli megállapodás, szerződés, egyezség, ajánlás, ítélet, stb.), valamint annak kötőerejét és végrehajthatóságát illetően is.”²³ Az alternatív vitarendezés tehát gyűjtőfogalom, amely magába foglal minden bírósági eljáráson kívüli konfliktuskezelési módszert. Ezek közül a mediációt vagy annak jogi szakkifejezésével élve: közvetítői eljárást, és a békéltető eljárást szeretném kiemelni.

A mediáció – avagy közvetítés (a továbbiakban mediációként említve) – egy önkéntes, bizalmi alapú eljárás, amelyben a vitában érintett felek, egy, a vitában nem érdekelt, független, semleges, harmadik fél bevonásával együtt keresnek megoldást a közöttük fennálló konfliktus feloldására. A mediátor nem dönti el a felek (jog)vitáját, csupán irányítja az eljárást, a felek közötti kommunikáció menetét. Ennek során végeredményben feltárja közös érdekeiket, és egy jövőorientált szemléletmód felé vezeti őket, amelynek során a konstruktív együttműködésre helyezi a hangsúlyt. A mediáció alkalmazása különösen ajánlott olyan helyzetekben, ahol fontos a jövőbeni együttműködés fenntartása²⁴. A mediáció tehát egyszerre értelmezhető szemléletként és problémamegoldó protokollként.²⁵

A mediáció alkalmazási területei közül önálló jelentőségre tett szert a gazdasági mediáció, amelyet az üzleti élet konfliktusaiban éppen a kommunikációs csatornák megszakadásának kockázata indokol: a kiéleződött vitában a felek már nem képesek elvárásaik kölcsönös megismertetésére és értékelésére, ami a gazdasági kapcsolat teljes ellehetetlenüléséhez vezethet. Az üzleti szférában emellett olyan szempontok is megjelennek, amelyeket a peres út nem tud biztosítani – így a diszkréció és az adott cég imázsának megőrzése –, miközben a peres eljárás logikája a pernyertesség és pervesztesség „win–lose” szemléletét követi, szemben a mediáció jövőorientált, érdekalapú, a bizalmas meghallgatásra és a titoktartásra épülő „win–win” megközelítésével.²⁶

A békéltető testületek a fogyasztóvédelem különleges szereplői. A fogyasztók és a vállalkozások között felmerülő vitákban kínálnak gyors, egyszerű és ingyenes megoldást. Az eljárás során a testület a felek közötti egyezség létrehozására törekszik, de amennyiben ez nem sikerül, úgy még mindig marad két eszköze: az ajánlás és a kötelező érvényű határozat. A békéltető testületi út ugyanakkor nem elszigetelten működik: a fogyasztói igény érvényesítése a fogyasztóvédelmi hatósági eljárással is összekapcsolódik, amelyben a fogyasztó eljárási pozíciója – kérelmezői, ügyféli vagy bejelentői minősége – a joggyakorlatban ma sem tekinthető minden kétséget kizáróan rendezettnek, ez pedig közvetlenül kihat arra, hogy a jogkereső polgár mely fórumon és milyen eséllyel juthat orvosláshoz²⁷. Ez a vitarendezési mechanizmus kiválóan illeszkedik a szolgáltató állam koncepciójába, ugyanis a jogkereső polgárok számára könnyen elérhető és gyors jogérvényesítési lehetőséget kínál.

²³ Gráner Zsófia: *Az alternatív vitarendezés lehetséges útjai a polgári-gazdasági jogviták tekintetében, fókuszban a választottbíráskodással*, pp. 2–3. https://birosag.hu/sites/default/files/2024-07/az_alternativ_vitarendezes_lehetsleges_utjai_0.pdf (Letöltés: 2026. május 22.), illetve: Glavanits Judit, Wellmann Barna: *Az alternatív vitarendezés helye a jogrendszerben*. Nemzeti Közszerzői Egyetem, Budapest, 2020.

²⁴ Kertész Tibor: *Mediáció a gyakorlatban*. Miskolc, Bíbor Kiadó, 2010.

²⁵ Németh Viktor: A mediáció szabályozásának története. In: *Belügyi Szemle*, 2022/12. szám, p. 2632.

²⁶ Szekeres Diána: A gazdasági mediációról. In: *Gazdaság és Jog*, 2012/5. szám, pp. 11–16.

²⁷ Pálfi Dóra: Jogszabályi alávetés a békéltető testület eljárásában – alternatív-e még a békéltető testület vitarendezése? *Studia Iuris. Jogtudományi Tanulmányok*, 2025. II. évf. 1. sz. pp. 228–248.; Hámori Antal: A fogyasztóvédelem jelentősége és békéltető testületi aktualitása. *Gazdaság és Jog*, 2020 (6), pp. 1–6.; Hámori Antal: Kérelmező és/vagy bejelentő – ügyfél, harmadik személy, egyéb érdekelt? *Iustum Aequum Salutare*, XVIII. évf. 2022/2. pp. 27–77.

A pénzügyi békéltetés a fogyasztók és a különböző pénzügyi szolgáltatók – így a bankok, biztosítók, követeléskezelők – közötti vitarendezést szolgálja. Az intézményt a Magyar Nemzeti Bankról szóló 2013. évi CXXXIX. törvény (MNBtv.) hozta létre az MNB szervezetén belül, funkcionálisan független Pénzügyi Békéltető Testületként. A testület hatásköre az MNB által felügyelt pénzügyi szolgáltatókkal szemben fennálló fogyasztói jogviták peren kívüli rendezésére terjed ki, és eljárása a fogyasztó számára ingyenes. Sajátossága, hogy a szolgáltató előzetes alávetési nyilatkozata esetén a testület határozata kötelező erejűvé válik a vállalkozásra nézve, ennek hiányában pedig csak ajánlás jellegű; ezen felül a testület szükség szerint méltányossági alapon is hozhat döntést. A fő cél itt is a megegyezés elősegítése, amelynek hozadéka kettős: a fogyasztók gyorsított, szakszerű jogvédelemhez jutnak, az intézmény pedig hozzájárul a monetáris szektor iránti bizalom helyreállításához.

A bírósági közvetítés egy, a bírósági keretrendszerbe ágyazott alternatív vitarendezési út. Az érintett feleknek az igénybevételre lehetőségük van a peres eljárásokon belül, és az ún. közvetítői eljárás nélküli egyezségi kísérletben is, amely a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (Pp.) 168. §-ában került szabályozásra. A bírósági szervezeten belül közvetítőként bírósági titkár, bíró vagy rendelkezési állományba helyezett bíró járhat el. Ennek igénybevétele különösen polgári és családjogi ügyekben jellemző. Előnye, hogy nem jelent a felek számára többletköltséget, mivel teljesen ingyenes, és sikeres megállapodás esetén csökkenti a pertartamot és az eljárási illetéket²⁸.

3.2. Történeti háttér és nemzetközi kitekintés

Indiában, Kínában és Japánban sokáig nem léteztek olyan intézmények, amelyeket ma bíróságnak nevezünk. A felmerülő (jog)vitákat a vitában nem érdekelt, köztisztelőben álló közvetítők segítségével oldották meg, akik szem előtt tartották azt, hogy a vitában érintett felek képesek legyenek visszaintegrálódni a társadalomba.²⁹ Az ókori görögöknél a szibüllák jártak el közvetítőként az istenek akaratának tolmácsolása által, így a döntésük megkérdőjelezhetetlen volt.³⁰ A középkori Európában a királyszék intézménye olyan bíróságként működött, ahol a felek önként vetették alá magukat egy tekintéllyel bíró harmadik fél döntésének. Ez az intézmény Magyarországon is megjelent. „A közvetítőkről, pontosabban „közbenjárókról” szóló első magyar írásos emlékünkn Szent István Király Dekrétumainak Második Könyve, amelyben a tizenhatodik fejezet első paragrafus a szándékos emberölésről szól. A hivatalos közvetítés akkor vált érvényessé, ha a közvetítő személye hiteles volt a felek és a közösség többi tagja előtt is. Országon belül ez a személy a király vagy annak küldötte volt.”³¹

Amit napjainkban mediációként ismerünk, a múlt században alakult ki az Egyesült Államokban. Mérőföldkőnek számított, hogy 1947-ben a Taft-Hartley Act alapján megalakult Federal Mediation and Conciliation Service, azaz a Szövetségi Mediációs és Békéltető Tanács, amely az első, független és önálló, kifejezetten munkaügyi mediációs feladatokat ellátó intézmény volt. Később, az 1960-as, 1970-es években felerősödő társadalmi feszültségek és a kialakult polgári jogi mozgalom aztán ráirányították a figyelmet a hagyományos bírósági eljárások korlátaira, így 1964-

²⁸ Turcsán Tamara (szerk.): *Tapasztalatok és jó gyakorlatok. Válogatás bírósági közvetítők regionális képzéseinek elhangzottakból.* Székesfehérvári Törvényszék, Székesfehérvár, a kézirat lezárva: 2025. június.

²⁹ Iványi Klára: *A mediáció története.* <https://mediacio2.webnode.hu/mediacio-tortenete/> (Letöltés: 2026. május 22.)

³⁰ Németh Viktor: *A mediáció szabályozásának története.* In: *Belügyi Szemle*, 2022/12. szám, p. 2633.

³¹ Uo., 2635.

ben a Civil Rights Act elfogadásával létrejött a Community Relations Service (CRS) amely kiváltképpen a faji és az etnikai feszültségek feloldását célozta mediációs keretek között. 1976-ban Frank Sander harvardi jogászprofesszor volt az, aki felvetette a Multi-Door Courthouse (többajtós bíróság) koncepcióját azzal, hogy a bíróságok a jövőben ne csupán a peres eljárást kínálják konfliktusrendezési alternatívaként, hanem biztosítsanak a felek számára olyan más lehetőségeket is, mint a közvetítés vagy a választottbíráskodás.³² Ez kiemelt jelentőségű lépésnek számított az alternatív vitarendezési formák intézményesítése szempontjából. Ennek nyomán 1998-ban az Alternative Dispute Resolution Act deklarálta, hogy minden szövetségi kerületi bíróság legalább egy AVR lehetőséget biztosítson. E ponton szeretném még megemlíteni a harvardi kooperatív tárgyalástechnikát, amely a korábban uralkodó versengő tárgyalástechnikához képest egyfajta paradigmaváltást jelentett. Erről Roger Fischer és William Ury írt elsőként „Getting to Yes” című könyvében. „A szerzők felosztása szerint a folyamat négy fő szakaszból áll melynek első fázisa során az érdekek feltárásával a probléma és az egyén szétválasztása valósul meg. A második szakaszban a fókusz az érdekek megvalósítására és a célok elérésére összpontosul. A harmadik szakaszban azoknak a lehetőségeknek a felderítésére kerül sor, amelyek bevonásával növelni lehet a közös jószágot, a felosztandót. A negyedik szakaszban a javak felosztására kerül sor, objektív kritériumok alkalmazása mentén. Fontos még megemlíteni a »BATNA« kifejezését is, amely a tárgyaláson elért legjobb kimenetet jelenti. Ezt a kimenetet, elérendő eredményt a felek a kooperatív tárgyalás előtt már meghatározzák magukban, és ezt szem előtt tartva tudják képviselni érdekeiket.”³³ Ebből a tárgyalástechnikából nőtt ki magát aztán később a transzformatív mediáció.

Ezt követően a jogintézmény nagyjából az 1980-as évektől datálhatóan terjedt át Európába az Egyesült Királyságból. Ezzel összefüggésben a mediáció egyes fajtái különböző területeken váltak fontossá, így a munkaügyi mediáció az Egyesült Királyságban, a családjogi mediáció Németországban, a kortárs mediáció a skandináv országokban, az interkulturális mediáció pedig – a román és albán kialakult konfliktusok nyomán – többek között főként Olaszországban.³⁴

E körben fontos még néhány szóban kitérni az Európai Parlament és Tanács a polgári és kereskedelmi ügyekben végzett közvetítés egyes szempontjairól szóló – az Európai Parlament és Tanács által 2008. május 21. napján elfogadott – 2008/52/EK irányelvére, melynek az volt a célja, hogy megkönnyítse a mediáció intézményesítését, és több lehetőséget biztosítson az ahhoz való hozzáféréshez az Európai Unióban. Az irányelv legfontosabb rendelkezései között kiemelték a közvetítésben való részvétel önkéntes jellegét, a közvetítői eljárás során létrejött megállapodás végrehajthatóságát, az eljárás során kötelező titoktartást, valamint azt, hogy a mediáció megkezdése miatt a felek nem veszíthetik el perindítási jogait. Az irányelv továbbá „útmutatóként szolgál az alternatív vitarendezési módszerekkel kapcsolatos szervezeti és személyi infrastruktúra kialakításában, továbbá a közvetítők ismereteinek megszerzéséhez szükséges képzési rendszer kiépítésében is.”³⁵ Ezen túlmenően az irányelv a mediátorok szakmai minőségének szabályozására is hangsúlyt fektet, melynek érdekében 2004-ben létrehozásra került a közvetítők Európai Magatartási Kódexe. A Kódex alapelveként hangsúlyozza a közvetítők függetlenségét, pártatlanságát, emellett kitér a szakmai felkészültség fontosságára, az eljárás tisztességes mivoltára, az önkéntességre és a díjazás átláthatóságára is.

³² Sander, Frank E.A.: *Varieties of Dispute Processing*. Federal Rules Decisions, Vol. 70. (1976) pp. 111–134.

³³ Uo.

³⁴ Uo.

³⁵ Kazsamér Katalin Enikő: *Új irány? – Avagy a főbb alternatív vitarendezési módok bemutatása a hazai szabályozásban*, Nyírbátor, 2023, p. 8.

A magyarországi jogi szabályozás szempontjából továbbá az alábbi Európai Unió jogi ajánlások bírnak relevanciával:

- az Európa Tanács R (2002)10-es 16 ajánlása a polgárügyi mediációról;³⁶
- az Európa Tanács R (2001)9-es 17 ajánlása a közigazgatási hatóságokkal kapcsolatos viták esetén, a bírósági eljárás alternatíváiként alkalmazható eljárásokról;³⁷
- az Európa Tanács R (98)1-es 18 ajánlása a családjogi mediációról,³⁸
- az Európa Tanács R (99)19-es 19 ajánlása a büntetőügyi mediációról.³⁹

3.3. Magyarországi szabályozási környezet

Magyarországon jogilag szabályozott formában elsőként a közvetítői tevékenységről szóló 2002. évi LV. törvény szabályozta a polgári peres eljárásokban a közvetítés jogi kereteit. A törvény meghatározta a közvetítés alapelveit – az önkéntességet, a felek egyenlőségét, a titoktartást és a mediátor pártatlanságát –, rögzítette a közvetítői tevékenység végzéséhez szükséges képesítési és névjegyzékbe vételi feltételeket, valamint kialakította az eljárás alapvető menetét: a felek közös felkérésétől a megbízási szerződés megkötésén át a megállapodás írásba foglalásáig. Különösen jelentős a törvény 2012-es átfogó módosítása, amely bevezette a bírósági közvetítés intézményét: a peres eljárás során a bíró tájékoztatja a feleket a közvetítés lehetőségéről, és bizonyos ügytípusokban – jellemzően családjogi vitákban – a bíróság kötelezheti is a feleket az első közvetítői találkozón való részvételre. A módosítás továbbá ösztönzőket épített a rendszerbe: sikeres megállapodás esetén a már megfizetett eljárási illeték egy része visszaigényelhetővé vált. Ezt követően 2006-ban létrejött az igazságügyi közvetítői névjegyzék, majd 2008-ban – a fent is említett irányelv után – tovább erősödött a közvetítés szerepe hazánkban. Emellett még az alábbi jogszabályok alkalmazandóak az alternatív vitarendezésben:

- a választottbíráskodásra a választottbíráskodásról szóló 2017. évi LX. törvény,
- a békéltető testületek eljárására a fogyasztóvédelemről szóló 1997. évi CLV. törvény,
- az egészségügyi közvetítői eljárásra a 2000. évi CXVI. törvény,
- a munkaügyi jogvitákra a Munka Törvénykönyvéről szóló 1992. évi XXII. törvény IV. része,
- a büntetőügyekben pedig a 2006. évi CXXIII. törvény.

Az alternatív vitarendezési formula gazdasági jogvitákban betöltött szerepét a választottbíráskodásról szóló 2017. évi LX. törvény szabályozza, amely a korábbi 1994. évi LXXI. törvényt váltotta fel. Az új kódex az UNCITRAL mintatörvény 2006-os módosításának figyelembevételével készült, így nemzetközi sztenderdekhez illeszkedő keretet teremt a feleknek arra, hogy szerződéses jogvitáikat –főként a kereskedelmi és gazdasági természetű ügyekben – az állami bírói út helyett választottbírátság elé vihessék. A törvény létrehozta a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara mellett működő állandó Választottbírásgot, amely sajátos kettős arccal bír a hazai AVR-paletta keretén belül: formális és kontradiktórius jellege miatt közelebb áll a rendes bírói úthoz, ugyanakkor a felek nagyfokú diszpozíciós szabadsága – az eljáró testület összetételének megválasztása, az eljárás nyelvének és helyszínének meghatározása – az alternatív jelleget erősíti. A

³⁶ Európa Tanács Miniszteri Bizottsága, R (2002) 10. sz. ajánlás a polgárügyi mediációról, 2002. szeptember 18.

³⁷ Európa Tanács Miniszteri Bizottsága, Rec(2001)9. sz. ajánlás a közigazgatási hatóságokkal kapcsolatos viták esetén a bírósági eljárás alternatíváiként alkalmazható eljárásokról, 2001. szeptember 5.

³⁸ Európa Tanács Miniszteri Bizottsága, Rec(98)1. sz. ajánlás a családjogi mediációról, 1998. január 21.

³⁹ Európa Tanács Miniszteri Bizottsága, Rec(99)19. sz. ajánlás a büntetőügyi mediációról, 1999. szeptember 15.

választottbíróóság ítélete – a közvetítéssel létrejött megállapodással ellentétben – a részes felekre nézve kötelező erejű, végrehajtható, és ellene rendes jogorvoslatnak nincs helye.

A felsorolásban szereplő jogszabályok közül külön is kiemelendő a büntetőügyekben alkalmazható közvetítői tevékenységről szóló 2006. évi CXXIII. törvény, amely a 2006. évi LI. törvénnyel együtt az Európai Unió Tanácsának 2001/220/IB kerethatározatát átültetve teremtette meg a büntetőügyi mediáció hazai jogi alapját. Sikeres mediáció és teljesített jóvátétel esetén a törvény anyagi jogi következményként vagy a büntethetőség megszűnését, vagy a büntetés korlátlan enyhítését teszi lehetővé – ennyiben tényleges ösztönzőt teremtve mind a terhelt, mind a sértett oldalán az egyezségekre. A jogintézmény működtetése a Pártfogó Felügyelői Szolgálat hatáskörébe tartozik, így a büntetőügyi mediáció állami intézményi háttérrel működik ellentétben a polgári jogi szférában piaci úton is igénybe vehető mediációs lehetőségektől.

A fogyasztóvédelemről szóló 1997. évi CLV. törvény a vármegyei (fővárosi) kereskedelmi és iparkamarák által működtetett békéltető testületeket rendeli a fogyasztói jogviták – azaz a fogyasztó és a vállalkozás közötti jogviták – bírósági eljáráson kívüli rendezésére. Az eljárás a fogyasztó számára ingyenes, és alacsony perértékhatár alatt a hatékony jogvédelem egyik fő csatornája – a 2015. évi CXXXVII. törvény hatálybalépése óta a vállalkozásokat egyúttal ún. kiterjesztett együttműködési kötelezettség terheli, vagyis kötelesek válasziratukat megküldeni a békéltető testület számára, és a meghallgatáson biztosítani olyan személy részvételét, aki egyezség létrehozatalára van feljogosítva. A munkaügyi viták tekintetében a 2012. évi I. törvény (a hatályos Munka Törvénykönyve) szabályozza a kollektív munkaügyi vitákban alkalmazandó egyeztetési és döntőbírói eljárást; a közvetítés jogintézménye azonban az Mt.-ben nem kerül szabályozásra. A Munkaügyi Közvetítői és Döntőbírói Szolgálat (MKDSZ) – amely békéltetés, közvetítés, döntőbíráskodás és egyeztetés céljából egyaránt igénybe vehető – díjmentes, és zárt eljárásban, tapasztalt munkajogi szakértők bevonásával biztosít szakmai háttérrel a jogvitákhoz. Az egészségügyi közvetítői eljárásról szóló 2000. évi CXVI. törvény a beteg és az egészségügyi szolgáltató közötti viták speciális mediációs csatornáját teremtette meg. Az eljárást a Magyar Igazságügyi Szakértői Kamaránál (MISZK) kell kezdeményezni, amely a közvetítői névjegyzéket vezeti; az eljárást lefolytató egészségügyi közvetítői tanács tagjait azonban nem a kamara jelöli ki, hanem maguk a felek választják a névjegyzékből. E szabályozási területek jól mutatják, hogy az alternatív vitarendezés a hazai jogban nem egységes, hanem szektorális logikát követ: az egyes életviszonyok sajátosságaihoz igazodó, külön intézményrendszerrel működő megoldások összessége.

3.4. Az alternatív vitarendezés hatékonyságának dimenziói

E tekintetben elsőként az időbeli és személyi erőforrás-megtakarítást emelném ki. A bíróságon folytatott pereskedés legalább hónapokig, de sok esetben akár évekig is elhúzódhat⁴⁰, melynek okai között leginkább a bíróságok túlzott leterheltsége, a többszintű jogorvoslati rendszer és a bizonyítás időigényessége szerepel. Ezzel szemben a közvetítői eljárás legfeljebb négy hónapig tarthat, a feleknek lehetősége van az egyeztetések rugalmas megszervezésére, valamint a bizonyítás szükségességének kérdését is a saját igényeik szerint alakíthatják⁴¹. Egy választottbírói eljárás

⁴⁰ Boda Zoltán – Kocsán Annamária: A polgári per időszerűségének felértékelődése és hatásai az ítélkezésre. *Pro Publico Bono – Magyar Közigazgatás*, 2023/2., p. 170.

⁴¹ Lásd 2002. évi LV. törvény a közvetítői tevékenységről 32. § (3) bekezdés, 33. § (1) bekezdés és 35. § (1) bekezdés d) pont.

ugyan kötöttebb a mediációnál, de még így is gyorsabb, mint egy állami bíróságon zajló peres eljárás, már a kisebb ügyteher okán is⁴². A feleknek több lehetőségük van beleszólni az eljárás menetébe, megválaszthatják az eljáró bíró személyét, és a korlátozottabb jogorvoslati lehetőségek sem engedik meg, hogy egy-egy ügy akár évekig elnyúljon.

A következő szempont a nagy arányú ügyfélelégedettség. A peres eljárással ellentétben a felek itt nagyobb teret kapnak a konfliktus rendezésének kérdésében. A mediáció során nem egy külső döntéshozó határoz a sorsukról, hanem ők maguk dolgozzák ki a megállapodást, amely valós érdekeiket és szükségleteiket tükrözi. Ez a részvételen alapuló jelleg jelentősen növeli a megszületett megoldás elfogadottságát, így a felek nagyobb eséllyel tartják be önként a vállalt kötelezettségeket, ami egyúttal csökkenti a későbbi végrehajtási eljárások valószínűségét is. Emellett a folyamat bizalmi és diszkrét légköre lehetőséget teremt arra, hogy a felek közötti viszony ne mérgesedjen el véglegesen, sőt akár helyreálljon, ami különösen a családi, munkahelyi és tartós üzleti kapcsolatokban jelent kiemelt előnyt.

A harmadik dimenzió a költséghatékonyság. Míg egy peres eljárás a perköltségbe tartozó eljárási illeték, az ügyvédi munkadíj, valamint a szakértői és tanúdíjak révén jelentős anyagi terhet ró a felekre – különösen, ha az ügy több fokon át elhúzódik –, addig az alternatív vitarendezési formák költségvonzata érdemben alacsonyabb. A bírósági közvetítés a felek számára teljesen ingyenes, a mediáció díja pedig a felek megállapodása szerint, jellemzően jóval kedvezőbb feltételek mellett alakítható, mint a peres eljárás összköltsége. Sikeres megállapodás esetén a polgári peres eljárásban már megfizetett illeték egy része is visszaigényelhető, ami további ösztönzőként hat. Mindez nemcsak a felek anyagi terheit csökkenti, hanem az állami erőforrásokat – a bíróságok kapacitását – is tehermentesíti.

Végezetül kiemelendő, hogy az alternatív vitarendezési eljárásokban a konfliktus rendezésének mikéntje magukra a vitában részt vevő felekre hárul, és nem egy harmadik, külső személyre. Ez egyfajta szemléletbeli paradigmaváltást jelent: míg a hagyományos bírósági eljárásban a felek mintegy „alávetik magukat” az ítélező bírónak, addig a mediációs folyamatban aktív, döntéshozó szereplőkké válnak. A mediátor csupán a kommunikációt és a tárgyalási folyamatot segíti, a megoldás tartalmát maguk a felek dolgozzák ki. Ez a fokozott önrendelkezés hozzájárul ahhoz, hogy a felek mélyebben megértsék a konfliktus okait és a másik fél nézőpontját, így a megszületett megállapodás nem pusztán a felszínen, hanem a kialakulás okaira visszamenőleg rendezi a fennálló vitát. A felelősség ilyenén áthelyeződése egyúttal erősíti a felek konfliktuskezelési készségeit is, amely a jövőbeli vitás helyzetek megelőzése szempontjából is hosszú távú nyereséget jelent.

Ezzel szorosan összefügg az önkéntesség elve, amely az alternatív vitarendezés egyik sarokköve: a felek nem kötelezhetők arra, hogy az eljárást igénybe vegyék, és bármikor szabadon dönthetnek annak megszakításáról is. Az önkéntes részvétel biztosítja, hogy a felek belső meggyőződésből, és nem külső kényszer hatására üljenek tárgyalóasztalhoz, ami eleve együttműködésre kész attitűdöt feltételez.

Éppen ennek köszönhetően a mediáció során létrejött megállapodások végrehajtási hajlandósága jóval magasabb, mint a bírósági ítéleteké: a felek a saját maguk által kialakított és elfogadott megoldást sajátjuknak érzik, így önként, külön végrehajtási kényszer nélkül is hajlandóak

⁴² Lásd Bemutakozás – Választottbíróság, Magyar Kereskedelmi és Iparkamara, <https://mkik.hu/valasztottbirosag>; illetve Választottbíróság elé vihető ügyek a magyar jogban, Debreceni Jogi Műhely, http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/otdk_kulonszam/valasztottbirosag_ele_viheto_ugyek_a_magyar_jogban/ (letöltés: 2026. július 28.)

betartani azt. Empirikus tapasztalatok szerint a sikeresen lezárt mediációs eljárások döntő többségében a felek utólagos jogvita vagy végrehajtási eljárás kezdeményezése nélkül teljesítik a vállalt kötelezettségeket, ami nem csupán a felek számára jelent megnyugtató lezárást, hanem az igazságszolgáltatás rendszerét is jelentősen tehermentesítheti.

Mindezekkel összefüggésben külön kiemelandó az állam költségvetési felelőssége is. Az állam a közpénzek felelős kezelőjeként nemcsak azzal tartozik az adófizető polgároknak, hogy biztosítsa az igazságszolgáltatás működését, hanem azzal is, hogy ezt a leghatékonyabb és a lehető legkisebb forrásigénnyel járó módon tegye. A bírósági eljárások fenntartása – az infrastruktúra, a személyi állomány, a háttérapparátus finanszírozása – jelentős költségvetési terhet jelent, és minden olyan ügy, amely a rendes bírósági útra kerül, az állam számára közvetlen kiadást keletkeztet. Ezzel szemben az alternatív vitarendezési formák támogatása és népszerűsítése hosszú távon érdemi megtakarítást eredményezhet az államháztartás számára: minden mediáció vagy békéltetés útján lezárult ügy egy-egy olyan eljárást vált ki, amelyet egyébként a bíróságoknak közpénzből kellene lefolytatniuk. Ebben az értelemben az AVR-eszközök támogatása nem pusztán szakpolitikai megfontolás, hanem a felelős költségvetési gazdálkodás követelménye is. Ezzel összefügg az ún. „megelőző igazságszolgáltatás”⁴³ koncepciója, amely az utóbbi évek jogi és igazságügyi diskurzusának egyik központi gondolatává vált. Lényege, hogy az igazságszolgáltatás akkor tölti be valódi szerepét, ha nem pusztán utólag, a már kialakult jogviták eldöntésével foglalkozik, hanem aktívan közreműködik abban, hogy ezek a viták el se mérgesedjenek odáig, hogy bírósági útra terelődjenek. A megelőző igazságszolgáltatás eszközei közé tartozik a jogi tanácsadás és tájékoztatás könnyebb elérhetősége, a közvetítés és a békéltetés intézményeinek erősítése, valamint a felek konfliktuskezelési kultúrájának fejlesztése. Ebben a paradigmában az állam szerepe nem a konfliktusok utólagos eldöntésére, hanem azok megelőzésére, illetve a felek közötti megegyezés elősegítésére helyeződik át, ami egyszerre szolgálja a társadalmi béke fenntartását, az állampolgárok pszichés és anyagi tehermentesítését, valamint az állami erőforrások hatékonyabb felhasználását. A megelőző igazságszolgáltatás így nem alternatívája, hanem szerves kiegészítője a klasszikus bírói útnak, és egyúttal a szolgáltató állam koncepciójának egyik legegységesebb gyakorlati megnyilvánulása.

4. A szolgáltató állam koncepciója az igazságszolgáltatásban

4.1. A szolgáltató állam elméleti alapjai

A szolgáltató állam koncepciójának elméleti gyökerei a XX. század második felére nyúlnak vissza, amikor megkezdődött a hagyományos, hierarchikus, paternalista állammodell elveinek felülvizsgálata. Ennek hátterében több tényező állt: a jóléti állam fenntarthatóságának kérdése, az állampolgári tudatosság növekedése, valamint az a felismerés, hogy az állam működésének hatékonysága nem önmagában a hatalomgyakorlás mértékétől, hanem attól függ, hogy mennyiben képes érdemben szolgálni az állampolgárok igényeit. Az 1970-es évek végétől kibontakozó New Public Management irányzata a közszférát az üzleti logikán alapuló, ügyfélközpontú, eredményorientált működés felé tolta el. Az „enabling state” — azaz a lehetőséget biztosító állam — koncepciója, amelynek kidolgozásához több szerző, köztük Anthony Giddens is hozzájárult a

⁴³ Bérces Viktor: A resztoratív igazságszolgáltatási koncepció érvényesülésének lehetőségei büntetőügyekben – különös tekintettel a mediációra és annak hazai szabályozására, In: *Iustum Aequum Salutare*, 2009/3., pp. 137–154.

Harmadik Út⁴⁴ eszméjén keresztül, az állam szerepét nem a polgárok feletti döntéshozatalban, hanem a választási lehetőségek és feltételek megteremtésében jelölte meg. Hazánkban a rendszerváltást követően jelent meg ennek a paradigmaváltásnak az igénye, melynek nyomán fokozatosan átalakult a közigazgatás, és ezzel együtt az állam önképe is. A szolgáltató állam koncepciója tehát nem egyszerű hatékonyság-növelési törekvés, hanem egy alapvetően új viszony kialakítása az állam és állampolgárai között, amelyben az előbbi nem a hatalom letéteményeseként, hanem az állampolgári igények kiszolgálójaként jelenik meg.

4.2. A szolgáltató állam és az igazságszolgáltatás kapcsolódása

Felmerül a kérdés, hogy beszélhetünk-e egyáltalán „szolgáltatásról” az igazságszolgáltatás kontextusában, hiszen a bíraskodás az állami szuverenitás egyik legklasszikusabb megnyilvánulása, amelyet hagyományosan nem a piaci-szolgáltatási logika, hanem a közhatalom-gyakorlás kategóriái írnak le. A válasz nem abban keresendő, hogy az állam lemondana a jurisdictio kizárólagosságáról, hanem abban, ahogyan az állampolgár az igazságszolgáltatás rendszerével találkozik. Az állampolgár ugyanis nem pusztán a bírói ítélet passzív címzettje, hanem jogkereső személy, aki konkrét élethelyzetben vár az állam intézményrendszerétől valamilyen kézzelfogható eredményt: jogvitájának hatékony, igazságos és belátható időn belüli rendezését. Ebben az értelemben az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés maga is egy szolgáltatás-jellegű elv, amely magában foglalja a fizikai elérhetőséget, az anyagi megfizethetőséget, az érthető és átlátható eljárási kereteket, valamint a választható eljárástípusok megfelelő kínálatát. A szolgáltató állam az igazságszolgáltatásban⁴⁵ tehát nem a bíróságok piaci szereplővé tételét jelenti, hanem azt, hogy az állam felelőssége nem áll meg a bírói ítélet meghozatalánál, hiszen kiterjed a hozzáférés feltételeinek biztosítására, az állampolgárok tájékoztatására és a számukra leginkább megfelelő eljárásválasztás lehetővé tételére is.

4.3. Az állami hatékonyság alkotmányos és költségvetési vetülete

Az állami hatékonyság követelménye nem pusztán gazdasági vagy igazgatási megfontolás, hanem alkotmányos vetülettel is bír. Az Alaptörvény N) cikke kimondja a kiegyensúlyozott, átlátható és fenntartható költségvetési gazdálkodás elvét, 39. cikk (1) bekezdése pedig úgy rendelkezik, hogy a központi költségvetésből csak olyan szervezet részére nyújtható támogatás, amely átlátható szervezetnek minősül – jelezve, hogy a közpénzek felhasználásának felelősnek és ellenőrizhetőnek kell lennie. Ezzel összhangban a jogállamiság elve is megköveteli, hogy az állam ne csupán biztosítsa a jog érvényesülésének formális kereteit, hanem ezt érdemben, hatékonyan és az eljárási költségeket tekintve is észszerű határok között tartva tegye. Az igazságszolgáltatás területén ez azt jelenti, hogy a bírói út fenntartása mellett az államnak kötelessége olyan kiegészítő mechanizmusokat is biztosítani, amelyek alacsonyabb erőforrásigény mellett képesek az állampolgárok jogvédelmi szükségleteit kiszolgálni. A 3. fejezetben részletesen tárgyalt költséghatékonysági érvek itt tehát alkotmányos megalapozást is nyernek: az alternatív vitarendezési

⁴⁴ Giddens, Anthony: *A harmadik út. A szociáldemokrácia megújulása*. Agóra Marketing, Budapest, 1999.

⁴⁵ Alapvető Jogok Biztosának Hivatala: A jogi segítségnyújtó szolgálat működéséről. Elérhető: <https://www.ajbh.hu/en/-/a-jogi-segitsegnyujto-szolgalat-mukodeserol> (Letöltés: 2026. március 28.)

formák támogatása nem csupán racionális szakpolitikai döntés, hanem a felelős közpénz-gazdálkodás alkotmányos parancsának is megfelel.

4.4. Az alternatív vitarendezés mint a szolgáltató állami logika gyakorlati megnyilvánulása

Az alternatív vitarendezési formák jelentik a szolgáltató állami koncepció egyik legszemléletesebb gyakorlati megnyilvánulását az igazságszolgáltatás területén. Az AVR-eszközök bevezetésével és intézményesítésével az állam nem mond le a jogviták rendezésében betöltött szerepéről, hanem éppen ellenkezőleg: a kínálati oldalt szélesebbé teszi azzal, hogy a klasszikus bírói út mellett további, az állampolgári igényekhez rugalmasabban igazodó utakat is felkínál. Ez a Frank Sander által 1976-ban megfogalmazott Multi-Door Courthouse koncepció⁴⁶ hazai megfelelője: a bíróság – és tágabb értelemben az igazságszolgáltatás rendszere – nem egyetlen ajtót, hanem több, az ügy jellegéhez igazodó eljárási kaput nyit a jogkereső állampolgárok előtt. Az AVR-utak így nem a bírói út helyébe lépnek, hanem kiegészítik azt: a felek továbbra is bármikor visszatérhetnek a bírósághoz, ha az alternatív rendezés nem vezet eredményre. A választás lehetősége önmagában is a szolgáltató állami logika lényegét tükrözi – az állampolgár nem köteles egyetlen, számára esetleg túl költséges, túl időigényes vagy túl konfliktusos eljárási útvonalon végig haladni, hanem maga dönthet az igényeihez leginkább illeszkedő megoldás mellett.

4.5. Az állam szerepe az AVR támogatásában és intézményi beágyazásában

Ha az alternatív vitarendezést a szolgáltató állam egyik megnyilvánulásaként értjük, akkor az államnak nem semleges szemlélő, hanem aktív támogató szerepe van az AVR-eszközök elterjesztésében. Ez a támogatás több síkon valósul meg. A jogalkotás szintjén a hazai szabályozási környezet – melyet jelen írás a 2. fejezetben, azaz a magyarországi szabályozási környezet című alfejezetben részletesen bemutatásra került – kialakította azt a normatív keretet, amely a mediáció, a békéltető testületi eljárás, a pénzügyi békéltetés és a bírósági közvetítés intézményrendszerét lefekteti. A finanszírozás szintjén az állam egyrészt a bírósági közvetítés ingyenességével, másrészt a sikeres mediációval lezárt polgári perekben az illeték egy részének visszatérítésével ösztönzi az AVR-eljárások igénybevételét. A magas szintű szakmai minőség biztosításának területén a 2008/52/EK irányelv és a közvetítők Európai Magatartási Kódexe alapján kiépített képzési, továbbképzési és magatartásszabályozási rendszer biztosítja, hogy a mediátorok szakmai színvonala megfeleljen az állampolgári elvárásoknak. Végezetül – és ez talán a legfontosabb – az állam felelőssége kiterjed a tájékoztatásra és a társadalmi tudatosságépítésre is: hiába áll rendelkezésre kiépített AVR-intézményrendszer, ha a jogkereső polgárok nem ismerik ennek létezését és esetleges előnyeit. E téren még jelentős fejlesztési potenciál áll fenn, amelyhez jelen dolgozat de lege ferenda javaslatokkal járul hozzá.

⁴⁶ Sander, Frank E.A.: *Varieties of Dispute Processing*. Federal Rules Decisions, Vol. 70. (1976) pp. 111–134.

A koncepció metaforája a bíróság épülete; hogy a bíróság, mint intézmény ne csupán egyetlen ajtóval rendelkezzen, ami a peres eljárások felé nyit, hanem legyen több ajtaja, amik lehetővé teszik az alternatív vitarendezési utak igénybevételét. Lényege tehát, hogy a bíróságok ne csupán a klasszikus peres eljárást biztosítsák a felek részére jogvitájuk rendezésének esetére, hanem egyéb alternatív utakat is, mint a mediáció, a választottbíráskodás vagy a békéltetés. A feleknek ezáltal lehetősége nyílik az ügyük természetéhez legjobban illő vitarendezési megoldást megtalálni. Ezzel összefüggésben Sander az alternatív vitarendezési módszereket a bírósági rendszerbe ágyazva képzelte el.

4.6. Nemzetközi kitekintés: a szolgáltató állam modellek a gyakorlatban

A szolgáltató állami logikának az igazságszolgáltatásra való alkalmazására számos európai minta áll rendelkezésre a hazai jogalkotó számára. Az Egyesült Királyságban a Civil Justice Council – mint az 1997. évi Civil Procedure Act alapján 1998-ban létrehozott, az Igazságügyi Minisztérium felügyelete alatt álló, önálló közjogi testület – törvényi feladataként folyamatosan vizsgálja a polgári igazságszolgáltatási rendszer hozzáférhetőségét, igazságosságát és hatékonyságát, és ajánlásokat fogalmaz meg a Lord Chancellor, az igazságszolgáltatás és a Polgári Eljárási Szabályzat Bizottsága számára, kiemelt figyelmet fordítva az alternatív vitarendezési formák szerepére.⁴⁷

Olaszországban a 2010. évi 28. számú törvényerejű rendelet bizonyos polgári ügytípusokban a mediáció előzetes igénybevételét írta elő, amely – bár szakmai vitákat váltott ki az önkéntesség elvével való összeegyeztethetőségét illetően – jelentősen csökkentette a bírósági ügyteher mértékét, és érdemben hozzájárult az AVR társadalmi elfogadottságához.⁴⁸

A holland jogrendszerben a Rechtswijzer és utódprojektje, az online vitarendezési platformok azt példázzák, hogyan építhető be a digitalizáció és a felhasználóbarát hozzáférés a szolgáltató állami koncepcióba: a felek otthonról, alacsony költséggel, strukturált online vezetéssel juthatnak el a vitarendezési megoldásig.⁴⁹

A hazai jogi kultúrához közelebb áll Németország és Ausztria szabályozási megoldása. Németországban a 2012-ben elfogadott Mediationsgesetz önálló szervezeti és eljárási keretet adott a mediációnak, külön szabályozva a bírósági (Güterichter) és a bíróságon kívüli közvetítést, valamint kötelező alapképzési és továbbképzési feltételeket írt elő a mediátorok számára. A törvény egyúttal a tagországi minimumon túlmenően is implementálta a 2008/52/EK irányelvet: míg az irányelv kizárólag határon átnyúló vitákra terjed ki, a német törvény Németország területén valamennyi mediációs formát lefed, függetlenül a vita jellegétől vagy a felek lakóhelyétől.⁵⁰

Ausztriában a Zivilrechts-Mediations-Gesetz vezetett be önálló, a polgári jogi vitákra szabott kerettörvényt: a mediátorok a Szövetségi Igazságügyi Minisztérium (BMJ) által vezetett névjegyzékbe vehetők fel, a felvétel szakmai képesítési követelményekhez kötött, a minisztérium mellett pedig ún. Mediációs Tanács működik. A névjegyzékbe vétel önkéntes, ám a törvényi joghatások csak a bejegyzett mediátorokat illetik meg.⁵¹ Saját álláspontom szerint ez a modell áll intézményi szerkezetében és jogi kultúrájában a magyar viszonyokhoz a legközelebb.

⁴⁷ Civil Procedure Act 1997 (c. 12), s. 6 – „Civil Justice Council” (Az Egyesült Királyság 1997. évi polgári eljárási törvénye, 6. szakasz). <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1997/12/section/6>

⁴⁸ Decreto Legislativo 4 marzo 2010, n. 28 – Attuazione dell'articolo 60 della legge 18 giugno 2009, n. 69, in materia di mediazione finalizzata alla conciliazione delle controversie civili e commerciali (2010. évi 28. sz. olasz törvényerejű rendelet). Gazzetta Ufficiale, 2010. március 5., n. 53. <https://www.gazzettaufficiale.it/eli/id/2010/03/05/010G0050/sg>

⁴⁹ HiIL – The Hague Institute for Innovation of Law: Rechtswijzer 2.0 – Online Dispute Resolution Platform (a Raad voor Rechtsbijstanddal együttműködésben kifejlesztett holland online vitarendezési platform), Hága, 2014–2017. <https://www.hiil.org/projects/rechtswijzer/>

⁵⁰ Gesetz zur Förderung der Mediation und anderer Verfahren der außergerichtlichen Konfliktbeilegung (Mediationsgesetz – MediationsG) vom 21. Juli 2012, BGBl. I S. 1577 (a közvetítés és más bíróságon kívüli konfliktusrendezési eljárások előmozdításáról szóló 2012. július 21-i német szövetségi törvény). <https://www.gesetze-im-internet.de/mediationsg/>

⁵¹ Bundesgesetz über Mediation in Zivilrechtssachen (Zivilrechts-Mediations-Gesetz – ZivMediatG), BGBl. I Nr. 29/2003 (a polgári jogi ügyekben folytatott közvetítésről szóló 2003. évi osztrák szövetségi törvény); a Mediációs Tanácsról ld. különösen a 4. §-t, az eingetragene Mediatoren névjegyzékéről a 8–13. §-okat. <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=20002753>

Ezeket a modelleket nem lehet egy az egyben átültetni a hazai jogi és intézményi keretek közé, de kiváló iránymutatóként szolgálnak a tekintetben, hogy a magyar szabályozó és intézményrendszer merre fejlődhetne tovább.

5. De lege ferenda javaslatok

Javasataim közös kiindulópontja a dolgozat hipotézise: ha az alternatív vitarendezési formák időben, költségben és a felek elégedettségében mérhetően hatékonyabbak a hagyományos bírósági eljárásnál, akkor a hatékonyságra kötelezett államnak nem csupán megengednie kell ezeket, hanem aktívan támogatnia és ösztönöznie kell igénybevételüket, és ezzel egyúttal újra kell definiálnia saját szerepét a konfliktuskezelés területén: a döntéshozó monopóliumról a szolgáltató, kerettámogató funkció felé.

5.1. Kötelező tájékoztatási kötelezettség bevezetése a peres eljárás megindítása előtt

Első javaslatom a peres eljárás megindítását megelőző tájékoztatási kötelezettség jogszabályi rögzítése. Ez hazai viszonylatban lehetővé tenné, hogy a felek érdemi információ birtokában dönthessenek arról, melyik eljárási út szolgálja leginkább érdekeiket. A tájékoztatást a jogi képviselő, illetve jogi képviselő nélkül eljáró fél esetében a bíróság írásbeli, formalizált tájékoztatása keretében javaslom megvalósítani, kiegészítve az érintett AVR-eljárások elérhetőségére és költségeire vonatkozó konkrét adatokkal. E javaslat elsősorban a jogi képviselők aktivitására és kooperativitásra alapoz, a bíróságok tájékoztatási gyakorlatának megerősítése, egyszerűsítése mellett.

A tájékoztatás kötelezettje kétcsatornás modellben határozható meg: jogi képviselővel eljáró fél esetében az ügyvéd, jogi képviselő nélkül eljáró fél esetében pedig a bíróság, a tájékoztatási kötelezettség kiterjesztésével. A dokumentálás eszköze célszerűen a jogszabály mellékletében rendszeresített, egységes tartalmú tájékoztató nyomtatvány, amely az eljárástípusok, az elérhetőségek, a költségek és a várható időtartam adatait tartalmazza, és amelyet a fél – jogi képviselő esetén az ügyvéd által ellenjegyezten – aláír.

A teljesítés ellenőrzését eljárási kapcsolóelem biztosíthatja: a keresetlevél kötelező tartalmi elemévé javaslom tenni a nyilatkozatot arról, hogy a tájékoztatás megtörtént és a felek megkíséreltek-e békés rendezést – hasonlóan a német perjogi megoldáshoz –, az aláírt tájékoztató csatolásával, elmaradása esetén hiánypótlás jogkövetkezménye mellett. Másodlagos kontrollként a bíróság a perfelvételi tárgyaláson rákérdezhet a tájékoztatás megtörténtére és a közvetítéssel kapcsolatos álláspontra, a válaszok jegyzőkönyvbe foglalásával.

A tájékoztatás tartalmi minősége – vagyis hogy a jogi képviselő valóban meggyőzően, az ügy sajátosságaira szabottan szolt-e a közvetítés lehetőségéről – nem ellenőrizhető; a javasolt kötelezettség ezért nem eredmény-, hanem magatartáskötelem. Ennek ellensúlya részben az ügyvédi fegyelmi felelősség, részben az ösztönzők rendszere: ha az alaptalan elzárkózás a perköltség viselése körében értékelhető, a jogi képviselőnek is érdekében áll, hogy az alternatív utat érdemben, ne pedig formálisan vesse fel.

5.2. A bírósági közvetítés intézményi és személyi feltételeinek megerősítése

A bírósági közvetítés – mint a bírósági szervezetbe ágyazott, ingyenes AVR-forma – a szolgáltató állami logika egyik legközvetlenebb megnyilvánulása. Hatékonyságának kibontakoztatásához azonban szükséges, hogy a bíróságok személyi és infrastrukturális oldalon megkapják az ehhez szükséges kapacitásokat. Javaslom egyrészt a közvetítői képzésen átesett bírósági titkárok és bírók körének bővítését, valamint a közvetítői tevékenységnek a bírói teljesítményértékelésben való érdemi megjelenítését. Másrészt javaslom, hogy a bírósági közvetítés ne csupán törvényszéki szinten legyen elérhető. Ennek megfelelően minden járásbíróságon kerüljön kialakításra egy olyan elkülönített helyiség, amely a mediáció bizalmi és informális jellegéhez illeszkedő környezetet biztosít. A peres tárgyalótermek formális elrendezése ugyanis nem feltétlenül kedvez a mediációs folyamat sajátos dinamikájának.

5.3. Pénzügyi ösztönzők kiterjesztése és differenciálása

A hatályos szabályozás a polgári peres eljárásban már megfizetett illeték egy részét visszaigényelhetővé teszi, ha a felek közötti közvetítés megállapodással zárul. Az illetékekről szóló 1990. évi XCIII. törvény (Itv.) 58. § (4) pontja így fogalmaz: „Az illeték a peres eljárás illetékének 50%-a, ha a felek a perfelvételt lezáró végzés meghozatalát – közigazgatási perben az első tárgyalást – követően egyezséget kötnek.”⁵² Javaslom az ösztönzőrendszer kiterjesztését akként, hogy a jelenlegi 50% helyett 25% legyen a peres eljárás illetéke, valamint azt is, hogy a jogi segítségnyújtásról szóló 2003. évi LXXX. törvény kiegészítésre kerüljön úgy, hogy a rászoruló felek a közvetítői eljárás során is jogi segítségnyújtásra legyenek jogosultak. Az ösztönzőrendszer differenciálása azt is jelenti, hogy ügytípusonként – családjogi, munkaügyi, fogyasztói, gazdasági – eltérő mértékű kedvezmények alkalmazhatóak, az adott terület mediáció iránti fogékonyságához igazodva.

5.4. Az online vitarendezés intézményi kereteinek kiépítése

Napjainkban a digitalizáció az igazságszolgáltatásban is felhasználható a szolgáltató állami logika érvényre juttatásának érdekében. Az online vitarendezés lehetővé teszi, hogy a felek földrajzi és időbeli korlátoktól függetlenül, alacsony költséggel jussanak el a megoldáshoz, ami különösen kisebb értékű polgári és fogyasztói ügyek esetén jelentős előny. Javaslom egy egységes, állami háttérrel működő hazai online felület kialakítását, amely magában foglalná a strukturált önsegítő modulokat, az aszinkron közvetítői kommunikációt, valamint – sikeres megállapodás esetén – annak közvetlen, elektronikus formátumú dokumentálását. A platform kialakítása során kiemelt figyelmet kell fordítani az adatvédelemre, a digitális hozzáférhetőség egyenlőségére, és arra, hogy az online út soha ne legyen kizárólagos, hanem az mindig a fizikai jelenlétén alapuló eljárás alternatívájaként jelenjen meg.

5.5. Tudatosságépítés és a társadalmi ismeretterjesztés intézményesítése

Írásom több ponton is jelezte, hogy a hazai AVR-intézményrendszer jogi és szervezeti kerete viszonylag kiépített, ugyanakkor a jogkereső polgárok ismereteinek hiánya jelentős

⁵² 1990. évi XCIII. törvény az illetékekről, <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99000093.tv> (Letöltés: 2026. május 27.)

korlátként jelentkezik. Javaslom ezért egy átfogó, állami koordinációval megvalósuló társadalmi tájékoztatási program elindítását, valamint a köznevelésben a konfliktuskezelési ismeretek tantárgyközi megjelenítését. Hosszabb távon különösen ez utóbbi – az iskolai konfliktuskezelési kultúra fejlesztése – jelenthet a megelőző igazságszolgáltatás logikájához illeszkedő, generációkon átívelő szemléletformálást, amely társadalmi szinten csökkentheti az igazságszolgáltatás rendszerére háruló terhelést.

5.6. A közvetítői szakma minőségbiztosításának továbbfejlesztése

Az AVR-eljárások eredményessége nagymértékben függ a közvetítők szakmai színvonalától. A 2008/52/EK irányelv és a közvetítők Európai Magatartási Kódexe már létrehozott egy alapvető minőségi keretet, ennek hazai továbbfejlesztése azonban indokolt. Javaslom egy egységes, kötelező továbbképzési rendszer bevezetését, amely a közvetítők számára meghatározott időszakonként újra-akkreditációs kötelezettséget ír elő, valamint egy panaszkezelési és szakmai felügyeleti mechanizmus kialakítását, amely a jogkereső polgárok számára átlátható és érdemi jogorvoslati lehetőséget biztosít az esetleges szakmai vagy etikai szabálysértésekkel szemben. Emellett indokolt a közvetítői díjszabás minimum- és maximumkereteinek felülvizsgálata is, annak érdekében, hogy az AVR-szolgáltatások anyagi elérhetősége ne váljon a jogállamiság gátjává.

A fenti javaslatok együttesen azt a célt szolgálják, hogy az alternatív vitarendezés ne csupán formálisan épüljön be, hanem érdemben is igénybe vehető legyen a hazai igazságszolgáltatás rendszerében, és ezáltal valódi tartalommal töltsen meg a szolgáltató állam koncepciójának e területre vonatkozó értelmezését. A javaslatok közös eleme, hogy egyik sem helyettesíteni kívánja a klasszikus bírói utat, hanem mellette egy szélesebb, az állampolgári igényekhez rugalmasabban igazodó eljárási kínálatot épít fel. Ezzel a dolgozat hipotézise – miszerint a mérhetően hatékonyabb alternatív vitarendezési formák aktív állami támogatást és a hagyományos állami szerepfelfogás újragondolását indokolják – nem pusztán igazolódni látszik, hanem konkrét, jogalkotási és intézményi szintű cselekvési programmá formálható. Az igazságszolgáltatás jövőképe így módon nem a bírói monopólium fenntartása, hanem egy plurális, az állampolgárt valódi választási lehetőség elé állító, a megelőzésre és a hatékonyságra egyaránt érzékeny rendszer kialakítása felé mutat.

Irodalom

Szakirodalom

- 1) 21 Kutatóközpont: Bizalmi ügy: a magyar társadalom intézményekbe fektetett bizalma. 2025. október 15. https://21kutatokozpont.hu/bizalmi_ugy.html (Letöltés: 2026. július 25.)
- 2) Alapvető Jogok Biztosának Hivatala: A jogi segítségnyújtó szolgálat működéséről. <https://www.ajbh.hu/en/-/a-jogi-segitsegnyujto-szolgalat-mukodeserol> (Letöltés: 2026. március 28.)
- 3) Arisztotelész: Politika. Ford. Szabó Miklós. Budapest, Gondolat Kiadó, 1994.
- 4) Bárd, Petra – Borbíró, Andrea: Victims' Rights Developments in the EU. In: Hungarian Yearbook of International Law and European Law 2015. Eleven International Publishing, The Hague, 2015. 495–521. DOI: 10.5553/HYIEL/266627012015003001024
- 5) Bemutakozás – Választottbírószág. Magyar Kereskedelmi és Iparkamara. <https://mkik.hu/valasztottbirosag>
- 6) Bencze Mátyás – Badó Attila: A magyar bírósági rendszer hatékonyságát és az ítélkezés színvonalát befolyásoló strukturális és személyi feltételek. In: Jakab András – Gajduscheck György (szerk.): A magyar jogrendszer állapota. Budapest, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet, 2016. 415–441.

- 7) Bérces Viktor: A resztoratív igazságszolgáltatási koncepció érvényesülésének lehetőségei büntetőügyekben – különös tekintettel a mediációra és annak hazai szabályozására. In: *Iustum Aequum Salutare*, 2009/3. 137–154.
- 8) Boda Zoltán – Kocsán Annamária: A polgári per időszerűségének felértékelődése és hatásai az ítélezésre. *Pro Publico Bono – Magyar Közigazgatás*, 2023/2. 163–196.
- 9) Bócz Endre: A bírászkodás tekintélye és a jogpolitika. In: *Magyar Jog*, 2011/8. sz.
- 10) Braithwaite, John: *Crime, Shame and Reintegration*. Cambridge, Cambridge University Press, 1989.
- 11) Braithwaite, John: Setting Standards for Restorative Justice. *British Journal of Criminology*, 42. évfolyam (2002) 3. szám, 563–577.
- 12) Campbell, Rebecca: The Psychological Impact of Rape Victims' Experiences with the Legal, Medical, and Mental Health Systems. *American Psychologist*, 63. évfolyam (2008) 8. szám, 702–717.
- 13) Campbell, Rebecca – Raja, Sheela: Secondary Victimization of Rape Victims: Insights From Mental Health Professionals Who Treat Survivors of Violence. *Violence and Victims*, 14. évfolyam (1999) 3. szám, 261–275.
- 14) Christie, Nils: Conflicts as Property. In: *The British Journal of Criminology*, Vol. 17, No. 1, 1977. 1–15.
- 15) Dobrocsi Szilvia: A büntetőeljárás egyszerűsítésének hatása a sértett jogaira. In: *Glossa Iuridica*, 2024/3–4. sz.
- 16) Domokos Andrea: Európai normák a magyar áldozatvédelemben. In: *Magyar Jog*, 2023/3. sz.
- 17) Emberi jogok az EJEB gyakorlatában I. – Az élethez való jog. *Jogászvilág*. <https://jogaszvilag.hu/szakma/emberi-jogok-az-ejeb-gyakorlataban-i-az-elethez-valo-jog/> (Letöltés: 2026. május 14.)
- 18) Emberi jogok az EJEB gyakorlatában IV. – A kínzás, embertelen vagy megalázó bánásmód tilalma. *Jogászvilág*. <https://jogaszvilag.hu/szakma/emberi-jogok-az-ejeb-gyakorlataban-iv-a-kinzas-embertelen-vagy-megalazo-banasmod-tilalma/> (Letöltés: 2026. május 14.)
- 19) European Parliament – Policy Department C: Citizens' Rights and Constitutional Affairs: An Overview of EU Mediation Legislation. *IPOP-JURI_NT(2011)453175_EN*, 2011. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2011/453175/IPOP-JURI_NT\(2011\)453175_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2011/453175/IPOP-JURI_NT(2011)453175_EN.pdf) (Letöltés: 2026. május 15.)
- 20) Farkas Krisztina: A büntető ügyekben alkalmazható közvetítői eljárás, annak egy éves gyakorlati tapasztalatai, és továbblépési lehetőségei. In: *Collega*, 9. évfolyam (2008) 67–92.
- 21) Fázsi László: A pótmagánvád a büntető perrendtartásainkban. In: *Belügyi Szemle*, 2011/10. sz.
- 22) Fázsi László: A pótmagánvád a magyar büntető eljárásjogban és a gyakorlatban (könyvismertetés). In: *Belügyi Szemle*, 2014/7–8. sz.
- 23) Federal Mediation and Conciliation Service: History 1947. <https://www.fmcs.gov/1947/> (Letöltés: 2026. április 10.)
- 24) Fedor Anett: Gondolatok Jerome Frank „Bírászkodás az elme ítélőszéke előtt” című válogatott írásából. In: *Büntetőjogi Szemle*, 2014/2. sz.
- 25) Giddens, Anthony: *The Third Way: The Renewal of Social Democracy*. Cambridge, Polity Press, 1998.
- 26) Gilbert, Neil – Gilbert, Barbara: *The Enabling State: Modern Welfare Capitalism in America*. Oxford, Oxford University Press, 1989.
- 27) Görgényi Ilona: Aktualitások és kihívások a helyreállító igazságszolgáltatásban. In: *Miskolci Jogi Szemle*, 16. évfolyam (2021) 5. szám (3. különszám), 154–167.
- 28) Görgényi Ilona – Karsai Krisztina – Madai Sándor – Tóth Mihály – Vaskuti András – Fantoly Zsanett – Farkas Ákos – Herke Csongor – Kis László – Róth Erika: *Büntetőjogi fogalomtár*. Budapest, Wolters Kluwer Hungary Kft., 2012.
- 29) Gráner Zsófia: Az alternatív vitarendezés lehetséges útjai a polgári-gazdasági jogviták tekintetében, fókuszban a választottbíráskodással. https://birosag.hu/sites/default/files/202407/az_alternativ_vitarendezes_lehetsleges_ujai_0.pdf (Letöltés: 2026. május 22.)
- 30) Hámori Antal: A fogyasztóvédelem jelentősége és békéltető testületi aktualitása. In: *Gazdaság és Jog*, 2020/6. 1–6.
- 31) Hámori Antal: Kérelmező és/vagy bejelentő – ügyfél, harmadik személy, egyéb érdekelt? In: *Iustum Aequum Salutare*, XVIII. évfolyam (2022) 2. szám, 27–77.

- 32) Harvard Law Today: Frank E.A. Sander '52, 1927–2018: A Pioneer in the Field of Alternative Dispute Resolution. <https://today.law.harvard.edu/frank-e-sander-52-1927-2018-pioneer-field-alternative-dispute-resolution/> (Letöltés: 2026. április 10.)
- 33) Hiil – The Hague Institute for Innovation of Law: Rechtwijzer 2.0 – Online Dispute Resolution Platform. <https://www.hiil.org/projects/rechtwijzer/> (Letöltés: 2026. május 25.)
- 34) Iványi Klára: A mediáció története. <https://mediacio2.webnode.hu/mediacio-tortenete/> (Letöltés: 2026. május 22.)
- 35) Kazsamér Katalin Enikő: Új irány? – Avagy a főbb alternatív vitarendezési módok bemutatása a hazai szabályozásban. Nyírbátor, 2023.
- 36) Kerezsi Klára: Konfliktus és helyreállítás. In: Vókó György (szerk.): Kriminológiai tanulmányok 49. Budapest, OKRI, 2012.
- 37) Kertész Tibor: Mediáció a gyakorlatban. Miskolc, Bíbor Kiadó, 2010.
- 38) Kiss Anna: A sértett szerepe a büntetőeljárásban. Budapest, Országos Kriminológiai Intézet, 2018.
- 39) Kissné Mészáros Dóra et al. (szerk.): A Kúria. Zsebkönyv Magyarország legfőbb bírói fórumáról. Budapest, Kúria, 2020.
- 40) Kistemaker, Laura: Rechtwijzer and Uitelkaar.nl. Dutch Experiences with ODR for Divorce. Family Court Review, Vol. 59. (2021) No. 2. 232–243. DOI: 10.1111/fcre.12570
- 41) Malét-Szabó Erika: Viktimológia. In: Haller József (szerk.): Rendészeti pszichológia. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2020. 73–110.
- 42) Marsovszki Ádám: Szolgáltató közigazgatás – 1. rész. Jogászvilág, 2024. <https://jogaszvilag.hu/szakma/szolgáltato-kozigazgatás-1-resz/> (Letöltés: 2026. május 15.)
- 43) Multi-Door ADR Future. Advocate Magazine, 2015. szeptember. <https://www.advocatemagazine.com/article/2015-september/a-multi-door-adr-future-2> (Letöltés: 2026. április 10.)
- 44) Nagypál Szabolcs: A büntetőjogi közvetítés (mediáció) jogelmélete. In: Iustum Aequum Salutare, 7. évfolyam (2011) 1. szám, 15–36.
- 45) National Archives: Guide to Federal Records – Record Group 280 (Federal Mediation and Conciliation Service). <https://www.archives.gov/research/guide-fed-records/groups/280.htm> (Letöltés: 2026. április 10.)
- 46) Németh Viktor: A mediáció szabályozásának története. In: Belügyi Szemle, 70. évfolyam (2022) 12. szám, 2631–2643. DOI: 10.38146/BSZ.2022.12.5
- 47) Orth, Ulrich: Secondary Victimization of Crime Victims by Criminal Proceedings. Social Justice Research, 15. évfolyam (2002) 4. szám, 313–325.
- 48) Osztrák Igazságügyi Minisztérium: Mediátor-nyilvántartás (Mediatoren-Liste). <https://www.justiz.gv.at/service/streitschlichtung-und-mediation/mediator-innen.95b.de.html> (Letöltés: 2026. április 4.)
- 49) Pálfi Dóra: Jogszabályi alávetés a békéltető testület eljárásában – alternatív-e még a békéltető testület vitarendezése? Studia Iuris. Jogtudományi Tanulmányok, 2025. II. évfolyam 1. szám, 228–248.
- 50) Partners Hungary Alapítvány – Mediatio.hu: Nemzetközi jogszabályok. <http://www.mediatio.hu/nemzetkozi-jogszabalyok/> (Letöltés: 2026. május 15.)
- 51) Roth, Markus – Gherdane, David: Mediation in Austria: The European Pioneer in Mediation Law and Practice. In: Hopt, Klaus J. – Steffek, Felix (szerk.): Mediation: Principles and Regulation in Comparative Perspective. Oxford, Oxford University Press, 2012. DOI: 10.1093/acprof:oso/9780199653485.003.0004
- 52) Sander, Frank E.A.: Varieties of Dispute Processing. Federal Rules Decisions, Vol. 70. (1976) 111–134.
- 53) Szekeres Diána: A gazdasági mediációról. In: Gazdaság és Jog, 2012/5. szám, 11–16.
- 54) Szentés Barbara: A bírói döntéshozatali folyamat pszichológiai kitekintéssel. De iurisprudentia et iure publico – Jog- és Politikatudományi Folyóirat, V. évfolyam (2011) 4. szám.
- 55) Szepesi Szonja – Stekler Klára – Berkó Attila: Alternatív vitarendezés – Egységesítés a fogyasztóvédelemben (1.). Jogászvilág, 2019. február 12. <https://jogaszvilag.hu/a-jovo-jogasza/alternativ-vitarendeze-egysegesites-a-fogyasztovedelemben-1/> (Letöltés: 2026. július 23.)
- 56) Turcsán Tamara (szerk.): Tapasztalatok és jó gyakorlatok. Válogatás bírósági közvetítők regionális képzésein elhangzottakból. Székesfehérvár, Székesfehérvári Törvényszék, 2025.
- 57) Tyler, Tom R.: Procedural Justice, Legitimacy, and Effective Rule of Law. Crime & Justice, Vol. 30. (2006) 283–357.

- 58) UK Civil Justice Council: Four Non-Judicial Members Reappointed. Gov.uk. <https://www.gov.uk/government/news/four-non-judicial-members-reappointed-to-the-civil-justice-council> (Letöltés: 2026. május 15.)
- 59) Umbreit, Mark S.: Victim Meets Offender: The Impact of Restorative Justice and Mediation. Monsey (NY), Criminal Justice Press, 1994.
- 60) Umbreit, Mark S. – Coates, Robert B. – Vos, Betty: An Analysis of Programs In Four States of the U.S. Crime & Delinquency, 39. évfolyam (1992) 4. szám, 565–585.
- 61) Választottbíróság elé vihető ügyek a magyar jogban. Debreceni Jogi Műhely. http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/otdk_kulonszam/valasztottbirosag_ele_viheto_ugyek_a_magyar_jogban/
- 62) Zehr, Howard: The Little Book of Restorative Justice. Intercourse (PA), Good Books, 2002.

Feldolgozott jogforrások és jogesetek

- 1) Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)
- 2) 1896. évi XXXIII. törvénycikk a bűnvádi perrendtartásról
- 3) 1990. évi XCIII. törvény az illetékekről. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99000093.tv> (Letöltés: 2026. május 27.)
- 4) 1992. évi XXII. törvény a Munka Törvénykönyvéről
- 5) 1994. évi LXXI. törvény a választottbíráskodásról
- 6) 1997. évi CLV. törvény a fogyasztóvédelemről
- 7) 2000. évi CXVI. törvény az egészségügyi közvetítői eljárásról
- 8) 2002. évi LV. törvény a közvetítői tevékenységről
- 9) 2003. évi LXXX. törvény a jogi segítségnyújtásról
- 10) 2005. évi CXXXV. törvény a bűncselekmények áldozatainak segítéséről és az állami kárenyhítésről
- 11) 2006. évi CXXIII. törvény a büntetőügyekben alkalmazható közvetítői tevékenységről
- 12) 2006. évi LI. törvény a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény módosításáról
- 13) 2013. évi CXXXIX. törvény a Magyar Nemzeti Bankról
- 14) 2016. évi CXXX. törvény a polgári perrendtartásról
- 15) 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról
- 16) 2017. évi LX. törvény a választottbíráskodásról
- 17) 2017. évi CXXVIII. törvény a költségmentesség és a költségfeljegyzési jog polgári és közigazgatási bírósági eljárásban történő alkalmazásáról
- 18) Bundesgesetz über Mediation in Zivilrechtssachen (Zivilrechts-Mediations-Gesetz – ZivMediatG), BGBl. I Nr. 29/2003 (Österreich). <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&GesetzesnGeset=20002753>
- 19) Civil Procedure Act 1997 (c. 12), United Kingdom. <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1997/12/section/6>
- 20) Decreto Legislativo 4 marzo 2010, n. 28 – Attuazione dell’articolo 60 della legge 18 giugno 2009, n. 69, in materia di mediazione finalizzata alla conciliazione delle controversie civili e commerciali (Italia). Gazzetta Ufficiale, 2010. március 5., n. 53. Angol nyelvű szövege: <https://mediatorsbeyondborders.org/wp-content/uploads/2017/09/The-Italian-Mediation-Law.pdf> (Letöltés: 2026. május 15.)
- 21) Gesetz zur Förderung der Mediation und anderer Verfahren der außergerichtlichen Konfliktbeilegung (Mediationsgesetz – MediationsG) vom 21. Juli 2012, BGBl. I S. 1577 (Deutschland). <https://www.gesetze-im-internet.de/mediationsg/> és <https://www.mediationsgesetz.de/> (Letöltés: 2026. április 4.)
- 22) Az Európai Parlament és a Tanács 2008. május 21-i 2008/52/EK irányelve a polgári és kereskedelmi ügyekben végzett közvetítés egyes szempontjairól
- 23) Az Európai Parlament és a Tanács 2012/29/EU irányelve (2012. október 25.) a bűncselekmények áldozatainak jogaira, támogatására és védelmére vonatkozó minimumszabályok megállapításáról
- 24) A Tanács 2001/220/IB kerethatározata (2001. március 15.) a büntetőeljárásban a sértett jogállásáról
- 25) Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának Rec(98)1. sz. ajánlása a családügyi mediációról, 1998. január 21.
- 26) Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának Rec(99)19. sz. ajánlása a büntetőügyi mediációról, 1999. szeptember 15.

- 27) Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának Rec(2001)9. sz. ajánlása a közigazgatási hatóságokkal kapcsolatos viták esetén a bírósági eljárás alternatíváiról
- 28) Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának R(2002)10. sz. ajánlása a polgárügyi mediációról, 2002. szeptember 18.
- 29) United Nations Economic and Social Council: Basic Principles on the Use of Restorative Justice Programmes in Criminal Matters. Resolution 2002/12, E/RES/2002/12, 2002. július 24. <https://www.refworld.org/legal/resolution/ecosoc/2002/27056> (Letöltés: 2026. május 10.)
- 30) Az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítélete Gázsó kontra Magyarország ügyben (Igazságügyi Minisztérium hivatalos magyar fordítása)
- 31) M.C. kontra Bulgária, no. 39272/98, EJEb, 2003. december 4.
- 32) Opuz kontra Törökország, no. 33401/02, EJEb, 2009. június 9.

EGÉSZSÉGÜGYI MEDIÁCIÓ MAGYARORSZÁGON ÉS A NEMZETKÖZI GYAKORLATBAN

1. Bevezető gondolatok

Az egészségügy területén a konfliktusok rendkívül érzékeny kérdést jelentenek, hiszen olyan helyzetekben alakulnak ki, ahol a résztvevők gyakran fokozott érzelmi megterhelés alatt állnak, kiszolgáltatott helyzetben vannak, valamint az egészség vagy akár az emberi élet veszélyeztetettsége is fennállhat. Az egészségügyi ellátás során az orvosok, ápolók, betegek és hozzátartozók között kialakuló kapcsolat különleges bizalmi viszonyon alapul, amelyben a kommunikáció, az együttműködés és a kölcsönös tisztelet alapvető jelentőséggel bír. Az egészségügy sajátossága ugyanakkor, hogy a konfliktusok sokszor kiszolgáltatott emberek között zajlanak. A betegek gyakran félelemmel, bizonytalansággal, fájdalommal vagy veszteségélménnyel érkeznek az ellátórendszerbe, míg az egészségügyi dolgozók jelentős szakmai felelősség, túlterheltség, időnyomás és adminisztratív terhek mellett végzik munkájukat. Ebből adódóan a konfliktusok kialakulásának valószínűsége magas, különösen olyan helyzetekben, amikor a beteg vagy hozzátartozója úgy érzi, hogy nem kapott megfelelő tájékoztatást, nem értette meg az ellátás folyamatát, vagy sérelem érte az egészségügyi rendszerben. Az orvos–beteg kapcsolat tehát nem csupán szakmai viszony, hanem erősen emocionális kapcsolat is, amelyben a kommunikáció minősége meghatározó szerepet játszik.

Az orvosi hivatás társadalmi megítélése az elmúlt évtizedek során jelentős változáson ment keresztül¹. Korábban az orvosok szakmai tekintélye szinte megkérdőjelezhetetlen volt, döntéseiket a betegek általában feltétel nélkül elfogadták. A paternalista orvoslás modelljében az orvos domináns szerepet töltött be, míg a beteg inkább passzív elszenvetője volt az ellátásnak. Az egészségügyi rendszerek fejlődésével, a betegjogok megerősödésével, az információhoz való hozzáférés kiszélesedésével és a társadalmi szemlélet változásával azonban a betegek egyre tudatosabbá váltak, aktívabban kívánnak részt venni saját gyógyulási folyamatukban, és egyre nagyobb elvárásokat fogalmaznak meg az egészségügyi ellátással kapcsolatban². A betegek autonómiájának erősödése új konfliktushelyzeteket teremtett, amelyek különösen az orvosi tájékoztatás, az önrendelkezési jog és az egészségügyi döntések területén jelennek meg.

Az egészségügyi konfliktusok legsúlyosabb formáját az orvosi műhibával kapcsolatos jogviták jelentik. Orvosi műhibáról akkor beszélhetünk, amikor az egészségügyi dolgozó mulasztást követ el, megsérti a szakmai szabályokat, téves diagnózist állít fel, vagy nem a szakmai protokollnak megfelelően végzi tevékenységét, amelynek következtében a beteg állapota romlik vagy károsodik³. Az ilyen esetek nemcsak jogi kérdéseket vetnek fel, hanem jelentős pszichológiai és érzelmi terhet is jelentenek valamennyi érintett fél számára. A betegek és hozzátartozók részéről gyakran jelenik meg a veszteség, a gyász, a kiszolgáltatottság és az igazságtalanság érzése, míg az egészségügyi

¹ Kapócs Gábor: Betegjogok Magyarországon 1997-től 2025-ig. *Lege Artis Medicinae*, 2025/35, pp. 85-89.

² Marsovszki Ádám: Amiről nem tudok az nem fáj? A tájékoztatáshoz való jog érvényesülése az egészségügyi ellátások igénybevétele során. In Keresztes Gábor (szerk.): *Tavaszi Szél 2016. - Tanulmánykötet I.: Agrártudomány, állam- és jogtudomány, föld- és fizikátudomány, had- és rendészettudomány*. Doktoranduszok Országos Szövetsége, 2016, Budapest, pp. 275-287.

³ Dósa Ágnes: Az egészségügyi szolgáltató kártérítési felelőssége a tájékoztatás elmulasztásáért. *ÁJT*, 2002/1-2., pp. 23-72.

dolgozók oldalán a szakmai kudarc, a szégyenérzet, a félelem és a szakmai hitelesség elvesztésének veszélye okozhat súlyos terhet.

A hagyományos bírósági eljárások az egészségügyi konfliktusok rendezésének egyik leggyakoribb formáját jelentik, ugyanakkor számos problémát hordoznak magukban. A műhibaperek gyakran hosszú éveken keresztül húzódnak, jelentős anyagi költségekkel járnak, miközben mind a betegek, mind az egészségügyi dolgozók számára komoly pszichés terhelést jelentenek. E problémák következtében egyre nagyobb figyelem irányul az alternatív vitarendezési módszerekre, különösen a mediációra, amely lehetőséget biztosíthat az egészségügyi konfliktusok emberközelibb, gyorsabb és költséghatékonyabb rendezésére.

Az alábbiakban az egészségügyi intézmény (és annak szereplői) valamint a betegek közötti vitarendezés egyik alternatív formájával, az egészségügyi mediációval foglalkozom, amely meggyőződésem szerint hatékonyabban képes kezelni a fenti érzékeny konfliktushelyzeteket, mint a peres eljárások.

2. A betegjogok kialakulása és szerepe az egészségügyi konfliktusokban

Az egészségügyi konfliktusok vizsgálatához elengedhetetlen a betegjogok fejlődésének megértése, mivel azok megjelenése alapvetően átalakította az orvos–beteg kapcsolatot. Nemzetközi szinten az első jelentős mérföldkő az Egészségügyi Világszövetség 1981-ben elfogadott Lisszaboni Deklarációja volt, amely hét alapvető betegjogot fogalmazott meg. A dokumentum célja az volt, hogy keretet biztosítson a betegek emberi méltóságának és autonómiájának tiszteletben tartásához, valamint elősegítse az egészségügyi szolgáltatók és a betegek közötti bizalom erősítését. A deklaráció kiemeli az emberi méltósághoz való jogot, a megfelelő tájékoztatáshoz való jogot, az önrendelkezés jelentőségét, valamint az orvosi titoktartás szerepét.⁴

A következő meghatározó állomás az 1994-ben megfogalmazott, a betegek jogairól szóló nemzetközi deklaráció volt, amely részletesebben határozta meg az egészségügyi ellátás során érvényesítendő alapelveket.⁵

2002-ben megszületett a Rómában elfogadott Betegjogok Európai Kartája, amely tizennégy betegjogot nevesített. Az alapvető jogok közé tartozik többek között a megelőzéshez való jog, az információhoz való jog, a hozzájárulás joga, a szabad választás joga, a biztonsághoz való jog, a szükségtelen fájdalom megelőzésének joga, a panaszjog és a kártérítéshez való jog. Ez a szemlélet hangsúlyozza, hogy a beteg az ellátás aktív szereplője.⁶

Magyarországon a betegjogok szabályozása fokozatosan alakult ki. Az egészségügyről szóló 1972. évi II. törvény még nem tartalmazott átfogó betegjogi rendelkezéseket. A rendszerváltást követően jelentős társadalmi és jogi átalakulások mentek végbe, amelyek szükségessé tették a betegjogok részletesebb szabályozását.⁷ Jelentős áttörést hozott az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény, amely már részletesen meghatározta a betegek jogait és az egészségügyi szolgáltatók kötelezettségeit.⁸

A jelenlegi szabályozás tíz alapvető betegjogot nevesít: az egészségügyi ellátáshoz való jog, az emberi méltósághoz való jog, a kapcsolattartás joga, az intézmény elhagyásának joga, a tájékoztatáshoz való jog, az önrendelkezéshez való jog, az ellátás visszautasításának joga, az

⁴ The World Medical Association: World Medical Association Declaration Of Lisbon On The Rights Of The Patients. WMA. <https://www.wma.net/wp-content/uploads/2005/09/Declaration-of-Lisbon-1981.pdf> (2026. május 21.)

⁵ WHO: A declaration on the promotion of patients' rights in Europe. WHO. <https://www.activecitizenship.net/multimedia/files/charter-of-rights/the-forerunners-of-the-charter/The-Declaration-on-The-Promotion-of-Patients-Rights-in-Europe.pdf> (2026. május 21.)

⁶ Active Citizenship Network: A európai betegjogi karta. Active Citizenship Network. https://tasz.hu/wp-content/uploads/2024/02/A_Eur_pai_Betegjogi_Karta.doc (2026. május 21.)

⁷ 1972. évi II. törvény az egészségügyről

⁸ 1997. évi CLIV. törvény az egészségügyről

egészségügyi dokumentáció megismerésének joga, az orvosi titoktartáshoz való jog, valamint az egészségügyi ellátással kapcsolatos panasz kivizsgálásának joga.

A tájékoztatáshoz való jog kiemelt jelentőséggel bír, mivel az egészségügyi konfliktusok egyik legfontosabb forrását jelenti. A betegnek joga van megismerni saját egészségi állapotát, a kezelések célját, előnyeit, kockázatait, lehetséges szövődményeit és az alternatív kezelési lehetőségeket. A nem megfelelő vagy hiányos tájékoztatás gyakran a konfliktusok és a peres eljárások kiindulópontját képezi. A betegek jelentős része ugyanis nem kizárólag azért él panasszal, mert betegsége kedvezőtlen kimenetelű lett, hanem azért is, mert úgy érzik, nem kaptak megfelelő információt és tájékoztatást, valamint az egészségügyi személyzet nem vonta be őket megfelelően a döntésekbe.

Az önrendelkezéshez való jog megerősödése szintén jelentős változást eredményezett, hiszen a beteg jogosult eldönteni, hogy elfogadja vagy visszautasítja a kezelést, amennyiben döntésképes állapotban van. Ez a jog ugyanakkor számos konfliktushelyzetet eredményezhet, különösen sürgősségi ellátás vagy életvégi döntések esetében.

Az egészségügyi törvény fontos újítása volt a betegjogi képviselő intézményének létrehozása. A betegjogi képviselő feladata a betegek jogainak védelme, valamint segítségnyújtás jogaik érvényesítésében. Szerepe különösen fontos olyan esetekben, amikor a beteg kiszolgáltatott helyzetben van, kommunikációs akadályokba ütközik, vagy nem rendelkezik megfelelő jogi ismeretekkel⁹. A betegjogi képviselőkhöz érkező panaszok jelentős része az emberi méltóság megsértésével, az egészségügyi ellátáshoz való jog sérelmével, valamint a tájékoztatás hiányával kapcsolatos. A panaszok hátterében sok esetben nem szakmai hiba áll, hanem az orvos–beteg kommunikáció elégtelensége, az empátia hiánya vagy az érzelmi támogatás elmaradása.

A betegjogok előtérbe kerülése ugyanakkor az egészségügyi dolgozók számára is növekvő terhet jelent. A betegek elvárásai emelkedtek, tájékozottabbá váltak, és sok esetben megkérdőjelezzik a szakmai döntéseket. Az internetről származó, sokszor pontatlan vagy félrevezető információk irreális elvárások kialakulásához vezethetnek az egészségügyi dolgozókkal szemben.

3. Az egészségügyi mediáció és alternatív vitarendezés jogi háttere Magyarországon

Az egészségügyi jogviták és konfliktusok számának növekedésével egyre nagyobb igény mutatkozott olyan konfliktuskezelési mechanizmusok kialakítására, amelyek gyorsabb, költséghatékonyabb és emberközelibb megoldást kínálnak a hagyományos bírósági eljárásokkal szemben. Az orvos–beteg konfliktusok sajátossága, hogy azok gyakran érzelmileg erősen terheltek, és a jogi szempontok mellett kommunikációs, pszichológiai és etikai tényezők is megjelennek. Az egészségügyi jogviták esetében a mediáció lehetőséget biztosít a kommunikáció helyreállítására és az érzelmi sérülések kezelésére is. Az egészségügyi mediáció különlegessége ugyanis, hogy a konfliktusok nem kizárólag anyagi jellegűek. A betegek és hozzátartozóik sok esetben őszinteséget, empátiát, magyarázatot vagy akár bocsánatkérést várnak a kórházaktól és az egészségügyi szolgáltatóktól. A bírósági eljárás ugyan alkalmas lehet a pénzügyi kompenzáció biztosítására, azonban az érzelmi sérülések feldolgozására kevésbé képes.

Magyarországon az egészségügyi mediáció jogi alapjait elsősorban az igazságügyi közvetítői tevékenységről szóló 2000. évi CXVI. törvény teremti meg. A törvény lehetőséget biztosít arra, hogy a beteg és az egészségügyi szolgáltató közötti vitás kérdések bírósági eljárás helyett vagy azt megelőzően mediáció útján rendeződjenek.¹⁰

Az egészségügyi közvetítői eljárás kizárólag a beteg vagy hozzátartozója és az egészségügyi szolgáltató közötti jogviták rendezésére alkalmazható. Az eljárást kezdeményezheti maga a beteg, a beteg halála esetén közeli hozzátartozója, valamint az egészségügyi szolgáltató is. Az eljárás

⁹ Zákány Judit: A betegjogi képviselői rendszer és a betegpanaszok vizsgálata. *Jura*, 2013/2., pp. 215-223.

¹⁰ 2000. évi CXVI. törvény az igazságügyi közvetítői tevékenységről

lefolytatására a Magyar Igazságügyi Szakértői Kamara jogosult, amely kijelöli a közvetítői tanács tagjait és megszervezi az eljárást¹¹.

Az egészségügyi közvetítői eljárás egyik legfontosabb sajátossága a titoktartás. Azok az információk, amelyek a mediációs eljárás során hangzanak el, bizalmasnak minősülnek, ezért a későbbi bírósági eljárás során nem használhatók fel. Ez különösen fontos az egészségügyi mediáció esetében, mivel érzékeny személyes és egészségügyi adatok kerülhetnek előtérbe. Az orvosok és az egészségügyi dolgozók számára emellett jelentős szempont lehet a jó hírnév és a magánszféra védelme is.

Az eljárás másik fontos eleme az önkéntesség. A felek saját akaratukból vesznek részt a folyamatban, és bármelyik fél jogosult azt bármikor megszakítani.

A továbbiakban érdemes szót ejteni a közvetítői tanács összetételéről, amely igazodik az egészségügyi mediáció sajátosságaihoz. A tanács egyik tagja jogi végzettséggel rendelkező szakember, míg a másik tagot felsőfokú egészségügyi végzettséggel rendelkező mediátorok közül választják ki. Az egészségügyi konfliktusok megértése ugyanis sok esetben speciális orvosszakmai tudást igényel.

A mediátorokkal szemben szigorú követelmények érvényesülnek: meghatározott végzettség, legalább nyolc év szakmai tapasztalat, mediátori képzés elvégzése, büntetlen előélet, valamint az összeférhetetlenségi szabályok betartása szükséges.

Az egészségügyi mediáció működésének részletszabályait az egészségügyi közvetítői eljárással kapcsolatos egyes kérdésekről szóló 4/2001. (II. 20.) EüM–IM együttes rendelet szabályozza, amely rendelkezik többek között az eljárás menetéről, a felek tájékoztatásáról, a képviselői lehetőségéről és a közvetítői tanács működéséről. A szabályozás célja egy olyan biztonságos keretrendszer kialakítása volt, amely egyszerre védi a betegek érdekeit és biztosít lehetőséget az egészségügyi szolgáltatók számára a konfliktusok gyorsabb rendezésére.¹²

Fontos azonban kiemelni, hogy az egyes jogszabályok, - mint az igazságügyi közvetítői tevékenységről szóló 2000. évi CXVI. törvény és az egészségügyi közvetítői eljárással kapcsolatos egyes kérdésekről szóló 4/2001. (II. 20.) EüM–IM együttes rendelet - ma is a MISZK (Magyar Igazságügyi Szakértői Kamara) által vezetett egészségügyiközvetítői névjegyzékre hivatkoznak, a névjegyzék nyilvános online elérhetősége azonban onnan gyakorlatilag eltűnt. A MISZK honlapján ma már nem található külön „egészségügyi közvetítői névjegyzék” publikus keresőfelület, az Igazságügyi Minisztérium közvetítői névjegyzéke pedig csak a klasszikus mediátorokat tartalmazza, nem lehet szakterületre keresni, és nem az egészségügyi közvetítőket keresni.

Nyilvánvaló előnyei (költséghatékony, gyors, nem nyilvános, helyreállító szemléletű) ellenére Magyarországon az egészségügyi mediáció gyakorlati alkalmazása továbbra is korlátozott¹³. Kevés ügy jut el mediációs eljárásig, amelynek oka részben az eljárás alacsony ismertsége, a felek közötti bizalomhiány, a felelősségbiztosítás rendszerének sajátosságai, valamint az, hogy a felek sok esetben továbbra is inkább a bírósági utat választják.

Az egészségügyi mediáció hazai fejlődésének és alkalmazhatóságának megértésében kiemelkedő szerepet játszik Decastello Alice munkássága. A közvetítői eljárás az egészségügyben című, 2008-ban készült doktori értekezésében részletesen elemzi az alternatív vitarendezési mechanizmusok szerepét az egészségügyi konfliktusok kezelésében. A szerző különös hangsúlyt helyez a mediáció és a hagyományos bírósági eljárás közötti különbségekre. Álláspontja szerint a közvetítői eljárás számos előnnyel rendelkezik az orvos–beteg jogviták rendezésében, mivel nem a klasszikus győztes–vesztes szemléletre épül, hanem a felek számára kölcsönösen elfogadható megoldás kialakítására törekszik. Ennek különös jelentősége van az egészségügyi

¹¹ Id még: Glavanits Judit - Wellmann Barna Bence: Az alternatív vitarendezés helye a jogrendszerben. Nemzeti Közszerológiai Egyetem, Budapest, 2020.

¹² 4/2001. (II. 20.) EüM–IM együttes rendelet az egészségügyi közvetítői eljárással kapcsolatos egyes kérdésekről

¹³ Tóth-Szamosi Anna, Szabóné Bánfalvi Katalin: Betegpanaszok kezelése alternatív vitarendezéssel – a mediáció szerepe és alkalmazási környezete. *Innováció - Menedzsment - Egészségügy*, 2013/12, pp. 11-17.

konfliktusok esetében, ahol a felek érzelmileg erősen érintettek, és a vita háttérében nem kizárólag anyagi természetű igények jelennek meg.

Decastello hangsúlyozza a „saving face”, vagyis az „arc megőrzésének” jelentőségét is, mivel a mediáció során nem elsősorban a felelősség megállapítása kerül előtérbe, hanem a konfliktus konstruktív rendezése. A közvetítői eljárás további előnyeként említi annak gyorsaságát, költséghatékonyságát, valamint a titoktartás kiemelt szerepét. A szerző rámutat arra is, hogy az egészségügyi mediáció hatékony működésének alapvető feltétele a megfelelő intézményi és jogi háttér kialakítása. Véleménye szerint a felelősségbiztosítási rendszer korrekcióra szorul, különösen azokban az esetekben, amikor a biztosítási fedezet nem nyújt megfelelő kompenzációt a bíróság által megítélt kártérítések fedezésére. Emellett szükségesnek tartja az igazságügyi szakértői rendszer felülvizsgálatát is.¹⁴

Zákány Judit „A békéltető testületi eljárás lehetőségei az egészségügyi szolgáltatókkal kapcsolatos jogvitákban” című tanulmányában az egészségügyi konfliktusok kialakulásának okait, valamint az alternatív vitarendezési eljárások alkalmazhatóságát vizsgálja¹⁵. A szerző brit, amerikai és hazai kutatási eredmények alapján elemzi az orvos–beteg jogviták pszichológiai és szociológiai összetevőit, különös figyelmet fordítva a kommunikáció szerepére. Szerinte az egészségügyi perek háttérében nem kizárólag szakmai vagy ellátási hibák állnak, hanem jelentős szerepet játszanak a kommunikációs problémák is. A betegek gyakran azért kezdeményeznek jogi eljárást, mert elégedetlenek az ellátás minőségével, nem kapnak megfelelő tájékoztatást, vagy úgy érzik, panaszukat az intézmény nem kezeli kellő figyelemmel. A kutatások négy meghatározó perindítási okot emelnek ki: az ellátás minőségével kapcsolatos elégedetlenséget, a kommunikációs hiányosságokat, az orvosi mulasztás és az elkerülhetetlen szövődmény közötti különbség bizonytalanságát, valamint az anyagi kompenzáció iránti igényt. A tanulmány egyik fontos megállapítása, hogy a betegek jelentős része nem kezdeményezett volna peres eljárást, amennyiben megfelelő magyarázatot vagy bocsánatkérést kapott volna. A szerző arra is kitér, hogy Magyarországon 2004 óta lehetőség van békéltető testületi eljárás igénybevételére az egészségügyi szolgáltatásokkal összefüggő jogviták esetén, azonban ennek gyakorlati alkalmazása továbbra is korlátozott. Az eljárások elsősorban a magánegészségügyi szolgáltatások, fogászati kezelések, valamint egészségmegőrző és gyógyászati termékek kapcsán jelennek meg. Zákány szerint a békéltető testületi rendszer a jövőben jelentősebb szerepet tölthetne be az egészségügyi konfliktusok kezelésében, mivel gyors és a felek számára díjmentes eljárási lehetőséget biztosít.¹⁶

Gulyás Dávid „Egészségügyi alternatív vitarendezés európai modelljei és magyarországi jövőkép” című tanulmányában arra hívja fel a figyelmet, hogy az egészségügyi jogviták sajátos konfliktustípust képviselnek, amelyekben a jogi szempontok mellett az orvosszakmai kérdések is meghatározó szerepet kapnak¹⁷. Az egészségügyi perekben a szakértői vélemény kiemelt jelentőséggel bír, és nagymértékben befolyásolja a jogvita kimenetelét. A szerző szerint a hagyományos bírósági eljárás mind a felperes, mind az alperes számára jelentős terhekkel jár. A felperes számára a hosszadalmas eljárás és a magas költségek jelentenek problémát, míg az alperes esetében a peres eljárás negatív hatással lehet a szakmai reputációra és előmenetelre. Gulyás bemutatja az európai országokban működő alternatív vitarendezési modelleket is. A skandináv államokban – különösen Svédországban és Dániában – úgynevezett „no-fault compensation” rendszer működik, amelyben a beteg kompenzációja nem minden esetben függ az orvosi hiba

¹⁴ Decastello Alice: *A közvetítői eljárás az egészségügyben*. Doktori Értekezés, Pécsi Tudományegyetem, 2008. <https://law.ptt.hu/sites/ajk.ptt.hu/files/file/doktori-iskola/decastello-alice/decastello-alice-vedes-ertekezes.pdf> (2026. május 21.)

¹⁵ Zákány Judit: Az alternatív vitarendezés lehetőségei és korlátai az egészségügyi szolgáltatók és a betegek közötti konfliktusok tekintetében. *Debreceni Jog Műhely*, 2008/5, pp. 55-63.

¹⁶ Zákány Judit: A békéltető testületi eljárás lehetőségei az egészségügyi szolgáltatásokkal kapcsolatos jogvitákban. In: Szikora, Veronika; Árvai, Zsuzsanna (szerk.) *Újratervezés: Fogasztói szabályozási modellek, digitalizáció, adatvédelem*. Debreceni Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar (2019) pp. 231-243.

¹⁷ Zakariás Kinga: Betegjogok. In: Jakab András, Könczöl Miklós, Menyhárd Attila, Sulyok Gábor (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia*, 2023, pp. 1-10.

bizonyításától. A rendszer elsődleges célja a beteg gyors és hatékony támogatása. Németországban 1975 óta működnek az orvosi kamarák mellett olyan független szakértői és békéltető testületek, amelyek az egészségügyi konfliktusok szakmai vizsgálatát végzik. Bár ezen fórumok döntései nem kötelező erejűek, a felek jelentős része elfogadja azokat, így számos esetben elkerülhetővé válik a peres eljárás. A szerző szerint Magyarországon is indokolt lenne egy, az orvosi kamarához kapcsolódó speciális egészségügyi választottbíróági fórum kialakítása, amely megfelelő szakmai háttérrel biztosíthatná az egészségügyi konfliktusok rendezéséhez. Emellett szükségesnek tartja egy olyan előszűrő mechanizmus kialakítását, amely képes elkülöníteni a megalapozott és a szakmailag kevésbé indokolt ügyeket. Véleménye szerint ez hozzájárulhatna az egészségügyi jogviták gyorsabb és költséghatékonyabb rendezéséhez.¹⁸

4. Nemzetközi kitekintés az egészségügyi alternatív vitarendezés lehetőségeire

Az egészségügyi ellátás során kialakuló konfliktusok háttérében információhiány, félreértések, kommunikációs nehézségek, vagy az empátia hiánya áll. Az orvos-beteg kapcsolat minősége hatással van az ellátással való elégedettségre, betegbiztonságra, ezért kiemelten fontos az orvosi kommunikáció fejlesztése. Hambuch és munkatársai 2024-es tanulmányukban a szimulációs betegprogram bevezetésének tapasztalatait vizsgálták a Pécsi Tudományegyetem Általános Orvostudományi Karán. Ennek a programnak a célja fejleszteni az orvostanhallgatók kommunikációs készségeit valóság-hű, biztonságos helyzetekben. Az orvostanhallgatók gyakorlati tapasztalatot szerezhetnek az orvos-beteg interakciók során. A szimulációs betegek speciálisan képzett személyek, akik klinikai és kommunikációs szituációkat jelenítenek meg. A kutatások alapján az orvostanhallgatók pozitívan értékelték a módszert, mivel gyakorlatorientált, lehetőségük van tanulni, tapasztalatot szerezni a konfliktusos orvos-beteg szituációkban is. A tanulmány azért fontos, mert megmutatja azt, hogy a konfliktusok megelőzésének a legfontosabb eszköze a megfelelő kommunikációs kompetencia fejlesztése. Nagyon fontos az asszertív kommunikáció, az aktív figyelem, az empátia és a strukturált visszajelzés fejlesztése, melynek fejlesztése csökkenthetik a konfliktusok kialakulását.¹⁹

Ferris és munkatársai 2002-es és 2004-es kutatásaikban az egészségügyi mediáció gyakorlati alkalmazhatóságát vizsgálták az orvos–beteg konfliktusok területén. A szerzők megállapították, hogy az alternatív vitarendezési eljárások szerepe fokozatosan növekszik az egészségügyi jogviták kezelésében. A mediáció egyik legfontosabb előnyének azt tekintik, hogy lehetőséget biztosít a történetek tisztázására, a felek kölcsönös meghallgatására, valamint a bocsánatkérésre és a magyarázatadásra. Ezek az elemek jelentős mértékben csökkenthetik a konfliktusok pszichológiai terheit, és elősegíthetik a felek közötti bizalom helyreállítását. A szerzők ugyanakkor hangsúlyozzák, hogy nem minden egészségügyi konfliktus alkalmas mediáció útján történő rendezésre. Különösen a súlyos szakmai mulasztásokkal, illetve fegyelmi vagy etikai felelősséggel összefüggő ügyek esetében merül fel annak kérdése, hogy az alternatív vitarendezési eljárások alkalmazása nem veszélyezteti-e a betegbiztonságot, valamint az egészségügyi dolgozók elszámoltathatóságát.²⁰

¹⁸ Gulyás Dávid: Egészségügyi alternatív vitarendezés európai modelljei és magyarországi jövőképe. In: Harsági Viktória, Raffai Katalin, Suri Noémi (szerk.): *Új jogalkotási perspektívák és tendenciák Magyarországon és az Európai Unióban*. Budapest, 2014, A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karának Könyvei. Doktorandusz Tanulmányok (2). pp. 171-183.

¹⁹ Hambuch Anikó, Fekete Judit, Berta Anikó, Halász Renáta, Makszin Lilla, Németh Tímea, Szalai-Szolcsányi Judit, Warta Vilmos, Zrínyi Andrea, Kráncz Rita, Eklics Kata, Csongor Alexandra (2024). Az orvosi kommunikáció oktatásának fejlesztése a Pécsi Tudományegyetem Általános Orvostudományi Karán a „Szimulációs Beteg” program bevezetésével. *Orvosi Hetilap*, 2024/165.sz., pp. 1286–1294.

²⁰ Ferris, Lorraine E.: A challenge and an opportunity for medical regulators—considering the public’s interests in cases using ADR to resolve disputes about physicians’ practices: a Canadian analysis. *Medicine and Law*, 2002/21, pp. 11–42.

Ferris 2004-es munkájában kiemelt figyelmet fordít a preventív jog és a terápiás jog szemléletére. A preventív jog célja a jogi konfliktusok és a peres kockázatok csökkentése, míg a terápiás jog azt vizsgálja, hogy a jogi folyamatok milyen hatást gyakorolnak az érintettek pszichés állapotára. A szerző szerint a mediáció elősegítheti a sérelmek feldolgozását, a felek közötti kölcsönös megértést, valamint hozzájárulhat a jövőbeli konfliktusok megelőzéséhez is.²¹

Holbrook 2008-as tanulmányában az egészségügyi konfliktusok kialakulásának hátterét vizsgálja, különös tekintettel az orvos–beteg kapcsolatra. A szerző szerint az egészségügyben a bizalom sérülése meghatározó szerepet játszik a jogviták kialakulásában, különösen olyan területeken, ahol mindkét fél fokozott pszichés terhelésnek van kitéve, például a szülészet-nőgyógyászat területén. A konfliktusok hátterében gyakran olyan érzelmek jelennek meg, mint a düh, a csalódottság, a bizonytalanság vagy a félelem, amelyek kommunikációs hibák, hiányos tájékoztatás vagy sikertelen kezelések következtében tovább erősödhetnek.

Holbrook rámutat arra, hogy az orvos–beteg kapcsolat konfliktusainak számos oka lehet, többek között a kommunikációs nehézségek, a nem megfelelő információátadás vagy az eltérő elvárások. A bizalom megrendülése következtében növekedhet a panaszok száma, amelyek végül peres eljárásokhoz vezethetnek. A szerző három konfliktuskezelési módszert különböztet meg: a tárgyalást (negotiation), amely közvetlen kommunikációra épül; a mediációt, amelyben egy semleges harmadik fél segíti a felek közötti egyeztetést; valamint az arbitrációt, ahol egy külső döntéshozó hoz kötelező érvényű döntést. Álláspontja szerint a megfelelő konfliktuskezelési technika kiválasztása jelentős szerepet játszhat a peres ügyek számának csökkentésében.²²

Danny W. H. Lee és Paul B. S. Lee tanulmányukban a mediáció fejlődését vizsgálják, különös figyelmet fordítva a hongkongi gyakorlathoz.²³ A szerzők szerint számos konfliktus már korai szakaszban rendezhető lenne, azonban a nem megfelelő kommunikáció következtében az ügyek gyakran jogi útra terelődnek. Hongkongban a hagyományos bírósági eljárások jelentős költségekkel és hosszú időtartammal járnak, ezért az alternatív vitarendezési mechanizmusok egyre nagyobb szerepet kapnak. A hongkongi modellben kiemelt jelentősége van az értékalapú és facilitáló mediációnak, amely során a mediátor elsődleges feladata a felek közötti kommunikáció elősegítése. Kutatási eredményeik alapján a korai és őszinte kommunikáció jelentősen csökkentheti a perindítás valószínűségét. A megfelelő magyarázat és az empátikus hozzáállás következtében a betegek kisebb eséllyel kezdeményeznek jogi eljárást.

A szerzők hangsúlyozzák továbbá az egészségügyi szakemberek kommunikációs és konfliktuskezelési kompetenciáinak fejlesztését. Véleményük szerint a mediációs képzések hozzájárulhatnak az aktív hallgatás, az empátikus kommunikáció és a konfliktuskezelési készségek elsajátításához.

Lee és Mai tanulmányukban az egészségügyi mediáció alkalmazási lehetőségeit elemzik.²⁴ A szerzők hangsúlyozzák, hogy az egészségügyi mediáció nem kizárólag az orvosi műhibaperekben alkalmazható, hanem bioetikai kérdések esetén is jelentős szerepet tölthet be. Különösen fontos lehet az életvégi döntések, az újraélesztéssel kapcsolatos kérdések, valamint a kezelések visszatartásával összefüggő konfliktusok rendezésében. Ezekben az esetekben a mediátor feladata, hogy segítséget nyújtson a beteg, a hozzátartozók és az egészségügyi szakemberek közötti érték- és érdekellentétek kezelésében. A tanulmány arra is rámutat, hogy számos országban a jogi képviselők gyakran óvatosságra intik az egészségügyi dolgozókat, és a kommunikáció minimalizálását javasolják a jogi kockázatok csökkentése érdekében. A kutatások ugyanakkor azt bizonyítják, hogy a nyílt és őszinte kommunikáció jelentős szerepet játszhat a konfliktusok rendezésében. A szerzők

²¹ Ferris, Lorraine E.: Using therapeutic jurisprudence and preventive law to examine disputants' best interests in mediating cases about physicians' practices: a guide for medical regulators. *Medicine and Law*, 2004/23, pp. 183–200.

²² Holbrook, James R.: Negotiating, mediating, and arbitrating physician-patient conflicts. *Clinical Obstetrics and Gynecology*, 2008/51, pp. 719–730.

²³ Lai, Benedict: Development of Mediation in Hong Kong. *Asia Pacific Law Review*, 2009/17, pp. 133–137.

²⁴ Lee, Danny W. H., Lai, Paul B. S.: The practice of mediation to resolve clinical, bioethical, and medical malpractice disputes. *Hong Kong Medical Journal*, 2015/21, pp. 560–564.

kitérnek az egészségügyi dolgozók mentális állapotára is, hangsúlyozva, hogy egy eljárás során megjelenhet a bűntudat, a szégyenérzet, a szorongás és az önbizalomvesztés. A hosszú ideig tartó perek fokozhatják a pszichés terhelést, amely negatívan hathat a szakmai teljesítményre is.

A tanulmány ismerteti az Egyesült Királyság gyakorlatát is, ahol az egészségügyi intézmények és biztosítók már felismerték az alternatív vitarendezés előnyeit. Az Egyesült Királyság Nemzeti Egészségügyi Szolgálatának peres hatósága egészen a 2000-es évektől ösztönözte az ügyvédek arra, hogy a bírósági eljárás megindítása előtt mérlegeljék a mediáció lehetőségét.

Hongkongban bizonyos esetekben a feleknek igazolniuk kell, hogy megfontolták a mediáció alkalmazását a peres eljárás megkezdése előtt. Lee és Mai szerint a jövő konfliktuskezelésének egyik lehetséges iránya a multidiszciplináris mediációs csoportok létrehozása lehet, amelyekben orvosok, ápolók, pszichológusok, szociális munkások és jogi szakemberek egyaránt részt vesznek.²⁵

Sage, Harding és Thomas 2016-os tanulmányukban az egészségügyi vitarendezés és a megbízhatóság kapcsolatát elemzik az Egyesült Államok egészségügyi rendszerének tapasztalatai alapján. A szerzők kitérnek az Egyesült Államok Nemzeti Orvostudományi Könyvtárának szerepére is, amely jelentős tudományos adatbázisokat működtet, többek között a PubMedet, a PubMed Centralt és a Bookshelf rendszert. Ezek az adatbázisok széles körű hozzáférést biztosítanak az orvostudományi szakirodalomhoz, ugyanakkor a publikációk tartalmáért a szerzők felelősek.

A tanulmányban ismertetett kutatás a Texasi Egyetem egészségügyi rendszerében készült, és hat intézmény több ezer egészségügyi dolgozójának műhibákkal, valamint kártérítési ügyekkel kapcsolatos adatait vizsgálta. Az eredmények alapján a kommunikációra és konfliktuskezelésre épülő modellek hozzájárulhatnak a peres eljárások számának csökkentéséhez, valamint elősegíthetik a betegek és az egészségügyi dolgozók közötti bizalom helyreállítását.²⁶

Poniewierza 2020-as kutatásában az orvosi hibákhoz kapcsolódó kártérítési igények alakulását és a mediáció szerepét vizsgálta Lengyelországban. A szerző szerint az egészségügyi jogviták száma folyamatosan növekszik, különösen az általános sebészet, az ortopédia, a szülészet-nőgyógyászat és a sürgősségi betegellátás területén. Ezeken a szakterületeken nagyobb a komplikációk és a váratlan események előfordulásának kockázata, ami fokozza a konfliktusok kialakulásának lehetőségét. Poniewierza hangsúlyozza, hogy Lengyelországban a mediáció nem csupán a konfliktusok rendezésében tölt be szerepet, hanem az egészségügyi rendszer működésének fenntartásában is jelentős funkcióval bír. A mediáció alkalmazása hozzájárulhat a bíróságok leterheltségének csökkentéséhez, valamint a felek közötti kommunikáció és együttműködés javításához.²⁷

Ridgway 2004-es tanulmányában a gyermekgyógyászati ellátás során kialakuló orvos–szülő konfliktusokat, valamint ezek jogi kezelését vizsgálta. A kutatás során ötven olyan esetet elemzett, amelyekben konfliktus alakult ki az egészségügyi szakemberek és a szülők között. Az esetek többségében az orvosok javára született döntés, ugyanakkor az életveszélyes vagy maradandó egészségkárosodással fenyegető helyzetek különösen összetett konfliktusokat eredményeztek.

Ridgway szerint ezekben az esetekben a konfliktusok hátterében erőteljes érzelmi bevonódás, valamint jelentős etikai dilemmák állnak. A szülők ilyen helyzetekben fokozottan kiszolgáltatott helyzetben vannak, míg az egészségügyi szakemberek döntéseiket szakmai, jogi és etikai szempontok alapján hozzák meg.

²⁵ Sohn, David H., Bal Sonny B.: Medical malpractice reform: the role of alternative dispute resolution. *Clinical Orthopaedics and Related Research*, 2012/470, pp. 1370-1378.

²⁶ Sage, William M., Harding, Molly Colvard – Thomas, Eric J.: Resolving Malpractice Claims after Tort Reform: Experience in a Self-Insured Texas Public Academic Health System. *Health Services Research*, 2016/3, pp. 2615-2633.

²⁷ Poniewierza, Patryk - Palula Poniewierza.: Mediation as an opportunity in disputes relating to compensation for adverse medical events – international experiences. *Polski Merkurusz Lekarski*, 2020/48., pp. 375-378.

A szerző hangsúlyozza, hogy az ilyen típusú konfliktusok kezelése különösen érzékeny megközelítést igényel, amelyben a kommunikáció és az empátia kiemelt jelentőséggel bír.²⁸

Amirthalingam és Kumaralingam 2017-es tanulmányukban azt vizsgálják, hogy az alternatív egészségügyi vitarendezési mechanizmusok milyen kapcsolatban állnak az orvos–beteg viszonytal és a betegbiztonsággal. A szerzők rámutatnak arra, hogy több jelentős bírósági döntés – különösen az ausztrál Rogers kontra Whitaker ügy, valamint az Egyesült Királyságban született Montgomery-ítélet – alapjában változtatta meg a betegek tájékoztatására vonatkozó elvárásokat. Az új szemlélet szerint a betegnek joga van a részletes és megfelelő tájékoztatáshoz, amely magában foglalja a kezelések kockázatait, előnyeit és alternatíváit is, ezzel biztosítva az autonóm döntéshozatal lehetőségét. A szerzők szerint azok a betegek, akik sérelmet szenvedtek el az egészségügyi ellátás során, nem kizárólag anyagi kompenzációt várnak, hanem választ szeretnének kapni arra is, hogy mi történt, illetve elkerülhető lehetett volna a káros esemény. A tanulmány hangsúlyozza, hogy az egészségügyi hibák jelentős része rendszerszintű problémákra vezethető vissza, például túlterheltségre vagy szervezési hiányosságokra, ezért fontos különbséget tenni az egyéni gondatlanság és a rendszerhibák között. A szerzők arra is felhívják a figyelmet, hogy az egészségügyi mediáció alkalmazása számos kihívással jár. Ezek az eljárások különösen érzékenyek, mivel egyszerre szükséges az orvostudományi háttérismeretek, az adatvédelem, valamint a titoktartási kötelezettség megfelelő kezelése. Ennek ellenére álláspontjuk szerint az alternatív vitarendezési mechanizmusok hozzájárulhatnak a konfliktusok gyorsabb és emberközpontúbb rendezéséhez.²⁹

5. Az egészségügyi mediáció empirikus vizsgálata

A primer kutatás célja annak vizsgálata volt, hogy az egészségügyi konfliktusok és a peres eljárások során milyen szerepet tölthet be a mediáció, továbbá hogyan viszonyulnak az egészségügyi dolgozók a konfliktuskezeléshez és az alternatív vitarendezési lehetőségekhez. A kutatás kvantitatív részében online kérdőíves adatfelvétel történt. A kérdőív Google Formsban lett megszerkesztve és különböző releváns csoportokban került megosztásra. A mintában összesen 60 fő vett részt, akik különböző egészségügyi szakterületeken dolgozó orvosok voltak. A kérdőív anonim módon került kitöltésre, amely hozzájárult ahhoz, hogy a válaszadók őszintébben fogalmazhassák meg tapasztalataikat és véleményüket. A kérdőívben szereplő nyitott kérdések lehetőséget biztosítottak arra, hogy a válaszadók saját szavaikkal ismertessék konfliktusélményeiket, konfliktuskezelési stratégiáikat, valamint a mediációval kapcsolatos tapasztalataikat és véleményüket. Az alábbiakban a kérdőíves kutatás eredményeit ismertetem.

Az összes válaszadó 60 fő volt, akiknek a többsége a nő (40 fő, a megkérdezettek 66,7%-a). A válaszadók többsége a 27-34 éves korosztály tagja (38 fő, a megkérdezettek 63,3%-a). A második legnépesebb csoportot a 35-44 éves korosztály tagjai alkotják (14 fő, 23,3%). Összességében véve tehát megállapítható, hogy a válaszadók 86,6%-a 45 évnél fiatalabb, a 45-54 évesek 10%-os arányban képviseltették magukat a mintában, a legidősebb válaszadó 67 éves volt. A válaszadók 75%-a az állami egészségügyi ellátásban dolgozik (45 fő), 10 fő vállalkozó, és 6-6 fő magánszféra alkalmazott.

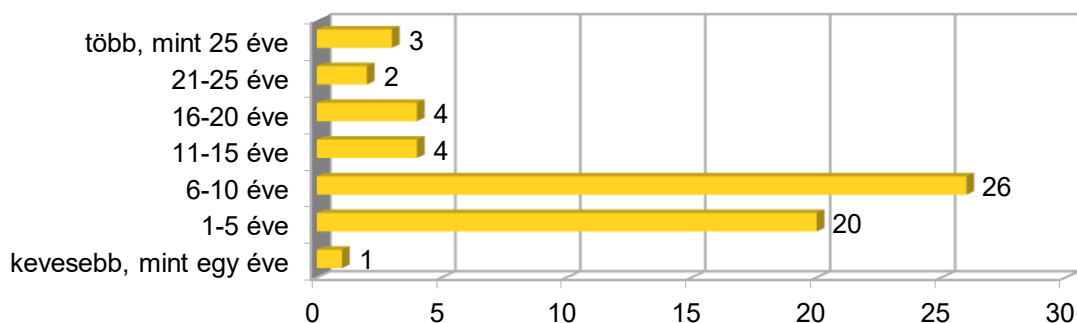
A szakterületet illetően a minta összetétel rendkívül változatosnak bizonyult. A többséget azok képezik, akik háziorkosként praktizálnak (10 fő, a válaszadók 16,6%-a). A második legnépesebb csoportot a belgyógyászatban dolgozók (8 fő, a megkérdezettek 13,3%-a) képezik. Hasonlóan magasnak bizonyult a gyermekgyógyászatban dolgozók aránya is (8 fő, a megkérdezettek 13,3%-a). Minden egyéb szakterület (bőrgyógyászat, foglalkozás orvostan, fül-orr-gégészet,

²⁸ Ridgway, Derry: Court-mediated disputes between physicians and families over the medical care of children. *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine*, 2004/158, pp. 891–896.

²⁹ Amirthalingam, Kumaralingam: Medical dispute resolution, patient safety and the doctor-patient relationship. *Singapore Journal of Legal Studies*, 2017/58, pp. 681–684.

hematológia, neurológiai, nukleáris medicina, pszichiátria, radiológia, sebészet, transfuziológia, urológia, anesztézia és intenzív terápia, onkológia, traumatológia, pulmonológia, szülészeti-nőgyógyászat) alacsonyabb arányban (kevesebb, mint 4%) képviseltette magát.

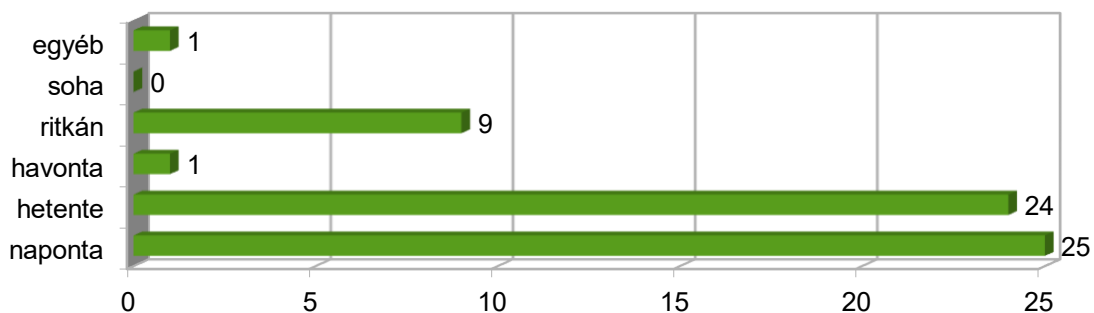
Ebben a kérdéskörben vizsgáltam azt is, hogy hány éve praktizálnak orvosként a megkérdezettek. Ahogyan az a 1. számú ábra alapján is látható, azoknak a legmagasabb az aránya, akik 6-10 éve praktizálnak orvosként (26 fő, a megkérdezettek 43,3%-a). Számottevő továbbá azoknak az aránya is, akik 1-5 éve praktizálnak (20 fő, a megkérdezettek 33,3%-a). Összességében a megkérdezettek 78,3%-a 10 évnél kevesebb munkatapasztalattal rendelkezik orvosként, 5%-ának pedig több, mint 25 éves munkavégzési tapasztalata van orvosként.

1. ábra: A megkérdezettek eloszlása az alapján, hogy hány éve praktizálnak orvosként (fő), N=60,

Forrás: saját szerkesztés

Kérdőívemben a munkahelyi konfliktusokra és azok kezelési módjára vonatkozóan tettem fel kérdéseket. Ezek között is elsőként azt vizsgáltam, hogy gyakran találkoznak-e a megkérdezettek konfliktussal a munkahelyükön. Ahogyan az a 2. számú ábra alapján látható, közel azonos azoknak az aránya, akik naponta (25 fő, a megkérdezettek 41,7%-a) és akik hetente (24 fő, a megkérdezettek 40%-a) szembesülnek konfliktussal a munkahelyükön. A válaszadók valamivel több, mint 80%-a tehát heti rendszerességgel találkozik konfliktussal a munkahelyén.

2. ábra: A megkérdezettek eloszlása az alapján, hogy milyen gyakran találkoznak

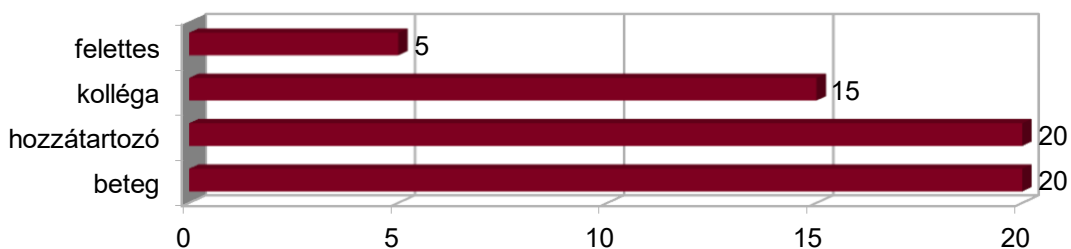
konfliktussal a munkahelyükön (fő), N=60,

Forrás: saját szerkesztés

15% azoknak az aránya (9 fő), akik ritkán találkoznak konfliktussal, 1,7%-uk (1 fő) pedig havonta. Egy olyan megkérdezett is került a mintába, aki az „egyéb” válaszlehetőséget jelölte meg,

majd a saját szavaival úgy fogalmazott, hogy „magánszférában fél évente fordul elő konfliktus, állami kórházi területen viszont kétnaponta előfordult”. A megkérdezett tehát releváns összehasonlítási alappal rendelkezik az állami és a magánszféra területén.

Elemeztem azt is, hogy kivel kerülnek a legtöbbször konfliktusba a megkérdezettek. Ahogyan az az 5. számú ábra alapján is látható, azonos azoknak az aránya, akik egy beteggel (20 fő, a megkérdezettek 33,3%-a), illetve, akik egy hozzátartozóval (szintén 20 fő, a megkérdezettek 33,3%-a) kerülnek a leggyakrabban konfliktusba. A megkérdezettek 25%-a (15 fő) egy kollégával szokott leginkább konfliktusba kerülni. 8,3% (5 fő) csupán azoknak az aránya, akik a felettesükkel kerülnek konfliktusba a leggyakrabban.

3. ábra: A megkérdezettek eloszlása az alapján, hogy kivel kerülnek a leggyakrabban konfliktusba (fő), N=60,

Forrás: saját szerkesztés

Ezek után azt vizsgáltam, hogy mi volt a megkérdezettek számára a legnehezebb konfliktushelyzet, illetve mi volt a konfliktus kiváltó oka. A kérdésre saját szavaikkal fogalmazhatták meg a válaszukat. Összesen 40 főtől érkezett válasz, akik a betegekkel, a hozzátartozókkal és a kollégákkal való konfliktusokról egyaránt beszámoltak. Többen arról vallottak, hogy a hozzátartozók bizalmatlanságot tanúsítottak velük szemben, irracionális elvárásaik voltak és próbálták számonkérni az orvost, mert az – szerintük – nem megfelelően járt el a kezelés során. A hozzátartozók részéről számos megkérdezett tapasztalt támadó, ellenséges viselkedést, nem megfelelő tájékozottságot és ebből eredő frusztráltságot: „*a hozzátartozó szerint nem megfelelően jártam el a kezelés során és olyan protokollra hivatkozott, ami nem is létezik*”. Az egyik megkérdezett ugyan elismerte, hogy a hozzátartozók általában csak jót akarnak, de úgy véli, hogy nehéz „*megfelelő szakmaisággal kezelni*” azt, amikor laikusként próbálják számonkérni az orvost. Egy másik megkérdezett pedig arról számolt be, hogy a hozzátartozók frusztrációja és támadó jellegű viselkedése abból fakad, hogy korábban számos negatív tapasztalatot szereztek az egészségügyi ellátással kapcsolatban. Egy válaszadó pedig úgy véli, hogy a túlhajsztóság miatt az orvosok nem tudnak elég időt tölteni a betegekkel és/vagy hozzátartozójukkal, így ezeknek a betegeknek maradhatnak nyitott, megválaszolatlan kérdéseik.

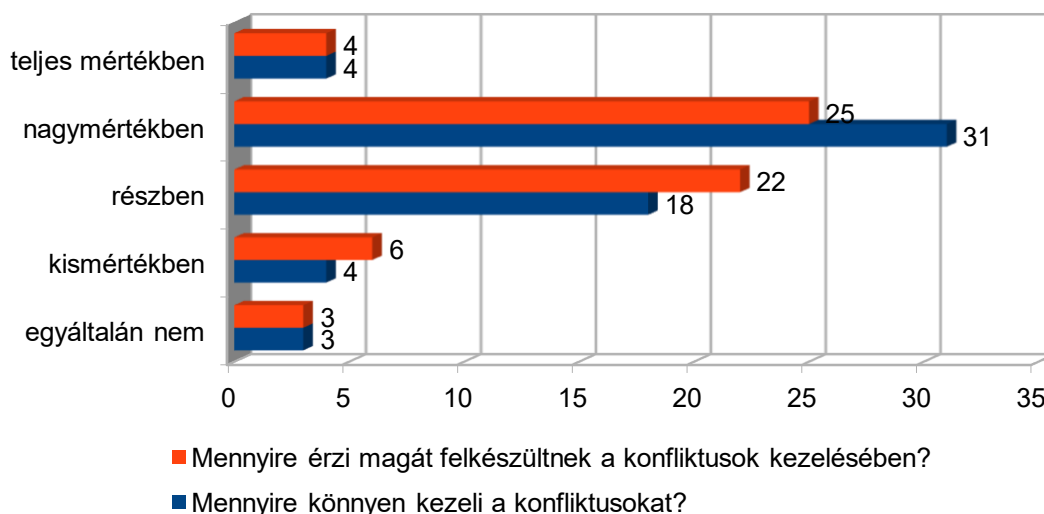
A betegekkel való kapcsolatban a leggyakoribb konfliktusforrás szintén a bizalmatlanságból és követelőzésből fakadt. Néhányan a betegek általi agresszióról is beszámoltak, kiváltóképpen akkor, ha a betegek kérését nem teljesítették.

A betegek türelmetlensége ugyancsak gyakran eredményez konfliktusokat. Emellett többen tapasztalják azt is, hogy a betegek nem hallgatnak az orvosokra, nem veszik figyelembe a tanácsaikat, az ebből fakadó állapotromlás pedig növeli az elégedetlenséget és a frusztrációt a betegek, illetve hozzátartozóik körében egyaránt: „*Nem tartják be az utasításokat a betegek és még ezek után nekik áll feljebb*”. „*Ordibáló hozzátartozó minősíthetetlen gyűlölet cunamija. A felettesem felhívta a beteg figyelmét az aktuális életvitelének ártalmaira, mire a hozzátartozó telefonon kiabált velem*”.

A kollégákkal való konfliktusok leggyakoribb okai között említhető a féltékenység, a fizetés közötti különbség, a szakmai különbözőség vagy a kommunikációs problémák. Utóbbi – több megkérdezett vélekedése szerint is – arra vezethető vissza, hogy az orvosok és a nővérek egyaránt

feszültek, fáradtak, sokakat kiégés fenyeget. Az egyik megkérdezett szerint ennek fő oka az asszertív kommunikáció hiánya, valamint az, hogy az egészségügyi dolgozók nem adják meg egymásnak a kölcsönös tiszteletet. A szakmai viták mellett gyakran egyéb „kicsinyes” megjegyzéseken is összeszólalkoznak a kollégák: „*a legnehezebb sokszor az, hogy a vezető nem tesz az ellen, hogy az agresszív kommunikáció helyett asszertív megközelítés érvényesüljön*”. Emiatt pedig akár már az olyan jelentékeny kérdéseken is összeszólalkozhatnak az egészségügyi dolgozók, mint a beosztás vagy a szabadság.

A továbbiakban azt vizsgáltam, hogy a megkérdezettek mennyire tudják könnyen kezelni a konfliktusokat, illetve mennyire érzik magukat felkészültnek a konfliktusok kezelésében. A válaszok eloszlását a 6. számú ábra szemlélteti. A diagram alapján látható, hogy a megkérdezettek 51,7%-a (31 fő) nagyon könnyen tudja kezelni a konfliktusokat, 6,7%-uk számára (4 fő) pedig teljes mértékben könnyen megy a konfliktusok kezelése. Tehát a megkérdezettek közel 60%-a magabiztos és kompetens ezen a területen. Ezzel szemben 30% azoknak az aránya, akik úgy érzik, hogy csak részben tudják könnyen kezelni a konfliktusokat, 11,6%-uk pedig csak kismértékben vagy egyáltalán nem kezeli könnyen a konfliktusokat.

4. ábra: A megkérdezettek eloszlása az alapján, hogy mennyire könnyen kezelik a konfliktusokat és mennyire érzik magukat felkészültnek a konfliktus kezelésében (fő), N=60,

Forrás: saját szerkesztés

A diagram alapján látható az is, hogy a megkérdezettek 41,7%-a nagymértékben (25 fő), további 6,7%-a (4 fő) pedig teljes mértékben felkészültnek érzi magát a konfliktusok kezelésében. Ugyanakkor számottevő azoknak az aránya is (36,7%, 22 fő), akik csak részben érzik magukat kompetensnek a konfliktusok kezelésében. A megkérdezettek 10%-a (6 fő) csak kismértékben, további 5%-a (3 fő) pedig egyáltalán nem érzi magát felkészültnek a konfliktusok kezelésében.

A kérdéskörben utolsóként azt vizsgáltam, hogy a megkérdezettek hogyan kezelik a konfliktusokat a munkahelyükön. Erre a kérdésre ismét a saját szavaikkal kellett megfogalmazniuk a válaszukat. A kérdésre összesen 38 fő adott választ. Az érvényes választ adók többsége a munkahelyi konfliktusok kezelésének kulcsát a kommunikációban látják. Sokan választják az asszertív, higgadt, tiszta, egyenes, észérvekre támaszkodó és kompromisszumkész kommunikációt. Igyekeznek megtalálni a „köztes megoldásokat” és a „középutat”. Fontos számukra, hogy higgadtak, megértők, de határozottak maradjanak, ugyanakkor többen vallottak arról, hogy a konfliktusok megoldását sokszor befolyásolja az aktuális lelki állapotuk és a feszültségük.

Gyakori konfliktuskezelési módszer az is, amikor a megoldás helyett próbálnak túllépni a feszültségen, különösen akkor, ha nem tudnak változtatni azon: *„amire nincs hatásom, nem veszem magamra”, „általában elismerem a másik igazát, csak, hogy béke legyen és haladjunk”*.

Olyan megkérdezettek is kerültek a mintába, akik megpróbálják belehelyezni magukat a másik fél nézőpontjába *„és ennek megfelelően empátikus hangvétellel reflektálni”*. Mások viszont inkább tárgyilagosan, *„a szakma szabályai szerint”* kezelik a konfliktusokat és nem személyeskednek. Ha nem tudnak objektívek maradni vagy észérvekkel meggyőzni a másikat, akkor inkább *„odébb állnak”* vagy *„kimenekülnek a szituációból”*. A higgadtság vagy a higgadtság megőrzésére való törekvés jellemzi a legtöbb megkérdezettet. Egy válaszadó ez alól kivétel, ugyanis ő *„nagyon sok káromkodással”* kezeli a konfliktushelyzeteket. Egy másik megkérdezett ugyancsak arról számolt be, hogy a *„nyugodt hozzáállás nem szokott vinni semmire, ezért általában a végén csak hátradőlök, fogom a fejem és annyit mondom, hogy folytatjuk a beszélgetést, amikor megfelelő hangnemben történik, vagy ráteszem a telefonkagylót az illetőre...”*

A néhány szélsőséges reakció vagy konfliktuskezelési mód ellenére a többség higgadtan, mérsékelten, tudatosan, érvekkel alátámasztva és objektíven, a másik szempontjait is figyelembe véve kommunikálja a problémát, amelyre próbál megoldást is javasolni.

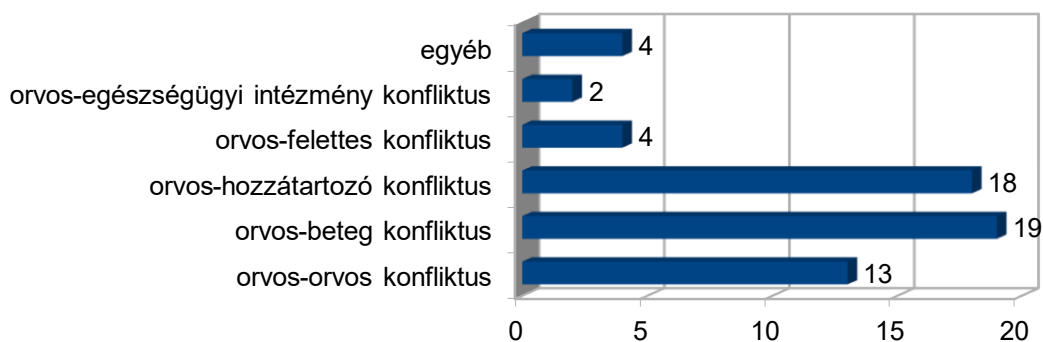
Mindezek után az egészségügyi mediációra vonatkozóan tettem fel kérdéseket, ezek között is elsőként azt vizsgáltam, hogy hallottak-e már valaha az egészségügyi mediációról. Ezzel kapcsolatosan a megkérdezettek körében nagy a bizonytalanság. 43,3% (26 fő) azoknak az aránya, akik nem tudják, hogy mit jelent az egészségügyi mediáció. Hasonlóan magas azoknak az aránya is (40%, 24 fő), akik már hallottak róla, de nem néztek alaposan utána. Csupán 15% (9 fő) azoknak a száma, akik hallottak már róla és tudják is, hogy mit jelent. Egy olyan megkérdezett is került a mintába, aki maga is végzett már egészségügyi mediációt, noha nem hivatalos keretek között.

Az egészségügyi mediációval kapcsolatosan a megkérdezettek 18,3%-ának (11 fő) van tapasztalata, 81,7%-uk azonban semmilyen tapasztalattal nem rendelkezik ezen a téren (49 fő). Ugyanakkor kiderült az is, hogy azok, akik úgy vélik, hogy rendelkeznek tapasztalatokkal, rossz információkra alapozzák mindezt. Megkérdeztem ugyanis őket, hogy konkrétan milyen tapasztalatokkal rendelkeznek, a kérdésre pedig a saját szavaikkal kellett választ adniuk.

Kiderült, hogy többen is összekeverik a mediációt a meditációval. A válaszaik ugyanis a következők voltak: *„otthon én is meditálok”, „alváshigiénia kapcsán elalvás előtti légzőgyakorlatok és vezetett meditációs feladatok applikációban”, „pszichoterápiás alternatíva”, „néhány éve autogén tréning részeként keveset foglalkoztam vele”, „pszichológusom tanította évekként ezelőtt a progresszív relaxációt, meditációt”, „gyerekkorom óta számos meditációs körbe jártam, az egyetemen tanulásom napi szinten alkalmaztam”, „hangtálterápia során alkalmaztuk vagy jógaóra végén”, „jóga és meditáció”*.

Mindössze egy olyan megkérdezett került a mintába, aki saját bevallása szerint rendelkezik tapasztalattal a mediációról és ez valós tapasztalat is, ugyanis valóban a mediációra gondolt és nem a meditációra: *„több alkalommal más orvos és betegek közötti konfliktus kezelésében, az ellentét feloldásában segítettem további külső szakértő bevonása nélkül”*.

Vizsgáltam azt is, hogy a megkérdezettek szerint mi okozza a legtöbb konfliktust az egészségügyben. Ahogyan az a 7. számú ábra alapján is látható, azoknak a legmagasabb az aránya, akik szerint az orvos-beteg konfliktus a leggyakoribb (19 fő, a megkérdezettek 31,7%-a).

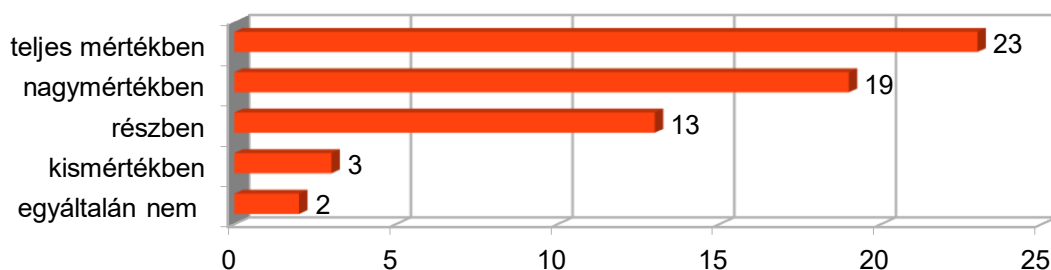
1.

5. ábra: A megkérdezettek eloszlása az alapján, hogy véleményük szerint mi okozza a legtöbb konfliktus az egészségügyben (fő), N=60,

Forrás: saját szerkesztés

Hasonlóan magas azoknak a száma is, akik szerint az orvos-hozzátartozó konfliktus a leggyakoribb (18 fő, a megkérdezettek 30%-a). 21,7% azoknak az aránya, akik az orvos-orvos konfliktust látják sokszor előfordulni (13 fő), 6,7% pedig azoké, akik az orvos-felettes konfliktus tartják kurrens problémának (4 fő). A megkérdezettek 3,3%-a (2 fő) szerint az orvos-egészségügyi intézmény közötti konfliktus a nagyon gyakori. A megkérdezettek 6,8%-a az egyéb válaszlehetőséget jelölte, a saját szavaikkal pedig az alábbiakat fogalmazták meg: „mind gyakori, körülmény függő”, „érzelmekek keveredése a profizmussal”, „igazából a legtöbb konfliktus alapja a rendszer elégtelensége, csak az intézmény vezetőin sose csapódik le a feszültség, inkább egymást bántjuk helyette”.

Elemeztem azt is, hogy a megkérdezettek mennyire tartják hasznosnak a mediációt az egészségügyi konfliktusok kezelésében. Ahogyan a 8. számú ábra alapján is látható, magas azoknak az aránya, akik teljes mértékben (38,3%, 23 fő) vagy nagymértékben (31,7%, 19 fő) hasznosnak tartják a mediációt az egészségügyi konfliktusok kezelése szempontjából. További 21,7%-uk pedig részben tartja hasznosnak (13 fő). Csupán 8,3% azoknak az aránya, akik egyáltalán nem vagy csak kismértékben tartják hasznosnak. Ugyanakkor a válaszok fenntartásokkal kezelhetők, hiszen – mint a korábbi kérdésekre adott válaszok igazolják – a megkérdezettek jelentős részének nincsenek releváns ismeretei a mediációval kapcsolatban, ha pedig úgy is gondolják, hogy rendelkeznek ismeretekkel, azok tévesek, ugyanis a kitöltők igen magas hányada összekeverte a mediációt a meditációval.

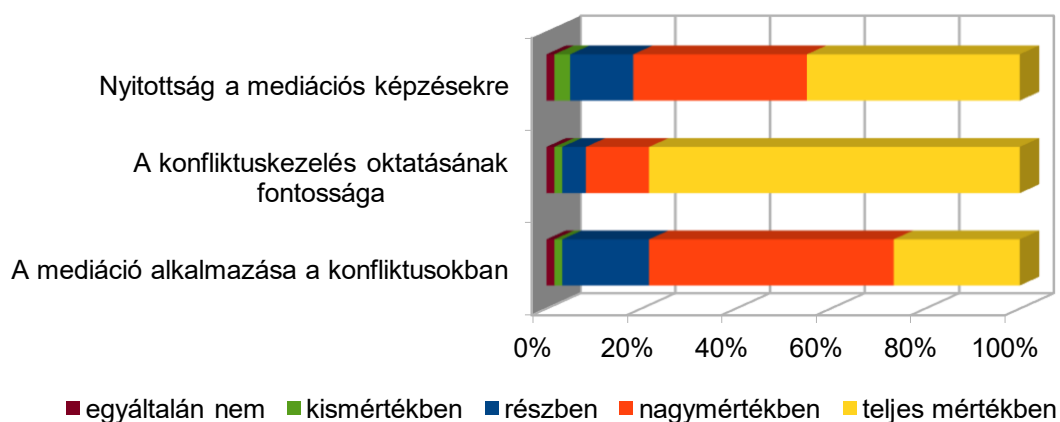

6. ábra: A megkérdezettek eloszlása az alapján, hogy mennyire tartják hasznosnak a mediációt az egészségügyi konfliktusok kezelésében (fő), N=60,

Forrás: saját szerkesztés

Vizsgáltam azt is, hogy a megkérdezettek munkahelyein milyen konfliktuskezelési módszert alkalmaznak. Összesen 35 megkérdezettől érkezett válasz, amelyek rendkívül különböző konfliktuskezelési módokról vallottak. Gyakori a közös megbeszélés és az „egyéni” konfliktuskezelés is. Ez utóbbi alatt azt értik a megkérdezettek, hogy „mindenki a saját eszköztárát” alkalmazza, „mindenki a maga módján próbál kommunikálni”, „ki-mit tud”. Több megkérdezett is arról számolt be, hogy semmilyen konfliktus kezelési módszert nem alkalmaznak, „mindig az agresszívabb nyer”. Emellett előfordul a hierarchia-elvű konfliktuskezelési módszer, vagy az, hogy „az osztályvezető vagy felettes előtt a felek elmondják az álláspontjukat”. Pozitív példaként említhető az a megkérdezett, aki szerint a következő jellemző: „a rendelések végén vagy legalább hetente megbeszélni a problémás eseteket, negatív dolgokat, pozitívumokat, esetleges hibákat, tanulni belőle, mit hogy lehetne jobban csinálni, másképp, plusz csapatépítő ebéd”.

Végezetül azt vizsgáltam, hogy a megkérdezettek a megfelelő tudás birtokában alkalmaznák-e a mediációt az egészségügyi konfliktusokban, mennyire tartanák fontosnak a konfliktuskezelés oktatását az orvosi egyetemen, illetve, mennyire lennének nyitottak a mediációs képzésekre. A válaszok eloszlását a 9. számú ábra szemlélteti. A diagram alapján látható, hogy a megkérdezettek 78,3%-a teljes mértékben, további 13,3%-a pedig nagymértékben fontosnak tartaná a mediáció oktatását az orvosi egyetemen. A megkérdezettek 45%-a teljes mértékben, további 36,7%-a pedig nagymértékben nyitott lenne a mediációs képzéseken való részvételre. A mediáció alkalmazását illetően már kissé árnyaltabb a kép, ugyanakkor még ezen a téren is pozitív hozzáállással lehet találkozni. A megkérdezettek 51,7%-a nagymértékben, 26,7%-a pedig teljes mértékben nyitott lenne arra, hogy megfelelő tudás birtokában ő maga is alkalmazza a mediációt az egészségügyi konfliktusokban.

7. Ábra: A megkérdezettek eloszlása az alapján, hogy mennyire lennének nyitottak a mediációs képzésekre és a mediáció alkalmazására az egészségügyi konfliktusokban, mennyire tartják szükségesnek annak oktatását az egyetemen (%), N=60,

Forrás: saját szerkesztés

Ugyanakkor a mediációval kapcsolatos ismeretek hiányosságai és a mediáció/meditáció összekeverése, félreértése miatt ezen kérdésekre adott válaszok is fenntartásokkal kezelendők.

6. Összegzés és következtetések

Írásomban arra szerettem volna rávilágítani, hogy az egészségügyi mediáció milyen szerepet tölthet be az orvos–beteg konfliktusok és az egészségügyi jogviták rendezésében, különös tekintettel a magyarországi gyakorlatra. Orvosként azért választottam ezt a témát, mert az egészségügyi ellátás során kialakuló konfliktusok száma növekvő tendenciát mutat, miközben a peres eljárások hosszadalmasak, költségesek, és jelentős pszichés terhet jelentenek mind a betegek és hozzátartozóik, mind az egészségügyi intézmények számára.

A szakirodalom áttekintése alapján megállapítható, hogy az egészségügyi konfliktusok hátterében nem kizárólag szakmai mulasztások állnak, hanem gyakran kommunikációs problémák, információhiány, bizalomvesztés, illetve a beteg autonómiájának sérülése is. A nemzetközi tanulmányok hangsúlyozzák, hogy a betegek és hozzátartozóik sok esetben nem csupán pénzügyi kompenzációt várnak, hanem magyarázatot, őszinte kommunikációt, empátiát és bocsánatkérést, továbbá annak biztosítását, hogy a hasonló esetek a jövőben ne forduljanak elő.

A vizsgált szakirodalom alapján az egészségügyi mediáció számos olyan előnnyel rendelkezik, amely indokolná szélesebb körű alkalmazását az egészségügyi jogvitákban. A mediáció gyorsabb és költséghatékonyabb lehet a hagyományos peres eljárásoknál, emellett lehetőséget biztosít az érzelmi tényezők kezelésére és a bizalom részleges helyreállítására is. A mediáció során a feleknek lehetőségük nyílik a félreértések tisztázására, a sérelmek megfogalmazására, valamint a bocsánatkérésre.

A nemzetközi szakirodalom áttekintése rámutatott arra, hogy több országban – különösen az Egyesült Államokban, az Egyesült Királyságban, Hongkongban és a skandináv államokban – az alternatív vitarendezési módszerek egyre jelentősebb szerepet töltenek be az egészségügyi konfliktusok kezelésében. A mediáció számos esetben csökkentette a peres eljárások számát, mérsékelte a kártérítési költségeket, valamint hozzájárult az egészségügyi intézményekbe vetett bizalom erősítéséhez.

A magyarországi helyzet ugyanakkor jelentősen eltér a nemzetközi gyakorlattól. Bár a közvetítői eljárás jogi keretei rendelkezésre állnak, az egészségügyi mediáció a gyakorlatban alig működik.

Az interjúk eredményei alapján megállapítható, hogy az egészségügyi szakjogászok többsége pályafutása során nem találkozott egészségügyi mediációval. Peren kívüli egyezségek ugyan előfordulnak, ezek azonban jellemzően ügyvédek közötti jogi tárgyalások formájában valósulnak meg.

Az interjúk során több olyan tényező is megjelent, amely a szakértők szerint akadályozza a mediáció magyarországi elterjedését. Az egyik legfontosabb akadály az egészségügyi rendszer strukturális sajátossága. Az állami fenntartású egészségügyi intézmények döntési mozgástere korlátozott, a döntéshozatal gyakran több szervezeti szinten történik. További problémát jelent a mediáció társadalmi és szakmai elfogadottságának hiánya. Az interjúalanyok egybehangzó véleménye szerint sem a betegek, sem az egészségügyi dolgozók, sem pedig a jogi képviselők körében nem alakult ki valódi mediációs kultúra.

Gyakori tapasztalatként jelent meg az is, hogy az egészségügyi konfliktusok erős érzelmi töltet hordoznak magukban. Súlyos egészségkárosodás, hozzátartozó elvesztése vagy tartós fogyatékoság esetén a felek közötti bizalom sokszor teljesen megszűnik, ami jelentősen megnehezíti a közvetítői eljárás sikerét.

Az interjúk arra is rámutattak, hogy a jogi képviselet bizonyos esetekben részben átveszi a mediáció funkcióját. Az ügyvédek gyakran folytatnak egyeztetéseket és próbálnak kompromisszumot találni, így a peren kívüli megállapodás reális alternatívát jelenthet. Ezek az egyezségek azonban elsősorban jogi és pénzügyi szempontokra koncentrálnak, míg az érzelmi lezárás és a bizalom helyreállítása háttérbe szorul.

Mindezek ellenére megállapítható, hogy az egészségügyi mediációnak Magyarországon is lehetne létjogosultsága. Különösen alkalmas lehet kisebb súlyú kommunikációs konfliktusok, tájékoztatási

hiányosságok, betegpanaszok, illetve olyan esetek rendezésére, amikor a beteg elsődleges igénye nem a büntetés vagy a magas összegű kártérítés, hanem a magyarázat, a bocsánatkérés és az empátikus kommunikáció.

A kutatás eredményei alapján indokolt lenne az egészségügyi mediáció ismertségének növelése. Célszerű lenne multidiszciplináris mediációs csoportok létrehozása, amelyek jogászokból, egészségügyi szakemberekből, pszichológusokból és mediátorokból állnak. Emellett fontos lenne az egészségügyi dolgozók kommunikációs készségeinek fejlesztése, mivel a konfliktusok jelentős része a nem megfelelő kommunikációra vezethető vissza.

Saját orvosi tapasztalataim alapján úgy gondolom, hogy az egészségügyben a kommunikáció minősége kiemelkedő jelentőségű. A betegek gyakran kiszolgáltatott helyzetben kerülnek az ellátórendszerbe, ezért különösen fontos az empátikus tájékoztatás, az őszinte kommunikáció és a bizalom kialakítása. Meggyőződésem, hogy számos konfliktus megelőzhető lenne megfelelő kommunikációval, valamint olyan fórumok biztosításával, ahol a felek biztonságos környezetben fogalmazhatják meg sérelmeiket.

Összességében megállapítható, hogy Magyarországon az egészségügyi mediáció jelenleg még kevésbé kihasznált lehetőség, ugyanakkor hosszú távon fontos szerepet tölthetne be az egészségügyi konfliktusok humánusabb, gyorsabb és kevésbé traumatizáló rendezésében. Az egészségügyi rendszer túlterheltsége, a peres eljárások időigényessége, valamint az orvos–beteg kapcsolatban tapasztalható bizalmi válság egyaránt indokoltá teszik az alternatív vitarendezési módszerek szélesebb körű szakmai és társadalmi megismertetését.

Irodalom

Szakirodalom

- 1) Active Citizenship Network: *Európai Betegjogi Karta [European Charter of Patients' Rights]*. Róma–Brüsszel, 2002. Elérhető: https://tasz.hu/wp-content/uploads/2024/02/A_Eur_pai_Betegjogi_Karta.doc (letöltés: 2026. május 21.).
- 2) Amirthalingam, Kumaralingam: „Medical dispute resolution, patient safety and the doctor-patient relationship.” *Singapore Medical Journal*, 2017, 58. évf. 12. sz., 681–684. <https://doi.org/10.11622/smedj.2017073>.
- 3) Decastello, Alice: *A közvetítői eljárás az egészségügyben*. Doktori értekezés. Pécs: Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, 2008. Elérhető: <https://law.pte.hu/sites/ajk.pte.hu/files/file/doktori-iskola/decastello-alice/decastello-alice-vedes-ertekezes.pdf> (letöltés: 2026. május 21.).
- 4) Dósa, Ágnes: „Az egészségügyi szolgáltató kártérítési felelőssége a tájékoztatás elmulasztásáért.” *Állam- és Jogtudomány*, 2002, XLIII. évf. 1–2. sz., 23–72.
- 5) Ferris, Lorraine E.: „A challenge and an opportunity for medical regulators—considering the public's interests in cases using ADR to resolve disputes about physicians' practices: a Canadian analysis.” *Medicine and Law*, 2002, 21. évf. 1. sz., 11–42.
- 6) Ferris, Lorraine E.: „Using therapeutic jurisprudence and preventive law to examine disputants' best interests in mediating cases about physicians' practices: a guide for medical regulators.” *Medicine and Law*, 2004, 23. évf., 183–200.
- 7) Glavanits Judit - Wellmann Barna Bence: *Az alternatív vitarendezés helye a jogrendszerben*. Nemzeti Közszerkeleti Egyetem, Budapest, 2020.
- 8) Gulyás, Dávid: „Egészségügyi alternatív vitarendezés európai modelljei és magyarországi jövőképe.” In Harsági Viktória – Raffai Katalin – Suri Noémi (szerk.): *Új jogalkotási perspektívák és tendenciák Magyarországon és az Európai Unióban*. Doktorandusz Tanulmányok 2. Budapest: Pázmány Press, 2014, 171–183. ISBN 978-963-308-171-6.
- 9) Hambuch, Anikó – Fekete, Judit – Berta, Anikó – Halász, Renáta – Makszin, Lilla – Németh, Tímea – Szalai-Szolcsányi, Judit – Warta, Vilmos – Zrínyi, Andrea – Kráncz, Rita – Eklies, Kata – Csongor, Alexandra: „Az orvosi kommunikáció oktatásának fejlesztése a Pécsi Tudományegyetem Általános Orvostudományi Karán a »Szimulációs Beteg« program bevezetésével.” *Orvosi Hetilap*, 2024, 165. évf. 33. sz., 1286–1294. <https://doi.org/10.1556/650.2024.33103>.

- 10) Holbrook, James R.: „Negotiating, mediating, and arbitrating physician-patient conflicts.” *Clinical Obstetrics and Gynecology*, 2008, 51. évf. 4. sz., 719–730. <https://doi.org/10.1097/GRF.0b013e3181899cf9>.
- 11) Kapócs, Gábor: „Beteg, jogok? Betegjogok Magyarországon 1997-től 2025-ig.” *Lege Artis Medicinae*, 2025, 35. évf. 3. sz., 85–89. <https://doi.org/10.33616/lam.34.0085>.
- 12) Lai, Benedict: „Development of Mediation in Hong Kong.” *Asia Pacific Law Review*, 2009, 17. évf., különszám, 133–137. <https://doi.org/10.1080/10192557.2009.11788213>.
- 13) Lee, Danny W. H. – Lai, Paul B. S.: „The practice of mediation to resolve clinical, bioethical, and medical malpractice disputes.” *Hong Kong Medical Journal*, 2015, 21. évf. 6. sz., 560–564. <https://doi.org/10.12809/hkmj154615>.
- 14) Marsovszki, Ádám: „Amiről nem tudok, az nem fáj? A tájékoztatáshoz való jog érvényesülése az egészségügyi ellátások igénybevétele során.” In Keresztes Gábor (szerk.): *Tavaszi Szél 2016. Tanulmánykötet I.* Budapest: Doktoranduszok Országos Szövetsége, 2016, 275–287. ISBN 978-615-5586-09-5.
- 15) Poniewierza, Patryk – Poniewierza, Paula: „Mediation as an opportunity in disputes relating to compensation for adverse medical events – international experiences.” *Polski Merkuriusz Lekarski*, 2020, 48. évf. 287. sz., 375–378. PMID 33130803.
- 16) Ridgway, Derry: „Court-mediated disputes between physicians and families over the medical care of children.” *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine*, 2004, 158. évf. 9. sz., 891–896. <https://doi.org/10.1001/archpedi.158.9.891>.
- 17) Sage, William M. – Harding, Molly Colvard – Thomas, Eric J.: „Resolving Malpractice Claims after Tort Reform: Experience in a Self-Insured Texas Public Academic Health System.” *Health Services Research*, 2016, 51. évf. S3. sz., 2615–2633. <https://doi.org/10.1111/1475-6773.12609>.
- 18) Sohn, David H. – Bal, B. Sonny: „Medical malpractice reform: the role of alternative dispute resolution.” *Clinical Orthopaedics and Related Research*, 2012, 470. évf. 5. sz., 1370–1378. <https://doi.org/10.1007/s11999-011-2206-2>.
- 19) Tóth-Szamosi, Anna – Szabóné Bánfalvi, Katalin: „Betegpanaszok kezelése alternatív vitarendezéssel – a mediáció szerepe és alkalmazási környezete.” *IME – Az egészségügyi vezetők szaklapja*, 2013, XII. évf. 1. sz., 11–17.
- 20) World Medical Association: *WMA Declaration of Lisbon on the Rights of the Patient*. Elfogadva 1981-ben; módosítva 1995-ben; szerkesztésileg felülvizsgálva 2005-ben; megerősítve 2015-ben. Elérhető: <https://www.wma.net/wp-content/uploads/2005/09/Declaration-of-Lisbon-1981.pdf> (letöltés: 2026. május 21.).
- 21) World Health Organization, Regional Office for Europe: *A Declaration on the Promotion of Patients' Rights in Europe*. Koppenhága: WHO Regional Office for Europe, 1994. WHO-dokumentum: ICP/HLE 121. Elérhető: <https://www.activecitizenship.net/multimedia/files/charter-of-rights/the-forerunners-of-the-charter/The-Declaration-on-The-Promotion-of-Patients-Rights-in-Europe.pdf> (letöltés: 2026. május 21.).
- 22) Zakariás, Kinga: „Betegjogok.” In Jakab András – Könczöl Miklós – Menyhárd Attila – Sulyok Gábor (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia* (Alkotmányjog rovat). Budapest: ORAC Kiadó – ELKH Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet, 2023, 1–10. Elérhető: <https://ijoten.hu/szocikk/betegjogok>.
- 23) Zákány, Judit: „Az alternatív vitarendezés lehetőségei és korlátai az egészségügyi szolgáltatók és a betegek közötti konfliktusok tekintetében.” *Debreceni Jogi Műhely*, 2008, V. évf. 3. sz., 55–63.
- 24) Zákány, Judit: „A betegjogi képviselői rendszer és a betegpanaszok vizsgálata.” *JURA*, 2013, 19. évf. 2. sz., 215–223.
- 25) Zákány, Judit: „A békéltető testületi eljárás lehetőségei az egészségügyi szolgáltatásokkal kapcsolatos jogvitákban.” In Szikora Veronika – Árva Zsuzsanna (szerk.): *Újratervezés: Fogyasztói szabályozási modellek, digitalizáció, adatvédelem*. Debrecen: Főnix Média, 2019, 231–243. ISBN 978-963-490-079-5.

Feldolgozott jogforrások

1972. évi II. törvény az egészségügyről. Elérhető: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=97200002.TV>.
1997. évi CLIV. törvény az egészségügyről. Nemzeti Jogszabálytár. Elérhető: <https://njt.hu/jogszabaly/1997-154-00-00>.

2000. évi CXVI. törvény az egészségügyi közvetítői eljárásról. Nemzeti Jogszabálytár. Elérhető: <https://njt.hu/jogszabaly/2000-116-00-00>.
- 4/2001. (II. 20.) EüM–IM együttes rendelet az egészségügyi közvetítői eljárással kapcsolatos egyes kérdésekről. Elérhető: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a0100004.eum>.

MEDIÁCIÓ ÉS MAGÁNVÁD

1. Bevezető gondolatok - a mediáció helye a büntetőeljárásban

A szigorú legalitás elvét, amely a büntetőügyekben eljáró hatóságokra kötelezettségként telepíti a büntetőigény érvényesítését, megtörheti a jogszabályba foglalt opportunitás, vagyis olyan megoldások beiktatása, melyek felmentést adnak e kötelezettség alól. Az opportun lehetőségek egy része nyomban a büntetőeljárás befejezését eredményezi (pl. 2017. évi XC. törvény - továbbiakban Be. - 398.§ (2) bekezdés e) pont), egy része viszont a büntetőeljárástól különböző másik síkra helyezi az ügyet (pl. Be. 417.§ (1) bekezdés és 2013. évi C. törvény - továbbiakban Btk. - 180.§), az utóbbi csoport összefoglaló neve diverzió. A diverzió változatainak egyike pedig a mediáció, más kifejezéssel a közvetítői eljárás. A legalitás és opportunitás harcát Bárd Károly az elvek háborújának nevezte, amelyben a legalitás megroppant, s elméleti és gyakorlati szinten megindult a két rendszer közeledése¹. Az opportunitás azután olyannyira előre tört a büntetőeljárásban, hogy - Kertész Imre találó szavaival élve - ez akár „az opportunitás inváziójának” is tekinthető².

Szociológiai megközelítésben a mediáció egy konfliktuskezelő módszer, speciális kommunikáció a konfliktusban álló felek között, mely kommunikációt egy pártatlan, a konfliktuskezelésben jártas személy, a mediátor irányít. Feladata, hogy elősegítse a kölcsönösen elfogadható megoldások megtalálását és kidolgozását úgy, hogy a döntés joga és felelőssége a résztvevők kezében maradjon³. Elvont fogalomként a mediáció a kreatív egyezségteremtés művészete, amely az emberek között kialakult versengés és rivalizálás helyett az együttműködésre helyezi a hangsúlyt⁴. Gyakorlatias oldalról a mediáció együttműködő, a másik fél bevonására építő, többnyire konszenzuális eredménnyel záruló folyamat⁵. És mit mondanak a jogszabályok? A Be. 412.§ (1) bekezdése értelmében: a közvetítői eljárás a gyanúsított és a sértett megegyezését, a bűncselekmény következményeinek jóvátételét és a gyanúsított jövőbeni jogkövető magatartását elősegítő, a gyanúsított, illetve a sértett indítványára, vagy önkéntes hozzájárulásukkal alkalmazható eljárás. A 2006. évi CXXIII. tv. a büntetőügyekben alkalmazható közvetítői tevékenységről (továbbiakban Bktv.) 2.§ (1) bekezdése kimondja: A közvetítői eljárás a bűncselekmény elkövetésével kiváltott konfliktust kezelő eljárás, amelynek célja, hogy a büntetőeljárást lefolytató nyomozó hatóságtól, illetve ügyésztől független közvetítő bevonásával – a sértett és a terhelt közötti konfliktus rendezésének megoldását tartalmazó, a bűncselekmény következményeinek jóvátételét és a terhelt jövőbeni jogkövető magatartását elősegítő – írásbeli megállapodás jöjjön létre.

Az alternatív vitarendezési eszközök közül a mediáció módszertani gyökerei az ősi kultúrákig nyúlnak vissza. Azonban a mediáció mint jogintézmény az angolszász területekről indult hódító útjára, számos jogágat érintve, majd a XXI. század elején megérkezett a magyar büntetőeljárásba is⁶. A jogtudomány több jeles képviselője⁷ foglalt állást a mediáció büntetőeljárási

¹ Bárd Károly: *A büntetőbatalom megosztásának buktatói*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1987, pp. 53-71.

² Kertész Imre: A legalitás eróziója, az opportunitás inváziója, in: Tóth Károly szerk. *Emlékkönyv Dr. Tokaji Géza c. egyetemi tanár születésének 70. évfordulójára*, Szeged, 1996, pp. 151-158

³ Lovas Zsuzsa, Herczog Mária: *Mediáció, avagy a fájdalommentes konfliktuskezelés*, Múzsák Kiadó, Budapest, 1999, p. 24.

⁴ Szekeres Diána: Az alternatív konfliktuskezelés művészete: a mediáció történetének bemutatása, alkalmazása a büntetőjog vetületében, In: Jungi Eszter (szerk.) *Büntetőjogi Tanulmányok XII. kötet*, Veszprém, 2011, p. 240.

⁵ Kertész Tibor: *Mediáció a gyakorlatban*, Bíbor Kiadó, Miskolc, 2010, p. 12.

⁶ Barabás A. Tünde: *Börtön helyett egyezség? Mediáció és más alternatív szankciók Európában*, KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest, 2004, p. 11.

⁷ Görgényi Ilona: *Kárjótétel a büntetőjogban, mediáció a büntetőügyekben*, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2006, valamint Vigh József: *A kárhelyreállító igazságszolgáltatás eszközei a hazai büntető*

alkalmazhatósága mellett, felismerve, hogy a tett-központú, megtorló, retributív klasszikus iskola és a tettes-büntetőjogi, megelőzést hangsúlyozó preventív irányzatok után itt az ideje, hogy szerephez jusson a sértett és a reparáció vagyis a kárhelyreállítás a resztoratív igazságszolgáltatás jegyében. A resztoráció megvalósulhat anyagi jogi szabályokkal (például jóvátételi munka) vagy különböző eljárásjogi megoldásokkal, mint például a mediáció.

A jogalkotó alternativitás iránti fogékonysága nemcsak annak köszönhető, hogy felismerte az új utak hatékonyságát. Erős nyomásként hatottak rá a rendszerváltozást követően drasztikusan megemelkedő bűncselekmény-számok⁸ és az európai uniós elvárások is. A mediáció lehetőségeinek felismerése mellett azonosítani kellett korlátait is, elfogadva, hogy az alternativitás nem foghatja át az igazságszolgáltatás egészét, s nem minden bűncselekmény alkalmas mediálásra.

Ilyen előzmények után az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának R (1999) 19. számú ajánlása és az Európai Unió Tanácsának 2001/220/IB számú kerethatározata ösztönzésére a 2006. évi LI. törvény módosította az akkori Btk.-t (1978. évi IV. törvényt) és az akkori Be.-t (1998. évi XIX. törvényt), megszületett a büntető ügyekben alkalmazható közvetítői tevékenységről a 2006. évi CXXIII. törvény, majd a joggyakorlatot segítő 3/2007. BK vélemény és 67/2008. BK vélemény, s ezeket egységes szerkezetbe foglalta a 2/2013. BK vélemény.

Az alkalmazás megkezdését követően Parti Mónika a büntetőeljárásban fellelhető mediációs előnyöket az alábbiak szerint foglalta össze:

1. a kár helyreállítása, vagy más módon történő jóvátétel,
2. az elkövető és az áldozat megbékélése,
3. az elégtétel által a közösségi béke helyreállítása,
4. a bűncselekmények megelőzésének elősegítése,
5. a bűncselekmények számának csökkenése,
6. a börtönnépesség csökkenésének elősegítése,
7. az elkövetők és áldozatok visszailleszkedésének elősegítése a társadalomba, elősegíti az elkövetők reszocializációját,
8. a kisebb súlyú bűncselekmények, valamint a fiatalok elkövetők elterelése a bírósági eljárásból,
9. a mediációba bevont esetek többsége megegyezéssel zárul,
10. a mediációban részt vett elkövetők kevesebb, és kevésbé súlyos bűncselekményeket követnek el a későbbiekben,
11. a mediációban részt vett elkövetők nagyobb valószínűséggel teljesítik a jóvátételt, mint a mediációban részt nem vett egyéb társaik,
12. költséghatékonyabb, mint a bírósági eljárás.⁹

Egyetértek Schmidt Szilárd véleményével, hogy a sok előny dacára „a jogintézmény mögött meghúzódó jogpolitikai koncepció csak mérsékeltén tudott érvényre jutni a klasszikus büntetőeljárás felfogással szemben.”¹⁰ Ez az elfogadás azonban mára már megtörtént.

A hatályos Be. 2017-ben részben új szemléletet hozott. Ennek jegyében elszakította a büntetőeljárás közvetítést a tevékeny megbánástól (tágítás), ugyanakkor elvette a bíróságtól a mediációra utalás lehetőségét, azt kizárólag ügyészi monopóliummá tette (szűkítés). Így jelenleg a Be. 412-415/A. § keretei között kerülhet egy büntetőügy mediációra, aminek háttérét továbbra is a Bktv. adja.

Arra tekintettel, hogy a közvetítői eljárás büntető bírósági szakaszáról a kötetben részletes

igazságszolgáltatás rendszerében, *Jogelméleti Szemle*, 2003/2. szám. Elérhető:

<https://ojs.elte.hu/jesz/issue/view/567/379> (letöltés: 2026. július 27.)

⁸ Barabás A. Tünde: Alternatív büntetések hatékonysága a magyar igazságszolgáltatás rendszerében, *Miskolci jogi Szemle* 14. évfolyam (2019) 2. különszám, p. 45.

⁹ Parti Mónika: Kérdések a mediáció körül, In: Jungi Eszter (szerk.) *Büntetőjogi Tanulmányok XIV. kötet*, Veszprém, 2013, p. 96.

¹⁰ Schmidt Szilárd: A közvetítői eljárás lefolytatását megelőző új büntetőeljárás szabályok, In: Glavanits Judit (szerk.) *Bíró és mediátor. Válogatott tanulmányok a közvetítői eljárás elméleti és gyakorlati kérdéseiről*, Universitas-Győr Nonprofit Kft. 2020, p. 326.

ismertetést ad Horváth Szabina tanulmánya, a továbbiakban a magánvádas eljárásokra fókuszálok.

2. A magánvád helye a büntető eljárásban

Hagyományos megközelítésben a magánvádat rendszerint az officialitás és a közvadmónopólium áttörésének tekintik, azonban nem lehet elvonatkoztatni társadalmi rendeltetésétől, s mindezek speciális szabályozás igényét vetik fel. Tremmel Flórián fogalomrendszerét követve a magánvád általánosságban sértetti vádképviselő. A „jelzőtlen” magánvád alatt a sértetti vádképviselőnek azt az alakját értjük, amelyet alapvetően a Be. 53.§-a határoz meg, s amelyet a régi szóhasználatnál főmagánvádnak (principális magánvádnak) neveztek, mert a sértett az ügyészről függetlenül, önállóan képviselte - és jelenleg is képviselheti - a vádat a törvényben kimerítően felsorolt bűncselekmények miatt, s ennek sajátos kapcsolódása a viszonyvád. Ezekbe az ügyekbe az ügyész egyfajta „pótközvéddal” léphet be. A magánvádtól meg kell különböztetni a pótmagánvádat (szubszidiárius magánvádat), vagyis a vádképviselőnek azt a változatát, amelynél a sértett csak az ügyész negatív álláspontjának kialakulása után jogosult a vád képviselésére. A szakirodalom használja a mellékmagánvád gyűjtőfogalmát is, ez alá vonja az ügyész mellett kifejezhető vádképviselő formáit és tágabb értelemben azokat a sértetti eljárási jogosultságokat is, amelyek gyakorlása áttételesen hat a közvédlői vádképviselőre.¹¹

A magánvád letisztult fogalmáról és a mai értelemben vett magánvádas eljárásról 1872 óta beszélhetünk a magyar jogrendszerben. Ugyanis 1872. január 1. napjával létesült olyan egységes ügyészi szervezet és bírósági rendszer, ami korszerű, átfogó eljárásjogi szabályozást indukált. Csemegi Károly törvényjavaslata már külön megjelölte azokat a bűncselekményeket, amelyek miatt csupán a sértett fél feljelentése és kívánsága folytán indulhat meg a büntető eljárás. Az első büntetőtörvénykönyv, az 1878. évi V. törvénycikk tovább bővítette a kört, majd az első büntetőeljárásjogi kódex, az 1896. évi XXXIII. törvénycikk hatálybalépésének idejére kikristályosodott a sértett és magánvédlő, a magánindítvány és a magánvád fogalma.

A főmagánvád létjogosultsága mellett felhozott alapvető érvek a következők voltak: Ezekben az ügyekben a magánérdek előtérben áll a közérdekekkel szemben, következésképpen nincs szükség ilyenkor közvédra. Ezek olyan bagatell jogsértések, amelyekkel gyakran a sértett sem törődik, s általában az in abstracto bűncselekménynek minősülő magatartás in concreto megítélése számos nehézséggel jár. Továbbá az ügyészt a kisebb jelentőségű bűnügyek okozta teherrel mentesíteni kell, hogy az ügyességi és a bíróság munkája az igazán nehéz küzdelmek számára legyen fenntartva¹².

Az ezt követő eljárásjogi törvénykönyvek is megőrizték a magánvád lehetőségét, így az 1951. évi III. törvény, az 1962. évi 8. tvr., az 1973. évi I. tv., az 1998. évi XIX. tv. és a hatályos 2017. évi XC. tv. is. Az eljárásnak kezdetektől fontos eleme volt a békítés, érdekes módon azonban a magyar büntetőeljárás a magánvád terén nem kísérelte meg az eltereléssel. Az 1960-as, 70-es években az egykori szocialista országok közül az NDK következetes dekriminalizációt valósított meg. Az együttélési deliktumok esetén rendszeres intézkedésként szabályozta a társadalmi bírósági eljárást alternatív vagy kötelező jelleggel akként, hogy becsületsértés, rágalmozás és nem erőszakos magánlaksértés esetén kizárólag társadalmi bíróság előtti felelősségre vonásnak volt helye. Hasonló megoldást alkalmaztak Csehszlovákiában is. A szovjet jogszabály szerint az ügy társadalmi bírósághoz való áttételével mellőzni lehetett a büntetőjogi felelősségre vonást és a büntetést. A román jog csak részleges elterelést engedett meg azzal, hogy pusztán a békítést bízták a társadalmi bíróságra.¹³

A magánvádra és a magánvádas eljárásra vonatkozó jogalkotói és jogalkalmazói igény tehát némileg különböző formában, de végighúzódik a XIX. században indult szabályozási folyamaton. Jelenleg a Be. a CX. Fejezetében a külön eljárásokról szóló részben gyűjti össze a magánvádas eljárás

¹¹ Tremmel Flórián: *A magánvád*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest 1985, pp. 11-17.

¹² Balogh Jenő: *A büntető perendtartás magyarítása I.*, Budapest, 1910, pp. 447-452.

¹³ Tremmel (1985) im. pp. 61-65.

szabályait. A „külön eljárás” kifejezés és az elkülönülő fejezetek egyfelől jelzik, hogy az általánostól bizonyos mértékig eltérő normák érvényesülnek. Másfelől előre vetítik azt is, hogy a külön eljárások egymástól is nagyon különböznek.

A lényegét szemléletesen összefoglalja a 666/B/2003. AB határozat, amelyben az Alkotmánybíróság kifejtette, hogy a magánvádló és a magánvádas eljárásban a terhelt helyzete, a magánvádas eljárás lefolytatása számos tekintetben kíván az általánostól eltérő szabályozást. Ezt a törvénynek a magánvádas eljárásra vonatkozó fejezete – a magánvádlóként fellépő sértettnek biztosított többletjogok és eljárási könnyítések biztosításával – messzemenően figyelembe veszi. Az Alkotmánybíróság, visszautalva a 40/1993. (VI. 30.) AB határozatra (ABH 1993, 288, 289.), ismételten hangsúlyozta továbbá, hogy a magánvádas eljárás létjogosultságát az a reális jogalkotói felismerés adja, miszerint „a magánszférába történő büntetőjogi beavatkozás egyes esetekben nem a leghatékonyabb módja a sértett és a terhelt közötti konfliktus megoldásának”. A vádlottat azonban a magánvádas eljárásban is maradéktalanul megilleti a tisztességes eljáráshoz való jog.

3. A magánvád és a mediáció viszonya a hatályos szabályozásban

A hatályos Be. szerint (Be. 762-786.§) a magánvádas eljárás feljelentésre indul, eshetőleges elemek az ügyész belépése vagy nyomozás elrendelése, illetve a viszonyvád. A feljelentés szűrését előkészítő jelleggel a bíróság végzi. Előkészítő ülésnek azonban nincs helye, a felek békítése és eredménytelen békítés esetén a tárgyalás előkészítése személyes meghallgatás keretében zajlik, ami formáját tekintve (nem nyilvános) ülés. A személyes meghallgatás megtartására a korábbi szabályozással ellentétben ülnök már nem jogosult, azt bírósági titkár vagy bíró vezeti. A magánvádló széles körben rendelkezhet a váddal, a rendes eljárás menetében akár fellebbezési szakban is meggondolhatja magát, kérheti az eljárás megszüntetését. Bizonyos mulasztó vagy rendzavaró magatartása vélelmezett vádejtésnek minősül. Jogorvoslati jogosultsága szintén széles körű, észszerű korlátozásokkal. A jogszabály egyértelműen jelzi, mire nem kerülhet sor egy magánvádas eljárásban, így például egyezsége vagy mediációra.

A Be. 762.§ (5) bekezdése tehát kizárja a közvetítői eljárás lehetőségét. A törvényhozói indoklás szerint a közvetítői eljárás célja és módja nem egyeztethető össze a magánvádas eljárással. Míg a közvetítői eljárás lényege éppen az, hogy a klasszikus büntetőjogi közhatalmi szereplőktől független harmadik személy bevonásával rendezze konfliktusát a sértett és a terhelt, addig a magánvádas eljárásban a sértett éppen a büntetőjogi közhatalom közreműködését igényelve kéri az elkövető megbüntetését, egyben vádlói szerepben saját maga is a büntető jogszolgáltatás részesévé válik, így közvetítői eljárás alanya nem lehet. Ezenkívül a magánvádas eljárásnak szabályozott része a felek közötti békítést célzó eljárás, a személyes meghallgatás, így a közvetítői eljárás lehetősége emiatt is szükségtelen.

Mindebből következően az elterelés a magyar magánvádas eljárásban hagyományosan kizárt, sem annak korábban „divatos” formája, a társadalmi bíróság elé utalás, sem modern változata, a mediáció nem honosodott meg. Tapasztalataim alapján a magánvádas eljárások alapjául szolgáló konfliktusok jellegük szerint jellemzően az alábbi kategóriákba sorolhatók:

1. Családi eredetű konfliktusok, amelyek rendszerint házasság felbontásához, szülői felügyelet gyakorlásához, vagyonmegosztáshoz vagy öröklési jogvitához kapcsolódnak.
2. Szomszédjogi, illetve lakókörnyezeti konfliktusok, amelyek az egymás közelében élő személyek tartós vagy ismétlődő nézeteltéréseiből fakadnak.
3. Munkahelyi eredetű konfliktusok, amelyek a munkáltató és a jelenlegi vagy korábbi munkavállaló, illetve az egymással munkatársi kapcsolatban álló személyek között alakulnak ki.
4. Politikai jellegű konfliktusok, amelyek politikai nézetkülönbségekre, közéleti szerepvállalásra vagy politikai kommunikációra vezethetők vissza.
5. Alkalmi vagy szituációs konfliktusok, amelyek valamely konkrét élethelyzetben – így

különösen közlekedés, ügyintézés vagy szolgáltatás igénybevétele során – bontakoznak ki.

Ha a konfliktus alapja egy lezajlott vagy a büntetőeljárással párhuzamosan futó polgári vagy munkaügyi per, vagy valamely hatósági, például gyámhatósági eljárás, a magánvádas történet sorsa nagymértékben annak kimenetelétől függ. Ez leginkább az 1-2-3. kategóriába sorolt ügyeknél figyelhető meg. Ezen esetekben a felek régóta személyesen ismerik egymást, a probléma mélyen gyökeredzik, s a büntetőeljárástól olyan előnyt várnak, ami a másik eljárásban javukra billenti a döntés mérlegét, vagy a másik eljárás sikertelenségét kívánják a büntetőüggyel megtorolni. Gyakran ugyanazok a szereplők térnek vissza újabb magánvádas ügyekkel, de ugyanazon alapkonzfliktussal, a szerepek is felcserélődhetnek, a múltkori feljelentőből lehet az új feljelentett. Ezeknek a sorozatoknak általában az anyagi vagy szellemi kimerülés vet véget. A párhuzamos eljárásokban született jogerős határozat vagy egyezség, az egyik házastárs vagy vitázó szomszéd elköltözése, lakóhely- vagy munkahely-váltás a büntetőeljárástól függetlenül semlegesítheti a konfliktust, gátat vethet további eljárásoknak. A 4. kategória olyan mértékben értékalapú, hogy a felek ritkán mozgathatók ki nézőpontjukból, a háborúskodásnak tényleg csak a kifáradás vethet véget. Mivel a szituációs konfliktus eseti jellegű, a felek általában korábban nem ismerték egymást, s nincs is várható jövőbeli közös feladatuk (mint például a válófélben levő házastársaknál kiskorú gyermekük), könnyebben elengedik sérelmeiket.

Összefoglalóan nézve: a jellemzett kategóriák abba az irányba mutatnak, hogy a tipikus magánvádas ügyek a felek közti konfliktusnak csak a felszínét jelentik.

4. Személyes meghallgatás kontra mediáció

Meggyőződésem szerint a személyes meghallgatás és az ezt követő esetleges tárgyalás nem alkalmas a valós vitarendezésre, ezért nem lehetnek a mediáció reális alternatívái. Ennek számos oka van.

A bíróságon a személyes meghallgatás és a tárgyalás is tárgyalóteremben zajlik, ahol az eljárási cselekmény vezetője középen, dobogón, míg a felek és képviselőik szögletes asztaloknál egymással szemben, „harcra készen” helyezkednek el. A bíró / bírósági titkár jelképesen is „vitájuk felett” áll (inkább ül), a felek pedig ténylegesen is egymással szemben állnak (ülnek), ami az ellentéteket fokozza. Az alapelvi szakkifejezés is harcra buzdít: fegyverek egyenlősége. Viszont a mediációs ülésre nyugalmat sugárzó, semleges környezetben kerül sor. A felek és képviselőik kerek asztalnál ülnek, s ugyanott, velük egy szinten foglal helyet az eljárási cselekmény vezetője.

A személyes meghallgatások viszonylag gyorsan zajlanak. Ha az ügyfelek kapcsolata időközben rendeződött, vagy a feljelentő eleve nem elég elszánt, ez hamar kiderül, megtörténik a békülés, lezárható az eljárás. A bíró / bírósági titkár részéről a kötelező jogi tájékoztatáson túl kevés olyan közlés hangzik el, ami egyedileg az adott ügyre vonatkozik, nincs lehetőség elmélyülni a felek kapcsolatában. Az idő szorítása a tárgyaláson is érzékelhető, a bírótól elvárt a célratörő pervezetés, a tárgyalási napok időbeli kihasználása. Ugyanakkor a mediációs ülés időkerete tág, egy átlagos mediáció másfél órás, az egy alkalomra szakmailag ajánlott időkeret maximum három óra, de az alkalmak száma növelhető. A mediátor a felek egyedi helyzetére koncentrálna, lehetőség van megszokítás nélküli időre, közös eszmecserére és különtárgyalásra, mindhárom formánál biztosítja az ügyfelek felé a teljes odafigyelést.

A személyes meghallgatás és a tárgyalás feszes rendjét maga a jogszabály, a Be. határozza meg. Emellett a mediációs ülésre minimális előírások vonatkoznak, az elején nem pusztán közlik a felekkel a követendő szabályokat, hanem a mediátor ajánlása alapján megállapodnak azokban, s közös megegyezéssel akár módosíthatják is azokat. Tehát az eljárás menete rugalmasan alakítható.

A személyes meghallgatást bíró vagy bírósági titkár vezeti, jogi képzettséggel, jogi megoldásokra összpontosítva. A mediátor alternatív vitarendezésre kiképzett szakember, aki abban segíti a feleket, hogy mindegyikük számára elfogadható közös megoldást találjanak.

A bíró / bírósági titkár feladata a mielőbbi befejezés. Az ügyfelek és képviselőik elsősorban vele kommunikálnak (az ő kérdéseire válaszolnak, felé fordulva teszik meg nyilatkozataikat). A mediátor facilitáló szerepben a folyamatért felelős, koordinálása mellett az ügyfelek egymással is kommunikálnak.

A személyes meghallgatás kizárólag a feljelentés tárgyára, annak is szűk keresztmetszetére szorítkozik. A tárgyalás - bár szélesebb körben - szintén a feljelentés körül forog. A mediáció kiindulópontja ugyancsak a felek vitája, azonban lehetőséget teremt a szükségletek feltárására, a kapcsolat mélyebb elemzésére, amitől tartós közös megoldás kidolgozása várható.

A személyes meghallgatás és a tárgyalás valamilyen határozattal zárul, amely legfeljebb részben fedi a felek akaratát, s nem feltétlenül oldja meg a konfliktus alapproblémáját, adott esetben még inkább elmélyíti azt. A mediáció eredménye olyan megállapodás lehet, amely megfelelő, egyben hosszú távú vagy végleges megoldást nyújt a feleknek, kialakításában mindannyian részt vesznek. A közös megállapodáshoz és annak teljesítéséhez is erősebb motiváció fűződik, mint egy olyan ítélethez, amely mindkét fél indítványától eltér, tehát valamennyien elégedetlenek vele. A megállapodás olyan jogon kívüli elemeket is tartalmazhat - a realitás és a jó erkölcs határain belül -, amit az ítélet nem írhat elő (például írábeli bocsánatkérést).

A személyes meghallgatáson és a tárgyaláson a kölcsönösség leginkább a viszonyvadás lehetőségében mutatkozik meg, amitől a „harctér kitágul”, a konfliktus és az ügy kiterjedéyesedik. Önálló vádként is életképes viszonyvadásnál a felek egyformán „revolverezhetik” egymást, ki, mikor, mit és miért von vissza, ejt el. (Járvékos viszonyvadásnál az alapvadás túlsúlya érvényesül.) Ezzel szemben a mediáció erőteljesen az együttműködésre koncentrál, mindegyik fél szükségleteinek és érdekeinek figyelembevételével.

Egy-egy személyes meghallgatás vagy magánvadás tárgyalás után a felek rendszerint dühösebben távoznak, mint ahogy megérkeztek. Az eljárás vezetője legfeljebb rendfenntartási eszközökkel tudja kordában tartani az érzelmekkel telített viselkedést. A mediátor ellenben pszichológián alapuló széles eszköztárral dolgozik, ventilálás útján, az érzelmek megfogalmazása által, érzékenyítéssel, ha kell különtárgyalással ér el moderáló hatást, amivel az együttműködés felé terelhetők a felek.

A bírósági eljárásban az ellenérdekű feleknek nem lehetnek olyan bizalmas közlései a titkár / bíró felé, amelyet a másik fél előtt titokban tarthatnak. Egymás beadványait jogosultak teljes terjedelemben megismerni, szóbeli nyilatkozataikat vagy a másik jelenlétében teszik meg, vagy a jegyzőkönyvből elolvashatják, vagy iratizmertetés útján ismerik meg. A mediációban létezik különtárgyalás, melyet a mediátor nagyjából azonos időtartamban folytat külön-külön a résztvevőkkel. Az ott elhangzottakból csak azt az információt lehet bevinni az eszmecserébe, amire az ügyfél felhatalmazást ad. A letiltott információ sem veszik el, egyrészt azért, mert az ügyfél rendszerint csak egy-egy elem bizalmas kezelését kéri. Másrészt azért, mert a mediátor számára az a közlés is segít átlátni a helyzetet, amit nem továbbbíthatnak az ellenérdekű fél felé. Ha pedig jobban átlátja a helyzetet, újabb mediációs technikákat hozhat be a folyamatba, amelyekkel az előre haladást ösztönzi.

A fentieket tekintve véleményem szerint nem helytálló az a már idézett jogalkotói elgondolás, hogy a magánvadás eljárásban a békítést célzó személyes meghallgatás miatt szükségtelen a közvetítés.

5. A legyőzött ellenérvek - a jogalkotói érvrendszer újragondolásának szükségessége

A mediáció közvadás eljárásba beépítése idején is számos ellenérvvel kellett megküzdenie a jogalkotónak, majd a jogalkalmazónak. A közvélemény és a joggyakorlat is nehezen fogadta el az új szemléletet, bár a jogtudomány oldaláról erős támogatást kapott. Az évek múlásával azután a

közvetítés betagozódott az opportun megoldások közé. Meglátásom szerint, ahogy ez a kezdeti idegenkedés elolvadt, úgy a magánvadás mediációval szembeni ellenállás is csökkenthető az érvek-ellenérvek súlyozásával. Ennek előkészítéseként lehet fontos annak érzékeltetése, hogy a közvadás ügyek mediációját is kételyek övezték, amik alapos elemzéssel legyőzhetővé váltak. Az alábbiakban ezen érveket egyesével veszem vizsgálat és kritika alá.

5.1. A legalitás elve jelenti a jogbiztonságot ...

Egyes álláspontok szerint a büntetőeljárásban a legalitás elve adja a jogbiztonságot, kifejezi a törvény előtti egyenlőséget, gátat vet a jogalkalmazói önkénynek. Ezért az opportun megoldások csak egészen kivételesek lehetnek. Ugyanakkor látnunk kell, hogy egyre több, a hagyományostól eltérő új jogintézmény kerül be a büntetőeljárásba, amelyek beválnak a gyakorlatban, garanciális szabályozást kapnak, az opportunitás már nem kivételes, sőt, időben elsődleges. Például az ügyész a nyomozás végső szakaszában, vádemelés előtt átgondolja, hogy biztosan szükség van-e vádemelésre. Az opportunitás tehát létjogosultságot nyert, a legalitás és opportunitás nem egymást kizáró, hanem kiegészítő fogalmak. A Bárd Károly által említett „elvek háborúja”¹⁴ egyfajta békekötéssel ért véget, ami segíti az új utak keresését.

5.2. Önkéntesség nélkül nincs mediáció...

A közvadás ügyek közvetítői eljárása a felek részéről formálisan önkéntes, még akkor is, ha nem egy általuk „vágyott” helyzet. A polgári peres eljárások bizonyos fajtájánál az ügyfeleknek még ennyi beleszólásuk sincs, mediációra kötelezhetők, ami nyilvánvalóan arra terjed csak ki, hogy meghatározott helyen és időben meg kell jelenniük (megállapodni nem kötelesek). Éppen ezért kerültek kidolgozásra olyan mediációs technikák, amelyek alkalmasak az ellenállás oldására. Kuti Anett szakmai kihívásként jelöli meg, hogy „Ritkán fordul elő, hogy a felek derűsen és kíváncsian jelennek meg a közvetítőnél”, ellenben tipikus viselkedési formák a felek részéről az első közvetítői ülésen, hogy távolságtartóak (főleg egymással szemben), zárkóztak, bizalmatlanok (akár a közvetítővel szemben is), bizonytalanok, félnek, haragosak¹⁵.

Attól, hogy a folyamata nehezen indul meg, még lehet sikeres. Hiszen, ha a felek „jóban” lennének egymással, tudnának hatékonyan kommunikálni, nem lenne köztük per.

5.3. Büntetés nélkül megúszható a bűncselekmény...

A sikeres mediációval elkerülhető a büntetés kiszabása, azonban nem minden sikeres mediáció vezet el odáig, illetve, ha ítélet születik, az büntetés helyett intézkedést is tartalmazhat. Parti Mónika leszögezi: „A bűnös tehát nem elkerüli a következményeket, csupán más jellegű következményekkel, hátrányokkal szembesül, melyek adott esetben akár súlyosabbak is lehetnek anyagilag, mint amelyet egy jogerős határozat megállapított volna.”¹⁶ Nem hagyható figyelmen kívül, hogy a megállapodás nagyon széles skálát enged, a bocsánatkéréstől kezdve a személyes munkavégzésen át a pénzbeli kártérítésig.

5.4. Az állam büntetőigénye csorbát szenved...

A büntetőeljárás közjogiasodásával a sértett háttérbe szorult, de nem rekedt ki az eljárásból. Az állam a sértettet közvetlenül, a társadalmat közvetve érintő sérelem miatt lép fel. A mediáció során csak olyan megállapodás fogadható el, amely az állami törvényhozás által felállított

¹⁴ Bárd (1987) im. pp. 53-71.

¹⁵ Kuti Anett: A bírósági közvetítők kihívásai a felek problémamegoldó folyamatában, In. Turcsán Tamara (szerk.) *Tapasztalatok és jó gyakorlatok, válogatás bírósági közvetítők regionális képzésein elhangzottakból*, Székesfehérvári Törvényszék, 2025, p. 43.

¹⁶ Parti Mónika (2013) im. p. 97.

jogszabályoknak és a társadalomban általánosan érvényesülő jó erkölcsnek megfelel. A mediációval maga a jogalkotó biztosít elsőbbséget a sértetti igénynek az állami igényhez képest.

Büntetőjogi szempontból négy szereplő vizsgálendő: a terhelt, a sértett, az igazságszolgáltatás és az ezen hármast körülvevő társadalmi környezet. A mediációs eljárásban mind a négy felsorolt résztvevő érdekei megfelelő kielégítésre kerülhetnek.¹⁷

5.5. A mediáció a büntetések pénzbeli megválthatóságát jelenti...

A közvetítésben nemcsak pénzbeli, hanem természetbeli jóvátétel is felajánlható, s a mediáció akár egy bocsánatkéréssel is zárulhat. A pénzbüntetés szankció, amit a bíróság szab ki, s az állam a saját javára hajt be, míg a pénzbeli jóvátétel önként vállalt kifizetés a sértett részére, vagyis oda, ahol a valóságos sérelem történt, és az utóbbi sokkal nagyobb teljesítési hajlandósággal párosul, amihez ösztönző erő a büntetőeljárás kedvező lezárásának lehetősége¹⁸. A büntetőbíróság megítélheti ugyan a magánfél javára a polgári jogi igényt, de annak végrehajthatósága nagyfokú bizonytalanságot hordoz.

A mediációval tehát nemcsak az anyagi erőforrásokkal rendelkező elkövetők szabadulhatnak a büntetőeljárástól, s a sikeres mediáció nem minden esetben jelenti a büntetőeljárás végét, az akár olyan – enyhítésen alapuló – ítélettel is zárulhat, amelyben a bíróság pénzbüntetést szab ki. Ennek következtében előfordulhat, hogy a terhelt a sértett javára jóvátételt fizetett, majd az állam felé pénzbüntetést kell fizetnie.

A közvetítői eljárás kapcsán egyetértek azzal, hogy „ha nem is százszázalékos megoldás, de ez is egy út, melynek vitathatatlanul helye van...”¹⁹. Így az eljárásjogi alternatívák nem gyengítik, hanem erősítik egymást.

6. Magánvádas esetelemzések - empirikus kutatási eredmények

A Győri Járásbíróságon 2025-ben tárgyaláson befejezett magánvádas ügyeket tekintettem át mediációs szemüvegen keresztül. Valamennyi ügy közös vonása, hogy a személyes meghallgatást követően tárgyalásra került sor. A legtöbb elsőfokon jogerősen lezárult, a 14 ügyből 2 eset jutott el a másodfokú bíróságra. A tényállásokból jól kitapinthatók a felszíni konfliktusok mögött megbújó szükségletek, érdekek, kapcsolati szerepekre vonatkozó előítéletek, információs félreértések.

rágalmazás vétsége

Érkezett: 2021. november 23.

Peres ügyként iktatva: 2025. január 15.

Jogerős befejezés: elsőfokú tárgyaláson 2025. március 12.

A magánvádló társasházak közös képviselőjével foglalkozó gazdasági társaság, a vádlott interneten Facebook bejegyzéssel követte el a bűncselekményt, pénzügyi elszámolási vita kapcsán. Érdek és szükséglet alapú konfliktus.

Jogkövetkezmény: megrovás.

testi sértés vétsége

Érkezett: 2024. július 18.

Peres ügyként iktatva: 2024. november 14.

Befejezve: elsőfokú tárgyaláson 2025. március 12., jogerősen befejezve másodfokon helybenhagyó végzéssel 2026. május 5.

¹⁷ Parti Mónika (2013) im. p. 98.

¹⁸ Parti Mónika (2013) im. p. 101.

¹⁹ Parti Mónika (2013) im. p. 102.

Vád és viszonvád, társasházi lakóközösségen belüli vita, más eljárások is folynak köztük, egy elfajuló veszekedésből kölcsönös ütésváltás lett. Kapcsolati, szükséglet és érdek alapú konfliktus.
Jogkövetkezmény: mindkét vádlott megrovást kapott.

rágalmazás vétsége

Érkezett: 2024. augusztus 30.

Peres ügyként iktatva: 2024. november 18.

Jogerős befejezés: elsőfokú tárgyaláson vádejtéssel 2025. március 12., eljárás megszüntetése.

A vádlott egy interjúban sértően nyilatkozott a magánvádlóról. A tárgyalásra már úgy érkeztek, hogy előtte a folyosón tisztázták a félreértést, a vádlott bocsánatot kért. (A személyes meghallgatáson csak a feljelentő jogi képviselője volt jelen, maga a feljelentő nem.) Kapcsolati és információs alapú konfliktus.

Jogkövetkezmény: megszüntetés.

rágalmazás vétsége

Érkezett: 2024. október 15.

Peres ügyként iktatva: 2025. február 4.

Befejezve: elsőfokú tárgyaláson 2025. március 13., jogerősen befejezve másodfokon helybenhagyó végzéssel 2026. április 27.

A házastársak már elváltak, közös kiskorú gyermekük miatt hosszas pereskedés zajlik köztük, ennek kapcsán a vádlott a volt férjéről sértő tényállításokat tartalmazó üzeneteket küldött néhány rokonnak. Kapcsolati és strukturális alapú konfliktus.

Jogkövetkezmény: megrovás.

becsületsértés vétsége

Érkezett: 2024. április 8.

Peres ügyként iktatva: 2024. november 18.

Jogerős befejezés: elsőfokú tárgyaláson 2025. április 16.

A magánvádló és a vádlott ugyanannak a vadásztársaságnak a tagjai, a vádlott egy körlevélben becsmérelte a társaság elnökét. Kapcsolati és érdek alapú konfliktus.

Jogkövetkezmény: 2 év próbára bocsátás.

becsületsértés vétsége

Érkezett: 2024. június 25.

Peres ügyként iktatva: 2024. október 8.

Jogerős befejezés: elsőfokú tárgyaláson 2025. május 26.

Szomszédvita, kapcsolati és érdek alapú konfliktus. A felek között más ügyek is voltak folyamatban.

Jogkövetkezmény: megrovás.

rágalmazás vétsége

Érkezett: 2025. március 12.

Peres ügyként iktatva: 2025. május 17.

Jogerős befejezés: elsőfokú tárgyaláson 2025. augusztus 28., megszüntetés a magánvádló mulasztása miatt (szabályszerű idézésre nem jelent meg).

A magánvádló és a vádlott közös munkahelyen dolgoztak. A vádlott azt állította, hogy az üzletbe eladónak újonnan felvett magánvádló az üzletház egy másik boltjában lopott. Ezt követően a munkáltató megszüntette munkaviszonyát és a hír az egész üzletházban elterjedt, így ott sehol sem alkalmazták. A magánvádló úgy nyilatkozott, hogy az előző munkahelyét jelentő üzletből valóban elbocsátották leépítés miatt több munkatársával együtt, de onnan semmit nem tulajdonított el, öltözőszekrényeiket főnökeik ellenőrizték. Kapcsolati és információ alapú konfliktus.

Jogkövetkezmény: megszüntetés

becsületsértés vétsége

Érkezett: 2024. november 5.

Peres ügyként iktatva: 2025. május 30.

Jogerős befejezés: elsőfokú tárgyaláson 2025. október 1.

A személyiségzavarral küzdő vádlott (férfi) egy testvérpárról (két nő) álneveken írt a Facebook közösségi oldalon. Kapcsolati konfliktus.

Jogkövetkezmény: vádejtés a tárgyaláson, mivel a vádlott felhagyott a tevékenységével, az eljárás megszüntetése.

rágalmazás vétsége

Érkezett: 2024. szeptember 9.

Peres ügyként iktatva: 2025. január 24.

Jogerős befejezés: elsőfokú tárgyaláson 2025. október 20.

A magánvádló országgyűlési képviselő, a vádlott interneten, egy hozzászólás formájában követte el a bűncselekményt. Érték alapú konfliktus.

Jogkövetkezmény: megrovás

becsületsértés vétsége

Érkezett: 2024. szeptember 18.

Peres ügyként iktatva: 2025. február 10.

Jogerős befejezés: elsőfokú tárgyaláson 2025. november 4.

A vádlott férje és a magánvádló úgy kerültek ismeretségbe, hogy a magánvádló a vádlott és férje gyermekének óvónője volt. A férj (szülő) és a magánvádló (óvónő) között több hónapig tartó szoros érzelmi kapcsolat alakult ki. A vádlott férje azt állította a magánvádlónak, hogy házassága megromlott, már nem járnak együtt sehova. Ugyanakkor a magánvádló látta őket harmóniában levő párként egy programon, ezért küldött a vádlottnak egy fényképet, amelyen ő és a vádlott férje látható intim kapcsolatban. Ez követően, amikor az utcán véletlenül szembe találkozott a vádlott a magánvádlóval, a vádlott a kezében levő üdítővel a magánvádló arcába spriccelt. Kapcsolati alapú konfliktus. A személyes meghallgatáson azért nem békültek ki, mert - bár a vádlott hajlandó volt bocsánatot kérni - a feljelentő úgy gondolta, hogy a vádlott miatt küldték el az óvodából, munkaviszonyának megszüntetése kapcsán munkaügyi per van folyamatban. Kérése az volt, hogy kötelezzék a vádlottat bocsánatkérésre. A vádlott több alkalommal, így a tárgyaláson is bocsánatot kért, de a magánvádló nem fogadta el annak ellenére, hogy elismerte, a fénykép elküldése butaság volt részéről.

Jogkövetkezmény: megrovás.

becsületsértés vétsége

Érkezett: 2023. december 5.

Peres ügyként iktatva: 2025. május 17.

Jogerős befejezés: elsőfokú tárgyaláson 2025. november 26., vádejtés, az eljárás megszüntetése.

A felek lakótársak voltak egy közös albérletben, majd szétköltöztek. A vádlott álneven, Facebookon, különböző csoportokban bizonyos tartalmakat osztott meg a magánvádlóról, munkahelyének HR részlegét is felhívta, s szóban terjesztette róla a sértő információkat. A személyes meghallgatáson a felek kölcsönösen okolták egymást kapcsolatuk megromlásáért, mindegyik a másiktól állította, hogy hazudozott, fenyegetőzött, holott valaha jóban voltak, s részben közös a társas körük. A tárgyaláson bocsánatkérés után történt meg a vádejtés. Kapcsolati konfliktus.

Jogkövetkezmény: megszüntetés.

becsületsértés vétsége

Érkezett: 2025. február 21.

Peres ügyként iktatva: 2025. május 17.

Jogerős befejezés: elsőfokú tárgyaláson 2026. január 8., bocsánatkérést követő vádejtés miatt megszüntetés.

A magánvádló interneten bérbeadásra hirdetett egy lakást, amihez a vádlott negatív megjegyzéseket fűzött. A megjegyzések egy harmadik személytől szerzett információk alapultak. A vádlott a személyes meghallgatáson kifejtette, csak az általa indítványozott tanúk kihallgatása után hajlandó békülni. Korábban a vádlott és a magánvádló sosem találkoztak. A tárgyaláson a vádlott a bizonyítás megkezdése előtt bocsánatot kért. Információ alapú konfliktus.

Jogkövetkezmény: megszüntetés.

becsületsértés vétsége

Érkezett: 2024. május 13.

Peres ügyként iktatva: 2025. január 31.

Jogerős befejezés: elsőfokú tárgyaláson 2026. február 25.

A vádlott a sértett Facebook oldalán sértő szöveget tett közzé, durva kritikát fogalmazott meg a közszereplő magánvádlóról. Érték alapú konfliktus.

Jogkövetkezmény: megrovás.

testi sértés vétsége

Érkezett: 2025. február 28.

Peres ügyként iktatva: 2025. május 20.

Jogerős befejezés: elsőfokú tárgyaláson, felmentéssel, 2026. január 7.

A magánvádló szülei válófélben voltak, köztük vagyonmegosztási vita alakult ki, amelybe a rokonok (a magánvádló és megvádolt nagybátyja, azaz a magánvádló édesanyjának testvére) is bekapcsolódtak, mégpedig ellentétes oldalon. A vádlott vád tárgyává tett indulatos viselkedése nem volt bűncselekmény. Kapcsolati és érdek alapú konfliktus.

Érdekes módon a legsúlyosabb jogkövetkezmény próbára bocsátás volt, a leggyakoribb pedig a megrovás (7 ügy). A konfliktusok jellegét nézve valamennyi jól mediálható alapszituációnak tűnik. Az elkövető leginkább az információs konfliktusnál jut el magától annak belátásig, hogy megnyilatkozásaival helytelenül cselekedett, miután szembesül a valósnak hitt tény valótlanágával (például a lakást hirdető bérbeadó nem is az a személy, akiről rosszakat hallott, az új munkatársat nem is lopásért küldték el előző munkahelyéről), de ez a felismerés nagyon elhúzódhat időben. A felek addigra túlságosan belebonyolódnak az ügybe, újabb sebeket ejtenek és kapnak, de mivel a kommunikáció a sérelem miatt már az elején „belobban”, eltolódik az egyszerű félreértés tisztázása. A transzformatív mediáció ezt a helyzetet akár már a közvetítés első érdemi fázisában, a megszakítás nélküli idővel képes lenne megoldani. A szorosabb kapcsolatokban gyökerező konfliktusok hosszabb mediációs folyamatot, réteges megközelítést igényelnek, különösen, ha valamilyen szinten biztosítani kellene a jövőbeli - legalább minimális - együttműködést, úgymint családtagok, volt házastársak, lakóközösség, közös társaság esetén. A szakképzett mediátor a jelenben fennálló sérelmekről a távolabbi múltba visszanyúlva, az erőforrások feltárásával, az attitűd megfordításával tudja a feleket a jövőre orientálni. Amikor pedig nincs közös jövőbeli keret, mert például a veszekedő szomszédok egyike már elköltözött, nincs újabb vitatémájuk, akkor a feldolgozás, elengedés, lezárás a cél.

A megrovással csak a bíróság fejezi ki rosszallását, nem hozható olyan ítélet, amelyben a vádlottat beismerésre, megbánásra vagy bocsánatkérésre kötelezik, bár a hivatkozott egyik ügyben a magánvádló pont ezt kérte.

A másik oldalról megközelítve: a sértett fél sokszor megelégedne egy bocsánatkéréssel. Tóth-Juhász Szilvia békítési tapasztalatai is azt mutatják, hogy „a magánvádlók az esetek nagy részében nem a feljelentett személy megbüntetését szeretnék elérni, hanem megbánást, bocsánatkérést, akár ígéretet arra, hogy a feljelentett a továbbiakban változtatni fog a feljelentővel szemben korábban tanúsított viselkedésén”. A békítés eredményesebb lehet, ha sikerül feltárni a

felek közti konfliktus valódi okát. Békíteni azonban csak jelenlévők között lehet, a Be. ellenben lehetővé teszi a jelenlétről való „kvázi” lemondást, mely természetesen akadályt képez a békítésnek. Ráadásul a megjelent felek is nyilatkozhatnak úgy, hogy nem kívánják a kibékítés megkísérlését. Tóth-Juhász Szilvia átfogó megállapítása, hogy „az ügyek többségében, figyelemmel a cselekmény jellegére, illetve a sértett és az elkövető kapcsolatára, nem egy büntetőeljárás a megfelelő elintézési mód”²⁰.

Ezzel szemben ott van a közvadás ügyekben már bevetett transzformatív mediáció. Kertész Tibor kifejti, hogy a transzformatív szemlélet időigényes és a felek aktivitására épít. „Mégis, a mediációra kerülő esetek mintegy 90%-a tartós eredményre vezet. Ez már nem idealizmus. Ez tény.”²¹

Nyitva marad a kérdés: vajon a fenti magánvadás ügyek milyen fordulatot vettek volna egy mediációban?

7. De lege ferenda javaslatok

A fentiek alapján egyértelmű, hogy a büntetőügyekben alkalmazott közvetítői eljárás és a magánvadás eljárás már most is rendelkezik közös jellemzőkkel. Így mindkét eljárásra általában kisebb súlyú bűncselekmények esetében kerül sor. További közös ismerv, hogy középpontba kerül a sértett, az ő érdeke, kívánsága, az állami büntetőigény csak ennek háttérében jelenik meg. A magánvadás szabályokat eleve úgy alkották, hogy egyes bűncselekmények esetén maga a sértett döntse el, akar-e egyáltalán büntetőeljárást, míg a közvetítői eljárásban részben a sértettől függ, milyen módon kívánja a megindult eljárás folytatását. A sértett fókuszba helyezésén túl a döntési delegálás célja a hatóság tehermentesítése is. Vagyis a kétféle eljárás jellegében sok a hasonlóság, ami nem csak abban merül ki, hogy az általánostól némileg eltérő szabályokat kaptak a Be.-ben.

A büntetőeljárásba beiktatott közvetítés előnyei a magánvadás eljárásokban is megjelenének, sőt, akár fokozottan érvényesülnének, így a kárhelyreállítás, jóvátétel, megbékélés, a kapcsolat rendezésével újabb bűncselekmények elkövetésének és további más eljárások megindításának megelőzése, a legtöbb ügyben megegyezés és a megegyezésben vállalt kötelezettségek motivált, önkéntes teljesítése, gyorsabb, költségkímélőbb eljárás.

A jelenlegi személyes meghallgatásnak is deklarált célja a békítés (az ügy tárgyalás nélküli lezárása), jellegénél és kötöttségeinél fogva azonban nem feltétlenül alkalmas erre. A transzformatív módszerrel dolgozó mediáció tágabb időkerettel és bővebb eszköztárral képes kezelni a felszíni és a felszín alatti mélyebb konfliktusokat, elválasztva a feleket a konfliktustól. Az érzelmileg erősen színezett ügyekben a ventilálás már önmagában feszültségoldó, az egyéb mediációs technikákkal együtt általában elindítja az attitűd-váltást, ami a jövőre nézve pozitív befolyásoló hatást eredményezhet.

Míg a bírósági eljárás a Btk. és a Be. keretei közé beszorítva halad, a mediációs folyamat kevésbé formalizált. Az előbbi a bírói paternalizmus hatja át, az utóbbi teret enged a felek önállóságának. Büntetőjogi felelősség megállapítása esetén a bíróság csak a Btk.-ban meghatározott büntetések, intézkedések közül választhat. A magánvádló legfeljebb némi erkölcsi elégtételt élvezhet és bizonyos költségeinek megtérítését nyerheti. (Ez az ő „pürrhoszi győzelme”.) A mediációs megállapodásba viszont a jog és a jó erkölcs határain belül belefér minden, amiben a felek megegyeznek.

A Be. 762.§ (5) bekezdésében foglalt tiltó szabályhoz fűzött törvényhozói indokolás elvei

²⁰ Tóth-Juhász Szilvia: A magánvadás eljárás sajátosságai – a személyes meghallgatás lezárásával bezárólag. *Jogi Fórum*, 2023.04.17. Elérhető:

<https://jogiforum.hu/publikaciok/2023/04/17/a-maganvadas-eljaras-sajatosagjai-a-szemelyes-meghallgatas-lezarasaval-bezarolag/>, (letöltés 2026. április 9.)

²¹ Kertész Tibor: A büntetőügyekben alkalmazott mediáció a mediátor szemszögéből, In: Vig Dávid (szerk.) *Mediáció a büntetőeljárásban és a bűnmegelőzésben*, Kriminológiai Közlemények 67., Magyar Kriminológiai Társaság, Budapest, 2010, p. 29.

megdőlni látszanak: a./ A közvetítői eljárás és a magánvádas eljárás céljai nem tekinthetők összeegyeztethetetlennek, ellenkezőleg, a közvetítői célok és a magánvádas békítési célok nagyon is hasonlóak. b./ A vádlói szerep, amelyben a jogalkotó szerint a sértett a büntető jogszolgáltatás részesévé válik, nem zárja ki a közvetítői eljárás alanyává válást. Ugyanis a közvádas ügyekben is széles körű jogosítványai vannak a sértettnek (az ügyész mellett akár „mellékmagánvádlónak” is nevezhető), a közvetítésre utalásnál delegált döntése, eljárásalakító szerepe van. A mediátor előtt zajló szakaszban ettől függetlenül a felek egyenrangúak. c./ A személyes meghallgatás valóban békítést célzó fázis, de emiatt nem minősíthető szükségtelennek a közvetítői eljárás. Egyrészt a békítő meghallgatás gyakran kontraproduktív, másrészt éppen az idézett indokolást elfogadó jogalkotó módosította később úgy a Be.-t, hogy magánvádlói jelenléttől és békítéstől „mentes” is lehet az eljárás (Be. 769/A.§). Ezzel a törvény azokra a felekre bízta a kibékíthetetlenség megítélését, akik között a konfliktus már nagy valószínűséggel elmergesedett, hiszen ezért született meg a magánvádló feljelentése.

Az új büntetőeljárási törvény koncepciójában növelni kell az eljárásban résztvevő személyek jogait, önállóságát, döntési-választási szabadságát. Ennek szellemében például a terhelt lemondhat a jelenlétről, a tárgyaláshoz való jogáról, a vallomástételről, de a beismeréssel kedvezőbb eljárási pozícióba kerülhet, a sértett pedig például kifejezheti a terhelt megbüntetésére iránti igényét, de akár le is mondhat a sértetti jogokról. (A magánvadás szintén sértetti jogosultságként jelenik meg a Be. 51.§ (1) bekezdésében.) A magánvádas mediáció is ebbe az irányba indulna, növelve a résztvevő személyek eljárást alakító szerepét, felelősségvállalását, egyéni helyzetüknek megfelelően. Jogot és lehetőséget kapnának, hogy mediátori segítséggel hivatalos keretbe foglalt megállapodást kössenek.

Az ügyész nélküli magánvádas eljárások sok tekintetben hasonlítanak a polgári peres eljárásokhoz, a polgári ügyekben bevált alternatívák így ezekre a büntetőügyekre is kivetíthetők. A magánvádló egyfajta „felperesként” dönt a bírósági eljárás megindításáról és megszakításáról. Mediációra kötelezés esetén azonban a polgári ügyben hozott kötelezés a felperest is érinti. A mediátor előtt már „felekként” jelennek meg, a folyamat azonos jogú résztvevői és alakítói.

Álláspontom szerint egyfelől a közvádas büntetőügyek és a polgári peres ügyek közvetítői eljárása, másfelől a transzformatív mediáció kiformalódott módszertana bevált, kész forgatókönyvekként szolgálnak az új szabályozáshoz. Javaslatom szerint megmaradna a magánvádas eljárás jelenlegi első, előkészítő szakasza, amikor a bíróság még csak iratok alapján dolgozik. Már ekkor kiszűrhető, mely ügyekben van helye megszüntetésnek, illetve nyilvánvalóan ilyenkor is él a feljelentés visszavonásának joga. Ezt követően a felek írásbeli tájékoztatást kapnának a mediáció lényegéről, majd kötelezően meg kellene jelenniük a mediátornál, aki szóbeli tájékoztatást ad és elindítja a feltáró-segítő folyamatot. Ebben természetesen nem kötelező az aktív részvétel, de az írásban-szóban elmagyarázott információk ösztönzően hathatnának. A megszületett megállapodást a bíró hagyja jóvá, ha teljesítési kötelezettséget tartalmaz, annak határidőhöz kötött eredményét a felek a mediátor felé jelzik, aki továbbítja a bírónak. Mediációs megállapodáson alapuló megszüntetésre csak a bíró lenne jogosult. Így a mediáció valamennyi előnye a magánvádas eljárásban is érvényesülhet, eredménytelensége esetén viszont folytatódhat a bírósági eljárás. Ezzel kiiktatódná a személyes meghallgatás. Annak békítő feladatát a közvetítés kísérelné meg, perelőkészítő funkciója pedig írásban megoldható (egy másik variáció szerint utóbbit a magánvádas eljárásba bevezetendő előkészítő ülés vehetné át). Sikertelen mediáció után nyílna meg a viszonyvadás lehetősége, valamint a bíróság még a tárgyaláson (vagy előkészítő ülésen) is próbálkozhat békítéssel, hiszen lehet, hogy a mediációban eszközölt érzékenyítés, vagy akár az időmúlás, a belátás vagy belefáradás okán későbbi szakban is megtörténhet a vádejtés. A közvádas ügyekben alkalmazott közvetítői eljárásra utaláshoz kell az ellenérdekű felek akarata, azonban a polgári eljárásban létezik kötelező mediáció, ami az önkéntes kezdés hiányában is sikeresnek minősített jogintézmény. A mediátorok felkészültek az úgynevezett intake módszerekből is. Ezért a javaslatom szerinti magánvádas mediációt összeegyeztethetőnek tartom a kötelezéssel. (A személyes meghallgatás kimaradása miatt ez mérlegelés nélküli kötelezés lenne.) Nem hagyható figyelmen kívül, hogy gyakoriak az internetes úton elkövetett magánvádas cselekmények,

amelyeknél az elkövető és a sértett fizikailag távol van egymástól, de ez a távolság - ahogy közvadás ügyekben is történik - telekommunikációs eszközökkel legyűrhető. Ekként a Be. régi és újonnan beiktatott elemeinek összeillesztésével dinamikusabb magánvadás eljárásmenet hozható létre.

Az alternatív vitarendezési hajlandóság társadalmi kultúra kérdése is. Nem mindegy, hogy egy közösség tagjai versengésre vagy együttműködésre szocializálódtak. A jogszabályi formák tágításával a jogalkotó olyan további lehetőségeket teremthet, melyek által még többen megtapasztalhatják a problémamegoldó együttműködés kedvező hatásait, s ez visszacsatolva növelheti az alkalmazási / részvételi készséget. A közvetítői eljárás medre hatékonyan szélesíthető lenne a bírósági elrendelés visszaállításával közvadás ügyekben és bevezetésével magánvadás ügyekben.

Bízom benne, hogy a mediáció és a magánvád ma még tiltott kapcsolata a jövőben átalakul, s a két jogintézmény hatékony, új közös szabályokban fonódik össze.

Irodalom

- 1) Balogh Jenő: A bűnvádi perendtartás magyarázata I. Budapest, 1910.
- 2) Barabás A. Tünde: Börtön helyett egyezség? Mediáció és más alternatív szankciók Európában. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest, 2004.
- 3) Barabás A. Tünde: Alternatív büntetések hatékonysága a magyar igazságszolgáltatás rendszerében. Miskolci Jogi Szemle, 14. évf. (2019) 2. különszám, 45.
- 4) Bárd Károly: A büntetőhatalom megosztásának buktatói. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1987.
- 5) Görgényi Ilona: Kárjótétel a büntetőjogban, mediáció a büntetőügyekben. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2006.
- 6) Kertész Imre: A legalitás eróziója, az opportunitás inváziója. In: Tóth Károly (szerk.): Emlékkönyv Dr. Tokaji Géza c. egyetemi tanár születésének 70. évfordulójára. Szeged, 1996, 151–158.
- 7) Kertész Tibor: Mediáció a gyakorlatban. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2010.
- 8) Kertész Tibor: A büntetőügyekben alkalmazott mediáció a mediátor szemszögéből. In: Vig Dávid (szerk.): Mediáció a büntetőeljárásban és a bűnmegelőzésben. Kriminológiai Közlemények 67. Magyar Kriminológiai Társaság, Budapest, 2010, 29.
- 9) Kutí Anett: A bírósági közvetítők kihívásai a felek problémamegoldó folyamatában. In: Turcsán Tamara (szerk.): Tapasztalatok és jó gyakorlatok. Válogatás bírósági közvetítők regionális képzéseinek elhangzottakból. Székesfehérvári Törvényszék, 2025, 43.
- 10) Lovas Zsuzsa – Herczog Mária: Mediáció, avagy a fájdalommentes konfliktuskezelés. Múzsák Kiadó, Budapest, 1999.
- 11) Parti Mónika: Kérdések a mediáció körül. In: Jungi Eszter (szerk.): Büntetőjogi Tanulmányok XIV. kötet. Veszprém, 2013, 96–102.
- 12) Schmidt Szilárd: A közvetítői eljárás lefolytatását megelőző új büntetőeljárási szabályok. In: Glavanits Judit (szerk.): Bíró és mediátor. Válogatott tanulmányok a közvetítői eljárás elméleti és gyakorlati kérdéseiről. Universitas-Győr Nonprofit Kft., 2020, 326.
- 13) Szekeres Diána: Az alternatív konfliktuskezelés művészete: a mediáció történetének bemutatása, alkalmazása a büntetőjog vetületében. In: Jungi Eszter (szerk.): Büntetőjogi Tanulmányok XII. kötet. Veszprém, 2011, 240.
- 14) Tóth-Juhász Szilvia: A magánvadás eljárás sajátosságai – a személyes meghallgatás lezárásával bezárólag. Jogi Fórum, 2023. április 17. <https://jogiforum.hu/publikaciok/2023/04/17/a-maganvadas-eljaras-sajatosagjai-a-szemelyes-meghallgatas-lezarasaval-bezarolag/> (Letöltés: 2026. április 9.)
- 15) Tremmel Flórián: A magánvád. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1985.
- 16) Vigh József: A kárhelyreállító igazságszolgáltatás eszközei a hazai büntető igazságszolgáltatás rendszerében. Jogelméleti Szemle, 2003/2. <https://ojs.elte.hu/jesz/issue/view/567/379> (Letöltés: 2026. július 27.)

A KÖZVETÍTŐI ELJÁRÁSRA TERELÉS LEHETŐSÉGE A BÜNTETŐELJÁRÁSBAN, AVAGY KINEK A KEZÉBEN VAN A KAPU KULCSA?

1. Bevezetés

A jelenlegi világunkban minden, így a jogszabályok is nagyon gyorsan változnak, mindig az adott jogpolitikai szemlélet határozza meg azok irányát. A büntető tárgyú jogszabályok is jelentősen módosultak az évek folyamán. A büntető igazságszolgáltatás központosult, állami feladattá vált, korlátok és határok között tartva a konfliktusokra történő reagálást.¹ A jogtudomány három igazságszolgáltatási rendszert különböztet meg, a megtorló (retributív), a megelőző (praeventios) és helyreállító (resztoratív) rendszert.² Az egyes irányzatok egymástól célkitűzéseikben és feladataikban különböznek és a változó világ kihívásaira reagálnak. Napjainkban a resztoratív igazságszolgáltatási rendszer előtérbe kerülése figyelhető meg, mind nemzetközi, mind haza szinten. Ennek oka egyrészt a bűncselekmények számának növekedése, a hatóságok leterheltsége és az eljárások elhúzódása, másrészt a felek (elkövető, sértett) jogainak előtérbe helyezése.³ Hazánkban is erőteljes a negatív visszhang a jogalkalmazókkal szemben egy-egy ügy elhúzódása miatt, holott sok esetben nem a jogalkalmazó hibája az, hogy az előtte lévő ügy több éven keresztül folyamatban volt.

A korábbi igazságszolgáltatási rendszer kritikájaként fogalmazható meg az, hogy a bűncselekményre büntetéssel reagálás nem érte el célját, a bűnözés nem csökkent, minthogy a hatóságok leterheltsége sem és a sértett sem kapott megfelelő jóvátételt.⁴ Tehát a hagyományos, elkövető központú (megtorló) igazságszolgáltatás nem képes az eljárás időszerűségét tartani és a túlterheltséget orvosolni, ezért világsszerte olyan korszerű megoldások kerültek/nek fókuszba, amelyek az igazságszolgáltatás tehermentesítésére, a bűncselekmény áldozatainak kártalanítására, jóvátételére irányultak/nak.⁵ Ezen módszerek térnyerésében több nemzetközi szervezetnek is szerepe volt, akik ajánlásokat, iránymutatásokat fogalmaztak meg az áldozatok helyzetének erősítése érdekében.⁶ A büntetőügyekben történő közvetítői eljárás magyarországi bevezetésére is a nemzetközi iránymutatás hatására került sor.

A büntetőügyekben történő közvetítői eljárás, vagy más néven mediáció a resztoratív (helyreállító) igazságszolgáltatás egyik technikája, amin keresztül a terhelt és sértett közötti konfliktus által megbomlott kapcsolat helyreállításán és a jóvátételen van a hangsúly. Ezt a folyamatot egy független harmadik személy, a mediátor vezeti, ugyanakkor a felek oldják meg a

¹ Nagy István András: A közvetítői eljárás, mint a büntető igazságszolgáltatás gyakorlása feletti állami monopólium feloldásának eszköze. In: *Debreceni Jogi Műhely*, 2010/3, pp. 16-18.

² Nagypál Szabolcs: A büntetőjogi közvetítés (mediáció) jogelmélete. In: *Iustum - Aequum - Salutare*, 2011/1. p. 15.

³ Iványi Klára: Történeti áttekintés In: Iványi Klára szerk. *A büntető ügyekben alkalmazható közvetítői tevékenység bevezetésének tapasztalatai Magyarországon*. Budapest, 2008., IRM Országos Bünmegelőzési Bizottság. 28. o.

⁴ Iványi (2008). i.m. p. 29.

⁵ Iványi (2008). i.m. p. 31.

⁶ u.o.

konfliktusukat és az esetleges megállapodást is ők kötik. Ez a megoldás mindkét fél számára előnyös, hisz a terhelt szembesül tettének következményével, amely büntudatot ébreszt benne, és jogkövető magatartásra ösztönözheti, de még a büntethetősége is megszűnhet bizonyos esetekben. A sértett előadhatja a sérelmeit, azt, hogy mit élt át a bűncselekmény elkövetése során, annak milyen következményei lettek, meg tudja jelölni, hogy az elkövető mivel tudná jóvá tenni neki az okozott kárt. Mindkét félnek előnyös az időfaktor szempontjából is, mivel jóval rövidebb idő alatt befejeződhet az eljárás, a terhelt rövidebb ideig áll büntetőeljárás hatálya alatt, a sértett gyorsabban és biztosabban juthat a jóvátételhez. Ezen túl az igazságszolgáltatás szereplőinek (ügyészség, bíróság) tehermentesítését is szolgálja és nem utolsó sorban az időszerű ítélkezést segíti, egyben költséghatékony megoldás is.

2. Resztoratív igazságszolgáltatás és a büntető mediáció kapcsolata

A résztoratív igazságszolgáltatási szemlélet több évszázados múltra tekint vissza, gyökerei a korai társadalmakban jelentek meg. A törzsi közösségekben ugyanis mindenkinek megvolt a helye, szerepe. A túléléshez (állatoktól és más törzsektől való támadás esetén) mindenkire szükség volt, ezért a közösség tagjai közötti konfliktus, vagy sérelem esetén nem a kiközösítésen volt a hangsúly, hanem a közösség egyensúlyának helyreállításán, az elkövető visszaintegrálásán. A közösségekben a tett elítélése volt az alapelv, miközben a cselekményt elkövető személyt támogatták. A jelenleg is alkalmazott résztoratív technikák közül a „beszélő bot”, a kör és a konferencia modell számos törzsi kultúrában megjelent (pl.: Észak-amerikai őslakosok, Új-Zéland-Maorik).⁷ A közösségi rituálék az érzelmek levezetésére is szolgált, hisz a rítusok által a kapcsolatok helyreállítása és az áldozatok előtérbe helyezése is megtörtént. A későbbi társadalmakban azonban ezen technikák háttérbe szorultak, az állam büntetőhatalma egyre jobban érvényesült, előtérbe került, majd ez a szemlélet az 1970-es évek végétől éledt újjá, ekkortól beszélhetünk a kárhelyreállító igazságszolgáltatás újkoráról, ahogy Görgényi Ilona nevezi a könyvében.⁸

A résztoratív igazságszolgáltatás jogi terminológiája az Európai Parlament és a Tanács 2012. október 25. napján elfogadott, a bűncselekmények áldozatainak jogaira, támogatására és védelmére vonatkozó minimumszabályok megállapításáról és a 2001/220/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról szóló 2012/29/EU Irányelvének a 2. cikk (1) bekezdés d) pontjában jelenik meg. A nemzetközi dokumentum akként fogalmaz, hogy „a helyreállító igazságszolgáltatás bármely olyan eljárás, amelynek keretében az áldozat és elkövető – önkéntes beleegyezésük esetén – pártatlan harmadik fél segítségével rész vehet a bűncselekmény kapcsán felmerülő kérdések rendezésében.”⁹ Az Európa Tanács 2018. október 3. napján elfogadott ajánlása „szerint a helyreállító igazságszolgáltatás körébe tartozik minden olyan eljárás, amely lehetővé teszi a bűncselekményt elszenvetettek és a sérelemért felelős személyek számára, hogy szabad beleegyezésük esetén aktívan vegyenek részt képzett és pártatlan harmadik fél segítségével a bűncselekmény miatt keletkezett ügy megoldásában.”¹⁰ A Helyreállító Igazságszolgáltatás Európai Fóruma pedig így összegezi: „A

⁷ Magyar Erika - 2026.március 27-28-ai előadása Győrben a Széchenyi István Egyetem alternatív vitarendező szakjogász képzésen

⁸ Görgényi Ilona: *Kárjótétel a büntetőjogban, mediáció a büntetőügyekben*. Budapest, 2006. HVG-Orac. p. 42.

⁹ Sántha Ferenc: Közvetítő eljárás büntető ügyekben. In: *Advocat*, 2022/2. p. 39. lábjegyzet.

¹⁰ Barabás Andrea Tünde: A mediáció alkalmazásának szélesedése a jog és a gyakorlat alapján - a résztoratív elvek érvényesülése az igazságszolgáltatásban. In: Hollán Miklós, Mezei Kitti (szerk.) *A büntetőjog hazai rendszere megújításának koncepcionális céljai és hatásai*. Budapest, 2020., Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet. p. 40.

helyreállító igazságszolgáltatás a kár vagy a kár kockázatának kezelésére irányuló megközelítés, amelynek során minden érintettet bevonnak egy közös megegyezés és megállapodás megkötésébe arról, hogy lehet helyrehozni a kárt vagy a jogsértést, és elérni az igazságszolgáltatást.”¹¹

A helyreállító igazságszolgáltatásnak számos módszere ismert, azonban legelterjedtebb a tettes-áldozat mediáció, a konferencia- és a kör modell. Az utóbbi két változat Magyarországon kevésbé elterjedt, hisz a büntetőügyekben történő közvetítői eljárással a tettes-áldozat mediáció került bevezetésre, azonban 2025. július 1. napjától szélesebb körben lehet helye a békítőkör és a konferencia alkalmazásának. A konferencia modell keretében a sértetten és elkövetőn kívül több személy kerül bevonásra (családtag, támogató személyek, hatóság, közösség képviselői), a facilitátor irányítja a folyamatot, fő célkitűzés a bűncselekmény okainak a feltárása. A kör modellt nagyobb közösséget érintő konfliktus kezelésére használják.¹²

A büntető ügyekben alkalmazható közvetítői tevékenységről szóló 2006. évi CXXIII. törvény (továbbiakban Bktv.) 2. § (1) bekezdése az alábbi meghatározást adja: „A közvetítői eljárás a bűncselekmény elkövetésével kiváltott konfliktust kezelő eljárás, amelynek célja, hogy a büntetőeljárást lefolytató nyomozó hatóságtól, illetve ügyésztől független közvetítő bevonásával – a sértett és a terhelt közötti konfliktus rendezésének megoldását tartalmazó, a bűncselekmény következményeinek jóvátételét és a terhelt jövőbeni jogkövető magatartását elősegítő – írásbeli megállapodás jöjjön létre.” A fenti szakasz (2) bekezdése szerint „a közvetítői eljárásban arra kell törekedni, hogy a sértett és a terhelt között megállapodás jöjjön létre.” A büntetőeljárásról szóló jelenleg hatályos 2017. évi XC. törvény (továbbiakban Be.) 412. § (1) bekezdése értelmében „közvetítői eljárás a gyanúsított és a sértett megegyezését, a bűncselekmény következményeinek jóvátételét és a gyanúsított jövőbeni jogkövető magatartását elősegítő, a gyanúsított, illetve a sértett indítványára, vagy önkéntes hozzájárulásukkal alkalmazható eljárás.”

A büntetőügyekben történő mediáció tehát a resztoratív igazságszolgáltatás egy független harmadik személy által irányított technikája, amire az elkövető és a sértett önkéntes hozzájárulásával kerülhet sor, és amelynek fő célkitűzése a megállapodás megkötése, a sérelem jóvátétele, a terhelt jogkövető magatartásra történő ösztönzése.

3. A büntetőügyekben történő közvetítői eljárás eljárásjogi és anyagi jogi szabályai

3.1. Eljárásjogi rendelkezések a kezdetektől 2018-ig

A jogi szabályozás bemutatása előtt először kitérek a régi Be. módosítását bevezető 2006. évi LI. tv. indoklására, amiből megállapítható, hogy milyen szempontok vezették a jogalkotót a mediációt érintő jogszabályok megalkotása irányába. Az Indokolásból látható, hogy egyik ilyen nézőpont volt „a társadalmi bűnmegelőzés nemzeti stratégiája céljainak végrehajtásából származó 2005-ben és 2006-ban megvalósítandó feladatokról szóló 1036/2005. (IV. 21.) Kormányhatározatban foglalt feladatok teljesítése.” A kormányhatározat előírta a kormány feladatait a társadalmi bűnmegelőzés céljának végrehajtásáért és ennek érdekében az áldozattá válás megelőzése, az áldozatsegítés és az áldozat kompenzáció jegyében komplex intézkedéseket írt elő. E körben a határozat III/A. 3. pontja rögzítette, hogy „meg kell teremteni a helyreállító

¹¹ <https://www.euforumrj.org> -European Forum for Restorative Justice (letöltve:2026. május 7.)

¹² Tresóné Percze Doris: Mediáció a büntetőjogban - elmélet és gyakorlat ügyészi szemmel. In: Szeibert Orsolya (szerk.) *Család, gyermek, vagyon: a joggyakorlat kihívásai : családjogi tanulmánykötet*. Budapest, 2012., HVG-Orac, pp. 456-457.

igazságszolgáltatási eszközök és a mediáció alkalmazásának törvényi feltételeit.” A jogalkotóra a helyreállító igazságszolgáltatás és mediáció bevezetése vonatkozásában nemzetközi kötelezettség teljesítése is hárult. Az Európai Unió 2001/220/IB. sz. kerethatározata ugyanis előírta a mediáció bevezetését a tagállamok nemzeti jogába, teljesítési határidőként pedig 2006. március 22. napját jelölte meg. A kerethatározat a jogintézményre részletes szabályokat nem tartalmazott, a nemzeti jogalkotóra bízta, hogy milyen tárgyú büntető ügyekben teszi lehetővé a közvetítést.¹³ Az alábbiakban a büntetőügyekben történő mediáció hazai szabályait mutatom be, ismertetve a közvetítői eljárás lényegi elemeit a régi Be., valamint a Be. szabályai közül, azok módosításaival együtt.

A nemzetközi előírások alapján a jogalkotó a hazai szabályozás során azt a koncepciót választotta 2007. január 1-től (továbbiakban: régi Be), hogy kijelölt 3 bűncselekményi kört (személy elleni, közlekedési és vagyon elleni), amelyek elkövetése esetén biztosította a közvetítői eljárás lehetőségét bizonyos feltételek esetén. Az ügyész a feltételeket vizsgálva eldönthette akár hivatalból, akár indítványra, hogy a büntetőeljárás felfüggesztése mellett közvetítői eljárásra utalja-e az ügyet. Ennek érdekében meghallgatta a feleket és elemezte a gyanúsított vallomását, a sértett hozzáállását és a tevékeny megbánás feltételeit, továbbá azt is, hogy mellőzhető-e a büntetőeljárás, vagy célravezető-e a korlátlan enyhítés alkalmazhatósága a bűncselekmény jellegére, elkövetési módjára és a gyanúsított személyére figyelemmel. Ugyanis csak abban az esetben volt helye közvetítői eljárásnak a büntetőeljárás tartama alatt mindkét fél hozzájárulása esetén, ha az elkövetett bűncselekmény a kategorizált bűncselekmények csoportjába tartozott, 5 évi szabadságvesztésnél nem súlyosabban volt büntetendő, ha a gyanúsított beismerő vallomást tett, vállalta a jóvátételt és képes volt annak teljesítésére, és az eljárás megszüntetésének vagy a büntetés korlátlan enyhítésének lehetett helye.

Látható, hogy a szabályozás viszonylag szűk körben engedte a jogintézmény alkalmazhatóságát, csak a büntetőeljárás alatt, és csak abban az esetekben, amikor a büntetőeljárás megszüntetése, vagy a büntetés korlátlan enyhítése feltételének is megfelelt. Így csak az anyagi jogszabályokkal történő együttes alkalmazásra volt lehetőség a büntetőeljárás alatt.

Amennyiben az eljáró ügyész úgy látta, hogy az eset megfelelt a feltételeknek, akkor határozatot hozott az eljárás felfüggesztéséről és az ügy közvetítői eljárásra utalásáról, amivel szemben jogorvoslással nem lehetett élni. Az ügyész a határozatát a sértettnek, a feljelentőnek és a magánindítvány előterjesztőjének és a közvetítői eljárás lefolytatására hatáskörrel és illetékességgel rendelkező megyei (fővárosi) igazságügyi hivatalnak kézbesítette (rég. Be. 221/A.§ (4) bekezdés). A büntetőügyekben történő közvetítést ugyanis az igazságügyi hivatalnál jogviszonyban álló pártfogó felügyelők végezték és jelenleg is ők végzik.

A régi Be. szabályozta (221/A.§ (5) bekezdés) azt is, hogy a gyanúsítottak és a sértettek a közvetítői eljárás során tett, az eljárás alapjául szolgáló cselekményre vonatkozó nyilatkozatát bizonyítási eszközként nem lehetett felhasználni és a közvetítői eljárás eredményét sem lehetett a gyanúsított terhére értékelni. Ezen rendelkezések a titoktartási alapelvre épültek, ami a nemzetközi ajánlásokban is megjelent.

A közvetítői eljárás eredményei közül a legideálisabb eset az volt, ha az ügyész megszüntette az eljárást. Erre akkor kerülhetett sor, ha létrejött a megállapodás a gyanúsított és a sértett között, és a régi Btk. 36. §-a (1) bekezdése alkalmazásának volt helye. Ezen túl vádemeléssel is

¹³ A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. tv. 221/A.§-ához fűzött Indokolás <https://uj.jogtar.hu/#doc/db/1/id/99800019.TV/ts/20070101/lr/221> (letöltve 2026. május 7.)

folytatódhatott a büntetőeljárás. Vádat akkor emelt az ügyész, ha nem kötöttek megállapodást a felek, illetve kötöttek, de nem állt fenn megszüntetési ok, ugyanakkor a korlátlan enyhítés lehetősége felmerült. További lehetséges kimenetele volt az eljárásnak, amikor az ügyész a vádemelés elhalasztásáról (1 évtől 2 évig) döntött a három évet meg nem haladó szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény esetén, akkor, ha a gyanúsított a közvetítői eljárás eredményeként létrejött megállapodás teljesítését megkezdte, de a büntethetősége nem szűnt meg.

A régi Be. fenti szabályai 2011. március 1. napjával annyival módosultak, hogy az ügyésznek már nem volt kötelezettsége arra, hogy a gyanúsítottat és a sértettet meghallgassa a közvetítői eljárásra utalás előtt, már csak lehetősége volt erre. Ezt a változtatást az indokolta, hogy a felek általában nem jelentek meg az első idézésre, így az ügyintézési határidőből az ügyész kicsúszhatott, ez pedig a közvetítői eljárás elterjedése ellen hatott.¹⁴

A régi Be. közvetítői eljárásra vonatkozó szabályai 2011. július 13. napján lényegesen módosultak a 2011. évi LXXXIX. törvény rendelkezései alapján. A jogalkotó a szakmai, gyakorlati hiányosságok orvoslása mellett az igazságszolgáltatás hatékony működésére helyezte a hangsúlyt a törvény általános indoklásában rögzítettek alapján.¹⁵ Tovább szélesítette a közvetítői eljárásba vonható esetek körét. Ez egyrészt azáltal érvényesült, hogy kitágította az alkalmazási körét olyan bűncselekmények tekintetében is, amelyek a kategorizált bűncselekményekkel halmazatban álltak, de csak akkor, ha az elkövetésben a jelzett bűncselekmény/ek volt/ak a meghatározó/ak. Fontos előre lépésnek tekinthetjük ezt, ugyanis sok esetben az zárta ki a közvetítői eljárásra utalás lehetőségét, hogy több bűncselekmény miatt indult az eljárás és nem mindegyik felelt meg a közvetítői eljárás feltételeinek. A korábbi szabályok értelmében csak akkor volt lehetőség közvetítői eljárásra utalni egy esetet halmazat vagy több bűncselekmény esetén, ha valamennyi bűncselekmény tekintetében megvalósult a közvetítői eljárás törvényi feltétele. Gyakoriak azonban az olyan jellegű cselekmények, amikhez más jogtárgyat sértő bűncselekmények is társulnak, tipikusan ilyen a garázdaság, ami vagyon elleni és testi sértés elleni bűncselekményekhez is kötődhet, vagy pl. vagyon elleni bűncselekmény mellett a közokirat-hamisítás. A módosítás után azonban lehetőség nyílt a halmazatban lévő más (nem a felsorolt – pl. garázdaság, közokirat hamisítás) bűncselekményre történő alkalmazhatóságra is abban az esetben, ha a kategorizált bűncselekmény volt a meghatározó, amit pedig a jogalkalmazó vizsgált. Mérlegelte a cselekmények büntetési tételét, stádiumait, esetleges eszköz jellegét és ezek alapján foglalt állást, hogy közvetítői eljárásra utalja-e az esetet.

A változtatással az is rögzítésre került, hogy már nem volt akadálya a közvetítői eljárásra utalásnak az, ha a gyanúsított korábban már részben, vagy egészben megtérítette a kárt.¹⁶ Ugyanis a szabályozás akkor is biztosította a közvetítői eljárás alkalmazását, ha az elkövető már a mediáció lehetőségének felmerülése előtt jóvátételt alkalmazott, vagy annak teljesítését megkezdte. A jogalkotó szerint azért került sor ezen változtatásra, mert indokolatlan volt kizárni azt az elkövetőt az eljárásból és megfosztani az anyagi jogi következmények joghatásától, aki saját elhatározásából jóvátételt alkalmazott, a korábbi szabályozás garanciális okokra hivatkozva (sértett befolyásolása, kihasználása) ezt nem engedte.¹⁷ Ennek ellenére a joggyakorlat ez irányba tendált, amelyet szemléltet a Legfelsőbb Bíróság BH2009.132. eseti döntése, amely kimondja „ha az eljárás adatai

¹⁴ Tresóné Percze (2012) i.m. 462-463.o

¹⁵ 2011. évi LXXXIX. törvény Általános Indokolása

¹⁶ régi Be. 221/A.§ (2) bekezdés

¹⁷ régi Be. Kommentár Bodor Tibor [et al.] Nagykomentár a Büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX törvényhez. Budapest 2016., Wolters Kluwer. <https://uj.jogtar.hu/#doc/db/322/id/A09Y1831.KK/>

alapján az állapítható meg, hogy a sértett kárát a terhelt már jórészt megtérítette, s a sértett ezzel további követelést nem támaszt és megbocsát, úgy a bíróság a tárgyalás előkészítése során – az egyéb feltételek megvalósulása esetén – a büntetőeljárás legfeljebb hat hónapra felfüggesztheti a közvetítői eljárás lefolytatása érdekében.”¹⁸

A következő módosítással a régi Be. szabályaiban 2013. július 1. napjától a közvetítői eljárásba vonható bűncselekményi kör változott, illetve a tevékeny megbánásra vonatkozó anyagi jogra történő utalás szakaszszáma (régii Btk. 36.§ helyett Btk. 29.§) lett más, figyelemmel arra, hogy új Btk. lépett hatályba. Ezen változás értelmében a közvetítői eljárás az élet, testi épség és az egészség elleni (Btk. XV. Fejezet), az emberi szabadság elleni (Btk. XVIII. Fejezet), az emberi méltóság és az egyes alapvető jogok elleni (Btk. XXI. Fejezet), a közlekedési (Btk. XXII. Fejezet), a vagyon elleni (Btk. XXXVI. Fejezet), illetve a szellemi tulajdonjog elleni (Btk. XXXVII. Fejezet), ötévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűncselekmény miatt indult büntetőeljárás tartama alatt vált alkalmazhatóvá. Az egyéb feltételek nem változtak.

A következő módosítás már az új büntetőeljárás törvény bevezetésével következett be. Mielőtt kitérek az új jogszabály vonatkozó rendelkezéseinek ismertetésére, a bíróság szerepét mutatom be a közvetítői eljárásra utalás terén.

3.2. Eljárási szabályok 2018-tól (új Be.)

A régi büntetőeljárás törvény 2018. július 1. napjával történt hatályon kívül helyezésével egy új büntetőeljárás törvény, a jelenleg is hatályos, a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény lépett életbe, azonban a mai napig e törvény is több változtatáson esett át. Érdekességgként említem azt, hogy csak 2025. január 1. napja és 2026. január 1. napja közötti időben 7 jogszabály, 9 hatálybalépési határidővel módosította a Be-t, míg a Btk-t 9 jogszabály 9 hatálybalépési határidővel.

A Be. indoklásából kiolvasható, hogy a jogalkotó tiszteletben tartotta az eljárásjogi hagyományokat és működőképes eljárási értékeket, ugyanakkor úgy látta, hogy a bűnözés elleni hatékony fellépés érdekében korszerűsítést kell végrehajtani külföldi tapasztalatokra, megoldásokra alapozva.¹⁹ A szabályozás fontos szempontja volt az időszerű ítélkezés és a hatékonyság biztosítása mellett a sértetti jogok érvényesítése. Az általános indoklás ezt akként fogalmazta meg, hogy „szükségszerű, hogy az állam minden eddigénél jobban kifejezze: a sérelmet szenvedett fél mellé áll, és a büntetőeljárás lefolytatását érdemben elősegítőkre is partnerként tekint.” A jogalkotó ezt a célt az eljárásjogi garanciák biztosításával látta megvalósíthatónak, hisz ezek által érvényesül az eljárásban érintett felek egymás iránti bizalma, együttműködése és a tisztességes eljárás elve. A Be. felépítésénél fontos elv volt a terhelti együttműködés erősítése, amely az időszerű ítélkezés mellett, a sértetti jóvátétel biztosítását is elősegíthette, miközben a terhelt enyhébben volt szankcionálható.²⁰ A sértetti jogok előtérbe kerülésével az indoklás azt is rögzítette, hogy „a sértett támogatásban részesül, lehetőséget és segítséget kap ahhoz, hogy az őt ért sérelmeket előadhassa, ezáltal feldolgozhassa, és jóvátételi igényének érvényt szerezhessen.” Ezen jogokat a Be. nem kötelezettséggként, hanem választási lehetőségként biztosította.

A Be. koncepciója az volt, hogy az elterelést (közvetítői eljárást) a nyomozás során lehessen széleskörben alkalmazni, mivel ezáltal érhető el költség-, idő megtakarítás, és a munkateher is így csökken, ami a hatékonyság növekedéséhez vezet. Ha ugyanis eredménytelen az elterelés, akkor

¹⁸ BH2009.132

¹⁹ A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény indoklásam- <https://uj.jogtar.hu/#doc/db/4/id/A1700090.TVI/>

²⁰ A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény indoklásam- <https://uj.jogtar.hu/#doc/db/4/id/A1700090.TVI/>

folytatódhat a nyomozás, ha pedig eredményes, akkor már nincs szükség további nyomozásra.²¹ Ez pedig oda vezetett, hogy a jogalkotó a bírósági eljárásból kizárta a közvetítői eljárásra utalás lehetőségét.

A jogalkotó a nemzetközi mintákra és jogalkalmazói tapasztalatokra alapítva úgy foglalt állást, hogy a közvetítői eljárás pozitív hatásai miatt szélesebb körben szükséges biztosítani az alkalmazhatóságát más, a kategorizált bűncselekményeken kívüli bűncselekmények, és súlyosabb büntetéssel fenyegetett bűncselekmények esetén is, abban az esetben, ha a közvetítői eljárás céljai elérhetőek. Emiatt a jogalkotó a közvetítői eljárás alkalmazhatóságát elkülönítette az anyagi jogi szabályoktól, így már nem szükséges vizsgálni a büntethetőséget megszüntető ok feltételeit. A terhelt ekként akár súlyosabb bűncselekmény esetén is jóvá teheti a bűncselekménnyel okozott sérelmet.

A Be. 412. § (1) bekezdése akként rendelkezik, hogy a közvetítői eljárás a gyanúsított és a sértett megegyezését, a bűncselekmény következményeinek jóvátételét és a gyanúsított jövőbeni jogkövető magatartását elősegítő, a gyanúsított, illetve a sértett indítványára, vagy önkéntes hozzájárulásukkal alkalmazható eljárás.

Az ügyészség közvetítői eljárás lefolytatása céljából akkor függeszti fel az eljárást, ha azt a felek indítványozzák, vagy ahhoz hozzájárultak, a gyanúsított a vádemelésig beismerő vallomást tett, és a bűncselekmény jellegére, az elkövetés módjára és a gyanúsított személyére tekintettel a bűncselekmény következményeinek jóvátétele várható és a büntetőeljárás lefolytatása mellőzhető, vagy a közvetítői eljárás a büntetés kiszabásának elveivel nem ellentétes. (Be. 412. § (2) bekezdés)

A módosítás legnagyobb erénye tehát az, hogy a közvetítői eljárásra utalás lehetősége elvált az anyagi jogi rendelkezésektől, vagyis a Btk. tevékeny megbánásra vonatkozó szabályaitól. Ez alkalmat teremtett arra, hogy az ügyész ne csak a kategorizált bűncselekményi körben rendelkezzen a mediációra utalásról, hanem attól függetlenül is, amíg a közvetítői eljárás céljai elérhetőek. Így már nem csak akkor alkalmazható a mediáció, ha az anyagi jogi feltételeknek megfelel az eset, hanem akkor is, ha a felek azt indítványozták, ennek gátja azonban továbbra is a Btk. kizáró rendelkezései. (Btk. 29. § (3) bekezdése)

Az ügyésznek az új koncepció alapján vizsgálni kell a korábbi szabályozásban is írt feltételeken (gyanúsítottai beismerés, hozzájárulás) túl azt is, hogy a közvetítői eljárás lefolytatása ne legyen ellentétes a büntetőeljárás vagy a büntetés céljaival. Továbbra is van lehetőség a közvetítői eljárásra utalásra akkor, ha a gyanúsított a bűncselekménnyel okozott kárt, vagyoni hátrányt, vagy a bűncselekmény elkövetési értékét részben vagy egészben már önként megtérítette, illetve a sértett által elfogadott módon és mértékben a bűncselekménnyel okozott sérelmet korábban már jóvátette. (Be. 412. § (3) bekezdés)

A Be. 413.-414. §-ai az eljárás a közvetítői eljárást megelőzően címet viseli, amely az ügyész teendőit szabályozta azután, hogy a gyanúsított, vagy sértett közvetítői eljárás lefolytatására nyilatkozatot terjesztett elő. Ennek értelmében az ügyész dönthet a közvetítői eljárásra utalás megtagadásáról, az eljárás felfüggesztéséről, a nyilatkozatok beszerzéséről. A korábbi szabályokhoz képest sem a közvetítői eljárás céljából történő felfüggesztés ideje (6 hónap), sem annak alkalmi (eljárás során egyszer) nem változott, de még az sem, hogy magát a közvetítői eljárást mely szerv (pártfogó felügyelői szolgálat) folytatja le. (Be. 414. § (1) bekezdése).

²¹A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény indokolásam- <https://uj.jogtar.hu/#doc/db/4/id/A1700090.TVI/>

A Be. 414.§ (3) bekezdése kitér arra, hogy a gyanúsítottak és a sértettek a közvetítői eljárás során tett nyilatkozata az ügyben bizonyítékként nem használható fel. Az indokolás szerint azonban nem kizárt „a nyilatkozatok bizonyítékként történő felhasználása akkor, ha annak alapján újabb büntetőeljárás indult.”

A Be. 415.§-a rendelkezik arról, hogy milyen feladatai vannak az ügyészségnek a közvetítői eljárásban létrejött megállapodást követően. A fenti szakasz értelmében a létrejött megállapodást a közvetítő megküldi az ügyészség részére. Az ügyészség ezt 5 munkanapon belül megvizsgálja és ha azt állapítja meg, hogy a közvetítői eljárásról szóló törvénybe ütközik, akkor hatályon kívül helyezi, ha nem nyilatkozik, akkor az úgy tekinthető, hogy azt törvényességi szempontból megengedhetőnek tartotta. Az ügyészség akkor helyezi hatályon kívül a megállapodást, ha pl.: jogszabálysértő az abban foglalt kötelezettség, esetleg ésszerűtlen vagy jó erkölcsbe ütköző. (Bkt. szabályait veszi alapul az ügyész) Ha nem emelt semmilyen kifogást az ügyész, akkor arról külön alakszerű határozatot sem kell hoznia.

Az ügyészség a felfüggesztés határidejét a felfüggesztés tartama alatt, illetve a felfüggesztés lejárta után is meghosszabbíthatja 18 hónappal, maximum a felfüggesztés kezdő időpontjától számított két évig. A felfüggesztést követően az eljárás külön határozat nélkül folytatódhat. Amennyiben a feltételek teljesültek az eljárás megszüntetésre is sor kerülhet.

Az időszűrésre vonatkozó jogalkotói cél akként jelent meg a szabályozásban, hogy a közvetítői eljárásra utaláshoz már nem szükséges a tényállás olyan mértékű bizonyosságára, mintha vádemelésre kerülne a sor. Ez azt jelenti, hogy az ügyész a nyomozóhatóság által közölt gyanúsítás után is dönthetett arról, ha a gyanúsított beismerte a bűncselekmény elkövetését és hajlandó a közvetítői eljárásban közreműködni. Emiatt már rövid időn belül közvetítői eljárásra kerülhetett sor, így sokkal nagyobb az esélye annak, hogy a sértett és a terhelt közötti konfliktus megállapodással záruljon, a sértett megfelelő jóvátételt kapjon, tehát a közvetítői eljárás elérje a célját.

2021. január 1. napjától a Be. 412.§ (1) bekezdés annyiban módosult, hogy a jogalkotó lehetőséget teremtett arra, hogy a gyanúsított védője útján is előterjesztheti a közvetítői eljárásra vonatkozó indítványát és hozzájárulását. E rendelkezést az indokolta, hogy a védő nem terjeszthet elő ugyan indítványt, mivel személyhez kötött a közvetítői eljárás, de amennyiben a gyanúsított akarata a védő által benyújtott iratokból egyértelműen megállapítható, akkor mintegy képviselőként ezt megteheti a fenti időponttól.²²

Változott a Be. 412.§ (2) bekezdés b) pontja is, mert eddig úgy fogalmazott a törvény, hogy akkor van lehetőség közvetítői eljárásra utalásra, ha a terhelt a vádemelésig beismerő vallomást tett, a változtatást követően pedig az került rögzítésre, hogy a gyanúsított a vádemelésig a bűncselekmény elkövetését beismerte.

2025. július 1. napjától újabb változás tanúi vagyunk: törvény indokolása szerint a változtatás oka a sértettek igényeinek kiszélesítése volt. A Btk. 29.§ (1a) bekezdése lehetőséget teremtett arra, hogy a Btk. 29. § (1) bekezdésében felsorolt ügyekben nem csak a közvetítői eljárás elrendelésére és ennek eredménye esetén a büntetőeljárás megszüntetésére, vagy a közvetítői eljárás megtagadására legyen lehetősége az ügyésznek, hanem akkor is utalhasson közvetítői eljárás egy ügyet, ha az ügyészség továbbra is büntetéssel reagálna egy-egy jogsértésre. A Be. indokolás szerint ez azért „szükséges, mert a közvetítői eljárás ezekben az ügyekben is pozitív hatást fejthet ki,

²² Be. 412.§ (1) bekezdéséhez fűzött indokolás
<https://uj.jogtar.hu/#doc/db/1/id/A1700090.TV/ts/20210101/lr/412> (letöltve:2026. május 7.)

méltányolható is lehet a közvetítői eljárás keretében végzett jóvátétel, miközben bizonyos büntetésektől (pl. közlekedési bűncselekmény esetén a járművezetéstől való eltiltás) nem lehet eltekinteni.”²³ Korábban az ügyészség ilyen esetekben nem engedélyezhette a közvetítői eljárást, ezáltal elzárta a sértett jóvátételének lehetőségét.

A fentiekre figyelemmel került sor a Be. 412.§ (4) bekezdésének módosítására. A Be. 412. § (4) bekezdése szerint az ügyészség a (2) bekezdésben meghatározott feltételek fennállása esetén a büntetőeljárás felfüggesztése nélkül is elrendelheti a közvetítői eljárás lefolytatását. Ez a rendelkezés nem alkalmazható, ha a bűncselekménnyel okozott sérelem közvetítői eljárás keretében történő jóvátétele esetén a Btk. 29. § (1) vagy (1a) bekezdése alkalmazásának lenne helye.

Tehát a jelenleg hatályos szabályok értelmében az ügyészségnek lehetősége nyílt a közvetítői eljárás elrendelésére a büntetőeljárás felfüggesztése nélkül is, vagyis a közvetítői eljárás párhuzamosan folyhat a büntetőeljárással. Erre akkor kerülhet sor, ha a tevékeny megbánás nem alkalmazható, mert pl. súlyosabb büntetéssel fenyegetett a cselekmény. A párhuzamos eljárás azt jelenti, hogy a közvetítői eljárás mellett a büntetőeljárás továbbra is folyik, az ügyész vádat emelhet, illetőleg a bíróság érdemi döntést is hozhat. A büntetőeljárás befejezése nem attól függ, hogy közvetítői eljárás során született-e megállapodás és azt teljesítette-e a terhelt. A bíróság az érdemi döntés során értékeli azt, hogy a terhelt vállalta-e a részvételt, azt, hogy megállapodást kötött-e, és azt is, hogy teljesítette-e a megállapodásban foglaltakat.

A közvetítői eljárásnak a büntetőeljárás felfüggesztése nélküli elrendelése esetén a pártfogó felügyelő az ott kötött megállapodás eredményességét, vagy eredménytelenségét az ügyészség részére kézbesíti, amennyiben már vádemelés történt, akkor az ügyész megküldi azt a bíróság részére. (Be. 415/A. §)

Ezen túl az új szabályozás lehetőséget teremtett az ügyésznek arra, hogy válasszon a közvetítői eljárás, vagy a feltételes ügyészi felfüggesztés alkalmazása között akkor, ha közvetítői eljárásra vonatkozó indítványt terjesztettek elő. A Be. 413.§ (1a) bekezdése értelmében az ügyészség a közvetítői eljárás elrendelését akkor is megtagadhatja, ha a közvetítői eljárás e törvényben foglalt feltételei fennállnak, de feltételes ügyészi felfüggesztést alkalmaz, mivel álláspontja szerint a terhelt huzamosabb figyelemmel kísérése szükséges, a gyanúsított magatartásában kedvező változás várható a feltételes ügyészi felfüggesztés tartama alatt, függetlenül attól, hogy a sérelmet jóvátette-e.

A Be. 415.§ (7) bekezdése lehetőséget teremtett a közvetítői eljárás és a feltételes ügyészi felfüggesztés egymást követő alkalmazására akkor, ha nem a terheltnek volt felróható a közvetítői eljárás eredménytelensége, vagyis a megállapodás megkötésének elmaradása.

Nem tartozik közvetlenül a közvetítői eljárás szabályaihoz, de érdemes megemlíteni azt az üdvözlendő megoldást, amit a jogalkotó a feltételes ügyészi felfüggesztés keretében rendezett. Ez helyreállító szemléletű eljárásként került meghatározásra, ahol legfőbb cél a bűnismétlés megakadályozása, ugyanakkor ezen túl eredményként a feldolgozás mellett a jóvátétel is fő szempont. A jogszabály indokolásában rögzítették, hogy a „jogalkotó hangsúlyt fektetett a konfliktusok feloldására és következményeinek kezelésére is, amikor szélesebb körben biztosított lehetőséget a resztoratív módszerek alkalmazására”. Ez a feltételes ügyészi felfüggesztés körében biztosított magatartási szabályok előírásával nevesült.

²³ Be. 412.§ (4) bekezdéséhez fűzött indokolás

<https://uj.jogtar.hu/#doc/db/1/id/A1700090.TV/ts/20250701/lr/413> (letöltve 2026. május 7.)

Az új szabályozás ugyanis lehetőséget teremtett arra is az ügyésznek, hogy magatartási szabályként kártérítésre, jóvátételre vonatkozó kötelezés, meghatározott célra történő anyagi juttatás teljesítése vagy a köz számára történő munkavégzés mellett egyéb helyreállító szemléletű eljárásban történő részvétel kötelezettségét (HSZE) írja elő (Be. 419.§ (2) bekezdés). Az ügyészség a tervezett helyreállító szemléletű eljárásban való kötelezés esetén a gyanúsított magatartásának ellenőrzése érdekében pártfogó felügyeletet rendel el (Be. 419.§ (4) bekezdés). A jóvátétel körében például előírhatja az ügyészség a jogsértés abbahagyását, megfelelő elégtétel adását, az eredeti állapot helyreállítását. Tehát ebben az esetben magatartási szabályként az ügyészség határozza meg a jóvátételt, nem a sértett és a terhelt közötti konszenzus eredményeként kerül meghatározásra. Ez nyilván valamilyen szinten előnyös mindkét félnek, de a sértett-terhelti megállapodás tartósabb és eredményesebb ennél a megoldásnál, az elkövetői oldalról mindenképp. A helyreállító szemléletű eljárásban részvétel fiatalok elkövetők esetén rendkívül hatásos lehet, mivel elősegítheti számukra a bűncselekmény súlyának felismerését és a felelősség vállalását. Ezen túl a sértett és a közösség tagjaira is hatással lehet, mivel csökkenthető ezáltal a belső feszültség, segítheti a történetek megértését, a felek közötti bizalom helyreállítását és a konfliktus lezárását.

A Be. 419.§ (2a) bekezdés akként rendelkezik, hogy a (2) bekezdés e) pontja szerinti (helyreállító szemléletű eljárásban részvétel, tervben foglaltak teljesítése stb.) kötelezettség előírása esetén a sértett a hozzájárulásával vonható be az eljárásba, de a kötelezettség elrendelésének nem akadálya, hogy a sértett nem adta a hozzájárulását vagy, hogy a bűncselekménynek nincs sértettje.

A következőkben táblázat foglalja össze a sértetti jogok előtérbe helyezésére és a közvetítői eljárás szélesítésére irányuló jogpolitikai szándékot megjelenítő szabályokat történeti összefüggéseiben.

Hatály ba lépés	Bűncselekményi kör	Elrendelő hatóság	Anyagi jogi feltétel	Büntető- eljáráshoz köthetőség	Elrendelés ideje
2007. 01. 01.	személy elleni, vagyon elleni és közlekedési-3/5 évi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő	Főszabály az ügyész, de bíróság is az elsőfokú eljárásban	tevékeny megbánás szabályaihoz kötődik	csak a büntetőeljárás alatt, egyszer	vádemelés előtt/elsőfokú bírósági szak
2011. 07. 13.	személy elleni, vagyon elleni és közlekedési-3/5 évi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő + több bűncselekmény, halmazat esetén, ha a kategorizált a meghatározó	Főszabály az ügyész, de bíróság is az elsőfokú eljárásban	tevékeny megbánás szabályaihoz kötődik	akkor is, ha korábban megtérítette már a kárt, jóvátételt alkalmazott	vádemelés előtt/elsőfokú bírósági szak
Hatály ba lépés	Bűncselekményi kör	Elrendelő hatóság	Anyagi jogi feltétel	Büntető- eljáráshoz köthetőség	Elrendelés ideje
2013. 07. 01.	az élet, testi épség és az egészség elleni (Btk. XV. Fejezet), az emberi szabadság elleni (Btk. XVIII. Fejezet), az emberi méltóság és az egyes alapvető jogok elleni (Btk. XXI. Fejezet), a közlekedési (Btk. XXII. Fejezet), a vagyon elleni (Btk. XXXVI. Fejezet), illetve a szellemi	Főszabály az ügyész, de bíróság is az elsőfokú eljárásban	tevékeny megbánás szabályaihoz kötődik	akkor is, ha korábban megtérítette már a kárt, jóvátételt alkalmazott	vádemelés előtt/elsőfokú bírósági szak

	tulajdonjog elleni (Btk. XXXVII. Fejezet), ötévi szv. nem súlyosabb				
2018. 07.01.	kategorizált + szinte bármely bűncselekmény esetén, ha a közvetítői eljárás célja elérhető	csak az ügyész	tevékeny megbánás + nem kötődik a tevékeny megbánáshoz	akkor is, ha korábban megtérítette már a kárt, jóvátételt alkalmazott	gyanúsítás után - nem szükséges a vádemeléshez szükséges bizonyosság
2025. 07.01.	kategorizált + szinte bármely bűncselekmény esetén, ha a közvetítői eljárás célja elérhető	csak az ügyész	u.a.+29.§ (1a) bek-ben rögzített büntetések (pl. járművezetés től eltiltás stb.) kiszabására kerülhet sor eredményes közvetítői eljárás esetén a 29.§ (1) bekezdésben írt bűncselekmények esetén	Elválík: párhuzamos közvetítői eljárás is lehet + felfüggesztés esetén magatartási szabály (HSZE)	csak a nyomozás során, a gyanúsítás után, nem szükséges a vádemeléshez szükséges bizonyosság

3.3. A bíróság, mint közvetítői eljárást elrendelő szerv

Egészen 2018. június 30. napjáig volt jogosultsága az elsőfokon eljáró bírának arra, hogy a feltételeknek megfelelő ügyeket közvetítői eljárásra utalják, ez pedig a közvetítői eljárás minél szélesebb körben történő alkalmazásának lehetőségét adta. A régi Be. 221/A.§-ába foglalt szabályokat elemezve azonban látható, hogy a jogalkotó elsősorban az eljáró ügyésznek adott „kulcsot” a közvetítői eljárásra utalás vonatkozásában, ugyanakkor elszórtan a Be. a bíróság részére is biztosított jogot arra, hogy a közvetítői eljárásra irányíthasson egy-egy ügyet, de csak a vádlott, a védő, vagy a sértett indítványára, vagyis hivatalból ezt nem tehette. Elmondható, hogy a bírói hatáskör csak „kiegészítő jellegű”²⁴ rendelkezés volt, annak szabályozására az indokolás szerint „a sértett érdekeinek hatékonyabb érvényesítése érdekében” került sor.

Először a tárgyalás előkészítése során volt jogosultsága a bíróságnak e körben. A tárgyalás előkészítése során az eljáró bírónak, tanács elnökének ugyanis egy tájékoztatást kellett kiadni a közvetítői eljárás lehetőségéről és következményeiről abban az esetben, ha az ügyész nem függesztette fel az eljárást erre figyelemmel (régí Be. 263.§ (4) bekezdés). A tájékoztatási kötelezettség egy felhívás volt a vádlott és a sértett részére akkor, ha az eljáró bíró azt állapította meg, hogy a közvetítői eljárás anyagi és eljárás jogi feltételei fennálltak és kizárási okot sem tapasztalt.

A bíróság a tájékoztatást a vádirat kézbesítésére vonatkozó értesítő lapokon adta ki, ahol feltüntetésre került, hogy a címzett (vádlott, védő, sértett) „indítványozhatja közvetítői eljárás lefolytatását, melynek célja a bűncselekmény következményeinek a jóvátétele. Ekkor a

²⁴ Legfelsőbb Bíróság 3/2007. BK véleménye IX. pont

büntetőeljárás megszüntetésének, vagy a büntetés korlátlan enyhítésének lehet helye (Be. 221/A. §).²⁵

A bíróság a régi Be. hatálya alatti időben főszabály szerint előkészítő ülést nem tartott, szemben a jelenleg hatályban lévő rendelkezésekkel. Ugyanakkor abban az esetben, ha a vádirat közlésétől számított 15 napon belül indítvány érkezett a vádlott, védő vagy a sértett részéről közvetítői eljárás lefolytatására, akkor az ügy érkezésétől számított 90 napon belüli időre előkészítő ülés kitűzése kötelező volt. Az előkészítő ülés hatánapjára a bíróság a sértettet idézte, míg az ügyészt, a vádlottat és a védőt értesítette. Az előkészítő ülésen történt meghallgatások eredményéhez képest döntött a bíróság az eljárás maximum 6 hónapig terjedő felfüggesztéséről. A felfüggesztés tartama tekintetében a bíróság mérlegelt, hogy mennyi idő elégséges arra, hogy a közvetítői eljárás befejeződhessen, mégpedig eredményesen. Gyakorlatom során azt tapasztaltam, hogy a Győri Járásbíróságon a felfüggesztés tartama szinte minden esetben 6 hónap volt, ugyanakkor a közvetítői eljárások általánosságban jóval korábban be fejeződtek.

A bíróság azonban nem csak a tárgyalás előkészítése során volt jogosult dönteni a közvetítői eljárásra utalásról, hanem azt követően is az elsőfokú eljárás tartama alatt, egészen az érdemi döntésig (rég. Be. 275. § (1) bekezdés, 307. §, 309. § (1) bekezdés), de szintén csak akkor, ha volt erre vonatkozó vádlotti, védői, vagy sértetti indítvány.

Miután a bíróság meghozta a felfüggesztő végzést, az iratokat megküldte az Igazságügyi Szolgálat részére. A közvetítői eljárás lefolytatása után a pártfogó pedig megküldte a bíróságnak a közvetítői jelentést, amely alapján a bíróság vagy megszüntette az eljárást, vagy annak folytatása mellett döntött.

Eredményes közvetítői eljárás esetén a bíróság az eljárást (rég. Be. 267. § (1) bekezdés l) pont, 332. § (1) bekezdés f) pont) végzéssel megszüntette, ha a tevékeny megbánás megvalósult a vétség és a háromévi szabadságvesztésnél nem súlyosabb büntetéssel fenyegetett bűntett esetén.

Az eljárás folytatására két esetben került sor. Egyik az volt, amikor eredménnyel (megállapodással, teljesítéssel) zárult ugyan a közvetítői eljárás, azonban 3 évi szabadságvesztésnél súlyosabb, de 5 évi szabadságvesztésnél nem súlyosabb büntetéssel fenyegetett bűntett miatt volt folyamatban a büntetőeljárás. Ekkor a bíróság a büntetés kiszabása körében értékelte a közvetítői eljárás eredményét, hisz a büntetés korlátlan enyhítésének lehetett helye. A másik eset az volt, amikor a közvetítői eljárás nem vezetett eredményre, mert nem jött létre megállapodás, ilyen esetben is tárgyalást kellett tűzni.

Ha a pártfogó felügyelő arról tájékoztatta a bíróságot, hogy eredményes megállapodás jött létre a vádlott és a sértett között, és a vádlott a megállapodás teljesítését megkezdte, azonban azt nem fejezte be a felfüggesztés tartama alatt, akkor szintén tárgyalást tűzött a bíróság, de volt arra lehetősége, hogy a teljesítés eredményét megvárja, ugyanis elnapolhatta a tárgyalást, ha észszerű időn belüli teljesítés volt várható.

A bíróság által közvetítői eljárásra utalt ügyeknél egyik legfőbb kérdés a Be. 221/A. §-ának (3) bekezdés d) pontjának alkalmazása volt, mert sok esetben az ügyész ez alapján nem engedélyezte nyomozati szakban a közvetítői eljárásra utalást, míg a bíróság vádemelést követően igen.

A bíróságok a közvetítői eljárásra utalás szabályainak alkalmazása során figyelembe vették a Legfelsőbb Bíróság 3/2007. BK véleményét, amely a 2012. évi C. törvény és az 1998. évi XIX. törvény közvetítői eljárásra vonatkozó egyes rendelkezései értelmezéséről szólt. A hivatkozott BK vélemény rögzítette, hogy a „közvetítői eljárás régi Be. 221/A. §-ának (3) bekezdése szerinti

²⁵ 220-as értesítőlap vádirat idézés nélküli kézbesítésére

feltételei konjunktívák, amelyek közül a d) pontja szerinti feltétel megállapítása mérlegelést igényel, vagyis ezt az ügyész, illetőleg a bíróság akkor állapítja meg, ha – a bűncselekmény jellegére, az elkövetés módjára és a terhelt – a bíróság előtt már nem gyanúsított a vádemelés után) személyére figyelemmel – ezt célszerűnek és megengedhetőnek tartja.”

Tehát a bíróság szabadon mérlegelhetette az ügy jellegét, a vádlott személyiségét és amennyiben úgy látta, hogy a közvetítői eljárás feltételei fennálltak, akkor az eljárást felfüggesztette és az ügyet közvetítői eljárásra utalta akkor is, ha az ügyész e feltételt nem tartotta megállapíthatónak a vádemelést megelőzően.²⁶ A felfüggesztő végzéssel szemben az ügyészség fellebbezéssel élhetett arra hivatkozással is, hogy ezen pontban írt feltétel nem állt fenn. Említést érdemel ennek kapcsán az, hogy a vádemelés előtt kizárt volt a jogorvoslat az ügyész eljárást felfüggesztő és közvetítői eljárásra utaló határozatával szemben. Álláspontom szerint ez indokolatlan megkülönböztetés volt.

A régi Be. rendelkezett arról is, hogy bírósági szakban mely esetekben nem volt helye közvetítői eljárás lefolytatása érdekében a büntetőeljárás felfüggesztésének. Így kizárt volt a magánvádas, a pótmagánvádas ügyekben, illetve bíróság elé állítás esetén, a tárgyalás mellőzésével hozott határozatokra irányuló eljárás során, továbbá a távollevő vádlottal szembeni eljárásokban.

A jogalkotó a fenti jogszabályi módosításokat követően a mediáció kapujához tartozó egyik kulcsot elvette, a büntetőügyekben eljáró elsőfokú bírácoknak már nincs lehetőségük a mediáció bejáratát kinyitni. A közvetítői eljárás tekintetében tehát nem érvényesül az az európai uniós követelmény, hogy a büntetőeljárás bármely szakaszában elérhető legyen. Annak érdekében, hogy ez a diverziós eljárás a büntetőeljárás bármely szakaszában alkalmazható lehessen, indokolt ismét visszahelyezni a bíróságot a mediáció kapujához. A mediációban megnyilvánuló lehetőségeket ki kell használni az eljárás minden szakaszában, sőt szélesíteni szükséges annak alkalmazását, főként a fiatalok elkövetők esetén. A Be. módosításával a jogszabályi környezet erre lehetőséget is teremtett, hisz néhány ügykört (pótmagánvád, távollétes eljárás) leszámítva kötelező az előkészítő ülés tartása. A bíróság a sértett és a vádlott személyes meghallgatása után közvetítői eljárásra utalhatná az ügyeket, amennyiben a vádlott és a sértett ahhoz önként hozzájárul. Ezt azért is érdemes megfontolni, mert a vádlott az előkészítő ülésen is beismerheti a terhére rótt bűncselekmény elkövetését és lemondhat a tárgyaláshoz való jogáról, a bíróság pedig elfogadhatja ezt a nyilatkozatát akkor is, ha a nyomozás során a vádlott tagadta a terhére rótt bűncselekményt, vagy éppen élt a vallomás megtagadás jogával. A vádlott a nyomozás lezárásával ismerheti meg az eljárás összes anyagát, ekkor láthatja a sértetti vallomás minden részletét, ami hathat rá úgy, hogy elismeri tettét. A vádiratot ezután kapja kézhez, amiben egyes esetekben a közölt a tényállás köszönő viszonyban sincs a megalapozott gyanú során közölt tényállással, ami szintén olyan hatással lehet a vádlottra, hogy elismerje tettét. Erre figyelemmel a közvetítői eljárás beismerő vallomásra vonatkozó feltételét ki kellene tágítani az előkészítő ülés berekesztéséig, ami lehetőséget teremthet arra, hogy a bíróság is közvetítői eljárásra utaljon ügyeket.

3.4. A büntető mediációhoz kapcsolódó anyagi jogi rendelkezések

Az anyagi jogot is érintette a korábban részletezett eljárásjogi változás-sorozat, a régi Btk. 2007. január 1. napjától szintén módosult és egy új jogintézménnyel egészült ki, amely a tevékeny megbánás címét kapta (továbbiakban: régi Btk. 36.§) és a megszüntetési okok körébe került elhelyezésre.

²⁶ Legfelsőbb Bíróság 3/2007. BK véleménye XIII. pont

Az anyagi jogszabályok a büntethetőséget megszüntető és korlátlan enyhítés lehetőségét tartalmazták. A büntetőeljárás megszüntetésére akkor kerülhetett sor, ha a terhelt azon bűncselekményeket követte el, amelyeket a törvény meghatározott és csak abban az esetben, ha az 3 évi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő volt, ezen túl szükséges volt az is, hogy közvetítői eljárás keretében a terhelt megtérítette a sértett kárát vagy a bűncselekmény káros következményeit egyéb módon jóvátette. Ehhez kapcsolódott az az eljárási szabály, amely rögzítette a közvetítői eljáráshoz szükséges feltételeket, nevezetesen a gyanúsított beismerő vallomását, a terhelt és a sértett közvetítői eljáráshoz történő hozzájárulását. Amennyiben ezen feltételek adottak voltak, akkor megszüntetésre került a büntetőeljárás, vagyis az állam lemondott a büntetőigényének érvényesítéséről, ezzel biztosította a sértett érdekeinek érvényesülését.

A beismerő vallomás²⁷ vizsgálata során kérdésként merült fel, hogy mi tekinthető olyan vallomásnak, ami megszünteti a büntethetőséget. Több álláspont alakult ki e körben, ugyanakkor a gyakorlat azt fogadta el, hogy a tényekre és a bűnösségre is kiterjedő beismerő vallomás felel meg a feltételeknek, hiszen a közvetítői eljárás célja az, hogy az elkövető büntudata felébredjen, és ezáltal megbánja tettét, így jobban érvényesül a prevenció.²⁸ A pusztán ténybeli beismerő vallomás nem fejezi ki a terhelt őszinte megbánását, ezért nem alapozza meg a közvetítői eljárásra utalás lehetőségét.²⁹

Korlátlan enyhítésnek (rég. Btk. 36.§ (2) bekezdés) az ötévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő kategorizált bűncselekmény elkövetése esetén volt helye akkor, ha az elkövető az okozott kárt a sértettnek közvetítői eljárás keretében megtérítette vagy a bűncselekmény káros következményeit egyéb módon jóvátette.

Kizárt volt a tevékeny megbánás alkalmazása többszörös vagy különös visszaeső esetén, akkor is, ha ez elkövető a bűncselekményt bünszervezetben követte el, akkor ha a bűncselekménye halált okozott, illetve a szándékos bűncselekményt a szabadságvesztés felfüggesztésének próbaideje alatt vagy a szándékos bűncselekmény elkövetése miatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélese után, a szabadságvesztés végrehajtásának befejezése előtt, illetőleg próbára bocsátás vagy vádemelés elhalasztásának tartama alatt követte el (rég. Btk. 36.§ (3) bekezdés).

2009. augusztus 9. napjától a jogalkotó kiterjesztette a jogintézmény alkalmazását valamennyi vétség tekintetében, továbbá kifejezetten rögzítette, hogy a vádemelésig tett terhelti beismerő vallomás alapozza meg a közvetítői eljárás alkalmazását, tehát bírósági szakban tett beismerő vallomása nem eredményezheti a mediáció elrendelését.³⁰ Módosult a jóvátétel meghatározása is, a sértetti érdekek hatékonyabb érvényesülése érdekében. Ugyanis a sértett által elfogadott módon és mértékben történő jóvátétel került meghatározásra. A jóvátétel azonban nem csak a kár megtérítését jelenti, hanem bármely olyan szolgáltatást is, amit a sértett elfogadott. Ez akár pl.: megrongált kerítés helyreállítása, összefirkált épület lefestése, bocsánatkérés, járadékfizetés stb.

A (3) bekezdés kiegészült egy e) ponttal, amely azt rögzítette, hogy kizárt a közvetítői eljárás és megszüntetés, vagy korlátlan enyhítés lehetősége ekkor, ha az elkövető korábban szándékos bűncselekménye miatt közvetítői eljárásban vett részt, és ennek eredményeként vele szemben a régi

²⁷ A beismerő vallomással kapcsolatban ld. még: Bartkó Róbert: A beismerő vallomás, mint konszenzuális eljárási elem az új büntető eljárásjogi környezetben. *ADVOCAT* 2020/ 2, pp. 11-18.

²⁸ Legfelsőbb Bíróság 3/2007. BK vélemény

²⁹ A büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi. IV. tv. 36.§-ához fűzött indokolás <https://uj.jogtar.hu/#doc/db/1/id/97800004.TV/ts/20090809/lr/36> (letöltés 2026. május 7.)

³⁰ A büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi. IV. tv. 36.§-ához fűzött indokolás <https://uj.jogtar.hu/#doc/db/1/id/97800004.TV/ts/20090809/lr/36> (letöltés 2026. május 7.)

Btk. 36. § (1) vagy (2) bekezdését alkalmazták, ha az ügydöntő határozat jogerőre emelkedésétől az újabb szándékos bűncselekmény elkövetéséig két év még nem telt el. Tehát a törvény egy „arányos időbeli korlátot”³¹ szabva bővítette a tevékeny megbánást kizáró okokat.

2011. január 1. napjától a régi Btk. 36.§ (3) bekezdés d) pontjának szövegezése módosult, belekerült a részben felfüggesztett szabadságvesztésre ítélet utáni kitétel is. Ezt a változtatást az indokolta, hogy 2010. május 1. napjával bevezetésre került egy új jogintézmény, a szabadságvesztés végrehajtásának részbeni felfüggesztése, azonban a jogalkotó akkor elmulasztotta az ehhez kapcsolódó jogszabályok módosítását³², így erre egy félévvel később került sor. A fenti szakasz szerint kizárt a közvetítői eljárás, ha „a szándékos bűncselekményt a szabadságvesztés felfüggesztésének próbaideje alatt vagy a szándékos bűncselekmény elkövetése miatt végrehajtandó vagy részben felfüggesztett szabadságvesztésre ítélete után, a szabadságvesztés végrehajtásának befejezése előtt, illetőleg próbára bocsátás vagy vádemelés elhalasztásának tartama alatt követte el.”

2011. július 13. napjától úgy módosult a Btk. tevékeny megbánásra vonatkozó rendelkezése, hogy nem csak azon bűncselekmények esetében alkalmazható ez a jogintézmény, amelyeket a törvény felsorol, hanem a Be. 221/A. §-a (1) bekezdésének második mondata szerinti halmazatban lévő bűncselekmény tekintetében is, akkor, ha a kategorizált bűncselekmény a meghatározó jellegű.

A Büntető Törvénykönyvünk mérőköveként 2013. július 1. napján egy teljesen új szerkezetű törvény került elfogadásra. Ezen törvény (továbbiakban: Btk.) a tevékeny megbánást, mint megszüntetési okot a 25.§ d) pontjába iktatta. A tevékeny megbánás jogintézménye pedig a Btk. 29.§-a alá került.

A szabályozás megtartotta az eredeti formáját, miszerint az (1) bekezdés szabályozza azon esetek körét, amikor a közvetítői eljárás eredményeként megszüntetésnek lehet helye, a (2) bekezdés pedig a korlátlan enyhítés lehetőségét vázolja, míg a (3) bekezdés a kizáró szabályokat veszi sorban. A Btk. 29. § (1) bekezdésében a kategorizált bűncselekmények köre bővült, az élet, testi épség és az egészség elleni, az emberi szabadság elleni, az emberi méltóság és egyes alapvető jogok elleni, a közlekedési, a vagyon elleni, illetve a szellemi tulajdonjog elleni vétség, vagy három évi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűntett esetén alkalmazható a tevékeny megbánás az eljárás megszüntetésére vonatkozó rendelkezése. Az egyéb feltételek a korábbi szabályozáshoz képest változatlanul kerültek rögzítésre: beismerő vallomás a vádemelésig, megállapodás a sértettel közvetítői eljárásban, vagy azt megelőzően, de még a halmazatra vonatkozó szabályozás sem változott.

2018. július 1. napjával két apró módosítás történt a tevékeny megbánás körében a terminológiai fogalmak pontosítása miatt, egyik a 36.§ (3) bekezdés d) pontját, míg a másik az e) pontját érintette. Az új Be-ben ugyanis már nem vádelhalasztás szerepelt, hanem feltételes ügyészi felfüggesztés, illetve már a határozat jogereje mellett, a határozat véglegessé válását lehetett megállapítani. Erre figyelemmel módosult úgy a fenti szakasz d) pontja, hogy kizárt többek között a közvetítői eljárás akkor, ha a feltételes ügyészi felfüggesztés alatt követte el a cselekményt, míg az e) pont annyiban módosult, hogy akkor is kizárt a közvetítői eljárás, ha korábban közvetítői eljárásban vett részt az elkövető és megszüntetést, vagy korlátlan enyhítést alkalmaztak vele szemben, feltéve, hogy a határozat véglegessé válásától az újabb szándékos bűncselekmény elkövetéséig két év még nem telt el.

³¹ uo.

³² uo.

2021. január 1. napjától szintén a 36.§ (3) bekezdés e) pontjának fent írt fordulata módosult annyiban, hogy azt további jogorvoslattal nem támadható határozat keltére változtatták.

2025. július 1. napjával az új (1a) bekezdéssel egészült ki a Btk. 29 §-a, egyebekben a szabályozás nem változott. Az új (1a) bekezdése értelmében a büntetés korlátlanul enyhíthető, ha az (1) bekezdésben meghatározott feltételek fennállnak, azonban a büntetés céljának elérése érdekében a foglalkozástól eltiltás, a járművezetéstől eltiltás, a kitiltás vagy a sportrendezvények látogatásától való eltiltás kiszabása nem mellőzhető. Ebben az esetben a közvetítői eljárás eredményes lefolytatását követően kizárólag foglalkozástól eltiltás, járművezetéstől eltiltás, kitiltás vagy sportrendezvények látogatásától való eltiltás büntetés szabható ki.

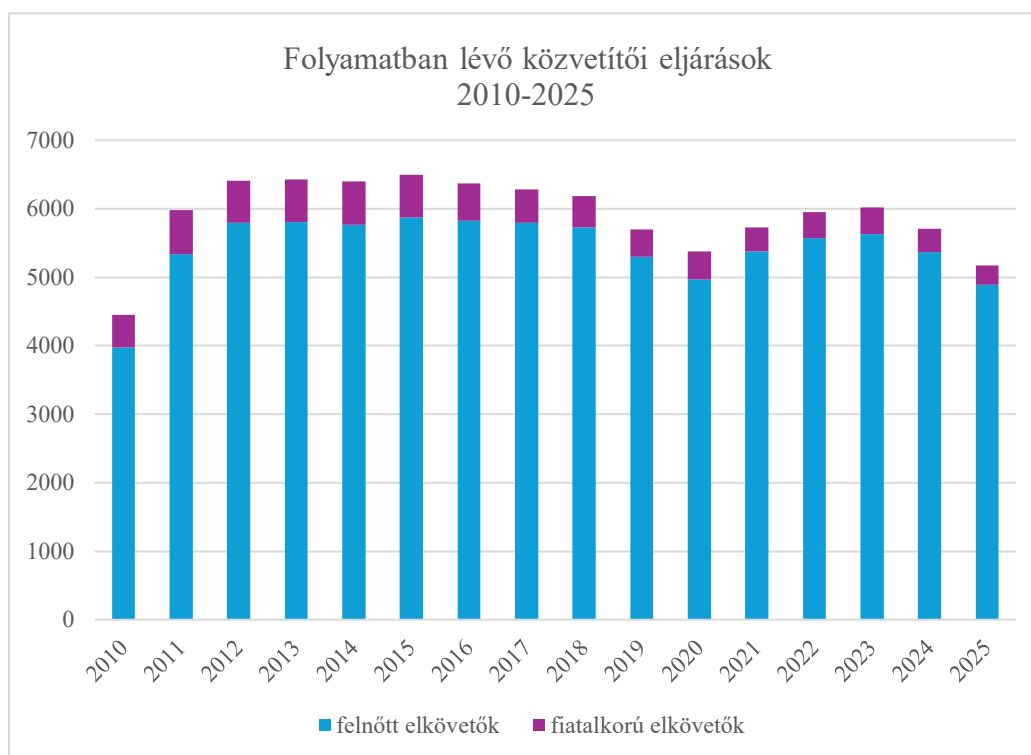
A változtatással bővítésre került az ügyész jogköre, tehát akkor is sor kerülhet közvetítői eljárás lefolytatására, ha az ügyész annak eredménye alapján nem megszüntetést alkalmaz, hanem vádemeléssel él csekélyebb súlyú, tételesen rögzített bűncselekmények (Btk. 29.§ (1) bekezdés) esetén, de csak bizonyos büntetés alkalmazására tehet javaslatot, ilyenkor a bíróság kizárólag az új szakaszban rögzített büntetéseket szabhatja ki.³³

4. Büntető mediáció a statisztikai adatok tükrében

A következőkben azt vizsgálom, hogy a szélesedő resztoratív lehetőségek hatására a közvetítői eljárások gyakorisága miként alakult, majd górcső alá vettem a leggyakoribb bűncselekményi típusokat, és a közvetítői eljárás eredményességet. A statisztikai adatokból a közvetítői eljárások számát az elrendelő hatóság oldaláról is megfigyeltem 2010-2019 év között. Az adatokat az Igazságügyi Minisztérium honlapjáról³⁴ gyűjtöttem, kiindulópont a 2010. év volt és ez azért is lényeges, mert akkor még a régi Be. volt hatályban, így nyomon követhető, hogy a szemléletváltozás milyen hatással volt a gyakorlatra.

³³ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 29.§-hoz fűzött indokolása <https://uj.jogtar.hu/#doc/db/1/id/A1200100.TV/ts/20250701/lr/29> (letöltve: 2026. május 7.)

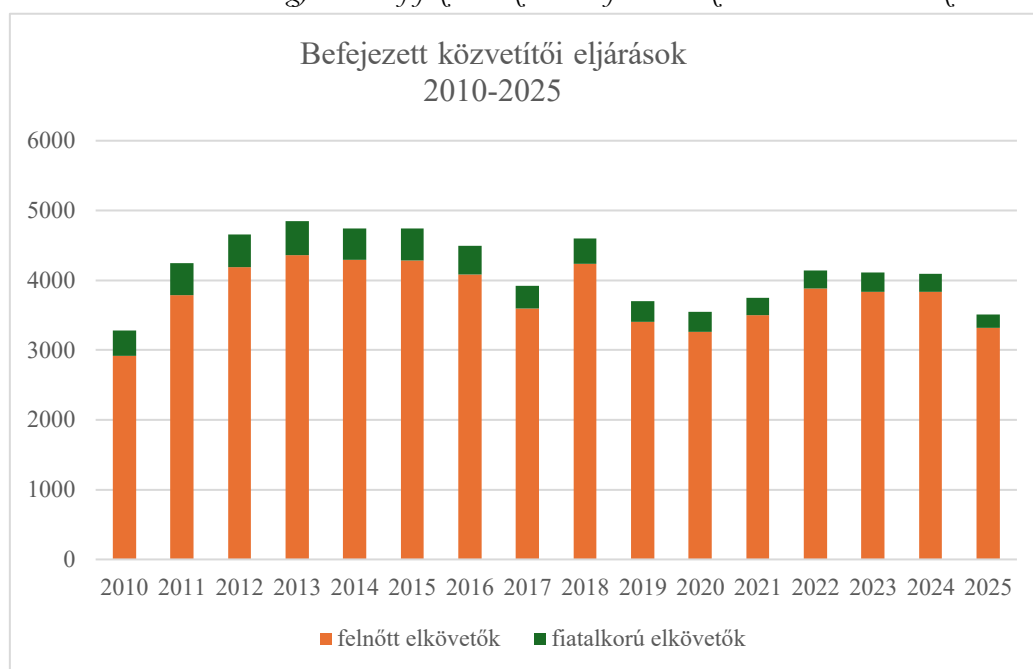
³⁴ <https://igazsagugyistatisztika.kormany.hu/partfogo-felugyeloi-tevekenyseg> (letöltés 2026. május 7.)

*Adott évben büntetőügyekben folyamatban lévő közvetítői eljárások száma 2010-2025 között -
[https:// igazsagugyistatisztika.kormany.hu/partfogo-felugyeloi-tevekenyseg](https://igazsagugyistatisztika.kormany.hu/partfogo-felugyeloi-tevekenyseg)*

A fenti adatokból látható, hogy a folyamatban lévő ügyek száma a felnőtt elkövetők esetén 2010-től 2013-ig nőtt, majd enyhén csökkent, utána 2015-re ismét megnövekedett. A legtöbb folyamatban lévő közvetítői eljárás épp 2015. évben volt. Ezt követően azonban 2020-ig, folyamatos csökkenő tendenciát mutatnak a számok, majd egy kicsit emelkedtek 2023-ig, azóta ismét csökkenő tendenciát mutatnak. A 2015-ös adathoz képest a 2025-ös ügyszám kb. 21%-kal csökkent. 2024 évben az előző évhez képest kb. 5%-os csökkenést tapasztalhatunk, míg 2025-ben az előző évhez képest 9,42%-kal kevesebb ügy volt folyamatban. A fiatalkorú elkövetők esetén a közvetítői eljárások szám a 2010-ben mért adatokhoz viszonyítva 2025-re lényegesen - 41%-kal - csökkent, az előző évhez (2024) viszonyítva pedig 19%-kal csökkent.

Adott évben büntetőügyekben befejezett közvetítői eljárások száma 2010-2025 között -

<https://igazsagugyistatisztika.kormany.hu/partfogo-felugyeloi-tevekenyseg>

A közvetítői eljárás alkalmazását több szakember sikertörténetként³⁵ aposztrofálta, azt is rögzítve, hogy a várakozásokhoz képest nagyobb számba került sor az elrendelésére. A sértett jogainak kiszélesítésére vonatkozó jogalkotói szándékot vizsgálva megállapítható, hogy a felnőtt korúak esetén a befejezett ügyeknél 2010. évtől folyamatos emelkedés volt tapasztalható egészen 2013-ig, ezután 2014-2017 között csökkent a számuk, míg 2018. évben ismételt emelkedés volt megfigyelhető. Ezután 2020-ig csökkent a befejezett közvetítői eljárások száma, majd egészen 2023. évig kis emelkedés volt tapasztalható, de a tavalyi évben ismét csökkent a számuk. Fiatalkorú elkövetők esetén 2010-2013 közötti években emelkedett a közvetítői eljárások száma, majd 2014-ben csökkent, 2015. évben pedig már megint emelkedést mutatott. Náluk ez a hullámvázis volt jellemző a vizsgált többi évben is. A bázis évtől kiindulva az állapítható meg, hogy a fiatalkorú elkövetők esetén a befejezett közvetítői eljárások száma 2025-re majdnem felére csökkent, annak ellenére, hogy szélesedett a közvetítői eljárásra utalás lehetősége. Felnőtt korú elkövetők esetén 2010. évhez képest némi emelkedést mutatott a befejezett közvetítői eljárások számának az alakulása, ugyanakkor nem éri el a 2013. évben rögzített adatokat.

A két ábrát együttesen vizsgálva kérdésként merül fel, hogy mi lehet az oka, hogy nem emelkedett a közvetítői eljárások száma oly mértékben, mint ahogy kiszélesedtek az áldozati jogok és a közvetítő eljárásra utalás lehetősége. Véleményem szerint ez adódhat abból, hogy 2014. január 1. napja óta már szabálysértés esetén is van lehetőség közvetítői eljárásra utalni ügyeket, másrészt

³⁵ Barabás (2020) im. p. 45. Garai Renáta: Mennyi a bűn ára? A közvetítői eljárásokban kötött megállapodások vizsgálatának tapasztalatai. In: Virág György (szerk.) *Kriminológiai Tanulmányok* 59. OKRI, Budapest, 2022, p. 147., Barabás Andrea Tünde: A megbánás helye és szerepe a magyar büntetési rendszerben – mediáció Magyarországon In: Hollán Miklós, Barabás A. Tünde (szerk.) *A negyedik magyar büntetőkódex: régi és újabb vitakérdések*. MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, Budapest, 2017. p. 78., Kánya Kinga: A sértettek és terheltek elégedettségi kérdőívének elemzése. In: Iványi Klára (szerk.) *A büntető ügyekben alkalmazható közvetítői tevékenység bevezetésének tapasztalatai Magyarországon*. Budapest, 2008., IRM Országos Bünmegelőzési Bizottság. p. 154.

az eljáró ügyészek az egyéb, eljárás egyszerűsítését szolgáló (feltételes ügyészi felfüggesztés, büntetővégzés, bíróság elé állítás, egyezség) jogintézményeket részesítik előnyben. A közvetítői eljárás mellőzésének oka lehet az a tényező is, hogy az ügyészek több lehetőség közül választhatnak, amelyek kevesebb adminisztrációs teherrel járnak, pl. büntetővégzésre irányuló indítvánnyal végképp lezárja az ügyészi szakaszt, nem köszönön vissza az akta.

A következő táblázatban a közvetítői eljárásra utalt leggyakoribb bűncselekményi típusokat tüntettem fel felnőttkorú elkövetők esetén 2015-2025. év között.

Év	vagyon elleni bűncselekmények	közlekedési bűncselekmények	élet és testi épség elleni bűncselekmények
2015	1600	1583	718
2016	1542	1625	642
2017	1332	1446	570
2018	1614	1820	560
2019	1289	1411	500
2020	1105	1152	331
2021	1452	1295	429
2022	1657	1472	394
2023	1698	1398	340
2024	1721	1398	348
2025	1392	1328	265

Adott évben felnőtt korú elkövetők esetén folyamatban lévő közvetítői eljárásokban előforduló leggyakoribb bűncselekményi típusok 2010-2025 között Forrás: <https://igazsagugyistatisztika.kormany.hu/partfogyelveloi-tevekenyseg>

Látható, hogy a vagyon elleni és a közlekedési bűncselekmények elkövetése esetén került sor legtöbbször közvetítői eljárás elrendelésére, ezen bűncselekmények versengtek egymással az első helyért. 2020. évtől azonban már konstansan a vagyon elleni bűncselekmények állnak a rangsor elején. A vizsgált időszakban az élet és a testi épség elleni bűncselekmények minden esetben a harmadik helyre kerültek.

Fiatalkorúak esetén is megnéztem az országos listán, hogy mely bűncselekményi kategóriákban került sor legtöbbször közvetítői eljárásra utalásra.

Év	vagyon elleni	közlekedési	élet és testi épség elleni
2015	311	17	109
2016	286	19	84
2017	227	15	83
2018	243	14	87
2019	193	21	68
2020	158	13	52
2021	162	12	45
2022	177	15	36
2023	178	21	45
2024	170	21	37
2025	138	20	22

Adott évben fiatalkorú elkövetők esetén folyamatban lévő közvetítői eljárásokban előforduló leggyakoribb bűncselekményi típusok 2010-2025 között. Forrás: <https://igazsagugyistatisztika.kormany.hu/partfogyelveloi-tevekenyseg>

A táblázat alapján látható, hogy esetükben másképp alakult a bűncselekményi rangsor, mint a felnőtt korúaknál. Náluk minden évben a vagyoni elleni bűncselekmények végeztek első helyen, míg a második helyre az élet és testi épség elleni bűncselekmények kerültek a közlekedési ügyek elé. Nyilván ennek oka az lehet, hogy a fiatalok nem mindegyike rendelkezik vezetői engedéllyel életkorukból adódóan, ezért kevesebb az általuk elkövetett közlekedési bűncselekmények száma.

Az alábbi táblázatban a Magyarországon 2010-2025. év között a **befejezett** közvetítői eljárásokra vetített megállapodások száma, valamint azok közül a teljesítés aránya látható.

Év	befejezett ügyek száma (felnőtt és fiatalok)	megállapodás	teljesített megállapodás	
2010	3276	2593	2303	89%
2011	4244	3307	2939	89%
2012	4660	3534	3195	90%
2013	4844	3400	3167	93%
2014	4738	3467	3160	91%
2015	4743	3589	3379	94%
2016	4490	3201	3004	94%
2017	3922	2765	2622	95%
2018	4597	3263	3053	94%
2019	3697	2873	2689	94%
2020	3545	2830	2700	95%
2021	3751	3052	2850	93%
2022	4142	3386	3196	94%
2023	4112	3277	3075	94%
2024	4091	3258	3064	94%
2025	3513	2803	2646	94%

Adott évben befejezett közvetítői eljárások száma, azokban kötött megállapodások és teljesítések arány 2010-2025 között. Forrás: <https://igazsagugyistatisztika.kormany.hu/partfego-felugyeloi-tevekenyseg>

Szembevetendő adat, hogy a közvetítői eljárásban befejezett ügyek 80 %-a megállapodással zárult 2010 és 2025. közötti éveket vizsgálva, amelyek közül a felek 88-95%-ban teljesítik is a megkötött megállapodást. Ez nagyon szép eredmény, ami azt is mutatja, hogy sokkal nagyobb a sikere, mint pl. a bírósági eljárásban alkalmazott kártérítési kötelezés megfizetésének. Erre figyelemmel is indokolt lehet a szélesebb körben történő alkalmazás lehetősége, úgy is, hogy a bírósági szakban is legyen mód közvetítői eljárásra utalni ügyeket.

Mivel írásomban az elrendelő hatóság szerepét is vizsgáltam, indokolt vizsgálni az ügyész és bírósági határozat alapján elrendelt közvetítői eljárások számát felnőtt és fiatalok elkövetők esetén 2010-2019. év között.

Év	Felnőtt korúak		Fiatalkorúak	
	ügyészi határozat alapján elrendelt ügyek száma	bírószági határozat alapján elrendelt ügyek száma	ügyészi határozat alapján elrendelt ügyek szám	bírószági határozat alapján elrendelt
2010	2774	360	383	15
2011	3897	376	526	6
2012	3932	313	426	4
2013	4016	180	471	14
2014	4172	154	483	15
2015	4287	114	430	7
2016	4124	95	403	3
2017	3984	77	337	1
2018	3464	62	297	2
2019	3800	8	303	0

Adott évben ügyészi határozattal és bírósági határozattal elrendelt közvetítői eljárások száma felnőtt korú és fiatalkorúak esetében 2010-2019 között. Forrás: [https:// igazsagugyistatisztika.kormany.hu/partfogo-felugyeloi-tevekenyseg](https://igazsagugyistatisztika.kormany.hu/partfogo-felugyeloi-tevekenyseg)

A statisztikai adatok elemzése előtt érdemes leszögezni, hogy ebben az időszak még a régi Be. szabályai alapján került sor közvetítői eljárás elrendelésére. A vizsgált időszakban az ügyészi határozattal elrendelt közvetítő eljárások számához képest lényegesen kevesebb volt a bírói határozatokkal érintett eljárások. Mindegyik elkövetői kör esetén a bázis évben volt a legmagasabb a bírósági határozatokkal elrendelt ügyek száma, azt követően a felnőtt korú elkövetők esetén fokozatos csökkenést, míg fiatalkorúak esetén a 2013. és a 2014-es évben emelkedést mutatott, majd ismét csökkenést láthattunk. Ebből az a következtetés vonható le, hogy az ügyész igyekezett már „leválogatni” az alkalmas ügyeket, ugyanakkor a bíró mégis talált olyanokat, amelyeknél érdemes volt próbálkozni. Gyakorlati tapasztalatból megállapítható, hogy az ügyészség sok esetben más „eljárási lehetőséggel” (régí Be. szerint tárgyalás mellőzésére irányuló indítvány, vádelhalasztás stb.) élt az ügyek rendezésére akkor is, amikor volt terhelti, vagy védői indítvány a közvetítői eljárás lefolytatására, így mégsem utalta az ügyet mediációra. Véleményem szerint ez magyarázható a hivatali hierarchia és az utasításos rendszer következményeként, de az ügyészség mediációhoz történő hozzáállásával is. A közvetítői eljárás egy hosszabb folyamat, míg egy vádirat megírásával hamarabb befejeződött/befejeződik az ügyészi eljárás, az kevesebb adminisztratív teherrel jár/járt, így más intézményeket részesítettek előnyben. Az, hogy a bíróság által elrendelt közvetítői eljárások száma alacsony volt, magyarázható azzal is, hogy a felek kevésbé ismerték a jogintézményt, nem éltek indítványtételi jogukkal, ugyanis bírói szakban csak indítványra volt lehetősége a bíróságnak mediációra utalni egy ügyet. Abban az esetben, ha már a nyomozás során részletes tájékoztatást kaptak volna a felek, álláspontom szerint a mediációra utalandó ügyek száma is nőtt volna. Arról nem is beszélve, hogy a védők és jogi képviselők edukációjára is nagyobb hangsúlyt lehetett volna fektetni. Amennyiben a feleknek (terhelt, sértett) van jogi végzettségű segítőtje, akkor ők is tudják irányítani az eljárás menetét.

Az érintett időszakban az új Be. szabályai nem relevánsak, egyrészt azért, mert az új jogi környezetben nincs már bírósági mediáció. Másrészt pedig az új büntetőeljárás törvény több

lehetőséget kínál az ügyésznek, amelyek a mediáció konkurenciái. Összességében azért elmondható, hogy főszabály szerint az ügyész kezében volt a kapu kulcsa, ugyanakkor a bíróságnak is volt egy pótkulcsa az ügyek igazságos eldöntéséhez. A fenti statisztikák tanulsága az, hogy a bíróság még vádemelés után is talált mediációra alkalmas ügyeket, kezdeti években 375-380 darabot is. Vagyis használta a „pótkulcsot”, az nem volt felesleges.

5. Összegző gondolatok

A büntető igazságszolgáltatás egyik legfontosabb szempontja az, hogy az elkövető újabb bűncselekményeket ne kövessen el és a bűncselekménnyel okozott konfliktus ne billentse fel a társadalmi egyensúlyt. Ezen célhoz a közvetítői eljárás is hatékony segítséget nyújthat, mivel lehetőséget teremt a bűnelkövetés okainak feltárására és arra is, hogy oda hasson, hogy az elkövető ne kövessen el újabb bűncselekményeket. A közvetítői eljárás során ugyanis az együttműködésen van a hangsúly, a sértett és az elkövető is elmondja a saját nézőpontjából a történeteket, egymást megismerik, megérthetik és így egy konszenzusos megállapodást köthetnek. A megállapodás megkötésére a sértett szükségleteinek és az elkövető teljesítési lehetőségeinek a figyelembevételével kerül sor, így az elkövető magatartását hosszú távon tudja befolyásolni, a jövőre hat, jobb eredményt képes elérni, mint a büntetés, hisz az nem feltétlenül alkalmas arra, hogy a felek közötti a konfliktust feloldja, nem nyújt elégtételt az áldozatnak és nem nyújt segítséget az elkövetőnek a jövőbeni elvárt magatartás tanúsítása érdekében.

A közvetítői eljárás szélesítésére irányuló jogalkotói szándék a már ismertetett jogszabályokban is nyomon követhető. A jogszabályi változtatások ellenére a statisztikai adatokból ugyanakkor nem vonható le az a következtetés, hogy a jogalkalmazó is egyre tágabb körben alkalmazná a mediációt. A jogalkotó ugyan szélesítette a „kaput”, azonban a magyarországi jogszabályok nem felelnek meg az európai uniós követelménynek³⁶, mivel nincs lehetőség elrendelésre a büntetőeljárás bármely szakaszában. A jogalkotó a kapuhoz tartozó egyik kulcsot elvette azzal, hogy csak az ügyésznek adott felhatalmazást annak használatára, míg az eljáró büntető bíró és esetlegesen a büntetés-végrehajtási bíró nem nyithatja ki a mediáció kapuját. Ez a sértett és az elkövető szempontjából is „indokolatlannak és értelmetlennek” tűnik.³⁷ Ezért a bírósági szakban történő közvetítői eljárásra utalás ismételt bevezetését napirendre kellene tűzni. A fentebb vázolt statisztikai adatokból látható, hogy az ügyek kb. 80%-a megállapodással zárult, amit a felek 88-94%-ban be is tartottak, így lényegesen nagyobb az eredményessége, mint a büntetésnek. Összességében megállapítható, hogy volt értelme a bíróság általi mediációra utalásnak, hisz vádemelés után is „találtak” a bírák olyan ügyeket, amelyek megfeleltek a feltételeknek, így pld. 2010. évben 375 darabot, 2011. évben 382 darabot. Mindezek érdekében is indokolt a bírói szakra történő alkalmazása, akként, hogy az előkészítő ülés berekesztéséig, vagy esetleg az elsőfokú érdemi határozat meghozataláig lenne szükséges kiterjeszteni a közvetítői eljárás feltételeit, gondolok itt a beismerő vallomás megtételére.

Ezen túl érdemes lenne megfontolni a közvetítői eljárásra alkalmas bűncselekményi körök kiszélesítését (súlyosabb büntetéssel fenyegetettség esetén is), azzal, hogy bizonyos bűncselekmények (rablás, kifosztás, zsarolás, zaklatás, magánvádas eljárás körébe tartozó bűncselekmények) elkövetése esetén és fiatalokú elkövetőknél a közvetítői eljárás kötelező

³⁶ Sántha (2022). im. p. 39.

³⁷ Barabás (2020). im. p. 47.

alkalmazását lehetne előírni, mint ahogy a polgári jogban is láthatunk erre példát. Több tanulmány³⁸ kitért ugyanis arra, hogy a súlyosabb bűncselekmények esetén „a leghatásosabb és legfontosabb az elkövető és a sértett resztoratív eljárásba vonása, hiszen ezek azok a bűncselekmények, melyek során a legkomolyabb károk születnek, amelyek helyreállításra szorulnak.”³⁹ A fent írtakkal teljes mértékben egyetértek. A hazai jogszabályok módosítása is ez irányba indult, a jogalkotó tehát szem előtt tartotta a közvetítői eljárás sértettre és terheltre irányuló pozitív hatását. A statisztikai adatokból azonban az látható, hogy a jogalkalmazás során nem olyan mértékben érvényesül ez a szempont, mivel a súlyosabb bűncselekmények elkövetése esetén nem, vagy csak csekély számban kerül sor a közvetítői eljárás alkalmazására.

Fiatalkorú bűnelkövetők esetén a kötelező elrendelést indokolhatja az, hogy a resztoratív technikák alkalmazása segíthet a fiatalok felelősségvállalásának felébresztésére és az empátia készségük erősítésére, az életkori sajátosságaikra is figyelemmel, ezáltal jobban érvényesülhet a speciális prevenció.⁴⁰ A magánvádas ügyekben a bűncselekményi típusuk jellemzőire és a konfliktusban érintett felek attitűdjére figyelemmel mindenképp indokolható lenne a bevezetése, hisz ott általában egy hosszabb ideje tartó konfliktus áll fenn a felek között. A személyes meghallgatásnak egyébként is a békülés a célja, azonban a tárgyalóterem nem alkalmas erre, és az eljáró bírósági titkár vagy bíró pedig nem rendelkezik a mediációs eljárás kommunikációs technikáival, hisz a hagyományos ítélkezés során más a feladatuk.

A jogtudomány művelői és a jogalkalmazók a mediációt támogató érveikkel hatni tudnának a jogalkotásra. Ezért további feladat hárul a jogalkalmazókra, a téma szakértőire, hogy hallattassák hangjukat a közvetítői eljárás szélesebb körben történő elterjedése érdekében. Gondolok itt szakmai fórumok szervezésére, ahol jártas szakemberek osztanák meg a nézeteiket, vagy a szakjogászai képzés bővítésére. Üdvözlendőnek tartok egy olyan képzés sorozatot is, ahol az ügyészek a bírakkal és a pártfogókkal együtt hallgatnának és tanulnának resztoratív technikákat, és ahol tapasztalatot is tudnának cserélni. Álláspontom szerint az ügyészség nem alkalmazza a resztoratív módszereket olyan mértékben, mint ahogy ez elvárható lenne, ehhez szükség lenne az ügyészi attitűd átalakítására is. Ezt a 2008-ban zajlott kutatások megállapításai is alátámasztják, miszerint a „bírói kar inkább nyitottabb a resztoratív szemlélet felé, mint az ügyészek”, akik inkább a megtorló rendszer szemléletét támogatják.⁴¹ Ezen túl a társadalom szélesebb köreit is edukálni szükséges, gondolok itt tájékoztatásra és a kortárs mediáció kötelező bevezetésére. Ha már a gyermekek az egymás közötti konfliktust resztoratív módszerrel rendezik, akkor felnőtt korban is

³⁸ Strang, Heather, Sherman, Lawrence William, Mayo-Wilson, Evan, Woods, Daniel J., & Ariel, Barak. (2013). Restorative justice conferencing (RJC) using face-to-face meetings of offenders and victims: Effects on offender recidivism and victim satisfaction. A systematic review. *Campbell Systematic Reviews*, 9(1), 1–59. <https://doi.org/10.4073/csr.2013.12>

Sherman, Lawrence William, & Strang, Heather. (2007). *Restorative justice: The evidence*. Smith Institute. <https://research.tees.ac.uk/files/6854074/600940.pdf>, Joudo Larsen, Jacqueline. (2014). *Restorative justice in the Australian criminal justice system* (Research and Public Policy Series No. 127). Australian Institute of Criminology. <https://www.aic.gov.au/publications/rpp/rpp127>

³⁹ Schmidt Laura: *Az Angliában használt resztoratív módszerek alkalmazásának lehetőségei a visszaesés megelőzésében*. Doktori (Phd) értekezés. Budapest, 2024., Nemzeti Közszolgálati Egyetem. p. 44. https://rtk.uni-nke.hu/document/rtk-uni-nke-hu/Doktori_ertekezes_muhelyvita_Schmidt_Laura.pdf (letöltve: 2026. május 7.)

⁴⁰ Kustos Anna Zsófia: *Fiatalkorú vádlott: inkább fiatalkorú vagy inkább vádlott? Az igazságszolgáltatás resztoratív arca*. In: *Büntetőjogi tanulmányok*, 22. kötet. Veszprém, 2022., MTA Veszprémi Területi Bizottsága. p. 242.

⁴¹ Fleck Zoltán, Gyulavári Ágnes, Navrátil Szonja: *Jogalkalmazói attitűdök a mediációval kapcsolatban*. In: Iványi Klára (szerk.) *A büntető ügyekben alkalmazható közvetítői tevékenység bevezetésének tapasztalatai Magyarországon*. Budapest, 2008., IRM Országos Bünmegelőzési Bizottság. p. 202.

ezen szabályok szerint fogják a nézeteltéréseiket megoldani, megértőbbek lesznek egymással szemben, így csökken a bűnözés is.

Összegezve megállapítható, hogy jó irányt vett a mediációt kiterjesztő jogalkotás, de valahogy megtorpant, nem mer utat törni például a magánvádas, pótmagánvádas ügyek felé, nem nyit a fiatalok elkövetők és a büntetés-végrehajtás felé, sőt vissza is lépett a bírósági alkalmazási lehetőség megszüntetésével. Ezért érdemes lenne törvényhozói szinten átgondolni a jogszabályi keretek tágítását bűncselekményi típusokra is és azt is, hogy kinek ad kulcsot a mediáció kapujához.

Irodalom

- 1) Barabás Andrea Tünde (2017): A megbánás helye és szerepe a magyar büntetési rendszerben – mediáció Magyarországon. In Hollán Miklós – Barabás Andrea Tünde (szerk.): A negyedik magyar büntetőkódex: régi és újabb vitakérdések. Budapest: MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont – Országos Kriminológiai Intézet, pp. 73–86.
- 2) Barabás Andrea Tünde (2020): A mediáció alkalmazásának szélesedése a jog és a gyakorlat alapján – a resztoratív elvek érvényesülése az igazságszolgáltatásban. In Hollán Miklós – Mezei Kitti (szerk.): A büntetőjog hazai rendszere megújításának koncepcionális céljai és hatásai. Budapest: Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet, pp. 39–47.
- 3) Bartkó Róbert (2019): A beismerő vallomás mint konszenzuális eljárás elem az új büntető eljárásjogi környezetben. *Advocat*, 2019(2), pp. 11–18.
- 4) Bodor Tibor – Csák Zsolt – Máziné Szepesi Erzsébet – Somogyi Gábor – Szokolai Gábor – Varga Zoltán (2016): Nagykommentár a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvényhez. Budapest: Wolters Kluwer.
- 5) Fleck Zoltán – Gyulavári Ágnes – Navratil Szonja (2008): Jogalkalmazói attitűdök a mediációval kapcsolatban. In Iványi Klára (szerk.): A büntető ügyekben alkalmazható közvetítői tevékenység bevezetésének tapasztalatai Magyarországon. Budapest: Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Országos Bűnmegelőzési Bizottság, pp. 199–218.
- 6) Garai Renáta (2022): Mennyi a bűn ára? A közvetítői eljárásokban kötött megállapodások vizsgálatának tapasztalatai. *Kriminológiai Tanulmányok*, 59, 129–148.
- 7) Görgényi Ilona (2006): Kárjótétel a büntetőjogban, mediáció a büntetőügyekben. Budapest: HVG-ORAC.
- 8) Iványi Klára (2008): Történeti áttekintés. In Iványi Klára (szerk.): A büntető ügyekben alkalmazható közvetítői tevékenység bevezetésének tapasztalatai Magyarországon. Budapest: Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Országos Bűnmegelőzési Bizottság.
- 9) Joudo Larsen, Jacqueline (2014): Restorative justice in the Australian criminal justice system. Research and Public Policy Series No. 127. Canberra: Australian Institute of Criminology. <https://www.aic.gov.au/publications/rpp/rpp127>
- 10) Kánya Kinga (2008): A sértettek és terheltek elégedettségi kérdőíveinek elemzése. In Iványi Klára (szerk.): A büntető ügyekben alkalmazható közvetítői tevékenység bevezetésének tapasztalatai Magyarországon. Budapest: Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Országos Bűnmegelőzési Bizottság.
- 11) Kustos Anna Zsófia (2022): Fiatalok vádlott: inkább fiatalok vagy inkább vádlott? Az igazságszolgáltatás resztoratív arca. In Büntetőjogi tanulmányok, 22. kötet. Veszprém: MTA Veszprémi Területi Bizottsága.
- 12) Nagy István András (2010): A közvetítői eljárás mint a büntető igazságszolgáltatás gyakorlása feletti állami monopólium feloldásának eszköze. *Debreceni Jogi Műhely*, 7(3), pp. 14–40. <https://doi.org/10.24169/DJM/2010/3/3>

- 13) Nagypál Szabolcs (2011): A büntetőjogi közvetítés (mediáció) jogelmélete. *Iustum Aequum Salutare*, 7(1), 15–36.
- 14) Sántha Ferenc (2022): Közvetítő eljárás büntető ügyekben. *Advocat*, 2022(2), pp. 35–42.
- 15) Schmidt Laura (2024): Az Angliában használt resztoratív módszerek alkalmazásának lehetőségei a visszaesés megelőzésében. Doktori (PhD) értekezés. Budapest: Nemzeti Közszolgálati Egyetem. https://rtk.uni-nke.hu/document/rtk-uni-nke-hu/Doktori_ertekezees_muhelyvitara_Schmidt_Laura.pdf
- 16) Sherman, Lawrence William – Strang, Heather (2007): Restorative justice: The evidence. London: The Smith Institute. <https://research.tees.ac.uk/files/6854074/600940.pdf>
- 17) Strang, Heather – Sherman, Lawrence William – Mayo-Wilson, Evan – Woods, Daniel – Ariel, Barak (2013): Restorative justice conferencing (RJC) using face-to-face meetings of offenders and victims: Effects on offender recidivism and victim satisfaction. A systematic review. *Campbell Systematic Reviews*, 9(1), pp. 1–59. <https://doi.org/10.4073/csr.2013.12>
- 18) Tresóné Percze Dorisz (2012): Mediáció a büntetőjogban – elmélet és gyakorlat ügyészi szemmel. In Szeibert Orsolya (szerk.): *Család, gyermek, vagyon: a joggyakorlat kihívásai*. Családjogi tanulmánykötet. pp. 456-463. Budapest: HVG-ORAC.

A MEDIÁCIÓ, MINT MUNKAERŐ-MEGTARTÓ ESZKÖZ AZ EGYÉNI MUNKAÜGYI KONFLIKTUSOKBAN

1. Bevezető

A munkaviszonyokban megjelenő konfliktusok kockázatot hordoznak nem csak az abban részes szereplők számára, hanem a foglalkoztatóra nézve is. Munkaerő-hiányos környezetben, vagy értékes munkavállaló esetében a vállalatok nem engedhetik meg maguknak, hogy a belső ellentétek tartósan fennálljanak. A konfliktus ugyanakkor önmagában nem tekinthető szükségszerűen káros jelenségnek: megfelelő kezelés esetén felszínre hozhat működési problémákat, változást indíthat el, és elősegítheti új, mindkét fél számára elfogadható megoldások kialakítását. A destruktív következmények elsősorban akkor erősödnek fel, ha a problémát nem ismerik fel időben, a felek elkerülik annak nyílt megbeszélését, vagy a szervezet nem biztosít megfelelő kereteket a rendezéshez. Ilyenkor az eredetileg szakmai vagy kommunikációs jellegű nézeteltérés személyes ellentétté, bizalomvesztéssé, tartós együttműködési zavarrá, végső esetben pedig a munkaviszony megszűnéséhez vezető konfliktussá alakulhat¹.

A munkahelyi konfliktus tágabb kategória, mint a munkajogi jogvita, mivel az előbbibe azok a szervezeten belüli feszültségek és nézeteltérések is beletartoznak, amelyek még nem értek el jogilag formalizált szintet. Munkajogi jogvitáról akkor beszélhetünk, amikor a felek között fennálló munkajogi kapcsolatban az eltérő álláspontok kifejezésre jutnak, és a konfliktus valamely munkajogi igény, jogosultság vagy kötelezettség értelmezéséhez, teljesítéséhez vagy megsértéséhez kapcsolódik². A munkajogi viták hagyományosan egyéni és kollektív, valamint jog- és érdekvitákra oszthatók, a gyakorlatban azonban ezek a kategóriák gyakran átfedik egymást³. Egy munkahelyi konfliktusban jogi, érdekalapú, kapcsolati és kommunikációs elemek egyszerre lehetnek jelen, ami a megfelelő konfliktuskezelési eljárás megválasztását is összetetté teszi.

Hazai kutatási eredmények szerint egyes konfliktustípusok – különösen a vezetőkhöz, az igazságtalanság észleléséhez, a munkahelyi pszichés légkörhöz, a munkafolyamatokhoz és a munkatársi kapcsolatokhoz kötődő problémák – kapcsolatba hozhatók a munkahelyváltási szándék erősödésével⁴. A munkavállaló távozását ezért nem minden esetben kizárólag a munkabér, a

¹ Id. erről részletesebben: Lovász Gabriella: *A munkaügyi mediáció eredményessége és fogadtatása a szociális partnerek szemszögéből*, Doktori értekezés, Budapesti Corvinus Egyetem, 2009. illetve Kohlhofer-Mizser Csilla: Mediáció a jogi személyek életében II. – munkaügyi mediáció: a munkaügyi mediáció. In: Csiszárík-Kocsir, Ágnes (szerk.) *Vállalkozásfejlesztés a XXI. században: VII. tanulmánykötet*. Budapest, Obudai Egyetem, Keleti Károly Gazdasági Kar, 2017. pp. 292-302.

² Rácz Zoltán: „Munkajogi viták” In: Jakab András – Könczöl Miklós – Menyhárd Attila – Sulyok Gábor (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia* (Munkajog rovat, rovat szerkesztő: Kiss György, Kun Attila, Hungler Sára) <http://ijoten.hu/szocikk/munkajogi-vitak> (2023).

³ Id. erről részletesebben: Glavanits Judit - Wellmann Barna Bence: *Az alternatív vitarendezés helye a jogrendszerben*. Nemzeti Közszerológiai Egyetem, Budapest, 2020.

⁴ Czifra Julianna, Gerákné Krasz Katalin Olga, Csukonyi Csilla: A munkahelyi konfliktustípusok és a munkahelyváltási szándék kapcsolata. *Magyar Pszichológiai Szemle* 79, 3 (2024): 573-594, doi: <https://doi.org/10.1556/0016.2024.00099>

karrierlehetőségek vagy a munkafeltételek határozzák meg; szerepet játszhat benne az is, hogy a szervezet miként reagál az általa jelzett problémákra, mennyire érzi meghallgatottnak magát, és lát-e lehetőséget a megromlott munkakapcsolatok helyreállítására.

A mediáció munkahelyi alkalmazásának sajátos jelentőségét az adja, hogy a felek között az eljárást követően rendszerint továbbra is fennmarad valamilyen munkakapcsolat. Egy bírósági vagy fegyelmi döntés lezárhatja a konkrét jogvitát, de nem feltétlenül állítja helyre a bizalmat, a kommunikációt és a mindennapi együttműködés feltételeit. A mediáció ezzel szemben nem kizárólag a múltbeli sérelmek értékelésére összpontosít, hanem lehetőséget teremt a jövőbeni együttműködés szabályainak kialakítására is. Kohlhoffer-Mizser Csilla arra mutat rá, hogy a közvetítés segítségével olyan megoldás kereshető, amelyet az érintettek nemcsak jogszerűnek, hanem az adott helyzetben igazságosnak is érzékelhetnek⁵. Lovász Gabriella kutatása szerint a mediáció eredményességét ugyanakkor nem pusztán a megállapodás létrejötte határozza meg, hanem a felek együttműködési hajlandósága, a mediátor iránti bizalom, a konfliktus fejlettségi szintje, valamint a szervezeti és hatalmi viszonyok is befolyásolják⁶.

Jelen írás fő kutatási kérdése az, hogy milyen szervezeti, eljárási és bizalmi feltételek mellett alkalmazható sikeresen a mediáció az egyéni munkahelyi konfliktusokban úgy, hogy az ne csupán az adott vita rendezését, hanem a munkakapcsolat fenntartását és a munkaerő megtartását is elősegítse. A vizsgálat arra is választ keres, hogy mely konfliktustípusok esetében lehet különösen indokolt a mediáció alkalmazása, milyen szerepe van a vezetőknek és a HR-szervezetnek a korai beavatkozásban, valamint milyen körülmények akadályozhatják a munkavállalókat abban, hogy igénybe vegyék ezt a konfliktuskezelési lehetőséget. A tanulmány elsősorban az egyéni munkahelyi konfliktusokra összpontosít, ideértve a munkavállalók egymás közötti, valamint a munkavállaló és közvetlen vezetője közötti vitákat. A kollektív munkaügyi viták tapasztalatai az elméleti és történeti háttér részeként jelennek meg, de nem képezik a vizsgálat közvetlen tárgyát. A nagyvállalati környezet azért kap kiemelt figyelmet, mert az összetett hierarchia, a különböző szervezeti egységek együttműködése, valamint a munkavállalók nagy száma és eltérő szakmai háttere fokozhatja a konfliktusok kialakulásának és elhúzódásának kockázatát.

2. A munkaügyi konfliktusok alternatív rendezésének jogszabályi háttere

A munkaügyi jogviszonyokban élesen elkülönítendő a munkajogi konfliktus, mint gyűjtőfogalom a munkaügyi jogvitától. Ez utóbbi Kiss György megfogalmazása szerint három elemből áll: (1) valamilyen konfliktus/vita létezése (a vita szükséges, de még nem elégséges feltétele – az álláspontok különbözősége); (2) a vita alanyai között valamilyen kapcsolat fennállása; (3) a vita alanyai között az ellentétes álláspontok kölcsönös kifejezésre juttatása⁷.

A hazai munkaügyi jogvita-rendezés történetét Rúzs Molnár Krisztina foglalta össze 2003-ig.⁸ A szerző szerint a munkaügyi viták békés rendezésének magyarországi előzményei már a céhek működésében megjelentek, amelyek tagjaik vitáit saját szervezeti kereteik között rendezték. A 19. század közepétől a jogszabályok egyre gyakrabban biztosítottak békéltetési és választottbíróági

⁵ Kohlhoffer-Mizser (2017) im. p. 293.

⁶ Lovász (2009) im. p. 17-35.

⁷ Kiss György: A munkaügyi vita és a munkaügyi eljárás fogalmának néhány elméleti problémája. *Jogtudományi Közlemény*, 1981/6, pp. 512–513.

⁸ Rúzs Molnár Krisztina: A munkaügyi viták rendezésének története Magyarországon. *Acta Universitatis Szegediensis : Acta Juridica et Politica*, 2003/18. pp. 1-35.

lehetőségeket a munkáltatók és munkavállalók közötti konfliktusok kezelésére. Az ipartársulatok és ipartestületek mellett működő békéltető bizottságokban rendszerint a munkáltatói és munkavállalói oldal képviselői is részt vettek, elsőként pedig a felek kibékítésére törekedtek; ha ez nem vezetett eredményre, döntést hozhattak a vitában. E fórumok működését ugyanakkor gyakran korlátozta a munkáltatói és munkavállalói oldal közötti tényleges gazdasági és hatalmi egyenlőtlenség, a testületek elégtelen függetlensége, valamint az, hogy a békés vitarendezési lehetőségek nem minden munkavállaló számára voltak hozzáférhetők. A későbbi szabályozás fokozatosan intézményesítette a munkáltatói és munkavállalói képviseleten alapuló egyeztetést, a választottbíráskodást, majd az alternatív vitarendezés modern formáit, így a mediációt is.

A rendszerváltást követően fokozott igény jelent meg azokra a munkaügyi konfliktuskezelési megoldásokra, amelyek gyorsabbak, együttműködés-orientáltak és költséghatékonyabbak, mint a hagyományos bírósági eljárás⁹. Az első jogszabály, amely munkaügyi területen rendelkezett az alternatív vitarendezés bizonyos módszereiről, az 1992. évi XXII. törvény (rég Mt.) volt, szabályozva az egyeztetést, a közvetítést és a döntőbíráskodás formáját. Ezzel a jogalkotó megteremtette a munkajogi alternatív vitarendezés jogszabályi alapjait, de nem volt olyan szervezet, amelynek keretei között lehetett volna élni az Mt.-ben írt lehetőségekkel¹⁰.

1993-ban viszont a kormányzat elindított egy programot, amely a szociális partnerek közötti munkaügyi konfliktusok rendezését volt hivatott megoldani, és ennek folyamán alakult ki két évvel később a Munkaügyi Közvetítői és Döntőbírói Szolgálat (továbbiakban: MKDSZ)¹¹. A munkajogi alternatív vitarendezés területén változást a 2012. évi I. törvény (továbbiakban: Mt.) hozott, amely már nem tartalmazta a korábbi közvetítés lehetőségét, és csupán két eljárési formát szabályoz: az egyeztetést és a döntőbíráskodást¹². Szükségessé vált egy egyidejűleg egy a munkaügyi vitákra szakosodott fórum, amelynek létrehozására az Európai Unió által biztosított GINOP pályázat keretében volt lehetőség, így 2016 évben megalakulhatott a Munkaügyi Tanácsadó és Vitarendező Szolgálat¹³, amely eredetileg 3 évre jött létre. A szolgálathoz a munkáltató, a munkáltatói érdekképviselők, a szakszervezetek, az üzemi tanácsok fordulhattak kollektív munkaügyi vitás helyzetekben¹⁴, tehát az egyéni munkaügyi jogviták rendezésére ez a fórum működési ideje alatt (2016-2021) nem volt alkalmas.

Jogforrási értelemben tehát marad a munkaügyi per, de ezek tekintetében egy 2025-ös tanulmány érdekes statisztikai adatokat ismertet: 2010 és 2021 között a munkaügyi perek száma 83,25%-kal esett vissza anélkül, hogy ezt a drasztikus változást jogszabályi környezet indokolná¹⁵. Kártyás Gábor álláspontja szerint a munkaügyi jogviták „beragadnak a munkahelyekre”, és a bírói

⁹ Lux Judit: *Munkaügyi viták fejlődéstörténete*. LIGA Szakszervezetek, Budapest, 2021.

¹⁰ Rácz Zoltán - Mélypataki Gábor: Alternatív vitarendezés a munkajog gyakorlatában. *Miskolci Jogi Szemle*, 2018. 1. Különszám, pp. 36-43.

¹¹ Balogh Eszter, Bodnár Lilla, Krémer András, Kulcsity Mária, Lovász Gabriella, Nádházy Zsolt, Rákóczy Zsuzsanna, Rúzs Molnár Krisztina: *A Munkaügyi Közvetítői és Döntőbírói Szolgálat tevékenységének társadalmi hasznossága*, Budapest: Foglalkoztatási és Szociális Hivatal, 2008.

¹² Rácz-Mélypataki 2018 im.

¹³ Kártyás Gábor - Krémer András: *Út a sikeres kollektív munkaügyi vita megoldáshoz. Az egyeztetés, közvetítés, békéltetés, döntőbíráskodás lehetősége a Munkaügyi Tanácsadó és a Vitarendező szolgálat keretében*. MTVSZ kiadványok, 2020.

¹⁴ Berke Gyula-Bankó Zoltán-Szabó Imre Szilárd: *Prevenció. A tanácsadás lehetősége a Munkaügyi Tanácsadó és Vitarendező Szolgálat keretében - A kollektív megállapodások*, 2021., pp. 3-10.

¹⁵ Kártyás Gábor - Petri Dávid: Az eltűnő munkaügyi perek nyomában. In: In: Gárdos Orosz Fruzsina; Osztovits András (szerk.) *Az új Polgári Perrendtartás első öt éve*, Budapest, HUN-REN Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet, ORAC Kiadó (2025) pp. 193-209.

út helyét empirikus adatok alapján elsősorban a belső konfliktuskezelési megoldások, peren kívüli egyezségek veszik át¹⁶.

A közvetítői eljárásról szóló 2002. évi LV. törvény nem zárja ki hatálya alól a munkaügyi jogvitákat, így ezt a forrást tekinthetjük jelenleg a munkaügyi mediáció, mint szabályozott alternatív vitarendezési mód munkaügyi jogvitákra vonatkozó jogi alapjának. Ennek értelmében mind a piaci alapon működő közvetítők, mind a bírósági közvetítőknek van lehetőségük arra, hogy munkaviszonyban részes felek között közvetítői eljárás keretében próbálják meg a konfliktust rendezni.

3. A munkaügyi konfliktusok és konfliktustudatos szervezeti kultúra

A munkahelyi konfliktusok kialakulásának számos oka lehet. A szakirodalom szerint a leggyakoribb konfliktusforrások közé tartoznak a kommunikációs problémák, az erőforráshiány, a túlterheltség, az eltérő személyiségek és a vezetői működéssel kapcsolatos problémák.¹⁷

A vezetői működés meghatározó szerepet játszik a munkahelyi konfliktusok kialakulásában és kezelésében. A vezető kommunikációs stílusa, döntéshozatali módja és konfliktuskezelési szemlélete jelentős hatással lehet a szervezeti légkörre és az együttműködés minőségére.¹⁸ Az empatikus és támogató vezetői működés hozzájárulhat a pszichológiai biztonság kialakulásához, amely lehetőséget biztosíthat a problémák nyílt kommunikációjára és a konfliktusok korai felismerésére.¹⁹ A bizonytalan vagy következtelen vezetői kommunikáció ugyanakkor fokozhatja a munkavállalók stresszét és bizonytalanságérzetét. A vezetői visszajelzés hiánya, az információk visszatartása vagy az igazságtalannak érzékelt döntések könnyen vezethetnek bizalomvesztéshez és konfliktusok kialakulásához. A vezetők konfliktuskezelési szerepe különösen fontos a preventív szemlélet szempontjából. Azokban a szervezetekben, ahol a vezetők támogatják a nyílt kommunikációt és az együttműködést, kisebb eséllyel alakulnak ki elhúzódó konfliktusok.²⁰ A modern vezetői szemlélet egyre nagyobb hangsúlyt helyez az érzelmi intelligenciára, az empatikus kommunikációra és a konfliktusok konstruktív kezelésére. A vezetői működés ezért nemcsak szervezeti, hanem pszichológiai és kommunikációs kérdésként is értelmezhető.

A munkahelyi konfliktusok és a magánéleti kapcsolatok között szintén szoros kapcsolat figyelhető meg. A tartós munkahelyi stressz és konfliktusok gyakran nem maradnak kizárólag a munkahely keretein belül, hanem hatással lehetnek az egyén mentális állapotára, családi kapcsolataira és általános életminőségére is. Greenhaus és Beutell szerint a munka és a magánélet közötti konfliktus akkor alakul ki, amikor a két terület elvárásai összeegyeztethetlenné válnak egymással.²¹ A munkahelyi túlterheltség, az időhiány és az érzelmi stressz negatív hatással lehet a

¹⁶ Gyulavári Tamás, Kártyás Gábor (szerk.): *A munkaügyi perek számának csökkenése Magyarországon: okok és lehetséges megoldások*. Budapest, Friedrich Ebert Stiftung (2023), illetve ugyanerre a következtetésre jut: Kun Attila: A munkaügyi tanácsadó és vitarendező szolgálat (MTVSZ) szerepe a munkaügyi vitamegoldás rendszerében. In: Bankó Zoltán; Berke Gyula; Tálné Molnár Erika (szerk.) *Quid Juris?: Ünnepi kötet a Munkaügyi Bírák Országos Egyesülete megalakulásának 20. évfordulójára*. Budapest-Pécs, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar (PTE ÁJK), Kúria, Munkaügyi Bírák Országos Egyesülete (2018) pp. 257-270.

¹⁷ Thomas, Kenneth W.: Conflict and Conflict Management. In: Dunnette, M. D. – Hough, L. M. (szerk.): *Handbook of Industrial and Organizational Psychology*. Consulting Psychologists Press, Palo Alto, 1992. pp. 663–670.

¹⁸ Moore, Christopher W.: *The Mediation Process*. Jossey-Bass, San Francisco, 2014. pp. 61–65.

¹⁹ Edmondson, Amy: Psychological Safety and Learning Behavior in Work Teams. *Administrative Science Quarterly*, 1999/2. pp. 360–366.

²⁰ Fisher, Roger – Ury, William: *A sikeres tárgyalás alapjai*. Bagolyvár Kiadó, Budapest, 2012. pp. 54–58.

²¹ Greenhaus, Jeffrey H. – Beutell, Nicholas J.: Sources of Conflict Between Work and Family Roles. *Academy of Management Review*, 1985/1. pp. 76–88.

családi kapcsolatokra és a pihenés minőségére. A munkahelyi konfliktusok következtében kialakuló pszichés terhelés hosszú távon szorongást, érzelmi kimerülést és kapcsolati problémákat eredményezhet. A munkavállalók sok esetben „hazaviszik” a munkahelyi feszültséget, amely negatívan befolyásolhatja a magánéleti kommunikációt és az érzelmi stabilitást. A modern szervezetekben ezért egyre nagyobb hangsúlyt kap a munkavállalói jóllét és a mentális egészség támogatása²². A támogató vezetői működés, a pszichológiai biztonság és a preventív konfliktuskezelés hozzájárulhat a munka és a magánélet közötti egyensúly fenntartásához.

A konfliktustudatos szervezeti kultúra olyan működési szemléletet jelent, amely támogatja a konfliktusok nyílt kezelését, a kommunikáció fejlesztését és az együttműködés erősítését.²³ Azokban a szervezetekben, ahol a konfliktusok tabuként jelennek meg vagy elhallgatásra kerülnek, nagyobb eséllyel alakulnak ki tartós feszültségek és együttműködési problémák. A konfliktustudatos szervezeti működés ezzel szemben lehetőséget biztosít a problémák korai felismerésére és konstruktív kezelésére.

A konfliktustudatos szervezeti kultúra alapja annak felismerése, hogy a konfliktus nem feltétlenül a szervezeti működés zavara, hanem a közös munkavégzés természetes velejárója. Tjosvold (2008) konfliktuspozitív szervezetről alkotott megközelítése szerint a szervezetnek nem a nézetkülönbségek elfojtására, hanem azok konstruktív felhasználására kell törekednie²⁴. A szerzős szerint a konfliktus akkor válhat a fejlődés forrásává, ha a munkavállalók képesek álláspontjaikat nyíltan megfogalmazni, egymás szempontjait érdemben megismerni, valamint közösen dolgozni a problémák megoldásán.

A konfliktustudatos kultúra jelentősége a munkavállalói attitűdök szintjén is megmutatkozik. Choi az Egyesült Államokban 743 munkavállaló bevonásával végzett vizsgálata szerint az együttműködő konfliktuskezelési kultúra pozitív kapcsolatban áll a munkával való elégedettséggel, míg a domináló, versengésre és egyoldalú érdekérvényesítésre épülő konfliktuskultúra kedvezőtlenül hat arra²⁵. Ez arra utal, hogy a konfliktusok kezelésének szervezeti módja nem kizárólag az adott vita kimenetelét befolyásolja, hanem azt is, hogy a munkavállalók mennyire érzik méltányosnak, támogató jellegűnek és biztonságosnak a munkahelyi környezetet. Az együttműködő konfliktuskezelés ezért közvetetten a munkaerő megtartását is támogathatja, mivel a munkával való elégedettség, a szervezet iránti bizalom és a problémák rendezhetőségének tapasztalata csökkentheti annak valószínűségét, hogy a munkavállaló a konfliktusból való egyetlen kiútként a szervezet elhagyását érzékeli.

A konfliktustudatos szervezet működéséhez ugyanakkor nem elegendő a konstruktív konfliktuskezelés elvi támogatása. Lipsky, Seeber és Fincher könyvükben az integrált konfliktuskezelési rendszerekről szóló megközelítés szerint a szervezetnek egymással összehangolt, több szinten hozzáférhető eljárásokat is biztosítania kell. Ilyen lehet a közvetlen vezetői egyeztetés, a HR-támogatás, a mediáció, az ombudsmani funkció, a panaszkezelés és szükség esetén a formális

²² Id. erről részletesebben: Nyerges Éva: *Munka és magánélet a digitalizáció koráiban megváltozott munkavégzési szokások összefüggéseiben*. PhD értekezés, Széchenyi István Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Győr, 2025.

²³ Armstrong, Michael; Stephen Taylor: *Armstrong's Handbook of Human Resource Management Practice*. Kogan Page, London, 2020. pp. 228–232.

²⁴ Tjosvold, Dean: The conflict-positive organization: it depends upon us. *Journal of Organizational Behaviour*, (2008) 29: pp. 19–28. <https://doi.org/10.1002/job.473>

²⁵ Choi, Younyoung (2013). The influence of conflict management culture on job satisfaction. *Social Behavior and Personality: An international journal*, (2013) 41(4), pp. 687–692. <https://doi.org/10.2224/sbp.2013.41.4.687>

vizsgálati eljárás²⁶. A szerzők által leírt integrált rendszer lehetővé teszi, hogy a konfliktus jellegéhez, súlyosságához és fejlettségi szintjéhez igazodó beavatkozás történjen, és a szervezet ne csupán akkor reagáljon, amikor a vita már elmérgesedett vagy jogi eljárássá alakult. A konfliktustudatos kultúra olvasatukban ezért egyszerre jelent szemléletet és intézményi működésmódot: a konfliktusok nyílt és korai felismerését, az együttműködő megoldások előnyben részesítését, valamint olyan szervezeti csatornák működtetését, amelyek valódi és biztonságos lehetőséget kínálnak a problémák rendezésére.

A magyar munkaerőpiacon Czifra Julianna és szerzőtársai végeztek empirikus vizsgálatot, megállapítva, hogy a konfliktus konstruktív hatásához pszichológiai biztonságra és együttműködést támogató szervezeti közegre van szükség. Kutatásukban a vezetéshez és a pszichés munkahelyi légkörhöz kapcsolódó konfliktusok a munkahelyváltási szándék meghatározó tényezői között jelentek meg²⁷.

A konfliktustudatos szervezetben a mediáció kiemelt szerepet kaphat, mert a felek önrendelkezésére, a kommunikáció helyreállítására és a jövőbeni munkakapcsolat fenntarthatóságára épít, ezáltal nemcsak az adott konfliktus lezárását, hanem a szervezeti bizalom és a munkavállalói megtartás erősítését is szolgálhatja.

4. A mediáció, mint preventív munkahelyi konfliktuskezelő eszköz

2026. év májusában kvalitatív eszközökkel (félíg strukturált interjúk) vizsgálatot végeztünk a magyar munkaerőpiacon megfigyelhető munkahelyi konfliktusok kapcsán. Az empirikus kutatás célja annak feltárása volt, hogy a különböző szervezeti környezetben dolgozó munkavállalók miként tapasztalják meg a munkahelyi konfliktusokat, hogyan értékeli a szervezetük konfliktuskezelési gyakorlatát, valamint milyen lehetőségeket és akadályokat kapcsolnak a munkahelyi mediáció alkalmazásához. A kérdőív 25, túlnyomórészt nyitott kérdést tartalmazott, amelyek a válaszadók szakmai hátterére, a munkahelyi stresszre, a konfliktusok típusaira és okaira, a kommunikáció és a vezetés szerepére, a jelenlegi konfliktuskezelési gyakorlatokra, továbbá a mediáció ismertségére és megítélésére vonatkoztak. A kérdőív kitért a munkahelyi konfliktusok mentális egészségre, magánéletre és általános életminőségre gyakorolt hatására, valamint a konfliktuskezelési kultúra fejlesztésének lehetséges módjaira is.

A minta szakmai és szervezeti szempontból heterogén volt: a résztvevők között a köz- és magánszféra, a köznevelés, az igazságügy, az egészségügy, a szociális ellátás, a termelő- és szolgáltató vállalatok, valamint a HR és a szervezetfejlesztés területén dolgozó személyek egyaránt szerepeltek. A szakmai tapasztalat időtartama néhány hónap és több, mint harminc év között változott. A minta sokfélesége lehetővé tette, hogy a munkahelyi konfliktusokkal kapcsolatos tapasztalatok többféle szervezeti nézőpontból jelenjenek meg, ugyanakkor a célzott, nem reprezentatív mintavétel miatt az eredmények nem általánosíthatók a magyar munkavállalók teljes körére.

A nyitott kérdésekre adott válaszok feldolgozása kvalitatív tematikus tartalomelemzéssel történt. Az elemzés során az ismétlődő jelentéstartalmak alapján alakultak ki a fő témakategóriák.

²⁶ Lipsky, David B, Ronald L. Seeber, Richard Fincher: *Emerging Systems for Managing Workplace Conflict: Lessons from American Corporations for Managers and Dispute Resolution Professionals*. John Wiley & Sons, 2003.

²⁷ Czifra Julianna, Gerákné Krasz Katalin Olga, Csukonyi Csilla: A munkahelyi konfliktustípusok és a munkahelyváltási szándék kapcsolata. *Magyar Pszichológiai Szemle* (2024) 79:3, pp. 573-594.

A leggyakrabban említett konfliktustípusok a kommunikációs félreértésekhez, a szakmai és véleménykülönbségekhez, a feladatok és felelősségi körök elosztásához, valamint az eltérő szervezeti érdekekhez kapcsolódtak. Többen számoltak be vezető és beosztott közötti konfliktusokról, a munkatársak közötti személyes ellentétekről, a munkaterhelés igazságtalannak érzékelt megosztásáról, valamint az egyes szervezeti egységek eltérő céljaiból eredő feszültségekről. Bizonyos szakmákban – például az egészségügyben, a szociális ellátásban, az oktatásban és az ügyfélszolgálati területeken – a szervezeten kívüli szereplőkkel, így betegekkel, ügyfelekkel, szülőkkel vagy ellátottakkal kialakuló konfliktusok is hangsúlyosan megjelentek.

A konfliktusok hátterében a válaszadók leggyakrabban a hiányos, pontatlan vagy nem transzparens kommunikációt azonosították. További meghatározó tényezőként jelent meg a túlterheltség, az információhiány, a tisztázatlan feladat- és felelősségi kör, az eltérő érdekek és értékrendek, valamint a következtelen vezetői működés. Több válaszadó az empátia, az önismeret és az asszertív kommunikáció hiányára, illetve a kritikával és az eltérő véleményekkel szembeni alacsony toleranciára is utalt. A válaszok alapján a konfliktusok rendszerint nem egyetlen okra vezethetők vissza, hanem kommunikációs, szervezeti és személyes tényezők együttes hatására alakulnak ki.

A tartalomelemzés alapján a leginkább központi probléma a kommunikáció. A válaszok alapján a hiányos tájékoztatás, az információk visszatartása, a kétértelmű utasítások, a nem megfelelő hangnem és a problémák késedelmes jelzése egyaránt növelhetik a feszültséget („*A munkámban inkább azt látom, hogy a NEM-kommunikációnak jóval nagyobb szerepe van a konfliktus kialakulásában, mint a kommunikációnak*”). A munkavállalói kommunikáció esetében a válaszadók 83,8%-a (azaz 26 fő) kifejezetten vagy közvetetten a munkavállalók irányából értelmezett nyíltság hiányáról számolt be, négyen többnyire nyíltan értékelték a kommunikációt, két válaszadó pedig azt a szervezeti környezettől, a személyiségtől vagy a hierarchikus viszonyoktól függőnek tekintette. A visszatartó tényezők között megjelent a megtorlástól, a vezetői elutasítástól és a hátrányos következményektől való félelem („*mindenki félti a megélhetését*”), valamint az a tapasztalat, hogy a problémák jelzése nem vezet érdemi változáshoz („*félnek az elutasítástól, hogy nem figyelnek majd oda rájuk, hogy majd úgysem változik semmi és esetleg hátrányos helyzetbe is kerülnek amiatt, hogy ki merték nyilvánítani a véleményüket*”). Többen utaltak arra is, hogy a közvetlen párbeszéd helyett inkább informális panaszkodás, pletyka vagy a másik fél távollétében történő véleménynyilvánítás jellemző („*Tapasztalatom szerint nem kommunikálnak nyíltan a problémáikról, sokkal jellemzőbb a kávéfőző mellett való ventillálás*”).

A kommunikáció ugyanakkor nemcsak konfliktusforrásként, hanem a megelőzés és a rendezés alapvető eszközeként is megjelent. A nyílt, világos, közvetlen és kölcsönös kommunikáció a válaszadók szerint lehetővé teszi a félreértések korai tisztázását és a problémák eskalációjának megelőzését.

A korábban említett vezetői szerep döntő jelentősége a kutatásunk válaszaiban is egyértelműen megjelent. A következetes, kiszámítható, elérhető és transzparensszerűen kommunikáló vezető a válaszok szerint biztonságot teremt, csökkenti a bizonytalanságot, és elősegíti a problémák korai jelzését. Ezzel szemben a következtelenség, a mikromenedzsment, az információk visszatartása, az igazságtalanság, a túlzott engedékenység vagy éppen az autoriter vezetői magatartás növelheti a stresszt és a konfliktusok kialakulásának kockázatát. Több résztvevő hangsúlyozta, hogy a szervezeti kultúra a vezetői viselkedésből indul ki („*Ha a vezető nem nyitott a kommunikációra, az egész csapat feszültebbé válik*”), ezért a konfliktuskezelési gyakorlat fejlesztése vezetői elköteleződés nélkül nem lehet eredményes („*A fejétől büzlik a hal*”).

A mintában sajnálatos módon a korábban ismertetett konfliktustudatosság alig jelent meg, sőt, annak ellenkezőjéről nyilatkoztak a válaszadók. A 31 válaszadóból 25-en (azaz 80%) úgy ítélték meg, hogy a konfliktuskezelés a munkahelyükön alapvetően reaktív módon működik: a szervezet csak a konfliktus kialakulása vagy eskalációja után reagál. Mindössze két válaszadó számolt be elsődlegesen preventív szemléletről, a további válaszok vegyes, hiányzó vagy nem értékelhető gyakorlatot jeleztek. A jelenlegi konfliktuskezelési módszerek megítélése ennek megfelelően többnyire kritikus volt. A résztvevők jelentős része a megoldásokat hiányosnak, esetlegesnek vagy hosszú távon hatástalannak tartotta. Pozitív értékelés elsősorban azokban a válaszokban jelent meg, amelyek tudatos vezetői kommunikációról, asszertív egyeztetésről, mediációról vagy resztoratív módszerek alkalmazásáról számoltak be.

A válaszadók többsége pozitívan vagy feltételesen pozitívan ítélte meg a mediáció preventív lehetőségeit. Huszonnégy válaszadó (77,4%) szerint a mediáció vagy annak szemlélete hozzájárulhat a konfliktusok megelőzéséhez, illetve legalább ahhoz, hogy a már kialakult nézeteltérések ne mélyüljenek el. Többen ugyanakkor pontosították, hogy a mediáció szűk értelemben már fennálló konfliktus rendezésére szolgál, ezért elsősorban az eskaláció, a kapcsolatok tartós megromlása és a nyílt ellenségeskedés előzhető meg vele (*„A mediáció a kialakult konfliktus helyzetek kezelésére megoldási alternatív eszköz. A konfliktusokat az asszertív kommunikáció eszközeivel lehetne megelőzni.”*). Preventív hatása közvetetten, a kommunikációs és problémamegoldó készségek fejlődésén, illetve a szervezeti konfliktuskezelési kultúra változásán keresztül érvényesülhet.

A mediáció legfontosabb előnyei között a válaszadók a munkahelyi feszültség és stressz csökkenését, a kommunikáció javulását, az álláspontok közelítését, a konfliktusok gyorsabb és tartósabb rendezését, valamint a munkakapcsolatok helyreállítását említették. Megjelent továbbá a biztonságérzet, a motiváció, a szervezeti kohézió és a munkavégzés hatékonyságának növekedése is. A válaszok szerint a mediáció különösen azért lehet alkalmas munkahelyi konfliktusok rendezésére, mert a feleknek az eljárás után is együtt kell dolgozniuk, ezért nem elegendő pusztán a vitás kérdés formális lezárása; a kapcsolat működőképességét is helyre kell állítani (*„Egy kényszerhelyzet a munkahelyi környezet, együtt kell tudni a jövőben is dolgozni. A mediáció ebben sokat tud segíteni.”*).

A mediáció szervezeti bevezetésének akadályai több szinten jelentek meg. A válaszadók gyakran említették a pénzügyi, időbeli és humánerőforrás-korlátokat, továbbá a vezetői támogatás, a szervezeti nyitottság és a módszerrel kapcsolatos ismeretek hiányát (*„Nem túl ismertek a módszerei, az emberek nem ismerik sem a lehetőségét, sem a technikáját, és még mindig akad, aki elutasítóan áll hozzá. Az is problémát jelenthet, ha az egyik érintett fél tagadja a konfliktus fennállását.”*). Jelentős akadályként jelent meg a felek együttműködésének hiánya, a konfliktus tagadása, az előítélet, a bizalmatlanság és az a szemlélet, amely szerint a külső segítség igénybevétele a vezetés vagy a munkavállaló gyengeségét jelzi (*„Leginkább az ego az akadály. Sokan nem merik felvállalni, hogy van konfliktusuk vagy nincsenek olyan önreflexív állapotban, hogy ezzel szembe nézzenek”*).

5. A mediáció lehetőségei a nagyvállalati gyakorlatban

5.1. A nagyvállalati belső konfliktusok sajátosságai

Nagyvállalatnak tekintjük azokat a vállalkozási formákat, amelyeknek az összes foglalkoztatotti létszáma 250 főnél nagyobb, és éves nettó árbevétele meghaladja az 50 millió eurónak, illetve a mérlegfőösszege meghaladja a 43 millió eurónak megfelelő forintösszeget. 2024-ben a KSH adatai

alapján Magyarországon 1057 nagyvállalat működött. A jelenleg érvényben lévő európai uniós jogszabályok, charták és magyar jogszabályok azt határozzák meg, hogy milyen jogokat kell biztosítani a munkavállalóknak (pl. egyenlő bánásmód, tájékoztatási és konzultációs jog), illetve, hogy a munkáltatónak milyen kötelezettségei vannak (pl. munkaidő- és pihenőidő szabályozása, biztonságos munkakörnyezet, GDPR-nak megfelelő adatkezelés), de azt nem határozza meg, hogy egy vállalat milyen módon építse fel a HR szervezetét, vagy milyen folyamatokon keresztül működtesse azt. Bizonyos tevékenységeken túl (pl. TB kifizetés)²⁸, a vállalatok/vállalatcsoportok HR felépítésében az eltérések okai többnyire a vállalatok méretében, erőforrásaiban, kompetenciáiban, a vállalaton belüli saját szabályozásokban, vállalatcsoporti előírásokban, szervezeti blueprintekben (nemzetközi, multinacionális vállalatok esetében jellemzőbb), illetve gazdasági érdekekben keresendő. Miben rejlik a HR jelentősége egy nagy vállalat esetében? Téves azt gondolni, hogy a HR szerepe tulajdonképpen abban rejlik, hogy a felmerülő munkáltatói és munkavállalói szükségleteket, tranzakciós igényeket gyorsan megoldja és kielégítse. „... ha ugyanis rossz a munkahelyi hangulat, a magas fizetés egy idő után kevésnek bizonyul a jó munkaerő cégen belül tartásához. A jó munkahelyi légkör, szociális kapcsolatok szerepe a pénzbeli ösztönzőhöz hasonló mértékű, ezentúl számos kényelmi, komfort elem teremthető meg a munkavállaló és a munkáltatói kör (egyedi és kollektív) megegyezése, az emberi erőforrás gazdálkodás eszközrendszerének alkalmazása révén. Az egyeztetés és a viták békés rendezése e körben különös jelentőséggel bír.”²⁹ Musa Imre és Rab Henrietta felhívja arra a fontos tényezőre a figyelmet, hogy a termelés meghatározó eleme a munkaerő hatékonysága, ennek megfelelően a munkavállaló érdekei, védelme, egészségi állapotának megőrzése ugyanúgy szükséges és elengedhetetlen egy szervezet hatékonyságának növeléséhez, mint a gépek folyamatos karbantartása.

Jól működő szervezet szempontjából kiindulási alaphelyzetnek kell lennie, hogy a vállalatvezetés támogassa a munkahelyi problémák felismerését és valós időben való kezelését, amellyel a későbbi jogvita helyzeteket is el lehet kerülni. Az alternatív vitarendezési módok nagyon jó megoldást jelentenek a vállalat szereplőinek egymással szemben álló vitás helyzeteinek, konfliktusainak megoldására. Az alternatív vitarendezési formák bevezetése jelentős hatással bír a munkahelyi kapcsolatokra és a hatékonyságra is.

A nagyvállalatoknál méretüknél fogva jellemzően több generáció tagjai dolgoznak együtt, amely mindamellett, hogy a munkahelyeken sokszínűséghez vezetnek, együtt jár azzal, hogy a különböző generációknak eltérő munkahelyi elvárásai vannak.³⁰ A konfliktus jelenléte egy nagyvállalatban nem egy olyan tényező, amelynek kerülendőnek kell lennie, természetes együtt járói a szervezeteknek, amelyben emberek dolgoznak együtt és kapcsolódnak egymással. Mivel a munkavállalók különböző szakmai és szociális háttérrel rendelkeznek, és eltérő kommunikációs stílussal rendelkeznek, a véleménykülönbség a szervezet működésének szerves részét képezi. A jól kezelt konfliktus nem rombolja, hanem fejleszti a szervezeti kultúrát, hozzájárul egy együttműködőbb, rugalmasabb munkahelyi környezet megteremtéséhez. A konfliktusok a szervezet természetes velejárói, és a szervezetnek haszna is származhat belőle, hiszen felhívja a figyelmet többek között a problémás területekre.

²⁸ 1998. évi XXXIX. törvény A társadalombiztosítás pénzügyi alapjairól és a társadalombiztosítás szerveinek állami felügyeletéről alapján a munkáltató köteles TB-kifizetőhelyet létrehozni, ha a pénzbeli egészségbiztosítási ellátásra jogosult biztosítottak száma tartósan, legalább 6 hónapon át eléri vagy meghaladja a 100 főt.

²⁹ Musa Imre, Rab Henrietta: *Az alternatív vitarendezés a nagyvállalati munkáltató HR szempontjaira figyelemmel*. Munkaügyi Tanácsadó és Vitarendező Szolgálat, Budapest, 2020., p. 8.

³⁰ Szabó-Szentgróti Gábor, Gelencsér Martin, Szabó-Szentgróti Eszter, Berke Szilárd: Generációs hatás a munkahelyi konfliktusokban. *Vezetéstudomány, Budapest Management Review*, 2019., pp. 77-88.

A *Generációs hatás a munkahelyi konfliktusokban*³¹ c. tanulmány rámutat arra, hogy a különböző korcsoportok együttműködésének elérésében óriási szerepe van a vállalat vezetésének, a tanulmányban bemutatott eredmények alapján a generációk közötti konfliktusok elsősorban a kommunikációs stílus különbségei okozzák. A szerzők kutatásai alapján a generációk között a konfliktus kialakulásának egyik leggyakoribb oka a tudásmegosztás, tekintettel az eltérő gondolkodásmódjukra, viselkedésükre és értékrendjükre. Az eltérő gondolkodásmóddal, készségekkel és képességekkel rendelkező munkatársaknak eredményesen és hatékonyan kell együtt dolgozniuk a vállalati siker érdekében. Kommunikációs tényezők között a tanulmány azonosítja a visszajelzést, amelynek hiánya nagymértékben eredményezhet nézeteltérést a munkahelyeken. A tanulmány megállapítása, hogy a megfelelően végrehajtott feedback folyamat javíthatja a munkahelyi kapcsolatokat és a szervezeti elégedettségre is pozitív hatással van.

Nagyvállalatok esetében számos okból kifolyólag léphetnek fel munkahelyi konfliktusok a szervezet szereplői között, és ezekre különböző konfliktuskezelési módszerek adhatnak megoldást. A munkahelyi konfliktustípusok és a munkahelyváltási szándék kapcsolatát vizsgálta egy, korábban már hivatkozott 2020-ban végzett kutatás³², amely részletesen foglalkozik a konfliktusok tipológiájával. A kutatás bár nem tekinthető reprezentatívnak, ennek ellenére a kutatás eredményeként bemutatott adatokat és információkat hasznosak az alternatív vitarendezés relevanciájának megértésében nagyvállalati közegben. A kutatás során megkérdezettek elsősorban a belső informális konfliktuskezelést részesítik előnyben, míg a legkevésbé kedvelt alternatív vitarendezési megoldásnak a belső formális konfliktuskezelés bizonyult.

Informális, konstruktív megoldás lehet nagyvállalat esetében a megbeszélés az érintett felek között, a mediáció és egyéb resztoratív eljárások. Ezek a megoldási mechanizmusok olyan szervezetek esetében tudnak sikeres megoldásra vezetni, ahol megvan a megfelelő bizalom a HR és a konfliktusban érintett felek között. A konfliktustípusok közül azokban esetekben használható jól ez a módszer, amikor a konfliktus szakmai okok miatt áll fenn a kollégák között, vezető-beosztott feszültségből adódik, vagy éppen munkahelyi csapaton belüli együttműködési nehézségek lépnek fel (pl. projektmunka, leadási határidők betartása). A belső informális konfliktuskezelés nem arra hívatott, hogy ezekben a szituációkban a mediátor segítségével eldöntsék, hogy kinek van igaza. A folyamat célja, hogy a résztvevő feleknek kiderüljön mely szükségletek sérültek, és mire van szükségük a kapcsolatok helyreállításához. A közvetítő (mediátor) feladata, hogy a közvetítés során pártatlanul, lelkiismeretesen, legjobb tudása szerint közreműködjön a felek közötti vitát lezáró megállapodás létrehozásában.”³³

A bántalmazás, a másság elutasítása és az etikátlan viselkedés következményeképpen kialakult konfliktushelyzetekben elsősorban a nagyvállalatok belső szabályzásai az irányadóak, kirívó esetben jogi következményekkel is járhat az ilyen jellegű viselkedés. A nagyvállalatok jellemzően rendelkeznek etikai kódexszel, magatartási, a sokszínűséget és befogadást szabályozó irányelvekkel. Ezeknek megsértése a munkavállalók esetében fegyelmi eljárást vonhatnak maguk után, súlyosabb esetben a munkaviszony megszüntetésével járhatnak. Az ilyen jellegű szituációkban az alternatív vitarendezési eljárások jellemzően az előírt folyamatok, vizsgálatok lefolytatását követően állnak a szervezet tagjainak rendelkezésére. A bántalmazás, a másság és az etikátlan viselkedés

³¹ uo.

³² Czifra Julianna, Gerákné Krasz Katalin Olga, Csukonyi Csilla: A munkahelyi konfliktustípusok és a munkahelyváltási szándék kapcsolata. Magyar Pszichológiai Szemle (2024) 79:3, pp. 573-594.

³³ 2002. évi LV. törvény a közvetítői tevékenységről, 2.§

következtében kialakult helyzetben a helyreállító technikák alkalmazása hozzájárulhat a csoport működésének javításához, pozitív hatással lehet a szervezeti kapcsolatok stabilitásához.

Belső formális konfliktuskezelési lehetőségek – mint például a jogi, vagy compliance osztály bevonása, munkaügyi osztály és a menedzsment/vezetés közös eljárásai, illetve hatósági eljárások igénybevétele rendszerint azt jelzik, hogy a probléma olyan szinten elmélyült és feloldhatatlan, hogy a felek nem képesek arra, hogy számukra elfogadható közös megoldást találjanak. Ebbe a kategóriába sorolnám a fentebb, az informális konfliktuskezelési módszereknél említett bántalmazás, a másság elutasítása és az etikátlan viselkedés következtében kialakult helyzeteket, amelyek esetében kötelezően a belső szabályozásoknak megfelelő vizsgálatot kell lefolytatni. Ugyanakkor fontos megemlíteni, hogy a belső formális konfliktuskezelési megoldások több okból kifolyólag is kevésbé népszerűek a munkavállalók körében. A konfliktusban érintett felek gyakran attól tartanak, hogy a problémájuk a későbbiekben negatív hatással lehet a megítélésükre, következményekkel járhat a munkavégzésük tekintetében. Visszatartó erővel bír a konfliktus helyzet hivatalossá tételében, hogy ezek az eljárások gyakran dokumentáltak, írásos feljegyzések készülhetnek róla. A munkavállalók tarthatnak attól is, hogy a konfliktus szituáció jelzésével problémásnak ítélik őket. A szakmai nézeteltérésből, feladatokból, munkafolyamatokból, társosztályokkal való együttműködésből keletkező vitás helyzetek megoldására az érintettek sok esetben nem kívánják a formális csatornákat (compliance, HR osztály) bevonni.

A vállalatok HR szervezeteinek érdekében az áll, hogy a munkahelyi konfliktusok gyorsan, költséghatékonyan és tartós eredménnyel záruljanak. Ennek érdekében a szervezet munkavállalói számára (beleértve a vezetőséget is) célszerű olyan kommunikációs, konfliktuskezelési, tárgyalástechnikai fejlesztési lehetőségeket kínálni, amely által csökken a negatív következménnyel kapcsolatos félelem.

5.2. *A mediáció, mint HR szolgáltatás*

Amennyiben egy vállalaton belül lehetőség van arra, hogy konfliktuskezelési szolgáltatást vegyenek igénybe a felek, akkor a következő lehetőségek állnak rendelkezésükre: közvetítés, tanácsadás, egyeztető bizottság és döntőbírói eljárás.³⁴ A munkahelyi viták szereplői alatt a munkavállalókat, a munkáltatót, az üzemi tanácsot és a szakszervezet értjük.

A vállalaton belüli egyéni vitákra kiterjedő belső konfliktuskezelési lehetőség egyik leginkább kézenfekvő eszköze a mediáció, amelyet a munkáltató mint a HR konfliktuskezelési szolgáltatása nyújthatja. Annak eldöntése, hogy egy nagyvállalat saját keretein belül bevezeti-e a mediációt mint önálló HR szolgáltatás, alapvetően HR felsővezetői döntés, valamint a rendelkezésre álló humán és gazdasági erőforrások függvénye.

Nagyvállalatok esetében a magas munkavállalói létszám lehetővé teszi, hogy a mediátori feladatokat saját alkalmazásban álló munkatárs lássa el, akár főállásban, akár egyéb HR-es munkakör esetében kiegészítő munkaköri tevékenységként. Mindkét esetben feltétel, hogy a munkavállaló rendelkezik a megfelelő, jogszabály által előírt, a tevékenység gyakorlásához szükséges képesítéssel és kompetenciával. Alternatívaként a vállalat a mediációt a piacon működő külső piaci szereplő bevonásával is biztosíthatja.

³⁴ Kazsamér Katalin Enikő: *A munkajogi vitarendezés alternatív lehetőségei*. Magyar Bírói Egyesület, 2023., pp. 1-9. <https://mabie.hu/attachments/article/1725/Dr.%20Kazsamér%20Katalin%20Enikő%20-%20A%20munkajogi%20vitarendezés%20alternatív%20lehetőségei.pdf>

A felek a mediáció igénybevételének szándékát vállalaton belül legegyszerűbben a HR Business Partneren keresztül jelezhetik, illetve szükség esetén kérhetik felettük támogatását is a jelzés folyamatában. Egy bizalomra épülő vállalati kultúrában, ahol fejlett a visszajelzési kultúra, ott a vita észlelése vagy jelzése szakaszában már a munkavállalók felettese is javasolhatja a közvetítés szükségességét.

A rendszer kialakításához nagyvállalatok esetében alapvető követelmény, hogy a HR ezt a tevékenységet bizonyos keretek és folyamatok által szabályozza. Ezek lehetnek vállalati belső előíró dokumentumok, folyamatleírások, munkautasítások³⁵. Ezekben a dokumentumokban célszerű keretezni azokat a feltételeket és előírásokat is, amelyeket a 2002. évi LV. törvény a közvetítői tevékenységről előír. Biztosítani kell, hogy a mediátor a felek vitájában minden esetben független, semleges harmadik fél legyen, nem állhat közvetlen személyes vagy munkakapcsolatban a vitában érintett felekkel, nem lehet alá- és fölérendeltségi viszonyban, a felek vitájából a mediátor személyének előnye nem származhat. A titoktartási kötelezettsége a mediáció teljes folyamatára kiterjed, ez mind a felek irányában fennáll, és a vita konkrét részleteiről a továbbiakban a munkáltatót sem tájékoztathatja.

A nagyvállalat esetében a folyamat kialakítását és hatékony működtetését olyan környezetben lehet megvalósítani, ahol a munkavállalók nagyfokú bizalommal fordulnak a HR irányába, ahol a vállalati kultúrában jelen van a bizalom és a pszichológiai biztonság, és lehetővé válik a hibák felvállalása és a hibákból való tanulás, a konfliktusok korai felismerése. A munkavállalók félelem nélkül jelezhetik a nehézségeiket, a konfliktus pedig a szervezeti működés része. A mediátor nem döntéshozó szerepkör, ugyanakkor „alacsonyabb agyagi és érzelmi terhek árán oldhat meg munkaügyi vitákat. A legérdekesebb és legsokoldalúbb eszköz, amit a bírósági út előtt a vita rendezésére igénybe lehet venni.”³⁶ Nagyvállalt esetében a HR-en belül működő mediátori szolgáltatnak azokra a konfliktustípusok megoldására érdemes erőforrást biztosítani, amelyek esetében a konfliktus a munkakörnyezet ill. munkavégzés feltételeiből, feladatokból, munkafolyamatokból, felettes vagy szervezeti vezetők és munkavállalók közötti nézeteltérésből adódnak. A károkozással, bántalmazással, mássággal, etikátlan viselkedéssel kapcsolatos konfliktusszituációk hatásai és érintetti körei sok esetben túlmutathatnak a mediátori szolgáltatón, és azok esetében formális konfliktuskezelési módszerek igénybe vétele szükséges. Ezekben a helyzetekben indokolt lehet például a jogi- és/vagy compliance osztály bevonása, munkaügyi, bírósági eljárás lefolytatása.

6. Összegző gondolatok és javaslatok a jövő jogalkotása számára

A munkaügyi mediáció jövőbeni fejlődésének egyik lehetséges iránya a konfliktusok megelőzését és korai rendezését támogató munkáltatói kötelezettségek pontosabb meghatározása lehet. Bár a munka törvénykönyve jelenleg is előírja, hogy a munkaviszony alanyai jogaik gyakorlása és kötelezettségeik teljesítése során jóhiszeműen, tisztességesen és kölcsönösen együttműködve járjanak el, de ez az általános követelmény nem határozza meg, hogy a munkáltatónak milyen

³⁵ Előíró dokumentumok, folyamatleírások, munkautasítások: ezekben a dokumentumokban szükséges nagyvállalati rendszerekben a legapróbb részletességig szabályozni a folyamatot. Jellemzően már a vita észlelése lépéstől egészen a megállapodás megkötése pontig meghatározni, hogy kik az érintett felek, kinek milyen felelőssége, tevékenységi, kommunikációs kötelezettsége van. Milyen időkeret és milyen helyszínek állnak a munkatársak rendelkezésére. Multinacionális vállalatok esetében rendelkezni szükséges a mediációs eljárás nyelvről is.

³⁶ Musa – Rab (2020): p. 64.

konkrét szervezeti intézkedéseket kell tennie a belső kommunikáció előmozdítása és a munkahelyi konfliktusok kezelése érdekében. A munkavédelmi szabályozás ugyanakkor a munkahelyi konfliktusokat kifejezetten a pszichoszociális kockázatok közé sorolja, az egészséget nem veszélyeztető és biztonságos munkavégzés feltételeinek megteremtéséért pedig a munkáltatót teszi felelőssé.

De lege ferenda indokolt lehet ezért olyan keretszabály kialakítása, amely valamennyi munkáltatót – a vállalkozás méretéhez és erőforrásaihoz igazodó módon – kötelezi a munkahelyi kommunikáció és a konfliktusok korai kezelésének előmozdítására. A szabályozás a munkáltató vagy az általa kijelölt személy, például a munkáltatói jogkör gyakorlója, a szervezeti vezető vagy a HR-funkció feladatává tehetné a konfliktusok jelzésére szolgáló biztonságos csatornák kialakítását, a felek közötti egyeztetés kezdeményezését, valamint szükség esetén független mediátor bevonásának lehetővé tételét. E feladatok a munkahelyi jóllét és a pszichoszociális kockázatok megelőzésének rendszerébe is beilleszthetők lennének, mivel a munkaszervezés és a munkahelyi kapcsolatok minősége közvetlenül összefügg a munkavállalók mentális egészségével. Az uniós munkavédelmi megközelítés szintén a munkáltatói felelősségre, a megelőzésre, a tájékoztatásra, a konzultációra és a munkavállalók részvételére épül.

A követelményeknek ugyanakkor arányosnak kell lenniük a munkáltató méretével. Míg egy nagyvállalatnál indokolt lehet belső konfliktuskezelési szabályzat, kijelölt felelős, mediációs szolgáltatás vagy ombudsmani funkció működtetése, addig a kis- és középvállalkozások esetében egyszerűbb belső eljárásrend, külső mediátorhoz való hozzáférés és államilag támogatott tanácsadási szolgáltatás jelenthet reális megoldást. A jogalkotói szerep így nem a mediáció kötelezővé tételében állna, inkább azon lenne a hangsúly, hogy a munkavállalók minden vállalati méret esetében ténylegesen hozzáférjenek egy bizalmas, pártatlan és korai konfliktuskezelési lehetőséghez. Ez a megközelítés az általános együttműködési kötelezettséget konkrét szervezeti felelősséggé alakítaná, és a konfliktuskezelést a munkahelyi jóllét, a munkavállalói egészségvédelem és a munkaerő megtartásának integrált részévé tehetné.

Irodalom

- 1) Armstrong, Michael – Taylor, Stephen: *Armstrong's Handbook of Human Resource Management Practice*. 15th ed. Kogan Page, London, 2020.
- 2) Balogh Eszter – Bodnár Lilla – Krémer András – Kulicity Mária – Lovász Gabriella – Nádházy Zsolt – Rákóczy Zsuzsanna – Rúzs Molnár Krisztina: *A Munkaügyi Közvetítői és Döntőbírói Szolgálat tevékenységének társadalmi hasznossága. A Részler Gyula Mediációs Intézet által készített kutatás záró tanulmánya*. Foglalkoztatási és Szociális Hivatal, Budapest, 2008.
- 3) Berke Gyula – Bankó Zoltán – Szabó Imre Szilárd: *Prevenció. A tanácsadás lehetősége a Munkaügyi Tanácsadó és Vitarendező Szolgálat keretében – A kollektív megállapodások*. Munkaügyi Tanácsadó és Vitarendező Szolgálat, 2021. szeptemberében frissített változat.
- 4) Choi, Younyoung: The Influence of Conflict Management Culture on Job Satisfaction. *Social Behavior and Personality: An International Journal*, 41(4), 2013, pp. 687–692. doi: 10.2224/sbp.2013.41.4.687
- 5) Czifra Julianna – Gerákné Krasz Katalin Olga – Csukonyi Csilla: A munkahelyi konfliktustípusok és a munkahelyváltási szándék kapcsolata. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 79(3), 2024, pp. 573–594. doi: 10.1556/0016.2024.00099
- 6) Edmondson, Amy: Psychological Safety and Learning Behavior in Work Teams. *Administrative Science Quarterly*, 44(2), 1999, pp. 350–383. doi: 10.2307/2666999.
- 7) Fisher, Roger – Ury, William – Patton, Bruce: *A sikeres tárgyalás alapjai*. Bagolyvár Kiadó, Budapest, 2012.

- 8) Glavanits Judit - Wellmann Barna Bence: Az alternatív vitarendezés helye a jogrendszerben. Nemzeti Közszerológati Egyetem, Budapest, 2020.
- 9) Greenhaus, Jeffrey H. – Beutell, Nicholas J.: Sources of Conflict Between Work and Family Roles. *Academy of Management Review*, 10(1), 1985, pp. 76–88. doi: 10.5465/amr.1985.4277352
- 10) Gyulavári Tamás – Kártyás Gábor (szerk.): *A munkaügyi perek számának csökkenése Magyarországon: Okok és lehetséges megoldások*. Friedrich-Ebert-Stiftung, Budapest, 2023.
- 11) Kártyás Gábor – Krémer András: *Út a sikeres kollektív munkaügyi vitamegoldáshoz: Az egyeztetés, közvetítés, békéltetés és döntőbíráskodás lehetősége a Munkaügyi Tanácsadó és Vitarendező Szolgálat keretében*. Munkaügyi Tanácsadó és Vitarendező Szolgálat, 2020. július 27-én frissített változat.
- 12) Kártyás Gábor – Petri Dávid: Az eltűnő munkaügyi perek nyomában. In: Gárdos Orosz Fruzsina – Osztoivits András (szerk.): *Az új Polgári Perrendtartás első öt éve*. HUN-REN Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet – ORAC Kiadó, Budapest, 2025, pp. 193–209.
- 13) Kazsamér Katalin Enikő: *A munkajogi vitarendezés alternatív lehetőségei*. Magyar Bírói Egyesület, 2023.
- 14) Kiss György: A munkaügyi vita és a munkaügyi eljárás fogalmának néhány elméleti problémája. *Jogtudományi Közöny*, 36(6), 1981, pp. 510–518.
- 15) Kohlhoffer-Mizser Csilla: Mediáció a jogi személyek életében II. – Munkaügyi mediáció. In: Csiszárík-Kocsir Ágnes (szerk.): *Vállalkozásfejlesztés a XXI. században VII. tanulmánykötet*. Óbudai Egyetem, Keleti Károly Gazdasági Kar, Budapest, 2017, pp. 292–302.
- 16) Kun Attila: A munkaügyi tanácsadó és vitarendező szolgálat (MTVSZ) szerepe a munkaügyi vitamegoldás rendszerében. In: Bankó Zoltán – Berke Gyula – Tálné Molnár Erika (szerk.): *Quid Juris? Ünnepi kötet a Munkaügyi Bírák Országos Egyesülete megalakulásának 20. évfordulójára*. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar – Kúria – Munkaügyi Bírák Országos Egyesülete, Budapest–Pécs, 2018, pp. 257–270.
- 17) Lipsky, David B. – Seeber, Ronald L. – Fincher, Richard D.: *Emerging Systems for Managing Workplace Conflict: Lessons from American Corporations for Managers and Dispute Resolution Professionals*. Jossey-Bass, San Francisco, 2003.
- 18) Lovász Gabriella: *A munkaügyi mediáció eredményessége és fogadtatása a szociális partnerek szémszögéből*. PhD-értekezés, Budapesti Corvinus Egyetem, Szociológia és Társadalompolitika Intézet, Szociológia PhD Program, Budapest, 2009.
- 19) Lux Judit: *Munkaügyi viták fejlődéstörténete*. LIGA Szakszervezetek, Budapest, 2021.
- 20) Moore, Christopher W.: *The Mediation Process: Practical Strategies for Resolving Conflict*. 4th ed. Jossey-Bass, San Francisco, 2014.
- 21) Musa Imre – Rab Henriett: *Az alternatív vitarendezés a nagyvállalati munkáltató HR szempontjaira figyelemmel*. Munkaügyi Tanácsadó és Vitarendező Szolgálat, 2020. július 27-én frissített változat.
- 22) Nyerges Éva: *Munka és magánélet a digitálisáció okozta megváltozott munkavégzési szokások összefüggéseiben*. PhD-értekezés, Széchenyi István Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Győr, 2025.
- 23) Rác Zoltán: Munkajogi viták. In: Jakab András – Könczöl Miklós – Menyhárd Attila – Sulyok Gábor (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia*. Munkajog rovat, rovatszerkesztők: Kiss György – Kun Attila – Hungler Sára, 2023.
- 24) Rác Zoltán – Mélypataki Gábor: Alternatív vitarendezés a munkajog gyakorlatában. *Miskolci Jogi Szemle*, 13. évf., 1. különszám, 2018, pp. 36–43.
- 25) Rúzs Molnár Krisztina: A munkaügyi viták rendezésének története Magyarországon. *Acta Universitatis Szegediensis: Acta Juridica et Politica*, 63(18), 2003, pp. 1–35.
- 26) Szabó-Szentgróti Gábor – Gelencsér Martin – Szabó-Szentgróti Eszter – Berke Szilárd: Generációs hatás a munkahelyi konfliktusokban. *Vezetéstudomány – Budapest Management Review*, 50(4), 2019, pp. 77–88. doi: 10.14267/VEZTUD.2019.04.08.
- 27) Thomas, Kenneth W.: Conflict and Negotiation Processes in Organizations. In: Dunnette, Marvin D. – Hough, Leaetta M. (eds.): *Handbook of Industrial and Organizational Psychology*. 2nd ed., Vol. 3. Consulting Psychologists Press, Palo Alto, 1992, pp. 651–717.
- 28) Tjosvold, Dean: The Conflict-Positive Organization: It Depends Upon Us. *Journal of Organizational Behavior*, 29(1), 2008, pp. 19–28. doi: 10.1002/job.473.

Glavanits Judit
Mohári Enikő
Szabó-Homai Márta

KONFLIKTUSKEZELÉS AZ ÓVODÁTÓL A KÖZÉPISKOLÁIG: INTÉZMÉNYI JÓ GYAKORLATOK ÉS TANULÓI ATTITŰDÖK AZ ISKOLAI KONFLIKTUSKEZELÉS KAPCSÁN

1. Bevezetés

A 2025/2026-os tanévben Magyarországon 1,9 millióan vesznek részt a köznevelés, a szakképzés és a felsőoktatás különböző szintű képzéseiben, közülük közel 325 ezren óvodai nevelésben, 717 ezren általános iskolai, 546 ezren középfokú oktatásban részesülnek¹. A nevelési-oktatási intézmények gyermekeink életében egyrészt az ismeretátadás színterei, ugyanakkor egyben a társas viselkedés, a kommunikáció és a problémamegoldás elsajátításának meghatározó közegei is. A gyermekek és fiatalok az intézményben eltöltött, gyakran napi 8 órában² megtapasztalják, hogyan lehet az eltérő érdekeket, szükségleteket és álláspontokat kifejezni, miként reagálnak a közösség tagjai a normaszegésre, és milyen eszközökkel rendezhetők a kapcsolati feszültségek³. Az iskola ebből a szempontból az egyik legfontosabb szocializációs tér, amelyben a pedagógusok által közvetített minták mellett a kortárs kapcsolatoknak is kiemelkedő jelentőségük van. A tanulók konfliktuskezelési kultúráját a mindennapi intézményi gyakorlat, a pedagógusok reakciói, a kortárscsoport normái és a segítségkérés ténylegesen hozzáférhető formái is aktívan alakítják⁴.

Az eltérő életkorú, családi háttérű, értékrendű és társas helyzetű gyermekek, valamint a pedagógusok és a szülők közötti kapcsolatok szükségszerűen hordoznak magukban érdek- és értékkülönbségeket, kommunikációs félreértéseket, illetve kapcsolati feszültségeket⁵. Önmagában tehát nem a konfliktus jelenléte tekinthető problémának, hanem az, ha az érintettek nem rendelkeznek annak konstruktív kezeléséhez szükséges kommunikációs és együttműködési eszközökkel⁶. A rendezetlen vagy ismétlődően elfojtott konfliktusok tartós feszültséget, a kapcsolatok megromlását, kirekesztést vagy akár agresszív viselkedést is eredményezhetnek⁷. Ezzel

¹ KSH oktatási adatok 2025/2026 (2025. 12.17-i adat). <https://www.ksh.hu/s/kiadvanyok/oktatasi-adatok-2025-2026-clozetes-adatok/#további-adatok-információk> (elérés dátuma: 2026. július 10.)

² European Commission – European Education and Culture Executive Agency (EACEA) – Eurydice: Hungary – Single-structure Primary and Lower Secondary Education. 4.1 Organisation. Utolsó frissítés: 2024. július 17. Elérhető: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/eurypedia/hungary/organisation> (letöltés ideje: 2026. július 10.)

³ átfogó képet ad az iskolai konfliktuskezelés jogi eszköztáráról: D. Horváth Vanessza: Iskolai konfliktusok a jogi szabályozás tükrében, különös tekintettel a resztoratív sérelemkezelésre In: Nagy Melánia (szerk.) *Gyermekekre fókuszálva: Konferenciakötet*. Pécs, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar (PTE ÁJK) (2021) pp. 103-117.

⁴ az iskolai konfliktuskezelési eszközökről ld. részletesebben: Krémer András: Alternatív vitarendezés és resztoratív eljárások az oktatásügyben. *Új Pedagógiai Szemle*, 2008 június-július. Elektronikusan elérhető: <https://ofi.oh.gov.hu/kremer-andras-alternativ-vitarendezés-es-resztorativ-eljarasok-az-oktatásügyben> (2026. július 12.)

⁵ Mizerák Eszter Ágnes: A konfliktus, ami összeköt: Iskolai konfliktuskezelési kultúra és attitűd. *DUNAKAVICS* (2025) 13 : 3 pp. 47-58.

⁶ Birloni Szilvia, Sik Eszter: *Iskolai konfliktusok. Az alternatív vitarendezés keretrendszerének kialakítása*. Budapest, OFI - Human Profess Kft, 2013.

⁷ ld. erről részletesebben: Mizerák Eszter: Szóváltások és stratégiák Iskolai konfliktushelyzetek és diákreakciók

szemben a megfelelően feldolgozott nézeteltérés lehetőséget teremthet az eltérő nézőpontok megértésére, a felelősségvállalásra és a közösségi kapcsolatok fejlődésére.

Az iskolai konfliktuskezelés hagyományos gyakorlata hazánkban gyakran a rend helyreállítására, a felelős személy azonosítására és valamilyen fegyelmező intézkedés alkalmazására irányul. Juhász Éva szerint az iskolai konfliktusok kezelésének általánosan alkalmazott eszközei közé továbbra is a büntetések és fegyelmi eljárások tartoznak, jóllehet ezek mellett az alternatív vitarendezés több olyan módszert kínál, amely a döntés és a felelősség egy részét visszaadja az érintetteknek⁸. A büntetésre fókuszáló intézkedések rövid távon megszüntethetik a látható rendzavarást, de nem feltétlenül tárja fel a konfliktus kiváltó okait, nem állítja helyre a sérült kapcsolatokat, és nem tanítja meg a gyermekeket arra, hogyan kezeljenek később önállóan hasonló helyzeteket⁹. A klasszikus mediáció a felek egyenrangúságára, önkéntes részvételére és saját megállapodására épül, míg a resztoratív megközelítés a normaszegéssel okozott sérelem, az érintettek szükségletei, az aktív felelősségvállalás és a jóvátétel kérdéseit helyezi középpontba.

A konstruktív konfliktuskezelés egyik alapvető feltétele, hogy a gyermekek képesek legyenek felismerni és megfelelő módon kifejezni érzelmeiket, szükségleteiket és kéréseiket. Borbáth Katalin az erőszakmentes kommunikáció iskolai alkalmazását bemutató tanulmányában a kommunikációs sikertelenség, a frusztráció és az agresszív megnyilvánulások összefüggésére mutat rá. Az érzések és szükségletek nyelvi kifejezésének korlátozottsága megnehezítheti a társas helyzetek békés rendezését, míg a kommunikációs képességek célzott fejlesztése bővítheti a gyermekek rendelkezésére álló konfliktuskezelési eszköztárat¹⁰. Az erőszakmentes kommunikáció és a mediáció közötti kapcsolat különösen jelentős az oktatási környezetben. A mediáció strukturált keretet ad a párbeszédnek, az erőszakmentes kommunikáció pedig segíthet abban, hogy az érintettek ne kizárólag a másik fél magatartását minősítsék vagy saját pozíciójukat ismételjék, hanem meg tudják fogalmazni a konfliktushoz kapcsolódó érzéseiket és mögöttes szükségleteiket. Az iskolai mediáció elterjedésének nehézségeihez hozzájárul, hogy alkalmazásának eredményessége nehezen mérhető kizárólag a lezárt esetek vagy a megkötött megállapodások számával. Egy program hatása megjelenhet a kommunikáció minőségének változásában, a segítségkérési hajlandóság erősödésében, a konfliktusok korábbi felismerésében, az empátia fejlődésében vagy abban, hogy a tanulók a későbbiekben felnőtt beavatkozás nélkül is képesek rendezni kisebb nézeteltéréseiket. Zilahy-Brányi Panna szerint az oktatási mediáció gyakorlatának korlátozott elterjedésében az eredmények mérésének nehézsége és az egységes keretrendszer hiánya is szerepet játszhat¹¹. Mindez különösen indokoltá teszi olyan empirikus vizsgálatok végzését, amelyek a programok formális jelenlétén túl azok intézményi működését, észlelt hatásait, valamint a tanulók konfliktuskezelési szükségleteit és attitűdjeit is feltárják.

In: Balázs, László (szerk.) *Kommunikációoktatás a mesterséges intelligencia és a digitális kultúra korában*. Hungarovox Kiadó, Budapest, (2026) pp. 139-150.

⁸ Juhász Éva Anna: *Az alternatív vitarendezés módszerei alkalmazásának jogi háttere az iskolai konfliktusokban*. Oktatókutató és Fejlesztő Intézet, Budapest.

https://ofi.oh.gov.hu/sites/default/files/attachments/az_avr_iskolai_alkalmazasanak_jogi_hattere_korr.pdf (elérés: 2026. július 10.)

⁹ Krémer András im. 2008.

¹⁰ Borbáth Katalin: *Erőszakmentes kommunikáció az iskolapszichológiai praxisban: Szemelvények az erőszakmentes kommunikáció módszertanáról és az EMK-alapú mediáció iskolai alkalmazásának lehetőségeiről*. Módszertani Közlemények: A Szegedi Pedagógiai Főiskola És Tanítóképző Intézet (2023) 63 : 1, pp. 73-93.

¹¹ Zilahy-Brányi Panna: A mediáció lehetőségei az alapfokú zeneiskolai gyakorlatban. In: Mező, Ferenc (szerk.) *Tanulás és társadalom* (2025): *Válogatott tanulmányok*. Eger, Eszterházy Károly Katolikus Egyetem (2025) pp. 143-156.

Jelen tanulmány e kutatási hiányhoz kíván hozzájárulni két, egymást kiegészítő empirikus vizsgálat eredményeinek összekapcsolásával. Az első vizsgálat kvalitatív megközelítésben, szakemberekkel készített interjúk és intézményi esetek alapján mutatja be, hogy magyar óvodákban, általános és középiskolákban milyen életkorhoz igazított konfliktuskezelési gyakorlatok jelennek meg. A feltárt példák között szerepel az óvodai érzelemfelismerést és elfogadást támogató Persona Doll-módszer, az erőszakmentes kommunikáció, a kortárs mediáció, a resztoratív osztálygyűlés és az intézményesített együttműködési fórum.

A második vizsgálat egy középiskola 10. évfolyamos tanulóinak kérdőíves megkérdezésére épül. Célja annak feltárása, hogy milyen konfliktusokat élnek át leggyakrabban a diákok, milyen stratégiákat alkalmaznak ezek kezelésére, kihez fordulnak segítségért, valamint hogyan viszonyulnak egy lehetséges kortárs mediációs program bevezetéséhez.

A két kutatás együttes elemzése lehetőséget teremt az intézményi kínálat és a tanulói szükségletek összevetésére. Míg a kvalitatív vizsgálat azt mutatja meg, hogy milyen módszerek működnek már egyes nevelési-oktatási intézményekben, addig a kérdőíves kutatás közvetlenül a tanulók oldaláról tárja fel, milyen konfliktuskezelési hiányok, elvárások és befogadói attitűdök jellemzik az iskolai közösséget. A tanulmány alapvető kérdése ezért nem az, hogy alkalmazható-e a kortárs mediáció az oktatásban (hiszen a meglévő szakirodalom erre már választ adott), hanem az, hogy milyen életkori, intézményi és szakmai feltételek mellett válhat a konfliktuskezelés alkalmi beavatkozás helyett a nevelési folyamat és az iskolai kultúra tartós részévé.

2. Az oktatási közvetítés szomorú intézményesítési kísérlete: az Oktatásügyi Közvetítő Szolgálat

A közoktatásról szóló, azóta hatályon kívül helyezett 1993. évi LXXIX. törvény 2008. júliusától hatályos szövegváltozatának 13. § (6) bekezdése kifejezetten a szülő jogaként határozta meg, hogy saját vagy gyermeke ügyében, valamint közérdekű igényérvényesítés során igénybe vegye az oktatásügyi közvetítői szolgálatot, amelynek részletszabályairól az oktatási miniszternek kellett rendelkeznie. Ez azért volt jelentős előrelépés az iskolai konfliktusok rendezésében, mert a közvetítést nem pusztán pedagógiai lehetőségként, hanem az oktatási jogok érvényesítését segítő szolgáltatásként ismerte el¹².

A szolgálat jelentősége nem korlátozódott a közoktatásra. A korábbi, felsőoktatásról szóló 2005. évi CXXXIX. törvény az oktatási miniszter feladatává tette az Oktatásügyi Közvetítői Szolgálat működtetését. A törvény szerint a szolgálat célja a felsőoktatási törvényben meghatározott jogokkal kapcsolatban kialakult viták rendezésének elősegítése volt, feltéve, hogy az ügy nem tartozott más, külön törvényben szabályozott közvetítői vagy békéltető eljárás hatálya alá. A törvény a közvetítést olyan sajátos konfliktuskezelő eljárásként határozta meg, amelynek célja a felek vitáját rendező írásbeli megállapodás létrehozása, a közvetítő feladata pedig a pártatlan közreműködés volt.

Az 1/2007. (I. 9.) Korm. rendelet az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézetet jelölte ki oktatásügyi közvetítői szolgálatként. A szolgálat ténylegesen már 2004-ben megkezdte működését, a 2007-es szabályozás azonban világos szervezeti helyet biztosított számára az oktatásirányítás

¹² Id. erről bővebben: Fehérpataky Balázs (szerk) *Konfliktuskezelési iránytű – Segédanyag az alternatív vitarendezési eljárások alkalmazásához az oktatási intézményekben*. Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet, Budapest, 2012.

rendszerében. Az OKSZ feladata az oktatás szereplői között kialakult polgári jogi és más konfliktusok rendezésének elősegítése, valamint a közvetítői és alternatív vitarendezési módszerek megismertetése és terjesztése volt. A szolgáltatás igénybevétele nem jelentette a további jogorvoslati lehetőségekről való lemondást: sikertelen közvetítés esetén a felek továbbra is igénybe vehették a rendelkezésükre álló jogi eljárásokat. Ez különösen fontos garancia volt, mert a közvetítést nem a jogvédelem alternatívájaként, hanem annak kiegészítő, konszenzuális formájaként pozicionálta¹³.

A szolgálat „Alternatív vitarendezés projekt”-jéhez kapcsolódó, 48 intézményt vizsgáló empirikus kutatás arra jutott, hogy a projektben részt vevő iskolákban gyakoribb volt a vitarendező magatartás alkalmazása, mint a kontrollintézményekben. Ugyanakkor a kutatók hangsúlyozták, hogy az attitűdök és az intézményi szemlélet megváltozása hosszú folyamat, amelyben egy fejlesztési program csak kezdőlépés lehet¹⁴.

2017-től az intézményi átalakítások következtében az Oktatókutató és Fejlesztő Intézet helyett az Eszterházy Károly Egyetem vált a kijelölt szolgáltatóvá; az ehhez szükséges módosítást a 379/2016. (XII. 2.) Korm. rendelet 86. §-a vezette be.

Az egyedi esetekben a szolgáltatás eredményesnek mutatkozott. Krémer András 2008-ban arról számolt be¹⁵, hogy azokban az ügyekben, amelyekben tényleges egyeztetésre vagy közvetítői tárgyalásra került sor, legalább 80%-ban született legalább részleges megállapodás. A szerző azonban ugyanebben az elemzésben arra is figyelmeztetett, hogy az esetszám alacsony, ezért a közvetítés elterjedéséhez megfelelő intézményi struktúrára, szakmai hálózatokra, képzésekre, standardokra, kutatásokra és nyilvánosságra volna szükség. Az alacsony esetszámra hivatkozott Földes Petra és Lannert Judit 2009-es, intézményvezetők körében végzett vizsgálata is. Az összes megkérdezett intézmény mindössze 0,8%-a használta az Oktatásügyi Közvetítői Szolgálatot, miközben 15,9%-uk nyilatkozott úgy, hogy igénybe venné. A szakiskolai képzést is folytató középiskolák körében a tényleges használat 3,2%, az igény pedig 22,6% volt¹⁶.

Az OKSZ intézményi történetének lezárását a 13/2020. (II. 7.) Korm. rendelet 30. §-a jelentette, amely 2020. február 15-i hatállyal hatályon kívül helyezte az 1/2007. (I. 9.) Korm. rendeletnek az oktatásügyi közvetítői szolgálatot kijelölő 1. § (1) bekezdését. A módosítás tehát nem az oktatásügyi közvetítés teljes jogi szabályozását szüntette meg, hanem a központi országos szolgáltató kijelölését. Az Oktatási Hivatal a diákok számára kiadott tájékoztatójában már fel is hívja erre a figyelmet, egyben megoldási javaslatot is ad: „Az Oktatásügyi Közvetítői Szolgálat már nem működik, de az Igazságügyi Minisztérium közvetítői között kereshetünk oktatásra specializálódott mediátort, aki segít az egyeztető eljárás lefolytatásában”¹⁷.

Különös jogi helyzet alakult ki: miközben az országos szolgáltatás megszűnt, a 20/2012. (VIII. 31.) EMMI rendelet 62. §-ában az oktatásügyi közvetítői eljárás részletes szabályai továbbra is hatályban vannak. A közvetítői eljárás tehát jogilag alkalmazható, de már nincs mögötte olyan központi, államilag fenntartott és az oktatás egészére kiterjedő szakmai szervezet, amely

¹³ Krémer András im. 2008.

¹⁴ Ercsei Kálmán, Fehérvári Anikó, Györgyi Zoltán, Imre Anna, Kállai Gabriella, Kovács István Vilmos, Mártonfi György, Nikitscher Péter, Sági Matild, Szemerszki Mariann, Tomasz Gábor, Török Balázs: *Az alternatív vitarendezés társadalmi környezete. Kutatási zárótanulmány*. Készült az Alternatív Vitarendezés Projekt keretében. Oktatókutató és Fejlesztő Intézet, Budapest, 2013. p. 42.

¹⁵ Krémer András im. 2008.

¹⁶ Földes Petra – Lannert Judit: On-line kérdőíves kutatás az iskolai erőszak kezeléséről. Budapest, KÖLÖKNET, 2009. https://koloknet.hu/koloknet_tanulmany.pdf (elérés: 2026. július 10.)

¹⁷ Jásper András (szerk.): *Diákönkormányzati Kisokos 3.1.* Emberi Erőforrások Minisztériuma, 2021, p. 132. https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/kozoktat/orszagos_diak_tanacs/Diakonkormanyzati_Kisokos_3_1.pdf (elérés: 2026. július 10.).

közvetítőket biztosítana, országos hozzáférést teremtene, egységes szakmai standardokat alakítana ki, adatokat gyűjtene az eljárásokról, képzési és szupervíziós rendszert működtetne, népszerűsítene a szolgáltatást (amelyre nagy szükség lenne a korábbi felmérések alapján), vagy értékelné annak eredményeit. Ez a szabályozás és az intézményrendszer közötti ellentmondás maga a szomorú valóság: a közvetítés jogi váza fennmaradt, de az országos szolgáltatási infrastruktúra eltűnt.

3. Élethozhoz igazított konfliktuskezelési módok a köznevelésben - jó gyakorlatok

Kutatásunkban azt vizsgáltuk, hogy 2026-ban milyen alternatív konfliktuskezelési módszereket alkalmaznak a magyar óvodákban, általános és középiskolákban, valamint ezek miként járulnak hozzá a gyermekek és a pedagógusok konfliktuskezelési szemléletének változásához. Külön figyelmet fordítottunk arra, hogy e gyakorlatok milyen kompetenciákat fejlesztenek, és hogyan alapozható meg már óvodáskortól az érzelmek és szükségletek kifejezése, az empátia és a közösségi elfogadás. A fejezetben az empirikus kutatási anyagot három, célzottan kiválasztott szakemberrel készített interjú, egy intézményi konfliktuskezelési szabályzat elemzése alkotja. Az interjúalanyok között egy Persona Doll-módszert alkalmazó fővárosi óvodapedagógus, egy kortárs mediációs programot koordináló dél-magyarországi általános iskolai pedagógus, valamint egy vidéki kortárssegítő-program képzését vezető pszichológus szerepelt. Az intézményi szintű resztoratív konfliktuskezelés vizsgálatára egy fővárosi alternatív gimnázium Együttműködés Fórumának szabályozása szolgált. Vizsgálatunk nem reprezentatív mintán alapult, hanem olyan intézményeket és programokat mutat be, amelyekben az alternatív konfliktuskezelés valamely formája már ténylegesen működik. Az eredmények ugyanakkor nem alkalmasak a módszerek országos elterjedtségének pontos meghatározására vagy hatásuk oksági igazolására, de arra lehetőséget adnak, hogy feltárják a működő jó gyakorlatok közös sajátosságait, a szakemberek által észlelt változásokat, valamint a programok fenntartható alkalmazásának feltételeit.

3.1. Persona Doll módszer óvodai alkalmazása

A Persona Doll-módszer a koragyermekkori nevelésben alkalmazható, előítélet- és konfliktuskezelő pedagógiai eszköz. A Persona Doll nem hagyományos játékbaba vagy báb, hanem állandó névvel, életkorral, családi és kulturális háttérrel, tulajdonságokkal, érdeklődési körrel, képességekkel és nehézségekkel rendelkező képzeletbeli gyermek. Személyiségét a pedagógus az adott csoport összetételéhez igazodva, következetesen és a sztereotípiák elkerülésével alakítja ki. A baba a pedagógus közvetítésével meséli el örömteli vagy nehéz élményeit, például a csúfolódással, kirekesztéssel, igazságtalan bánásmóddal vagy a különbözőségek elfogadásával kapcsolatos tapasztalatait¹⁸. A SUSIEE útmutató¹⁹ a módszert már a 0–3 éves korosztály nevelésében is alkalmazható, az érzelmek és érzések feldolgozását segítő innovatív eszközként mutatja be. A pedagógus nyitott kérdésekkel ösztönzi a gyermekeket arra, hogy felismerjék a baba érzelmeit, saját élményeikkel kapcsolatot teremtsenek, és közösen fogalmazzanak meg támogató megoldásokat. A baba történetei lehetővé teszik, hogy a gyermekek biztonságos, közvetett formában találkozzanak

¹⁸ László Zsuzsa: Persona Doll Módszertan – Képzési kézikönyv. In: *A sokszínűség értéke – A koragyermekkori szakemberek szakmai támogatása*. ECD Plus, 2024, pp. 7–25.

¹⁹ SUSIEE Consortium: Útmutató a 0–3 éves kisgyermek fenntarthatósági és interkulturális nevelésének elméleti alapjaihoz. Sustainability and Interculturality in 0–3 Early Childhood Education and Care – SUSIEE, Erasmus+ KA220-SCH, projektazonosító: 2023-1-ES01-KA220-SCH-000153355, 2024.

nehéz társas helyzetekkel, megtapasztalják, hogy problémáikkal nincsenek egyedül, és fejlődjön empátiájuk, érzelmi érzékenységük, problémamegoldásuk, valamint a kulturális és egyéni különbségek iránti nyitottságuk. A módszer így nemcsak egy-egy konfliktus feldolgozására, hanem befogadó és érzelmileg biztonságos közösség kialakítására is alkalmas.

A Persona Doll-módszer a nemzetközi tapasztalatok alapján akkor fejt ki megfelelően hatását, ha nem elszigetelt foglalkozásként, hanem a sokszínűség és az egyenlő bánásmód iránti elkötelezettségbe ágyazva, az intézmény teljes nevelői közösségének támogatásával alkalmazzák²⁰. A pedagógusnak előzetesen meg kell figyelnie a csoportban jelen lévő különbségeket, érzelmi szükségleteket és előítéletes megnyilvánulásokat, majd ezekhez igazodva kell kialakítania a baba személyiségét és történeteit; a kisebb gyermekeknél elsősorban az érzelmek felismerése és az empátia, hároméves kortól pedig a csúfolódás, a konfliktuskezelés, valamint az önmagunkért és másokért való kiállás is feldolgozható. A Persona Doll-módszer gyakorlati alkalmazása ugyanakkor jelentős pedagógusi felkészültséget és folyamatos önreflexiót igényel. Dash és Peters egy koragyermekkori nevelési közösségben végzett reflektív esettanulmánya azt mutatta, hogy a babák alkalmasak lehetnek az identitásról, a társadalmi különbségekről, a kirekesztésről és az igazságtalan bánásmódról folytatott gyermekközpontú párbeszéd megindítására, azonban a beszélgetések iránya nem mindig tervezhető előre²¹.

A Persona Doll babát az interjúalany beszámolója alapján egy a valóságban is megtörtént, és dokumentált krízishelyzetben a következőképpen alkalmazták egy fővárosi kerület tagóvodájában²²: egy kisgyermek rövid időre a csoport része lett, azonban sajnos 3 hét múlva, el kellett hagynia azt egy – a családját és őt érintő – hatósági döntés miatt. A gyermeknek és édesanyjának egy óvodai intervenciók team segítette a jogi-adminisztratív feladatokban, valamint a krízis érzelmi feldolgozásában. A csoportban pedig megkezdődött a távozó gyermek és a kis közösség felkészítése az elválásra, aminek legmeghatározóbb állomása, Dotti, a Persona Doll baba megjelenése volt, aki – bár sohasem szólalt meg – az óvónőknek súgva mesélte el, hogy nagy utazásra, kalandra készül, ezért nagyon fél, és a kis csoportot kéri meg, hogy segítsenek neki, hogy összeszedje a bátorságát és elinduljon. A gyerekek sok ötlettel álltak elő, melyeket mind megbeszéltek, és sokan öleléssel, simogatással fejezték ki, hogy mennyire együtt éreznek Dottival ebben a nehéz helyzetben. A pedagógusok felvetették, hogy mivel a baba és a távozó kis társuk is nagy utazásra készül, mi lenne, ha együtt kelnének útra? Így egymást segítve bátrabban indulhatnak el a nagyvilágba. Ezt valamennyi kisgyerek jó ötletnek tartotta és beleegyezett, a távozó gyermek pedig a Persona Doll babát ölelve, nyugalomban folytatta a napját, hiszen már tudta, hogy nem lesz egyedül, amikor el kell mennie.

Egy másik, interjúalany által megosztott eset szerint a Persona Doll segít a visszahúzódóbb vagy neurodivergens gyerekeknek is a megnyílásban. Volt az esetről egy beszéd fogyatékos kisfiú, aki senkivel sem beszélt az óvodában, amíg a baba meg nem jelent, és először neki súgta

²⁰ van Keulen, Anke: Persona Dolls. An Innovative Approach to Raise Diversity Issues with Young Children. In: Anke van Keulen, Dominique Malleval, Myriam Mony, Colette Murray, Michel Vandenbroeck (szerk.): Diversity and Equity in Early Childhood Training in Europe. Examples of Training Practices in the DECET Network. DECET Network, 2004, pp. 94–99.

²¹ Dash, Tullah – Lacey Peters: “Are We Doing the Right Thing?” An Early Childhood Teacher’s Reflections on Persona Dolls as a Child-Centered Tool for Anti-bias Education. International Critical Childhood Policy Studies, 2021/1., pp. 47–61.

²² az eset részletes leírása megtalálható itt: Dudásné Tóbiás Katalin, Kantuly Miklósné, Fülöp Csilla: Intervenció, érzelmi nevelés és gyászfeldolgozás egy eset tükrében, Forrás: <https://ovoda.bp13.hu/blog/egy-ovodai-krizishelyzet-komplex-kezelese/> (elérés: 2026. 04. 29.)

meg, hogy mit szeretne közölni, és bár – mivel a Persona Doll figura nem beszél saját hangon – nehéz volt kitalálni az óvónőnek, hogy vajon mit is mondhatott a gyermek, de végül a babán keresztül kommunikáltak vele, mely mindenkinek sikerélményt adott.

3.2. Kortárs mediáció egy vidéki általános iskolában

A dél-magyarországi kéttanítási nyelvű általános iskola a Békés Iskolák program tagja, a kortárs mediáció és az erőszakmentes kommunikáció (továbbiakban: EMK) módszereit pedig 2017. óta használják. Rambala Éva, az EMK egyik legismertebb magyarországi „nagykövete” ismertette össze az intézmény érdeklődő pedagógusait a baki iskolában már a 2010-es évek óta működő peer to peer mediációval és az erőszakmentes kommunikáció módszerével. Az iskola Erasmus+ pályázaton keresztül nyert forrást, melynek keretében először a tanárok majd a diákok kiképzésére került sor.

Az iskola által alkalmazott módszer két fókuszú: egyfelől fontos a közös megoldás megtalálása, de még ennél is lényegesebb a kapcsolatok újjáépítése és fenntartása. Az EMK négy lépését követve először minden fél bemutatkozik, és konfliktusban állók elmesélik, hogy mi történt, és meghallgatják egymást, elisméltik, hogy mit mondott a másik (ez azért jó, mert így az értő figyelmet sajátítják el). Második lépésként mindenki elmondja, hogy mit érzett akkor, amikor a vitás helyzetet átélte, és mit érez most. A harmadik lépésben kifejezik, hogy mire lenne szükségük, azonban, ha fáradtak a gyerekek vagy időhiány miatt, ezt a lépést gyakran kihagyják. Negyedik lépésként a gyerekek a jelenben megvalósítható kéréssel fordulnak egymáshoz, fontos, hogy a mediátorok és a tanárok sem erőltetik, hogy béküljenek ki vagy, hogy betarthatatlan ígéreteket fogalmazzanak meg egymás felé, hanem a lényeg, hogy hallgasság meg egymást, és értsék meg egymás érzéseit a konfliktussal kapcsolatban.

A peer to peer mediáció gyakorlati megvalósulása a következőképpen alakul ebben az iskolában: az ötödikes diákokat képzik ki, de az alsóbb osztályosok „felfelé” nem mediálnak. A már kiképzett mediátorok minden tanév elején körbe mennek az iskolában, és így hirdetik, hogy kik ők és mit csinálnak. Hetente egyszer tartanak szakkört, ahol kb. fél év alatt sajátítják el, majd gyakorolják a kortárs mediáció és az Erőszakmentes kommunikáció módszerét. A szakkör kvázi szupervízióként nyújt segítséget a nehezebb esetekben is, megbeszélhetik a konfliktusokat a tanárnővel, aki tanácsot ad, de a vitás helyzetet nem dönti el helyettük. Ha a diákok megkapták a kiképzést, akkor heti egy alkalommal általában egy lány és egy fiú mediátor kerül beosztásra ügyeletbe (de az sem okoz problémát, ha csak lányok mediálják a fiúk ügyét vagy fordítva), hozzájuk odamehet bárki szünetben, akik konfliktus helyzetbe kerültek egymással. Tehát a klasszikus mediációtól eltérően itt mindig négy fél van jelen, azaz párban dolgoznak: az egyik gyerek kérdez, a másik egy füzetbe írja a válaszokat, majd a végén jegyzőkönyvet (kik, mikor, milyen ügyben jöttek el a mediátorokhoz) készítenek.

Az iskolában a közvetítői folyamat jogszabályban meghatározott, 2-3 órán át zajló vitarendezés helyett 10-15 percben próbálják megoldani a konfliktust, ezért is van, hogy egy-egy lépés kimarad vagy lerövidül pár mondatra. A tanárnő elmondása alapján ritka a „nagy heuréka megoldás”, előfordul, hogy azért, mert nem jut rá idő vagy egyébként sem lehetne win-win megállapodást kötni. De véleménye szerint a kortárs mediációnak nem is ez a célja, hanem hogy a gyerekek megtapasztalják, hogy a konfliktus nem probléma, amit a szőnyeg alá kell söpörni. Hiszen, ha foglalkozunk vele és kulturáltan elmondjuk a másik félnek a helyzetet, már az is könnyíti a lelkünkön.

Az iskolában alkalmazott további vitarendezési mód az ún. osztálygyűlés, mely a resztoratív technikákat (pl. a kör módszeréhez hasonlóan) alkalmazva nem csak két fél, hanem egy egész közösséget (osztályt) érintő konfliktus- vagy krízis-helyzetekben próbál meg segítséget nyújtani. Fontos, hogy ebben az esetben sem egy kikényszerített, mindenkinek megfelelő megoldás kiválasztása a cél, – mivel ez egy 20-30 fős osztályban szinte lehetetlen – hanem a kapcsolatok helyreállítása, és, hogy a vitában álló felek ne ellenségként tekintsenek egymásra, hiszen ezek a gyerekek (valamint szüleik és tanáraik) éveken át kell, hogy együttműködjenek egymással, ezért is lényeges a viszonyuk rendezése.

3.3. Resztoratív módszerek egy fővárosi gimnáziumban

A Kürt Alternatív Gimnáziumban az iskolai konfliktusok kezelésének legfontosabb intézményi színtere az Együttműködés Fóruma (EF)²³, amely az iskolai fegyelmi ügyekben kizárólagos határozathozatali jogosultsággal rendelkezik. Az EF-be az iskolapolgárok három csoportja – a diákok, a szülők és a munkatársak – évente választ, illetve delegál képviselőket. A fórum működésében teljes függetlenséget élvez, az egyes ügyekben eljáró bizottságnak pedig döntési függetlenséggel és az objektivitás követelményének szem előtt tartásával kell eljárnia.

Az EF legfontosabb működési alapelve az együttműködésre törekvés, amelyet a szabályzat a panaszostól és a panaszolttól egyaránt elvár. A fórum kettős célt követ: rövid távon az adott konfliktus rendezésére, hosszabb távon pedig arra törekszik, hogy a helyzet kezelése valamennyi érintett pedagógiai fejlődését szolgálja. Az EF csak konkrét ügyeket vizsgál, és a konfliktuskezelés végső intézményi állomásaként akkor állít fel bizottságot, illetve hív össze tárgyalást, ha a konfliktus más módon nem rendezhető. A fórum megkülönbözteti az érdeklődésközéből és a normaszegésből eredő konfliktusokat. Pedagógiai célja a felek kölcsönös megbékélésének elősegítése; eljárásaiban nem a megtorlás és a büntetés, hanem a belátáson alapuló jóvátétel és a jövőorientált megoldáskeresés áll a középpontban.

A szabályzat értelmében az EF nemcsak azt vizsgálja, hogy mi történt, hanem azt is, hogy az események milyen érzéseket váltottak ki az érintettekben. Az eljárás célja a megbánás és a megbocsátás lehetőségének megteremtése, valamint annak elősegítése, hogy a sérelmet elszenvedő fél megszabaduljon a sérelem általánossá váló, tartós hatásától. A tárgyalási helyzetnek egyúttal pozitív mintát kell közvetítenie az elfogadásról, a hatékony kommunikációról és az együttműködésről.

Az EF szabályzata három eljárási formát különböztet meg: a mediációt, az egyeztető beszélgetést és az Együttműködés Fóruma-tárgyalást.

A mediáció feladata egy eskalálódott, két fél közötti konfliktus feloldása. A beszélgetést egy vagy két közvetítőként eljáró EF-tag segíti; ez alapján a közvetítő nemcsak diák vagy munkatárs, hanem elvileg szülőtag is lehet. A mediáció során nincs panaszos és panaszolt, a felek azonos szerepben vesznek részt. A közvetítők rögzítik a felek megoldási javaslatait és esetleges önkéntes vállalásait, de jóvátételt nem szabhatnak ki.

Az egyeztető beszélgetés kötelező résztvevője a két, konfliktus helyzetben lévőfél és egy munkatársi EF-képviselő. Az eljárás eredményeként megoldási szerződés születhet, amelyben a felek rögzítik az általuk vállalt megoldásokat és jóvátételeket. Ha nem sikerül a konfliktust rendezni, és ezért nem jön létre megoldási szerződés, bármelyik fél kérheti az EF-tárgyalás lefolytatását.

²³ Kürt Alternatív Gimnázium: *Az Együttműködés Fórumának szervezeti/működési és adatvédelmi szabályzata*. Az alábbi oldalon érhető el: https://kag.co.hu/files/KAG_EF_SZMSZ_Adat.pdf (elérés: 2026. július 10.)

Azonos jellegű probléma ismétlődése esetén azonban a panaszolttal szemben már nem tartható újabb egyeztető beszélgetés, hanem automatikusan EF-tárgyalást kell összehívni.

Az Együttműködés Fóruma-tárgyaláson a határozathozatal előtt a panaszosnak és a panaszoltnak megoldási javaslatot, illetve jóvátételi lehetőséget kell vázolnia. Ha ebben megállapodnak, és azt a bizottság is elfogadja, a megállapodást határozatba foglalják. Megállapodás hiányában a bizottság többségi döntéssel határoz, és döntését a tárgyaláson ismerteti. A határozat fokozata figyelmeztetés, megrovás, szigorú megrovás, felfüggesztés vagy kizárás lehet. Azonos jellegű probléma ismétlődése esetén automatikus fokozatugrás következik be, amely súlyos esetben több szintet is átfoghat.

A gimnázium konfliktuskezelési rendszere jól tükrözi az alternatív vitarendezés hagyományos formáit. A mediáció során a felek egyenrangú helyzetben, közvetítő segítségével maguk keresnek megoldást a vitára. Az egyeztető beszélgetés már valamivel kötöttebb eljárás: a felek vállalásait és az esetleges jóvátételt írásban is rögzíthetik. Az EF rendes tárgyalása ehhez képest közelebb áll a döntésen alapuló eljárásokhoz, mert a bizottság meghallgatja az érintetteket, majd szükség esetén kötelező határozatot hoz. A rendszer tehát a közvetítéstől és egyeztetéstől fokozatosan jut el a formális döntéshozatalig, miközben végig fontos szerepet kap a felelősségvállalás, a jóvátétel és az együttműködés helyreállítása.

4. Az iskolai konfliktusok megjelenése a 10. évfolyamon

Az iskolai konfliktuskezelés témakörében végzett következő kutatásunk célja annak feltárása volt, hogy a középiskolás tanulók körében milyen konfliktushelyzetek fordulnak elő leggyakrabban, milyen konfliktuskezelési stratégiákat alkalmaznak, valamint milyen segítségkérési szokások és attitűdök jellemzik. Emellett a vizsgálat arra is irányult, hogy feltárja a diákok véleményét egy lehetséges kortárs mediációs program bevezetéséről.

Az adatgyűjtés strukturált kérdőív segítségével történt, amely zárt és félig strukturált kérdéseket egyaránt tartalmazott. A kérdések több tematikus blokkba rendezve jelentek meg. Az első blokk a válaszadók alapvető demográfiai jellemzőire – például életkorra, nemre és lakóhelyre – kérdezett rá. A következő kérdéscsoportok az iskolai konfliktushelyzetek tapasztalataira, a konfliktuskezelési stratégiákra, valamint a segítségkérési szokásokra irányultak. A kérdőív további része a kortárs mediációval kapcsolatos attitűdöket vizsgálta, különös tekintettel arra, hogy a diákok mennyire tartanak hasznosnak egy olyan iskolai program bevezetését, amelyben képzett tanulók segítik társaikat konfliktusaik megoldásában. A kutatás a Széchenyi István Egyetem Tudományetikai Bizottságának SZE/ETT-11/2026 (I.26.) sz. határozatában foglalt engedélyével valósult meg. Az adatgyűjtés online formában történt, egyidejűleg a közvetlen megkereséssel érintett osztályokban a szülők részéről a kutatási hozzájáruló nyilatkozatok is minden esetben beszerzésre kerültek.

A vizsgálati mintát 83 tizedik évfolyamos tanuló alkotta, akik közül 47 fő nőnek (56,6%), 31 fő férfinak (37,3%) vallotta magát, míg 5 fő nem kívánt válaszolni a nemére vonatkozó kérdésre. A válaszadók 48,2%-a nagyvárosban vagy megyeszékhelyen, 37,3%-a falun, 13,3%-a kisvárosban, 1,2%-a pedig Budapesten élt. A tanulók átlagosan legalább 1,42 testvérrel rendelkeztek; a leggyakoribb az egy testvér volt, amelyet a válaszadók 43,4%-a jelölt meg.

A tanulók szerint az iskolában leggyakrabban a pletykából (26,5%), a félreértésből vagy információhiányból (24,1%), valamint a beszélgetésből, csúfolódásból és bullyingból (21,7%) eredő

konfliktusok fordulnak elő. A férfi és női válaszadók megítélése a három leggyakoribb kategóriában nagyrészt hasonló volt: a férfiak leggyakrabban a félreértést és információhiányt, míg a nők a pletykát jelölték meg; a kiközösítés a férfiaknál, a baráti vagy párkapcsolati vita pedig a nőknél jelent meg nagyobb arányban.

Az eredményeket az alábbi táblázat foglalja össze.

Konfliktustípus	Iskolában leggyakoribbnak tartotta, összesen N=83	Nők N=47	Férfiak N=31	Személyesen tapasztalta, összesen N=83	Nők N=47	Férfiak N=31
Félreértés, információhiány	20 (24,1%)	12 (25,5%)	8 (25,8%)	44 (53,0%)	27 (57,4%)	15 (48,4%)
Baráti vagy párkapcsolati vita	4 (4,8%)	4 (8,5%)	0 (0,0%)	24 (28,9%)	19 (40,4%)	2 (6,5%)
Pletyka	22 (26,5%)	13 (27,7%)	7 (22,6%)	22 (26,5%)	15 (31,9%)	7 (22,6%)
Beszólások, csúfolódás, bullying	18 (21,7%)	9 (19,1%)	6 (19,4%)	19 (22,9%)	11 (23,4%)	6 (19,4%)
Online konfliktus	2 (2,4%)	1 (2,1%)	1 (3,2%)	13 (15,7%)	8 (17,0%)	3 (9,7%)
Kiközösítés	9 (10,8%)	4 (8,5%)	5 (16,1%)	11 (13,3%)	8 (17,0%)	3 (9,7%)
Fizikai konfliktus, verekedés	1 (1,2%)	0 (0,0%)	1 (3,2%)	6 (7,2%)	2 (4,3%)	4 (12,9%)
Nem tapasztalt ilyet	5 (6,0%)	3 (6,4%)	2 (6,5%)	17 (20,5%)	7 (14,9%)	8 (25,8%)
Nem kívánt válaszolni	2 (2,4%)	1 (2,1%)	1 (3,2%)	3 (3,6%)	1 (2,1%)	2 (6,5%)

Konfliktusok megjelenési formái a 10. osztályban. Forrás: saját szerkesztés

A személyes tapasztalatok között a félreértés és információhiány volt messze a leggyakoribb: ezt a teljes minta 53,0%-a jelölte meg. A nők körében valamivel magasabb volt az arány, mint a férfiaknál, de mindkét csoportban ez jelentette a leggyakoribb személyes konfliktusforrást. A pletyka, valamint a beszólások, csúfolódás és bullying esetében a személyes tapasztalatok aránya nagyjából megfelelt annak, ahogyan a tanulók e konfliktusok iskolai gyakoriságát általában megítélték.

A legnagyobb nemi különbség a baráti vagy párkapcsolati vitáknál jelentkezett. A női válaszadók 40,4%-a számolt be ilyen személyes konfliktusról, míg a férfiaknál ez az arány mindössze 6,5% volt. Figyelemre méltó, hogy ezt a konfliktustípust az iskola egészében leggyakoribbnak csak a válaszadók 4,8%-a tartotta, miközben személyesen csaknem minden harmadik tanuló megjelölte. Ez arra utalhat, hogy a baráti és párkapcsolati viták az egyéni tapasztalatokban hangsúlyosak, de kevésbé érzékelhetők az iskolai közösség általános problémájaként.

A nők a pletykát, az online konfliktust és a kiközösítést is gyakrabban jelölték személyes tapasztalatként. A férfiak körében ezzel szemben magasabb volt a fizikai konfliktusok aránya: 12,9%-uk számolt be verekedésről vagy más fizikai konfliktusról, szemben a nők 4,3%-ával. A fizikai konfliktusokat ugyanakkor csak egyetlen tanuló tartotta az iskolában leggyakrabban

előforduló konfliktustípusnak, vagyis ezek előfordulnak a személyes élmények között, de nem uralják az iskolai élet általános konfliktusképét.

A nők átlagosan 1,91, a férfiak 1,29 tényleges konfliktustípust jelöltek meg. Ez arra utal, hogy a női válaszadók többféle iskolai konfliktusról számoltak be, bár ebből önmagában nem állapítható meg, hogy valóban több konfliktus érte őket, vagy részletesebben és könnyebben azonosították ezeket a tapasztalatokat.

A konfliktusok csökkentési lehetőségei körében a diákok válaszai több nagyobb csoportra oszthatók az alábbiak szerint:

1. Társas kapcsolatok és elfogadás: A válaszadók jelentős része (6 említés) a diákok közötti előítéletmentes hozzáállás, a tisztelet, valamint a bullying csökkentésének fontosságát hangsúlyozta. Kiemelték a szociális média által generált megfelelési kényszer mérséklésének szükségességét is.

2. Iskolai környezet és közösségépítés: Szintén 6 válasz érkezett az iskolai programok, csapatépítők és a tanári hozzáállás fejlesztésére vonatkozóan.

3. Kommunikáció és nyitottság: Az öt válaszadó által kiemelt terület a nyílt kommunikáció szükségessége, a problémák tabusítása nélküli megbeszélése, valamint az osztályfőnöki órák keretében megvalósuló párbeszéd erősítése.

4. Szakértői segítség: A válaszok között megjelent a pszichológus vagy szakember bevonásának igénye a konfliktusok hatékonyabb kezelése érdekében.

5. Szkeptikus/Egyéni megoldások: A válaszok legnépesebb csoportja (12 említés) szkepticizmust vagy a probléma egyéni/természetes jellegét hangsúlyozza. Ezen válaszok szerint a konfliktusok az élet természetes velejárói, vagy az iskola keretei között nem megoldhatók.

A saját konfliktuskezelési stratégiák tekintetében a tanulók közel fele elsősorban megbeszéléssel próbálja rendezni konfliktusait. Ha ehhez hozzáadjuk azokat, akik kifejezetten segítséget kérnek, akkor a válaszadók 55,4%-ára jellemző valamilyen aktív, kommunikációra épülő stratégia. Ugyanakkor minden harmadik tanuló inkább elkerüli a konfliktust vagy magában tartja a problémát: az elkerülő és internalizáló válaszok együttes aránya 32,5%. Figyelemre méltó, hogy önálló fő stratégiaként mindössze 6,0% jelölte meg a segítségkérést. De ha már a segítségkérés lehetősége egyáltalán felmerül bennük, annak elsődleges közege egyértelműen a kortárs csoport: közel háromnegyedük barátához vagy osztálytársához fordul. A kortársak előnyben részesítése nemcsak általános attitűdként, hanem a tanulók tényleges segítségkérési választásaiban is megjelent. A szülők szerepe szintén jelentős, őket a tanulók fele jelölte meg. Az iskolán belüli formális vagy szakmai segítségforrások igénybevétele ezzel szemben alacsony: legalább egy iskolai felnőtt szereplőt – osztályfőnököt, más tanárt, szociális segítőt vagy pszichológust – összesen 11 tanuló, vagyis a minta 13,3%-a választott. Ez arra utal, hogy a kortárs segítő rendszerek nem mesterségesen létrehozott intézményi megoldások, hanem egy már meglévő, természetes segítségkérési mintázatra épülhetnek.

A tanulók átlagosan 1,61 segítségforrást jelöltek meg. A válaszadók 54,2%-a csak egyetlen személyt vagy csoportot választott, ami arra utal, hogy sokuk segítségkérési hálózata viszonylag szűk. A „senkihez” válasz különösen fontos kockázati jelzés, bár hat tanuló ezt más segítségforrással együtt jelölte meg; kizárólag senkihez sem fordulónak kilenc tanuló, azaz a minta 10,8%-a tekinthető.

A segítségkérés leggyakoribb akadály a válaszok szerint nem önmagában a szégyen vagy a bizalomhiány, hanem az, hogy a tanulók nem akarják a helyzetet tovább súlyosbítani, vagy nem

kívánnak „problémát csinálni” belőle. Ez arra utalhat, hogy a segítségkérést egy részük nem a konfliktusrendezés természetes eszközének, hanem olyan lépésnek tekintik, amelynek kellemetlen társas vagy intézményi következményei lehetnek.

Szintén meghatározók a bizalmassággal és a hitelességgel kapcsolatos félelmek. Közel minden harmadik tanuló tart attól, hogy visszaélnék az általa megosztott információval, és hasonló arányban félnek attól, hogy nem veszik őket komolyan. A felnőttek iránti bizalomhiány a minta ötödét érintette. Ezek az eredmények magyarázhatják, hogy a tanulók miért fordulnak lényegesen gyakrabban kortársaikhoz és szüleikhez, mint az iskola formális segítő szereplőihöz.

Összességében a vizsgálat eredményei arra utalnak, hogy a középiskolás tanulók részéről valós igény mutatkozik a biztonságos, bizalmon alapuló konfliktuskezelési lehetőségekre. A kortárs mediáció ezért nem csupán egy alternatív konfliktuskezelési technika lehet, hanem olyan pedagógiai eszköz is, amely – megfelelő szakmai háttérrel és intézményi támogatással – hozzájárulhat a konfliktuskezelési kultúra hosszú távú fejlődéséhez.

A segítségkérést nehezítő tényező (több válasz is megjelölhető volt)	Fő	A válaszadók %- a
Nem akarok problémát	41	49,4
Félek, hogy visszaélnék az információval	25	30,1
Félek, hogy nem vesznek komolyan	24	28,9
Semmi, könnyen kérek segítséget	18	21,7
Nem bízom eléggé a felnőttekben	17	20,5
Szégyellem, ha segítségre szorulok	16	19,3
Nem bízom a diáktársaimban	15	18,1
Félek, hogy kinevetnek	14	16,9
Nem tudom, kihez fordulhatnék	9	10,8
Később cikiznek, ha segítséget kérek	5	6
Félek, hogy visszajut a szüleimhez	4	4,8

A segítségkérés akadályai. Forrás: saját szerkesztés

A kutatási eredmények vegyes, kettős képet rajzolnak ki. Egyrészt a tanulók jelentős része nyitott a konfliktusok megbeszélésére, és több mint felük könnyebbnek érzi, hogy problémáit kortársával ossza meg, illetve beszámolója szerint ez a kortárs segítő barátként rendelkezésre is áll. Ez kedvező alapot teremthet egy kortárs mediációs vagy kortárssegítő rendszer bevezetéséhez. Ugyanakkor sok tanulóra jellemző a válaszai alapján az elkerülés, a problémák magukban tartása, valamint a segítségkérés következményeitől való félelem.

Különösen fontos eredmény az iskolai segítő szereplők alacsony igénybevétele. A tanulók nem feltétlenül azért nem kérnek segítséget, mert nincs szükségük rá, hanem azért is, mert félnek az információ továbbadásától, a komolyan vétel hiányától vagy attól, hogy a segítségkérés újabb problémákat okoz. Egy kortárs mediációs program ezért önmagában nem elegendő: működéséhez világos titoktartási szabályok, biztonságos továbbküldési utak, megfelelő felnőtt szakmai háttér és a program iránti intézményi bizalom kialakítása is szükséges.

Az eredmények alapján megállapítható, hogy a középiskolás tanulók konfliktusai elsősorban a mindennapi kortárskapcsolatokban, kommunikációs nehézségek és kapcsolati feszültségek

mentén jelennek meg. A segítségkérési szokások ugyanakkor azt mutatják, hogy a fiatalok elsősorban kortársaikban bíznak, miközben az iskolai formális segítő szereplők igénybevétele lényegesen ritkább. Mindez arra utal, hogy egy megfelelően előkészített kortárs mediációs program nem új segítségkérési kultúrát teremtené, hanem a tanulók körében már meglévő bizalmi kapcsolatokra építve egészíthetné ki az intézmény konfliktuskezelési eszköztárát.

5. Konklúzió

A tanulmányban bemutatott két empirikus vizsgálat közös tanulsága, hogy az alternatív konfliktuskezelés akkor válhat az intézményi kultúra tartós részévé, ha nem kizárólag egy-egy súlyosabb ügyben igénybe vehető különleges eljárásként jelenik meg, hanem beépül a gyermekek és a fiatalok mindennapi nevelési környezetébe. Az óvodai Persona Doll-módszer, az erőszakmentes kommunikáció, a kortárs mediáció, a resztoratív osztálygyűlés és az Együttműködés Fóruma eltérő életkorban és intézményi formában működik, mégis közös bennük, hogy a konfliktust nem pusztán megszüntetendő rendzavarként kezelik. A hangsúlyt az érzelmek és szükségletek felismerésére, a felelősségvállalásra, a párbeszédre, a jóvátételre és a kapcsolatok helyreállítására helyezik.

Ebből a szempontból az Oktatásügyi Közvetítői Szolgálat története nem elsősorban magának a mediációnak, hanem az országos intézményesítés választott módjának kudarcaként értelmezhető. A szolgálat az elé kerülő ügyekben eredményes volt: a tényleges közvetítői eljárások jelentős része legalább részleges megállapodással zárult. A probléma inkább az volt, hogy kevés ügy jutott el hozzá. A korábbi kutatások szerint az intézményeknek csak töredéke vette ténylegesen igénybe a szolgáltatást, noha ennél lényegesen többen jelezték, hogy elvileg nyitottak lennének rá. A Szolgálat bár működő módszert kínált, de nem vált a köznevelési intézmények mindennapi konfliktuskezelésének könnyen elérhető és természetes részévé.

A kérdőíves kutatás eredményei részben magyarázatot adhatnak arra, miért nehéz egy külső közvetítői szolgáltatást ténylegesen közel vinni az iskolai konfliktusok érintettjeihez. A tanulók elsődlegesen nem intézményes vagy szakmai segítséget keresnek: döntő többségük baráthoz vagy osztálytársához, nagyrészüket szülőhöz fordulna, míg legalább egy iskolai felnőtt segítő – osztályfőnököt, más pedagógust, iskolai szociális segítő vagy pszichológust nagyon kevés diák jelölt meg, mint potenciális segítségforrást. Különösen riasztó volt az az eredmény, amely szerint 10-ből egy gyermek úgy érzi, hogy senkihez sem fordulna a nehézségével. Önmagában a jogszabályi lehetőség a mediációra, a közvetítői névjegyzék vagy egy országosan kijelölt szolgáltató nem elegendő, ha a diákok nem ismerik a módszert, nem érzik biztonságosnak a segítségkérést, vagy a konfliktust túl jelentéktelennek, túl személyesnek, esetleg túl kockázatosnak tartják ahhoz, hogy hivatalos útra tereljék.

A kutatásunk alapján az iskolai alternatív vitarendezés jövője nem kizárólag egy új országos intézmény felállításában, vagy kötelezésben, fentről induló kezdeményezésekben keresendő. A döntő kérdés az, hogy létrejön-e az iskolákban az a bizalmi és kommunikációs környezet, amelyben a segítségkérés nem árulkodásnak, kudarcnak vagy újabb probléma forrásának, hanem a felelős konfliktuskezelés természetes lépésének számít. A külső szakmai segítség akkor lehet valóban elérhető, ha azt belső, közösségi és életkorhoz igazított eljárások készítik elő. A kortárs mediáció ebben a rendszerben olyan összekötő szerepet tölthet be, amely közel áll a diákok természetes

kapcsolati hálójához, de szükség esetén képes az ügyet biztonságosan továbbbírányítani a pedagógusokhoz vagy külső szakemberekhez.

Irodalom

- 1) Birloni Szilvia – Sík Eszter (2013): *Iskolai konfliktusok. Az alternatív vitarendezés keretrendszerének kialakítása*. Budapest: Oktatókutatató és Fejlesztő Intézet – Human Profess Kft.
- 2) Borbáth Katalin (2023): Erőszakmentes kommunikáció az iskolapszichológiai praxisban: Szemelvények az erőszakmentes kommunikáció módszertanáról és az EMK-alapú mediáció iskolai alkalmazásának lehetőségeiről. *Módszertani Közlemények*, 63. évf., 1. sz., pp. 73–93.
- 3) Dash, Tullah – Peters, Lacey (2021): “Are We Doing the Right Thing?” An Early Childhood Teacher’s Reflections on Persona Dolls as a Child-Centered Tool for Anti-bias Education. *International Critical Childhood Policy Studies*, 2021/1., pp. 47–61.
- 4) D. Horváth Vanessza (2021): Iskolai konfliktusok a jogi szabályozás tükrében, különös tekintettel a resztoratív sérelemkezelésre. In: Nagy Melánia (szerk.): *Gyerekekre fókuszálva. Konferenciakötet*. Pécs: Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, pp. 103–117.
- 5) Dudásné Tóbiás Katalin – Kantuly Miklósné – Fülöp Csilla (é. n.): *Intervenció, érzelmi nevelés és gyászfeldolgozás egy eset tükrében*. Elérhető: <https://ovoda.bp13.hu/blog/egy-ovodai-krizishelyzet-komplex-kezelese/> (elérés: 2026. április 29.).
- 6) Ercsei Kálmán – Fehérvári Anikó – Györgyi Zoltán – Imre Anna – Kállai Gabriella – Kovács István Vilmos – Mártonfi György – Nikitscher Péter – Sági Matild – Szemerszki Mariann – Tomasz Gábor – Török Balázs (2013): *Az alternatív vitarendezés társadalmi környezete. Kutatási zárótanulmány*. Készült az Alternatív Vitarendezés Projekt keretében. Budapest: Oktatókutatató és Fejlesztő Intézet.
- 7) European Commission – European Education and Culture Executive Agency (EACEA) – Eurydice (2024): *Hungary – Single-structure Primary and Lower Secondary Education. 4.1 Organisation*. Utolsó frissítés: 2024. július 17. Elérhető: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/euryperia/hungary/organisation> (elérés: 2026. július 10.).
- 8) Fehérpataky Balázs (szerk.) (2012): *Konfliktuskezelési iránytű. Segédanyag az alternatív vitarendezési eljárások alkalmazásához az oktatási intézményekben*. Budapest: Oktatókutatató és Fejlesztő Intézet.
- 9) Földes Petra – Lannert Judit (2009): *On-line kérdőíves kutatás az iskolai erőszak kezeléséről*. Budapest: KÖLÖKNET. Elérhető: https://koloknet.hu/koloknet_tanulmany.pdf (elérés: 2026. július 10.).
- 10) Jásper András (szerk.) (2021): *Diákönkormányzati Kisokos 3.1*. Emberi Erőforrások Minisztériuma. Elérhető: https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/kozoktatas/orszagos_diak_tanacs/Diakonkor_manyzati_Kisokos_3_1.pdf (elérés: 2026. július 10.).
- 11) Juhász Éva Anna (é. n.): *Az alternatív vitarendezés módszerei alkalmazásának jogi háttere az iskolai konfliktusokban*. Budapest: Oktatókutatató és Fejlesztő Intézet. Elérhető: https://ofi.oh.gov.hu/sites/default/files/attachments/az_avr_iskolai_alkalmazasanak_jogi_hattere_korr.pdf (elérés: 2026. július 10.).
- 12) Központi Statisztikai Hivatal (2025): *Oktatási adatok, 2025/2026. Előzetes adatok*. 2025. december 17-i adatok. Elérhető: <https://www.ksh.hu/s/kiadvanyok/oktatasi-adatok-2025-2026-elozetes-adatok/> (elérés: 2026. július 10.).
- 13) Krémer András (2008): Alternatív vitarendezés és resztoratív eljárások az oktatásügyben. *Új Pedagógiai Szemle*, 2008. június–július. Elérhető: <https://ofi.oh.gov.hu/kremer-andras-alternativ-vitarendeze-es-resztorativ-eljarasok-az-oktatasugyben> (elérés: 2026. július 12.).
- 14) Kürt Alternatív Gimnázium (é. n.): *Az Együttműködés Fórumának szervezeti/működési és adatvédelmi szabályzata*. Elérhető: https://kag.co.hu/files/KAG_EF_SZMSZ_Adat.pdf (elérés: 2026. július 10.).

- 15) László Zsuzsa (2024): Persona Doll módszertan – képzési kézikönyv. In: *A sokszínűség értéke – A koragyermekkorai szakemberek szakmai támogatása*. ECD Plus, pp. 7–25.
- 16) Mizerák Eszter Ágnes (2025): A konfliktus, ami összeköt: Iskolai konfliktuskezelési kultúra és attitűd. *Dunakavics*, 13. évf., 3. sz., pp. 47–58.
- 17) Mizerák Eszter (2026): Szóváltások és stratégiák: Iskolai konfliktushelyzetek és diákreakciók. In: Balázs László (szerk.): *Kommunikációoktatás a mesterséges intelligencia és a digitális kultúra korában*. Budapest: Hungarovox Kiadó, pp. 139–150.
- 18) SUSIEE Consortium (2024): *Útmutató a 0–3 éves kisgyermekek fenntarthatósági és interkulturális nevelésének elméleti alapjaihoz*. Sustainability and Interculturality in 0–3 Early Childhood Education and Care – SUSIEE. Erasmus+ KA220-SCH, projektazonosító: 2023-1-ES01-KA220-SCH-000153355.
- 19) van Keulen, Anke (2004): Persona Dolls: An Innovative Approach to Raise Diversity Issues with Young Children. In: van Keulen, Anke – Malleval, Dominique – Mony, Myriam – Murray, Colette – Vandenbroeck, Michel (szerk.): *Diversity and Equity in Early Childhood Training in Europe. Examples of Training Practices in the DECET Network*. DECET Network, pp. 94–99.
- 20) Zilahi-Brányi Panna (2025): A mediáció lehetőségei az alapfokú zeneiskolai gyakorlatban. In: Mező Ferenc (szerk.): *Tanulás és társadalom (2025): Válogatott tanulmányok*. Eger: Eszterházy Károly Katolikus Egyetem, pp. 143–156.

A SZINGAPÚRI MEDIÁCIÓS EGYEZMÉNY JOGALKALMAZÁSI KIHÍVÁSAI

1. Bevezetés

2019. augusztus 7-én negyvenhat állam aláírásával zárult egy több éves jogalkotási folyamat, amelynek keretében az Egyesült Nemzetek Szervezetének Nemzetközi Kereskedelmi Jogi Bizottsága (a továbbiakban: „UNCITRAL”) megszövegezte, és aláírásra bocsátotta a Szingapúri Mediációs Egyezményt (United Nations Convention on International Settlement Agreements Resulting from Mediation) (a továbbiakban: „Szingapúri Egyezmény” vagy „Egyezmény”).¹ A jelen írás célja a Szingapúri Egyezmény hátterének, tartalmának és a benne rejlő lehetőségeknek a vizsgálata, és arra a kérdésre keresi a választ, hogy melyek lehetnek azok az okok, amelyek miatt az Egyezmény széles körű ratifikálására még nem került sor.

A mediáció egyre nagyobb elismertségnek örvend világszerte, kiegészíti a vitarendezés egyéb módjait, mint például a bírósági eljárást és a választottbírói eljárást.² Ezzel összhangban az elmúlt tizenöt-húsz évben a mediáció vitarendezésben betöltött szerepe fokozatosan nőtt, amelynek oka elsősorban a vitában szemben álló felek számára nyújtott előnyökben keresendő. De mik is lennének ez az előnyök? A mediáció nagyságrendileg alacsonyabb költségekkel és időigénnyel jár, mint akár a hagyományos bírósági eljárás vagy a választottbírói út, amelyek többek között magukban foglalják a peres eljárás illetékét, a szakértő(k) díját, a jogi képvisellel kapcsolatos költségeket, valamint még számos további kiadást.³ Németh Zoltán és Szilágyi András kiemelte, hogy Európai Unió szinten „egy jogvita átlagos költsége 10.449 euró, míg a mediáció átlagos költsége 2.497 euró”⁴ volt egy 2010-es kutatás alapján, amelyet az ADR Center végzett az Európai Bizottság felkérésére. Ebből is kitűnően látszik, hogy átlagosan majdnem 8.000 eurót spórolhatnak meg a vállalkozások azzal, ha a mediációt választják a peres út helyett. Az időráfordítást illetően a mediáció egy rendkívül hatékony vitarendezési módnak tekinthető, ugyanis a Magyar Kereskedelmi és Ipar Kamara tapasztalatai szerint „2-3 alkalomnál több tárgyalás igen ritka, így átlagosan 3-6 óra időráfordítással zárulhatnak eredményesen az ügyek”.⁵ Fontos kiemelni a fentiek felül a mediáció bizalmas jellegét. Ez egyrészt azt jelenti, hogy az ülések folyamán elhangzott információk nem használhatók fel bizonyítékként egy esetleges későbbi eljárás során, másrészt pedig kontrasztban áll a bírósági eljárások nyilvánosságával, ugyanis a mediációs tárgyalásokon kizárólag a mediátor, valamint a felek által kijelölt személyek és képviselők vannak jelen. Ez különösen nagy jelentőséggel bírhat olyan esetekben, amikor a jogvita szellemi tulajdont vagy üzleti titkot érint, vagy felmerülhet a vállalkozás jó hírnevének sérelme.⁶ A mediációt vonzóvá teheti a vitában álló felek számára

¹ Németh Zoltán – Hrečka-Kovács Renáta: A Szingapúri Mediációs Egyezmény – mediáció nemzetközi térben. *Európai Jog*, 2021/2. sz., p. 1. <https://szakcikkkadatbazis.hu/doc/9731331> (2026. április 28.)

² Tong, Edwin: The Genesis of the Singapore Convention. *Proceedings of the Annual Meeting (American Society of International Law)* 114 (2020): pp. 117–120. <https://www.jstor.org/stable/27131214> (2026. március 26.)

³ Németh Zoltán – Szilágyi András: Mediáció a gazdasági ügyekben – Hatékonyság, proaktivitás, gazdaságosság. Kutatási összefoglaló tanulmány. *Miskolci Jogi Szemle*, 2020/4. különszám, p. 20. <https://szakcikkkadatbazis.hu/doc/3871064> (2026. április 28.)

⁴ Németh - Szilágyi (2020) im. p. 22.

⁵ <https://www.mediatorkamara.hu/a-mediacio-elonyei/> (2026. április 28.)

⁶ Malacka, Michal: The relations between the Singapore Mediation Convention and the European Mediation Directive. *European Studies*. 9: 2, (2022), p. 246.

továbbá az is, hogy az eljárás során a felek továbbra is kontrollt gyakorolhatnak a folyamat felett, szabadon dönthetnek afelől, hogy végül születik-e köztük megállapodás vagy sem, hiszen a közvetítői eljárás megindítása nem jelent kötelezettséget a megállapodás megkötésére. Abban az esetben viszont, ha a felek megállapodásra jutnak, szabadon alakíthatják annak feltételeit, aminek révén elérhetővé válik egy mindkét fél számára előnyös megoldás. Ennek eredményeként pedig sokkal valószínűbb, hogy a felek be fogják tartani az általuk önként vállalt kötelezettségeket, mint abban az esetben, ha arra ítéletben kötelezik őket. Hosszú távon ez pedig azzal az előnnyel jár, hogy továbbra is fennmaradhatnak a felek közötti kereskedelmi és/vagy gazdasági kapcsolatok.⁷ Az államok számára pedig azért jelent előnyös megoldást, ha minél több gazdasági szereplő a mediációs eljárást választja, mert csökkenti az állami bíróságokat érintő rendkívüli adminisztrációs terhet, ami lehetőséget nyújt az állami igazságszolgáltatás számára, hogy az összetettebb, bonyolultabb ügyekre fókuszáljon.⁸

A fentiek tükrében felmerülhet a kérdés, hogyha a mediáció ilyen jelentős, és gyakran számszerűsíthető előnyökkel jár a gazdasági élet szereplői számára, akkor mégis mi lehetett a még szélesebb körű alkalmazásának az akadálya? Az alábbiakban ezt a kérdést vizsgáljuk meg részletesebben.

2. A Szingapúri Egyezmény létrejötte és hatálya

2.1. Az egyezmény indokoltsága, szükségessége

A Szingapúri Egyezmény hatályba lépése előtt gyakran fogalmazódott meg kritikaként a gazdasági társaságok részéről az abból eredő bizonytalanság, hogy nincs egy egységes, határokon átnyúló szabályozás, ami lehetővé tenné az egyezségi megállapodások nemzetközi végrehajtását. Ha ugyanis a gazdasági társaságok belefektették az időt és az energiát a mediáció során egy megállapodás kidolgozásába, és az egyik fél valamilyen okból mégsem teljesítette az abban foglaltakat, a másik fél gyakorlatilag kezdhette előről a folyamatot egy peres vagy választottbírói eljárás keretében.⁹ Tekintettel arra, hogy a szerződési jog országokként különböző, az egyezségi megállapodás végrehajtása megkövetelte annak az országnak a szerződésjogának ismeretét, ahol a megállapodást végre akarták hajtani, ezáltal jelentős pénzügyi terhet róva a jogkereső vállalkozásokra, amelyek kénytelenek voltak helyi jogi képviselőket megbízni, akik ismerték az adott ország jogszabályait.¹⁰ Bár a Szingapúri Egyezmény elfogadását kísérő szakirodalom jelentős része a szabályozás történelmi jelentőségét hangsúlyozza, ugyanakkor egyre több szerző kérdőjelezi meg, hogy az Egyezmény valóban olyan súlyú jogalkalmazási problémára adott-e választ, amely szükségessé tette egy új, globális végrehajtási rendszer létrehozását. Clark és Sourdin szerint az Egyezmény előkészítését nem előzte meg kellően átfogó empirikus vizsgálat arra vonatkozóan, hogy a mediáció eredményeként létrejött nemzetközi egyezségek önkéntes teljesítésének elmaradása milyen gyakorisággal okoz tényleges problémát¹¹. A mediáció egyik meghatározó sajátossága ugyanis éppen az, hogy a felek maguk alakítják ki a megállapodás tartalmát, ezért annak

https://www.researchgate.net/publication/369749663_The_relations_between_the_Singapore_Mediation_Convention_and_the_European_Mediation_Directive (2026. április 28.)

⁷ Alexander, Nadja - Mariam Gotsiridze: *A handbook on the Singapore Convention on Mediation. Second Edition*. Singapore International Dispute Resolution Academy, Singapore Management University (2024) p. 4.

⁸ Malacka im. p. 245.

⁹ Schnabel, Timothy: The Singapore Convention on Mediation: A Framework for the Cross-Border Recognition and Enforcement of Mediated Settlements, *Pepperdine Dispute Resolution Law Journal* 19:1 (2019a), p. 2. <https://digitalcommons.pepperdine.edu/drlj/vol19/iss1/1/> (2026. április 28.)

¹⁰ Palao, Guillermo: *The Singapore Convention on Mediation, A Commentary on the United Nations Convention on International Settlement Agreements Resulting from Mediation*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham UK, Northampton MA, USA, 2022, pp. 38-39.

¹¹ Clark, Bryan - Tania Sourdin: The Singapore Convention: A Solution in Search of a Problem? *Northern Ireland Legal Quarterly*, 71. évf. 3. szám, 2020, pp. 481-499.

önkéntes teljesítési aránya rendszerint magasabb, mint egy kívülről rájuk kényszerített döntése. A kritikai álláspont szerint ezért fennáll annak veszélye, hogy az Egyezmény egy viszonylag ritkán jelentkező problémára aránytalanul összetett jogi választ ad, miközben új jogvitákat generálhat a mediáció és a megállapodás körülményeinek utólagos vizsgálata révén¹².

A mediáció eredményeként létrejött egyezségi megállapodások végrehajthatóságának kérdése nemcsak a Szingapúri Egyezmény előkészítése kapcsán merült fel először, hanem már korábban, 2002-ben is, amikor az UNCITRAL Nemzetközi Kereskedelmi Békeltetésről Szóló Modelltörvényén (a továbbiakban: „Modelltörvény”) dolgoztak. Ebben az időben azonban a megállapodások végrehajtásával kapcsolatos problémákat nem sikerült rendezni.¹³

Egy évtizeddel később, az UNCITRAL Bizottság 2014. júliusában tartott 47. ülésén úgy határozott, hogy a II. Munkacsoportnak (Vitarendezés) (a továbbiakban: „Munkacsoport”) meg kell vizsgálnia a békeltetési eljárások eredményeként létrejött nemzetközi vitarendezési megállapodások végrehajtásának kérdését, és 2015-ben, a Bizottság 48. ülésén jelentést kell benyújtania az e területen végzendő munka megvalósíthatóságáról és lehetséges formájáról.

2015. júliusában a Bizottság egyetértett abban, hogy a Munkacsoportnak meg kell kezdenie a munkát a releváns kérdések azonosítása és a lehetséges megoldások kidolgozása érdekében. A hat ülésen át zajló megbeszéléseken 85 tagállam és 35 nem kormányzati szervezet vett részt. Az egyeztetések során a Munkacsoport kompromisszumra jutott a különböző felmerült kérdésekben, amelynek köszönhetően a Bizottság támogatását fejezte ki a Munkacsoport munkájával kapcsolatban, és felkérte a Munkacsoportot, hogy dolgozza ki a vonatkozó egyezmény szövegét, valamint tegyen javaslatot a fent említett Modell törvény módosítására.¹⁴

A Munkacsoport tevékenysége kapcsán Edwin Tong¹⁵ kiemelte, hogy annak ellenére, hogy a résztvevők különböző országokból érkeztek, továbbá eltérő kulturális és jogi háttérrel rendelkeztek, mind rendkívül nyitott gondolkodásmódról tettek tanúbizonyságot, és a konszenzus megtalálása érdekében, egységben dolgoztak. Ezt rendkívül jól példázza az a híres történet, amely szerint a delegáltak a tárgyalásaik közepén kizárták az ENSZ New York-i Központjából egy rendkívül heves hóvihár miatt, de ők mégis találtak egy ügyvédi irodát New York belvárosában, ahol összegyűltek az egyik tárgyaló teremben, és elhatározták, hogy addig nem mennek haza, amíg megállapodásra nem jutnak a még vitás kérdésekben. Végül így is lett, amely egy újabb lendületet adott az Egyezmény kidolgozásának.¹⁶

Az Egyezmény véglegesítésére 2018-ban került sor, amelynek eredményeként 2018. december 20-án, hatvankettedik plenáris ülésén az ENSZ közgyűlése elfogadta az Egyezmény szövegét, és aláírásra megnyitotta azt, amelynek időpontját 2019. augusztus 7-re tűzte ki Szingapúrba. 46 ország – köztük a világ két legnagyobb gazdasági hatalma, az Egyesült Államok és Kína, valamint Ázsia további két jelentős gazdasága, India és Dél-Korea – már az első napon, az aláírási ceremónia során aláírta az Egyezményt. Ezeken felül további 24 ország vett részt a szingapúri aláírási ünnepségen, hogy kifejezze az Egyezmény iránti támogatását.¹⁷ Az Egyezmény, összhangban annak 14 (1) cikkével, 2020. szeptember 12. napján lépett hatályba, hat hónappal azután, hogy a Szingapúri Köztársaság, a Fidzsi-szigeteki Köztársaság és a Katari Állam ratifikálta az Egyezményt.¹⁸ 2026 júliusában összesen 60 állam írta alá az Egyezményt, amelyek közül 22 ország ratifikálta vagy hagyta jóvá azt.¹⁹

¹² Empirikus adatokkal támasztja alá: Howard, Anna: *EU Cross- Border Commercial Mediation: Listening to Disputants*. Wolters Kluwer, 2021.

¹³ Edwin, Tong, im. p. 118.

¹⁴ <https://www.singaporeconvention.org/convention/about> (2026. április 29.)

¹⁵ 2025. május 23. óta Szingapúr igazságügy minisztere, valamint belügyminiszter-helyettese (Minister for Law and Second Minister for Home Affairs)

¹⁶ Edwin, Tong, im. p. 119.

¹⁷ <https://www.singaporeconvention.org/convention/about> (2026. április 29.)

¹⁸ Palao (2022) im. p. 9.

¹⁹ <https://www.singaporeconvention.org/convention/about>

2.2. Aláírás ratifikáció nélkül?

Az Egyezmény aláírói és ratifikálói (részes államai) között nem csupán terminológiai, hanem alapvető jogi különbség áll fenn. A szerződések jogáról szóló 1969. évi Bécsi Egyezmény²⁰ alapján a ratifikáció fenntartásával történő aláírás önmagában nem fejezi ki az állam köteleződését, ezért az aláíró, de az Egyezményt nem ratifikáló állam nem válik annak részes felévé, és nem köteles az Egyezményben meghatározott végrehajtási mechanizmust alkalmazni²¹. A megerősítés, az elfogadás és a jóváhagyás (együttesen: ratifikáció) a nemzetközi jogban olyan aktusok, amelyekkel az állam nemzetközi síkon kifejezi, hogy az adott szerződést magára nézve kötelezőnek ismeri el. E jogcselekmények két egymást követő lépésből állnak. Elsőként az államfő, a kormányfő vagy a külügyminiszter kiállítja a megerősítő, elfogadó vagy jóváhagyó okiratot, amelyben kifejezésre jut az állam arra irányuló szándéka, hogy a szerződés kötelező hatályát elfogadja. Ezt követően többoldalú szerződés esetén az okiratot a letéteményesnél letétbe kell helyezni, míg kétoldalú szerződés esetén a felek között sor kerül az okiratok kicserélésére. A ratifikációs okirat letétbe helyezése, illetve kicserélése jelenti azt a nemzetközi jogi aktust, amellyel az állam a nemzetközi közösség előtt véglegesen kifejezi a szerződésből eredő kötelezettségek vállalását. Ettől a nemzetközi szinten lejátszoló folyamattól világosan meg kell különböztetni a nemzeti vagy belső jogi megerősítési eljárást. Az állam alkotmánya vagy belső jogrendszere előírhatja például a parlament előzetes hozzájárulását, valamely jogszabály elfogadását vagy más belső eljárás lefolytatását. Ezek a lépések azonban önmagukban nem elegendőek ahhoz, hogy az állam nemzetközi jogilag is a szerződés részesévé váljon. A belső jogi jóváhagyás rendszerint csak előfeltétele annak, hogy az arra jogosult állami szerv kiállítsa, majd a letéteményesnél elhelyezze a nemzetközi jogi megerősítő okiratot²².

Az aláíráshoz ugyanakkor egy korlátozott, jóhiszeműségi kötelezettség kapcsolódik: az államnak tartózkodnia kell azoktól a cselekményektől, amelyek megghiúsítanák az Egyezmény tárgyát és célját. Ez azonban nem azonos az Egyezmény rendelkezéseinek előzetes alkalmazásával, és nem keletkeztet kötelezettséget a mediációs megállapodások közvetlen végrehajtására. A köztes kötelezettség addig áll fenn, amíg az állam egyértelművé nem teszi, hogy nem kíván az Egyezmény részesévé válni. A nemzetközi gyakorlatban erre legismertebb példát az Egyesült Államok Római Statútummal kapcsolatos 2002. évi nyilatkozata szolgáltatja, amelyben az Egyesült Államok hivatalosan közölte a letéteményessel, hogy nem kíván a Statútum részesévé válni²³. A Nemzetközi Bíróság gyakorlata szintén következetesen különbséget tesz az aláírt és a ratifikált egyezmények között: az Északi-tengeri kontinentális talapzat ügyekben az 1958. évi Genfi Egyezményt aláíró, de nem ratifikáló Németországgal szemben az Egyezmény rendelkezései szerződéses jogcímen nem voltak alkalmazhatók²⁴.

Az aláírás és a ratifikáció közötti időszakot a szakirodalom „köztes” vagy „interim” kötelezettségnek nevezi, amelynek alapját rendszerint a jóhiszeműség nemzetközi jogi elvében látja²⁵. A kötelezettség ugyanakkor lényegesen szűkebb a szerződés ideiglenes alkalmazásánál vagy

²⁰: 1987. évi 12. törvényerejű rendelet a szerződések jogáról szóló, Bécsben az 1969. évi május hó 23. napján kelt szerződés kihirdetéséről

²¹ ENSZ: Treaty Handbook. 3.1.3- 3.1.4. részek. Elérhető: <https://treaties.un.org/doc/source/publications/thb/english.pdf> (elérés: 2026. július 10.)

²² 1969. évi Bécsi Egyezmény 2 (1) (b), 11, 14 és 16 cikkei alapján

²³ ENSZ-főtitkár: A Nemzetközi Büntetőbíróság Római Statútuma – az Amerikai Egyesült Államok közlése, C.N.434.2002.TREATIES-21. számú letéteményesi értesítés, 2002. május 6.

²⁴ Északi-tengeri kontinentális talapzat ügyek (Németországi Szövetségi Köztársaság kontra Dánia; Németországi Szövetségi Köztársaság kontra Hollandia), ítélet, I.C.J. Reports 1969, 3., 25–26., 27–28. pont.

²⁵ Dörr, Oliver: Article 18: Obligation Not to Defeat the Object and Purpose of a Treaty Prior to Its Entry into Force. In: Oliver Dörr – Kirsten Schmalenbach (szerk.): *Vienna Convention on the Law of Treaties*. Springer, Berlin–Heidelberg, 2012. Elérhető:

teljesítésénél: nem követeli meg, hogy az állam már a ratifikáció előtt úgy járjon el, mintha a szerződés részes fele lenne, hanem kizárólag olyan magatartást tilt, amely a szerződés későbbi hatékony alkalmazását vagy alapvető rendeltetésének megvalósulását súlyosan veszélyeztetné. A Szingapúri Egyezmény esetében a szerződés tárgya és célja a nemzetközi kereskedelmi mediáció előmozdítása, valamint egy harmonizált jogi keret megteremtése a mediációs egyezségek felhívására és végrehajtására. Ebből azonban nem következik, hogy az Egyezményt csak aláíró állam már a ratifikációt megelőzően köteles lenne a külföldi vagy nemzetközi mediációs megállapodásokat az Egyezmény 3–6. cikke alapján végrehajtani.

A Szingapúri Egyezmény 11. cikkének (2) bekezdése kifejezetten kimondja, hogy az Egyezmény az aláírók részéről ratifikációhoz, elfogadáshoz vagy jóváhagyáshoz kötött. Egy olyan állam tehát, amely az Egyezményt csak aláírta, de nem ratifikálta, nem minősül az Egyezmény részes felének, nem köteles a 3. cikk alapján végrehajtani a mediációs megállapodásokat és a bíróságai nem kötelesek az Egyezmény 4–6. cikke szerinti eljárást alkalmazni.

A ratifikáció elmaradása vagy késlekedése mögött több jogtudós is kereste már az okokat. Kína esetében Hailiang Xiong arra jutott, hogy bár Kína az Egyezmény egyik első aláírója, azért került ratifikációs dilemmába, mert a kínai jogban nincs olyan átfogó kereskedelmi mediációs törvény és közvetlen végrehajtási mechanizmus, amely megfelelne az Egyezmény rendszerének. A kínai jogalkotásnak ezért a ratifikáció előtt rendeznie kellene többek között a mediációs megállapodások közvetlen végrehajtását, a bírósági felülvizsgálat terjedelmét és az Egyezménynek a meglévő mediációs formákhoz való viszonyát²⁶. Timothy Schnabel az Egyesült Államok viszonylatában azt állapította meg, hogy a ratifikációhoz előbb tisztázni kell az Egyezmény és a szövetségi, illetve tagállami jog viszonyát. Az Egyesült Államokban a szerződési jog, a mediáció, a titoktartás és az egyezségek kikényszerítése jelentős részben tagállami szabályozási terület, így nyitott kérdés a szerző szerint, hogy az Egyezményt önvégrehajtó szerződésként, szövetségi végrehajtási törvénnyel vagy a szövetségi és tagállami jogalkotást összekapcsoló modellben kellene alkalmazni²⁷. Az Egyezmény szövegezésében és értelmezésében keresi a ratifikáció elmaradásának okait Wooseok Shin, A szerző szerint az alábbi, Egyezmény 5. cikkét érintő értelmezési problémák hátráltatják a ratifikációs folyamatokat: (1) milyen jog alapján kell megítélni a mediációs megállapodás érvényességét; (2) milyen standardok vonatkoznak a mediátorra; (3) mikor minősül a mediátor magatartása súlyos kötelezettségszegésnek; (4) hogyan egyeztethető össze az 5. cikk szerinti bizonyítás a mediáció titkosságával; (5) milyen mértékben térhet el egymástól az egyes végrehajtási fórumok gyakorlata²⁸.

2.3. Fenntartással történő csatlakozás

Amennyiben egy állam a Szingapúri Egyezményhez történő csatlakozás mellett dönt, kétféle fenntartás megtételére van lehetősége. Egyrésztől bármely részes állam rendelkezhet úgy, hogy részéről nem alkalmazhatóak az Egyezmény rendelkezései olyan egyezségi megállapodások esetén, amelynek ő maga, bármely kormányzati szerve vagy annak képviselőjében eljáró személy a tagja.²⁹ Ennek tükrében a Szingapúri Egyezmény az egyes államok részvételével kötött

https://www.researchgate.net/publication/316715608_Article_18_Obligation_not_to_defeat_the_object_and_purpose_of_a_treaty_prior_to_its_entry_into_force (elérés: 2026. július 10.)

²⁶ Xiong, Hailiang: The Legislative Adjustment of Chinese Enforcement Regulation of the International Commercial Settlement Agreement in the Context of the Singapore Mediation Convention. (2025) 16(1) *Journal of International Dispute Settlement*, idae025, DOI: 10.1093/jnlids/idae025

²⁷ Schnabel, Timothy: Implementation of the Singapore Convention: Federalism, Self-Execution, and Private Law Treaties. (2020) 30 *American Review of International Arbitration* 265.

²⁸ Shin, Wooseok: The Role of Mediation Institutions: Ensuring Enforceability under Article 5 of the Singapore Convention on Mediation. *Dispute Resolution Review* (2025) 4(2) pp. 25–44.

²⁹ Szingapúri Egyezmény, 8. cikk 1. pont (a)

megállapodások esetén is alkalmazandó (amennyiben az Egyezmény 1. cikkében meghatározott egyéb feltételek fennállnak), hacsak az adott ország csatlakozáskor nem élt a fenti fenntartással.

Másrészről a csatlakozni kívánó ország kifejezheti azt az igényét is, hogy az Egyezmény csak akkor legyen alkalmazható, ha a mediációs megállapodást megkötő felek kifejezetten így rendelkeztek.³⁰ Főszabály ugyanis az, hogy a Szingapúri Egyezmény rendelkezései alkalmazandók kivéve, ha az egyezségi megállapodás szerződő felei kifejezetten ki nem zárják annak alkalmazását. Fontos megjegyezni, hogy a 8. cikk 1. (b) bekezdése alapján a felektől megkövetelt nyilatkozat megléte, illetve annak hiánya nem befolyásolja az egyezségi megállapodás más országok általi megítélését, jelen fenntartás kizárólag abban az esetben bír relevanciával, ha a bíróság, amelynél jogorvoslat iránt folyamodtak, olyan államban található, amely élt a 8. cikk 1. (b) bekezdése szerinti fenntartással. Az Amerikai Ügyvédi Kamara megjegyezte a tárgyalások során, hogy remélhetőleg csak kevés állam fog ilyen nyilatkozatot tenni, mivel ez jelentősen korlátozná az Egyezmény alkalmazhatóságát, tekintve, hogy a legtöbb, egyezségi megállapodást aláíró fél nem lesz tisztában azzal, hogy az Egyezmény alkalmazhatóságáról külön nyilatkoznia kellene a megállapodásban, és emiatt akaratlanul is elmulasztja majd megtenni.³¹

2.4. Az Európai Unió távolmaradása a Szingapúri Egyezménytől

A Szingapúri Egyezmény Európai Unió általi aláírásával és ratifikálásával kapcsolatban talán leggyakrabban felmerülő kérdés annak eldöntésére vonatkozik, hogy a csatlakozás vajon kizárólagos Európai Unió hatáskör az Európai Unió Működéséről Szóló Szerződés (a továbbiakban: „EUMSZ”) 3. cikk (2) bekezdése értelmében vagy megosztott hatáskör az Európai Unió és a tagállamok között az EUMSZ 4. cikkével összhangban. Norel Rosner szerint az Európai Bizottság már elvégezte a belső elemzését, és úgy véli, hogy rendelkezik a szükséges hatáskörrel, de azt még továbbra is tisztázni kell, hogy ez a hatáskör kizárólagos-e, amelyről végső soron az Európai Bíróságnak kell döntenie, ha felkéri erre.³² Ez abból ered, hogy átfedés lehet a Mediációs irányelv³³ és a Szingapúri Egyezmény alkalmazási köre és feltételrendszere között.

A két instrumentum között fellelhető jelentős különbségekre is felhívta a figyelmet Norel Rosner, aki kiemelte, hogy a Mediációs irányelv 6. cikke alapján a felek egyetértése szükséges az egyezségi megállapodás végrehajtásának kezdeményezéséhez³⁴, ellentétben a Szingapúri Egyezményben foglaltakkal, amely szerint a felek bármelyike egyoldalúan is jogosult az illetékes hatósághoz fordulni a megállapodás végrehajtásának elrendeléséért.³⁵ Egy másik kiemelő eltérés a két dokumentum között a végrehajtás módját érinti, hiszen az Mediációs irányelv értelmében az egyezségi megállapodás tartalmát bíróság vagy egyéb illetékes hatóság ítéletben, határozatban vagy hiteles okiratban nyilváníthatja végrehajthatóvá³⁶, míg a Szingapúri Egyezmény talán legnagyobb vívmánya az, hogy sui generis státuszt biztosít az egyezségi megállapodások számára, és azok közvetlenül végrehajthatók, nincs szükség előzetes ítéletbe foglalásra. Az Európai Unióra vetítve ez azzal járhat, hogy az Európai Unió kívülről érkező egyezségi megállapodások végrehajtása egyszerűbb lehet, mint az Európai Unió belül megkötött egyezségeké. Alapvetően az a helyzet állhat elő a Szingapúri Egyezmény fent már részletesebben bemutatott 12. cikk 4. pontjára

³⁰ Szingapúri Egyezmény, 8. cikk 1. pont (b)

³¹ Schnabel (2019a) pp. 56-58.

³² Verbist, Herman: Report on “Roundtable on the Position of the European Union on the Singapore Convention on Mediation”, 2022. *Forum For International Conciliation and Arbitration*, Elérhető: <https://fica-disputeresolution.com/wp-content/uploads/2022/05/220306-Herman-Verbist-Report-on-Roundtable-on-EU-Position-on-Singapore-Convention-organised-on-18-June-2021-ELI-Slovenian-hu.pdf> (elérés. 2026. május 3.)

³³ Az Európai Parlament és a Tanács 2008/52/EK Irányelve (2008. május 21.) a polgári és kereskedelmi ügyekben végzett közvetítés egyes szempontjairól <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=celex%3A32008L0052> (Mediációs irányelv)

³⁴ Mediációs irányelv 6. cikk (1) bekezdés

³⁵ Szingapúri Egyezmény 3. cikk 2. pont

³⁶ Mediációs irányelv 6. cikk (2) bekezdés

figyelemmel, hogy ha az egyezségi megállapodást egy Európai Unió fél és egy Európai Unió kívüli fél köti meg, a megállapodásra a Szingapúri Egyezmény lesz irányadó, és egyoldalú végrehajtása is lehetségessé válik, míg ha két, az Európai Unió valamely tagállamából származó fél megállapodása érintett, akkor a Mediációs irányelv szabályait kellene alkalmazni, amely bonyolultabbá tenné a megállapodásban foglaltak végrehajtását.³⁷

Fontos azonban azt is látni, hogy a Szingapúri Egyezmény megítélése nem egységes az egyes uniós szervek körében. Diana Wallis, az Európai Parlament korábbi alelnöke megjegyezte, hogy az Európai Parlament elismeri, hogy a Szingapúri Egyezmény hozzájárulhatna a nemzetközi kereskedelmi kapcsolatok erősödéséhez. Kiemelte, hogy az Európai Parlament Jogi Bizottsága mindig is nyitottságot mutatott a témához kapcsolódó meghallgatások szervezésére és a mediáció ösztönzésére. Úgy véli, hogy meghallgatást lehetne szervezni annak érdekében, hogy a kérdést megvitassák az Európai Parlamentben.³⁸ Az Európai Parlament támogatása a Szingapúri Egyezmény aláírása tekintetében kétségekívül értékes lehet, de fontos látni, hogy végső soron a kezdeményezést az Európai Bizottságnak kell felvállalnia. Diana Wallis hangsúlyozta, hogy vannak lehetőségek, amellyel az Európai Parlament fel tudja hívni az Európai Bizottság figyelmét a témára, így például, ha saját bizottsági jelentést készít. Ezt követően az Európai Bizottságnak meg kell indokolnia, hogy miért nem tesz lépéseket az Egyezmény aláírása érdekében, mivel a legnagyobb szkepticizmus az Egyezményt illetően az Európai Bizottság részéről érezhető az uniós szervek közül.³⁹

3. A Szingapúri Egyezmény főbb rendelkezései

3.1. Tárgyi hatály

A Szingapúri Egyezmény olyan egyezségi megállapodások esetében alkalmazható, amelyek megfelelnek az Egyezmény által rögzített követelményeknek, azaz a megállapodás (i) közvetítői eljárás keretében jött létre, (ii) kereskedelmi jogvitát rendez és (iii) a megkötése időpontjában nemzetközi jellegűnek minősül.⁴⁰

A mediáció fogalmával kapcsolatban az Egyezmény a Modelltörvény definíciójához nyúl vissza, amely szerint „a mediáció olyan eljárást jelent – függetlenül a használt megnevezéstől vagy az eljárás alapjától –, amelynek során a felek egy harmadik személy vagy személyek („a mediátor”) segítségével megkísérik vitájukat békés úton rendezni, miközben a mediátor nem rendelkezik olyan hatáskörrel, amely által megoldást kényszeríthetne a vitában álló felekre.”⁴¹ A definícióból jól látszik, hogy az Egyezmény egy tág fogalom meghatározást használ, amely számos, különböző folyamatot magában foglalhat, függetlenül az eljárás megnevezésétől. Irreleváns az Egyezmény alkalmazhatósága szempontjából, hogy a mediációs eljárás megindítására milyen alapon került sor, például a felek szabadon megállapodhatnak közvetítői eljárás igénybevételéről a jogvita felmerülését megelőzően vagy azt követően, de előfordulhat az is, hogy bíróság vagy választottbíróság utasítására vagy ajánlására vesznek részt mediációban, amelynek során önkéntesen jutnak megállapodásra. A tárgyalások során időről időre felmerült a Munkacsoportban annak lehetősége, hogy az Egyezmény hatálya kiterjedjen a nem mediáció eredményeként létrejött egyezségekre is, de ezt végül

³⁷ Verbist (2022) im.

³⁸ Verbist (2022) im.

³⁹ Rękawek, Agnieszka: EU and Its Member States: Where Does the Scepticism for the Singapore Convention on Mediation Come from?, In: *Arbitration: The International Journal of Arbitration, Mediation and Dispute Management*, (2024) 90:3. (2024), p. 414.

<https://kluwerlawonline.com/journalarticle/Arbitration%20The%20International%20Journal%20of%20Arbitration%20Mediation%20and%20Dispute%20Management/90.2/AMDM2024031> (2026. május 11.)

⁴⁰ Szingapúri Egyezmény, 1. Cikk 1. pont

⁴¹ Szingapúri Egyezmény, 2. Cikk 3. pont

elvetették.⁴² Szintén megvitatták annak szükségességét, hogy a mediáció fogalmának részét képezze-e a mediátor függetlenségének követelménye is, de arra jutottak, hogy a közvetítői eljárás esetén ez kisebb jelentőséggel bír, mint az ítélettel végződő eljárások esetében, és csak további szükségtelen pereskedésre adhatna okot.⁴³

Fontos kritérium továbbá, hogy az Egyezmény kizárólag nemzetközi egyezségi megállapodásokra terjed ki, azaz a felek közül legalább kettőnek a székhelye különböző államokban található, vagy a felek székhelye eltér attól az államtól, ahol a megállapodás szerinti kötelezettségek jelentős részét teljesíteni kell, vagy attól az államtól, amelyhez a megállapodás tárgya a legszorosabban kapcsolódik.⁴⁴ Habár az elismerés és végrehajtás tekintetében a tisztán belföldi és a nemzetközi egyezségek analitikai szempontból talán nem olyan különbözőek, a Munkacsoport mégis úgy döntött, hogy az Egyezmény alkalmazhatóságát a nemzetközi megállapodások végrehajtására korlátozza annak érdekében, hogy az országok egyszerűbben tudjanak az Egyezményhez csatlakozni anélkül, hogy a belföldi egyezségi megállapodások végrehajtására vonatkozó, már meglévő belső jogszabályukat módosítaniuk kellene.⁴⁵

A Modelltörvényhez hasonlóan a Szingapúri Egyezmény sem határozza meg a kereskedelmi jogvita fogalmát, de iránymutatást nyújt, hogy milyen típusú megállapodások nem tartoznak a hatálya alá még abban az esetben sem, ha mediáció eredményeként jöttek létre és nemzetközi jelleggel bírnak. A családjogi, öröklésjogi és munkajogi vitákat rendező egyezségi megállapodásokra, továbbá fogyasztói ügyletekre nem terjed ki az Egyezmény hatálya. Ugyancsak nem vonatkozik a Szingapúri Egyezmény az olyan megállapodásokra, amelyeket bíróság már jóváhagyott vagy bíróság előtti eljárás során kötötték meg azokat, és amelyek bírósági ítéletként végrehajthatóak.⁴⁶ Ez utóbbinak a kizárása különösen fontos volt az Európai Unió számára. A bírósági ítéletek kizárásának indoka elsősorban az volt, hogy elkerüljék a Hágai Egyezmények és a Szingapúri Egyezmény közötti átfedéseket, és hogy megakadályozzák, hogy a felek akár két különböző úton is érvényt szerezhessenek egyazon megállapodásnak.⁴⁷ Cathérine Kessedjian⁴⁸ professzor, aki megfigyelőként vett részt a Munkacsoport tárgyalásain szintén megerősítette, hogy a Szingapúri Egyezmény 1. cikk 3. pontjában foglalt kizárás eredményeként egyáltalán nincs átfedés a fent hivatkozott egyezmények között. A Hágai Egyezmények pedig kizárólag azzal foglalkoznak, ami a bíróságokon történik. A bírósági eljárások során létrejövő egyezségeket ítéletbe foglalják, és így a Hágai Egyezmények hatálya alá tartoznak.⁴⁹

A magyar joggyakorlat számára ugyanakkor felmerül egy fontos kérdés: mi a helyzet abban az esetben, ha bírósági eljárás alatt a bíró közvetítésre utalja az ügyet, és a bírósági mediátor előtt megállapodás születik, majd a polgári jogi jogvitát a felek közös kérelemre megszüntetni kérik? Mert ebben az esetben előfordulhat az, hogy bírósági eljárás során keletkezik a megállapodás: a bíróság épületében, adott esetben bíró mediálása mellett egy kereskedelmi jogi megállapodás. A kérdés ugyanakkor látszólagos: amennyiben a bírósági mediátor által kötött megállapodást a bíróság ítéletbe foglalja, a bírósági határozatok végrehajtási szabályai (Hágai Egyezmény) lesz rá alkalmazandó. Amennyiben viszont az alapul fekvő peres eljárást a bíróság megszünteti, és a felek közötti korábbi jogvitát „csak” a mediáció során kötött megállapodás rendezi, az Egyezmény 3. cikk a) pontjának ii) része már nem állja meg a helyét, tehát a bírósági mediátor előtt kötött, peren kívül záródó megállapodás is az Egyezmény hatálya alá tartozik.

A választottbírói eljárások során született egyezségek sem tartoznak a Szingapúri Egyezmény hatálya alá abban az esetben, ha az egyezséget nyilvántartásba vették és

⁴² Schnabel (2019a) im. pp. 15-19.

⁴³ Palao (2022) im. p. 69.

⁴⁴ Szingapúri Egyezmény, 1. Cikk 1. pont

⁴⁵ Schnabel (2019a) p. 20.

⁴⁶ Szingapúri Egyezmény, 1. Cikk 3. pont (a)

⁴⁷ Schnabel (2019a) p. 25.

⁴⁸ A hágai nemzetközi magánjogi konferencia főtárgyaló-helyettese (former Deputy Secretary of the Hague Conference on Private International Law, Professor emerita, University Panthéon-Assas Paris II

⁴⁹ Verbist (2022) im.

választottbíróági ítéletként végrehajtható.⁵⁰ Erre a kitételre a New York-i Egyezmény⁵¹ által szabályozott területekkel történő átfedés megelőzése érdekében volt szükség.

3.2. Formai követelmények

Az Egyezmény 4. cikke megfogalmaz néhány formai követelményt, aminek az egyezségi megállapodásnak eleget kell tennie, ha valamelyik fél a bírósághoz fordul annak végrehajtása érdekében. A Munkacsoport arra törekedett, hogy a formai előírások tömörek és jól körül határolhatók legyenek, így meghatározva egy minimum sztenderdet, ami lehetővé teszi az Egyezmény hatékony alkalmazását, és nem ró túlzottan nagy terhet a felekre.⁵²

Az első ilyen követelmény arra vonatkozik, hogy az egyezségi megállapodást írásba kell foglalni. Az írásbeliség követelménye teljesítettnek tekinthető, ha a megállapodás tartalmát bármilyen formában rögzítik, ideértve a modern számítástechnikai megoldásokat is, amennyiben az abban szereplő információk hozzáférhetők, és ezáltal a későbbiekben hivatkozási alapul szolgálhatnak.⁵³ Így akár egy a felek közötti e-mail kommunikáció is elfogadható lehet, és az sem előírás, hogy a megállapodást egyetlen dokumentum tartalmazza, az szerepelhet a felek közötti levélváltásban vagy egyéb kereszthivatkozott dokumentumokban, mellékletekben is.⁵⁴ Marek Dąbrowski még azt is felveti, hogy megfelelő körülmények között az azonosítható és tartósan hozzáférhető hang- vagy videófelvétel is teljesítheti a követelményt.⁵⁵

További követelmény, hogy a megállapodásnak tartalmaznia kell a felek aláírását. Abban az esetben, ha elektronikus kommunikáció formájában rögzítették a felek megállapodását, speciális szabályok alkalmazandók annak biztosítása érdekében, hogy az elektronikus kommunikáció megfelelő és megbízható legyen az összes körülményre figyelemmel.⁵⁶

A jogorvoslatért folyamodó félnek bizonyítania kell továbbá, hogy a megállapodás mediáció eredményeként jött létre. Az Egyezmény felsorol néhány lehetőséget, hogy ezt milyen módokon lehet megtenni, így például elfogadható, ha a megállapodáson szerepel a mediátor aláírása is, vagy a mediátor aláírásával készül egy nyilatkozat, amely rögzíti, hogy közvetítői eljárás zajlott. De arra is van lehetőség, hogy a mediációt lebonyolító intézmény igazolását mutassák be a felek az eljáró hatóság részére. Ha ezek közül egyik sem áll rendelkezésre, a felek bármilyen, az eljáró hatóság számára elfogadható módon igazolhatják a mediáció megtörténtét.⁵⁷ A jelen bekezdésben tárgyalt követelmény abból a félelemből fakadt, hogy az Egyezményt jogellenes célokra használhatják fel. Egyes küldöttek biztosra akartak menni, hogy az Egyezményt ne lehessen olyan illegális tevékenységek céljára felhasználni, mint például a pénzmosás, vagy olyan közvetítések kapcsán, amelyeket egyes delegáltak nem tekintettek kellően komolynak (például amikor egy vitás ügyben érintett két barát összeül egy sörözőben).⁵⁸

Amennyiben az egyezségi megállapodás nem azon a nyelven készült, amely a hivatalos nyelv abban az országban, ahol a végrehajtást kezdeményezték, az illetékes hatóság jogosult arról fordítást kérni. A megkeresett hatóság jogosult továbbá bármilyen további dokumentumot kérni a felektől, amely az Egyezményben foglalt feltételek teljesülésének megállapításához szükséges. Ugyanakkor az eljáró hatóság köteles haladéktalanul intézkedni, így a fenti rendelkezések semmilyen módon

⁵⁰ Szingapúri Egyezmény, 1. Cikk 3. pont (b)

⁵¹ 1958. évi New York-i Egyezmény a külföldi választottbíróági ítéletek elismeréséről és végrehajtásáról

⁵² Schnabel (2019a). pp. 27-28.

⁵³ Szingapúri Egyezmény, 2. Cikk 2. pont

⁵⁴ Schnabel (2019a). pp. 28-29.

⁵⁵ Dąbrowski, Marek: Singapore Convention as a Flexible Protective Umbrella for Enforcement of Settlement Agreements. (2024) XVII(2) Teka Komisji Prawniczej PAN Oddział w Lublinie, pp. 109–123, DOI: 10.32084/tkp.9052.

⁵⁶ Szingapúri Egyezmény, 4. Cikk 1. pont (a), 4. cikk 2. pont

⁵⁷ Szingapúri Egyezmény, 4. Cikk 1. pont (b)

⁵⁸ Abramson, Harold: The New Singapore Mediation Convention: The Process and Key Choices, *Cardozo Journal of Conflict Resolution*, 20:1037 (2019), p. 1050.

sem szolgálhatnak arra, hogy az illetékes hatóság további formalitásokat határozzon meg az eljárás lelassítása érdekében⁵⁹, mert ez ellentétes lenne az Egyezmény azon célkitűzésével, hogy egységes és egyértelmű végrehajtási mechanizmust biztosítson a mediáció eredményeként létrejött egyezségi megállapodások számára.⁶⁰

3.3. Elismerés és végrehajtás

Az Egyezmény szinte minden másik cikke hosszabb és részletesebben megfogalmazott, mint a 3. cikk, ugyanakkor kizárólag a 3. cikk az, amely kötelezést állapít meg a részes államok számára. Az Egyezmény összes többi rendelkezése kiegészítő jellegű ehhez képest, és segít kereteket felállítani az Egyezmény alkalmazásához. A rendelkezés kiemelkedő fontosságának ellenére ugyanakkor talán ez a leginkább zavarba ejtő és legfurcsábban megfogalmazott szakasz az egész Egyezményben, és a homályos cím (Alapelvek) mögött igencsak lényeges tartalom rejlik.⁶¹ A 3. cikkben foglalt előírások elsődleges célja, hogy elősegítse a nemzetközi egyezségi megállapodások országhatárokon átívelő cirkulációját azáltal, hogy meghatározza a részes államok által figyelembe veendő alapvető szempontokat.⁶²

A 3. cikk két különböző, de egymással szorosan összefüggő kötelezettséget foglal magában, név szerint a megállapodások végrehajtását és elismerését.

A 3. cikk 1. bekezdése értelmében a részes államok kötelesek végrehajtani (enforce) az Egyezmény hatálya alá tartozó megállapodásokat a saját eljárási szabályaikkal és az Egyezményben foglalt feltételekkel összhangban.⁶³ Fontos hangsúlyozni, hogy ez a rendelkezés nem korlátozódik kizárólag a pénzügyi jellegű kötelezettségek végrehajtására, melynek lehetősége ugyan felmerült az előkészítő tárgyalások során, de azt végül elvetették. A Munkacsoport arra az állásfoglalásra jutott, hogy a végrehajtás pénzügyi követelésekre történő korlátozása meggátolná a feleket abban, hogy a mediáció során kreatív megoldásokat keressenek problémáik rendezésére, amely egyúttal aláásná a vitarendezés ezen módjának egyik legjelentősebb előnyét. Abban az esetben tehát, ha az egyezségi megállapodás megfelel az Egyezmény által támasztott hatálybéli és definíciós követelményeknek, és nem állnak fenn a megállapodás végrehajtását kizáró okok, az Egyezményben részes állam illetékes hatósága köteles az egyezségi megállapodás végrehajtását elrendelni függetlenül az abban foglalt kötelezettség jellegétől.⁶⁴ A Szingapúri Egyezmény nem állapít meg különös végrehajtási szabályokat, hanem arra az adott állam eljárási szabályai alkalmazandók.

A 3. cikk 2. bekezdése az egyezségi megállapodások elismerésével kapcsolatos szabályokat rendezi anélkül, hogy maga az elismerés (recognition) szó szerepelne benne, ehelyett funkcionálisan írja körül a fogalom tartalmát. Erre a rendhagyó megközelítésre azért volt szükség, mert az előkészítő tárgyalások során korán kiderült a Munkacsoport tagjai számára, hogy az elismerés szó különböző jelentéssel bír a különböző jogrendszerekben, és így különböző jogkövetkezményekkel is járhat. A szóban forgó bekezdés olyan esetben alkalmazandó, ha olyan ügyet érintően merül fel vita, amelyről az egyik fél azt állítja, hogy azt már egyezségi megállapodás keretében rendezték. Más szavakkal megfogalmazva akkor alkalmazandó tehát, ha a felek a jogvitájukat mediáció útján már sikeresen rendezték, de az egyik fél mégis megkísérli a vonatkozó vitás kérdések egy részét peres úton is érvényesíteni. Ez a szabály nemcsak azt teszi lehetővé az egyik fél számára, hogy egy peres eljárás során bizonyítékként benyújtsa az egyezségi megállapodást, ahol azt majd az egyéb bizonyítékokkal együtt értékeli az eljáró hatóság, hanem azt jelenti, hogy az adott fél teljes

⁵⁹ Szingapúri Egyezmény, 4. Cikk 3. pont, 4. Cikk 4. pont, 4. Cikk 5. pont

⁶⁰ Elisabetta: The Singapore Convention on Mediated Settlement Agreements: A New String to the Bow of International Mediation? *Revista Eletrônica de Direito Processual*. 2019. 20:2. pp. 5-11.

⁶¹ Schnabel, Timothy: Recognition by Any Other Name: Article 3 of the Singapore Convention on Mediation, *Cardozo Journal of Conflict Resolution*, (2019b) 20:4, p. 1181. <https://larc.cardozo.yu.edu/cjcr/vol20/iss4/16/> (elérés: 2026. május 5.)

⁶² Palao (2022) im. p. 115.

⁶³ Szingapúri Egyezmény, 3. Cikk 1. pont

⁶⁴ Schnabel (2019b) pp. 1182-1184.

egészében arra támaszkodhat annak igazolására, hogy az adott jogvita már közvetítői eljárás keretében lezárult.⁶⁵

A 3. cikk tehát kettős funkcióval látja el az egyezségi megállapodásokat. Egyrészt ugyanis a felek közvetlenül kezdeményezhetik az egyezségi megállapodás végrehajtását valamely részes állam illetékes hatóságától, ha a másik fél nem teljesíti az abban vállalt kötelezettségeit, ez az úgynevezett „kard hatás”. Másrészt pedig, ha az egyik fél peres eljárást kezdeményez olyan kérdéseket illetően, amelyeket a felek korábban már mediáció útján rendeztek, a másik fél az egyezségi megállapodás benyújtásával igazolhatja, hogy az adott jogvita a felek között már lezárult. A szakirodalom ezt nevezi „pajzs hatásnak”.⁶⁶

Hogy jobban megértsük az elismerés és végrehajtás szabályozásában rejlő jogi problémákat, hasonlítsuk össze a Szingapúri Egyezmény szövegét a New Yorki és a Hágai Egyezmény szabályaival. Az összefoglalót az alábbi táblázat tartalmazza.

Vizsgálati szempont	Szingapúri Mediációs Egyezmény	New York-i Egyezmény	Hágai Egyezmény
Az elismerés és végrehajtás tárgya	A felek konszenzusán alapuló, mediáció eredményeként létrejött nemzetközi kereskedelmi egyezségi megállapodás.	Külföldi vagy nem belföldinek tekintett választottbíróági ítélet.	Az egyik szerződő állam bírósága által polgári vagy kereskedelmi ügyben hozott ítélet.
A központi állami kötelezettség	A 3. cikk (1) bekezdése alapján a megállapodás végrehajtása; a (2) bekezdés alapján annak megengedése, hogy a fél a már rendezett ügy bizonyítására hivatkozzon a megállapodásra.	A III. cikk alapján a választottbíróági ítélet kötelezőként való elismerése és végrehajtása.	A 4. cikk (1) bekezdése alapján a külföldi ítélet elismerése és végrehajtása.
Az „elismerés” kifejezés használata	Az Egyezmény 3. cikke nem használja. Az elismerés funkcióját körülírással, a megállapodás defenzív felhívásával rendezi.	Kifejezetten szerepel: az ítéletet „binding”-ként kell elismerni.	Kifejezetten és önálló jogintézményként szerepel.
Az elismerés funkciója	Annak bizonyítása, hogy a felek közötti vitás kérdés már rendezésre került. A szabály kifejezetten a „pajzshatást” kodifikálja.	Az ítélet kötelező erejének elfogadása; az Egyezmény nem határozza meg részletesen az elismerés valamennyi anyagi jogi és preklúziós hatását.	A külföldi ítéletben megállapított jogok és kötelezettségek elfogadása; ugyanazon igény újbóli elbírálásának megakadályozása.
„Kardhatás”	Kifejezetten elkülöníthető: a jogosult közvetlenül kérheti a megállapodásban vállalt kötelezettség kikényszerítését.	Az ítélet jogosultja kérheti az ítélet végrehajtását; a kardhatás a III. cikkből következik.	Az ítélet jogosultja kérheti az ítélet végrehajthatóvá nyilvánítását, nyilvántartásba vételét és végrehajtását.

⁶⁵ Schnabel (2019a) pp. 37-40.

⁶⁶ Palao (2022) im. p. 12.

„Pajzshatás”	Kifejezetten szabályozott: a fél arra hivatkozhat, hogy az ügyet a mediációs megállapodás már rendezte.	Az ítélet kötelezőként való elismeréséből következhet, de a III. cikk ezt nem külön, funkcionális szabályként fogalmazza meg.	Az elismerés egyik tipikus következménye a res iudicata.
Az elismerés és a végrehajtás viszonya	A két funkciót a 3. cikk két külön bekezdésben szabályozza. A „pajzshatás” végrehajtási kérelem nélkül is érvényesülhet.	Az elismerés és a végrehajtás egy rendelkezésben szerepel, de fogalmilag elkülönülnek. A végrehajtás rendszerint feltételezi a kötelező erő elismerését.	Az elismerés önállóan, végrehajtás nélkül is érvényesülhet; a végrehajtás rendszerint feltételezi az elismerést.

Az elismerés és végrehajtás egyezményi különbségei. Forrás: saját szerkesztés

A New York-i Egyezmény III. cikke és a 2019. évi Hágai Egyezmény 4. cikke hagyományos módon, kifejezetten egymás mellett használja az elismerés és a végrehajtás fogalmát. A New York-i Egyezmény értelmében a részes államok kötelesek a választottbírószági ítéleteket kötelezőként elismerni és végrehajtani; a Hágai Egyezmény pedig úgy rendelkezik, hogy az egyik szerződő állam bírósága által hozott ítéletet a másik szerződő államban el kell ismerni és végre kell hajtani. Mindkét egyezmény tehát már létező, kötelező erejű döntés határokra átnyúló joghatásainak biztosítására irányul. A Szingapúri Egyezmény ezzel szemben tudatosan nem használja az „elismerés” kifejezést. A 3. cikk (2) bekezdése funkcionális szabályt alkot: ha vita támad olyan kérdésben, amelyet valamely fél állítása szerint a mediációs megállapodás már rendezett, lehetővé kell tenni számára, hogy a megállapodásra annak bizonyítására hivatkozzon, hogy a kérdés már lezárult. A szabály tehát nem általánosságban rendeli el a megállapodás valamennyi joghatásának elismerését, hanem annak egy meghatározott, defenzív funkcióját biztosítja.

3.4. A végrehajtás megtagadása

Az Egyezmény részletesen meghatározza azokat az okokat, amelyek fennállása esetén a részes állam eljáró hatósága jogosult megtagadni a jogorvoslati kérelem teljesítését. Az 5. cikkben foglalt megtagadási okok egyrésztől korlátozottak, és az itt szereplő lista kimerítő, ugyanis az eljáró hatóság nem jogosult valamely itt nem szereplő ok miatt megtagadni a végrehajtást. Másrésztől ugyanakkor megengedő, mert az illetékes hatóság annak ellenére is dönthet a jogorvoslat biztosítása mellett, ha valamelyik kivételes ok alkalmazandó lenne. Ezen felül pedig amennyiben a részes államok átültetik saját jogukba az Egyezmény rendelkezéseit, nem kötelesek az összes 5. cikkben felsorolt megtagadási okot átvenni.⁶⁷ Az 5. cikkben olvasható megtagadási okok jelentős részére a jogorvoslat biztosításának megtagadását kérő félnek kell hivatkoznia, és fennállását az illetékes hatóság eljárási szabályainak megfelelő módon bizonyítania.

Az Egyezményben elsőként szereplő megtagadási indok arra az esetre vonatkozik, ha a megállapodást megkötő valamelyik fél cselekvőképtelen állapotban volt⁶⁸, így például, ha kiskorú volt vagy alkohol befolyása alatt állt. Ezen megtagadási ok alkalmazására viszonylag szűk körben van esély, ugyanis az Egyezmény hatálya alá tartozó megállapodások esetében szinte mindig jogi képviselő támogatásával vesznek részt a felek a közvetítői eljárásban.⁶⁹

A következő pont alapján az eljáró hatóság megtagadhatja a jogorvoslat teljesítését, ha az egyezségi megállapodás semmis, érvénytelen vagy nem teljesíthető. A megállapodás érvényességének vizsgálata azon jog alapján történik, amelynek hatálya alá a felek azt érvényesen

⁶⁷ Schnabel (2019a) pp. 41-42.

⁶⁸ Szingapúri Egyezmény, 5. Cikk 1. pont (a)

⁶⁹ Schnabel (2019a) p. 43.

alávetették, vagy erre vonatkozó bármilyen utalás hiányában, az illetékes hatóság által alkalmazandónak ítélt jog szerint”.⁷⁰ Ennek értelmében, ha a vitában álló felek olyan alkalmazandó jogot választottak, amely a jogorvoslatot elbíráló állam joga szerint érvényes, akkor ez alapján kell a megállapodás érvényességét megítélni. Ellenkező esetben az adott állam nemzetközi magánjogi szabályait kell figyelembe venni az alkalmazandó jog meghatározásához.⁷¹

A következő megtagadási okok csak abban az esetben alkalmazandók, ha a felek kifejezetten rögzítették az egyezségi megállapodásban, hogy a megállapodást nem tekintik magukra nézve kötelezőnek vagy véglegesnek.⁷² A felek nem hivatkozhatnak arra, hogy az egyezségi megállapodás csupán azért nem végleges, mert az csak a jogvita bizonyos kérdéseit rendezi.⁷³

Abban az esetben, ha az egyezségi megállapodás szövegét utóbb módosították, és a végrehajtást nem a legutolsó verzió alapján kéri az eljáró hatóságtól, a végrehajtás szintén megtagadható. Önmagában azonban az a tény, hogy a felek módosították a megállapodásukat, nem lehet megtagadási ok, hiszen a felek szabadon alakíthatják a megállapodásuk tartalmát, és az alapján a végrehajtás is elrendelhető mindaddig, amíg a legfrissebb változatot az illetékes hatóság rendelkezésére bocsátják.⁷⁴

A soron következő megtagadási ok értelmében az eljáró hatóság visszautasíthatja a megállapodás végrehajtását, amennyiben az abban foglalt kötelezettségeket már teljesítették, vagy azok nem egyértelműek vagy érthetőek.⁷⁵ Ezt a szakaszt szűken kell értelmezni, ugyanis önmagában egy rosszul megszüvegezett megállapodás vagy homályosabb fogalomhasználat nem adhat okot arra, hogy a nemteljesítő fél rosszhiszeműen kibújjon a kötelezettségei alól. Egy ilyen menekülési útvonal biztosítása semmiképp nem célja az Egyezménynek.⁷⁶ Épp ellenkezőleg, ez a rendelkezés csak abban az esetben alkalmazandó, ha az egyezségi megállapodás annyira zavaros vagy pontatlan, hogy az illetékes hatóság még abban az esetben sem tudná teljes bizonyossággal teljesíteni a kért jogorvoslatot, hogyha megállapítaná, hogy a fél egyébként jogosult rá.⁷⁷

Az egyezségi megállapodás tartalmával összefüggő utolsó megtagadási ok értelmében, az illetékes hatóság nem köteles teljesíteni a kért jogorvoslatot, amennyiben annak teljesítése ellentétben állna a megállapodásban rögzített feltételekkel.⁷⁸ Ilyen lehet például, ha a felek előfeltételként rögzítik a megállapodásukban, hogy ismételten mediátorhoz fordulnak, mielőtt bíróság előtt próbálnának érvényt szerezni az egyezségüknek. Előfordulhat olyan eset is, hogy a felek belefoglalják a megállapodás szövegébe, hogy minden további, köztük felmerülő vitás ügyet választottbírói eljárás útján kísérelnek meg rendezni. De ezeken túl arra is lehetőségük van a feleknek, hogy kizárják az Egyezmény alkalmazását az egyezségi megállapodásuk tekintetében, amely szintén megtagadási okként szolgál.⁷⁹

A soron következő két megtagadási ok a mediátor esetleges szabályszegéseivel kapcsolatos. Egyes delegációk, így különösen az Európai Unió, kezdetben a végleges szövegben szereplőnél szélesebb körű kivételeket szorgalmaztak, például azt, hogy a bíróság elutasíthassa a jogorvoslatot, ha a mediátor nem méltányosan járt el a felekkel szemben. Más államok ezzel szemben elleneztek a kifejezetten a mediátor magatartására vonatkozó kivételek beépítését, mivel úgy vélték, hogy ezeket a kérdéseket a visszautasítás egyéb indokai már kielégítően lefedik.⁸⁰ A tárgyalások előrehaladtával a jelen lévő mediációs közösség tagjai nagyra értékelték, hogy az Egyezmény szövegtervezete végre elismeri a mediáció és az arbitráció közötti alapvető különbséget, amelyet a

⁷⁰ Szingapúri Egyezmény, 5. Cikk 1. pont (b) (i)

⁷¹ Schnabel (2019a) p. 45.

⁷² Szingapúri Egyezmény, 5. Cikk 1. pont (b) (ii)

⁷³ Schnabel, (2019a) p. 47.

⁷⁴ uo.

⁷⁵ Szingapúri Egyezmény, 5. Cikk 1. pont (c) (i)-(ii)

⁷⁶ Palao (2022) im. p. 168.

⁷⁷ Schnabel (2019a) p. 48.

⁷⁸ Szingapúri Egyezmény, 5. Cikk 1. pont (d)

⁷⁹ Palao (2022) im. p. 169.

⁸⁰ Schnabel (2019a) pp. 49-50.

tárgyalások során elhangzott egyes érvek kezdetben figyelmen kívül hagytak. Nevezetesen arról van szó, hogy a választottbíró döntési jogkörrel rendelkezik a jogvitában álló felek közötti kérdések rendezésére, míg a mediátor ezzel szemben csak elősegíti, hogy a felek konszenzusos megoldásra jussanak, ami egyúttal azt is jelenti, hogy csekélyebb befolyást gyakorol a megállapodás tartalmára nézve.⁸¹

Mindezekre tekintettel az alábbi tartalommal kerültek bele az Egyezmény szövegébe a mediátor esetleges szabályszegő magatartásával összefüggő megtagadási okok. Egyrészt az eljáró hatóság nem köteles a megállapodás végrehajtására, amennyiben a mediátor súlyosan megsértette a közvetítőre vagy a közvetítésre vonatkozó előírásokat, amely nélkül az adott fél nem kötötte volna meg a megállapodást, másrészt pedig abban az esetben is jogosult az illetékes hatóság a jogorvoslat biztosításának megtagadására, amennyiben a közvetítő elmulasztotta közölni a felekkel azokat a körülményeket, amelyek igazolható kétséget vetnek fel a közvetítő pártatlanságával vagy függetlenségével kapcsolatban, és ennek elmulasztása lényeges vagy indokolatlan befolyást gyakorolt az adott félre, aki enélkül a mulasztás nélkül nem kötötte volna meg az egyezségi megállapodást.⁸² A jelen bekezdésben elemzett szabályok csak abban az esetben szolgálhatnak megtagadási okként, ha az arra hivatkozó fél bizonyítani tudja az ok-okozati kapcsolatot a mediátor szabályszegése / mulasztása és a megállapodás megkötése között.⁸³

Végül, de nem utolsó sorban az Egyezmény tartalmaz két olyan megtagadási indokot is, amelyek fennállást az illetékes hatóság hivatalból, saját kezdeményezésére vizsgálhatja. Az 5. cikk 2. pontja értelmében az eljáró hatóság megtagadhatja a megállapodás végrehajtását, amennyiben annak teljesítése az adott részes állam közrendjébe ütközne, vagy ha a jogvita tárgya nem rendezhető mediáció útján az adott állam jogszabályai fényében.⁸⁴ Az Egyezmény sok más rendelkezésével ellentétben, ezen megtagadási indokok beépítése a konvencióba már kezdetektől fogva széleskörű támogatást élvezett, így ezekről alig folyt vita.⁸⁵

4. A Szingapúri Egyezmény jövőjéről

A Szingapúri Egyezmény elfogadása kétségtelenül jelentős lépést tett a nemzetközi kereskedelmi vitarendezésben a mediáció ismertségének növelése terén. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a mediációs megállapodás jogi státusza vagy gyakorlati alkalmazásának mértéke akár csak megközelítette volna a választottbírói vagy bírósági ítéleteket. Az Egyezmény egy konszenzuson alapuló magánjogi aktushoz kapcsol privilegizált joghatásokat, miközben annak érvényességét, kötelező és végleges jellegét, teljesítését, egyértelműségét, valamint a mediációs eljárás bizonyos körülményeit adott esetben közvetlenül a végrehajtás helye szerinti hatóságnak kell vizsgálnia.

A ratifikáció jelenlegi üteme egyszerre szolgáltat alapot mérsékelt optimizmusra és óvatosságra. Az ENSZ hivatalos nyilvántartása szerint 2026 júliusában az Egyezménynek hatvan aláírója, de mindössze huszonkét részes állama van. A számok mögött ugyanakkor az utóbbi időben bizonyos gyorsulás figyelhető meg: 2025-ben többek között Brazília és Kirgizisztán, 2026 márciusában pedig Omán és Kolumbia csatlakozott, miközben Egyiptom és Azerbajdzsán új aláíróként jelent meg. Ez arra utal, hogy az Egyezmény nem került ki a nemzetközi jogalkotási érdeklődés köréből, és a ratifikációs folyamat a kezdeti lassú időszak után fokozatosan szélesedhet. Ugyanakkor az aláírók és a részes államok száma közötti jelentős különbség azt is mutatja, hogy az Egyezmény iránti általános politikai támogatás nem alakult át automatikusan nemzetközi jogi elköteleződéssé. A közeljövőben ezért további ratifikációk várhatók, de nem valószínű, hogy az

⁸¹ Kallipetis, Michel: Singapore Convention Defences Based On Mediator's Misconduct: Articles 5.1(e) & (f), *Cardozo Journal of Conflict Resolution*, 20:4. p.1199. <https://larc.cardozo.yu.edu/cjcr/vol20/iss4/17> (2026. május 9.)

⁸² Szingapúri Egyezmény, 5. Cikk 1. pont (e)-(f)

⁸³ Schnabel (2019a) pp. 51-53.

⁸⁴ Szingapúri Egyezmény, 5. Cikk 2. pont (a)-(b)

⁸⁵ Palao (2022) im. p. 177.

Egyezmény rövid időn belül a New York-i Egyezményhez hasonló, csaknem egyetemes földrajzi lefedettséget érjen el.

A ratifikációs folyamat értékelésekor különös jelentősége van annak, hogy több meghatározó kereskedelmi állam továbbra is csak aláírója az Egyezménynek. Az Egyesült Államok, Kína, India, a Koreai Köztársaság és az Egyesült Királyság még nem vált részes félle, és az Európai Unió, valamint tagállamainak túlnyomó része is kívül maradt az Egyezmény rendszerén. Ezen államok részvétele nem pusztán statisztikai szempontból lenne fontos: jelentősen növelné annak valószínűségét, hogy a nemzetközi kereskedelmi ügyletekben részt vevő vállalkozások olyan joghatóságok között mozogjanak, amelyekben a mediációs megállapodások azonos egyezményi rendszer alapján hajthatók végre. Amíg ez a kritikus tömeg nem alakul ki, a felek egy része továbbra is biztonságosabbnak tekintheti a megállapodás választottbírói ítéletbe foglalását. Patricia Shaughnessy szerint a Szingapúri Egyezmény korlátozott elfogadottsága, valamint az Egyezmény hatályán kívül eső egyezségek köre miatt a feleknek továbbra is érdekük fűződhet ahhoz, hogy megállapodásukat a New York-i Egyezmény alapján végrehajtható, közös megegyezésen alapuló választottbírói ítéletté alakítsák⁸⁶.

Az Egyezményhez fűzött remények teljesülését nehezíti, hogy egyelőre kevés nyilvánosan hozzáférhető végrehajtási ügy áll rendelkezésre. A végrehajtási kérelmek alacsony száma jelentheti azt, hogy az Egyezmény még nem vált a nemzetközi kereskedelmi gyakorlat szerves részévé, de azt is, hogy a mediációs megállapodásokat a felek jellemzően önként teljesítik, ezért nincs szükség bírósági kikényszerítésre. Clark és Sourdin, valamint Howard kutatása éppen arra mutat rá, hogy a mediációs egyezségek nemteljesítésének gyakorisága és súlya nem kellően dokumentált, és a vállalati jogtanácsosok nem feltétlenül tekintették a közvetlen végrehajtás hiányát a mediáció alkalmazását akadályozó elsődleges tényezőnek⁸⁷. Következésképpen az Egyezmény sikerét nem lehet egyszerűen a megindított végrehajtási eljárások számával mérni. Vizsgálni kell azt is, hogy növekszik-e a nemzetközi mediációk száma, változnak-e a vállalkozások vitarendezési kikötései, illetve az Egyezmény megléte erősíti-e a felek bizalmát a mediáció iránt. Ennek statisztikai vizsgálata a jövő tudományos publikációinak feladata.

Irodalom

- 1) Abramson, Harold: The New Singapore Mediation Convention: The Process and Key Choices. *Cardozo Journal of Conflict Resolution*, Vol. 20, No. 4 (2019), pp. 1037–1062. Elérhető: <https://larc.cardozo.yu.edu/cjcr/vol20/iss4/9/>
- 2) Alexander, Nadja Marie – Gotsiridze, Mariam: A Handbook on the Singapore Convention on Mediation. 2nd ed., Singapore International Dispute Resolution Academy, Singapore Management University, Singapore, 2024. Elérhető: https://www.singaporeconvention.org/sites/singaporeconvention.org/files/flipbooks/SCMHanbook/SCM_Handbook.pdf
- 3) Clark, Bryan – Sourdin, Tania: The Singapore Convention: A Solution in Search of a Problem? *Northern Ireland Legal Quarterly*, Vol. 71, No. 3 (2020), pp. 481–499. DOI: 10.53386/nllq.v71i3.558.
- 4) Dąbrowski, Marek: Singapore Convention as a Flexible Protective Umbrella for Enforcement of Settlement Agreements. *Teka Komisji Prawniczej PAN Oddział w Lublinie*, Vol. 17, No. 2 (2024), pp. 109–123. DOI: 10.32084/tpk.9052.
- 5) Dörr, Oliver: Article 18: Obligation Not to Defeat the Object and Purpose of a Treaty Prior to Its Entry into Force. In: Dörr, Oliver – Schmalenbach, Kirsten (eds.): *Vienna Convention on the Law of Treaties: A Commentary*. Springer, Berlin–Heidelberg, 2012, pp. 219–258. Elérhető: https://www.researchgate.net/publication/316715608_Article_18_Obligation_not_to_defeat_the_object_and_purpose_of_a_treaty_prior_to_its_entry_into_force (elérés: 2026. július 10.).

⁸⁶ Shaughnessy, Patricia: Turning Settlements into Arbitral Awards. In: Stefan Kröll – Andrea K. Bjorklund – Franco Ferrari (szerk): *Cambridge Compendium of International Commercial and Investment Arbitration*. Cambridge University Press, Cambridge (2023) pp. 1486–1512. DOI: 10.1017/9781108304467.049.

⁸⁷ Clark – Sourdin (2020) im, Howard (2021) im.

- 6) Howard, Anna: EU Cross-Border Commercial Mediation: Listening to Disputants – Changing the Frame; Framing the Changes. Kluwer Law International, Alphen aan den Rijn, 2021.
- 7) Kallipetis, Michel: Singapore Convention Defences Based on Mediator’s Misconduct: Articles 5.1(e) & (f). *Cardozo Journal of Conflict Resolution*, Vol. 20, No. 4 (2019), pp. 1197–1208. Elérhető: <https://larc.cardozo.yu.edu/cjcr/vol20/iss4/17/> (elérés: 2026. május 9.).
- 8) Malacka, Michal: The Relations between the Singapore Mediation Convention and the European Mediation Directive. *European Studies – The Review of European Law, Economics and Politics*, Vol. 9, No. 2 (2022), pp. 243–264. DOI: 10.2478/eustu-2022-0023. Elérhető: https://www.researchgate.net/publication/369749663_The_relations_between_the_Singapore_Mediation_Convention_and_the_European_Mediation_Directive (elérés: 2026. április 28.).
- 9) Németh Zoltán – Hrecska-Kovács Renáta: A Szingapúri Mediációs Egyezmény – mediáció nemzetközi térben. *Európai Jog*, 2021/2. sz., pp. 1–4. Elérhető: <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/9731331> (elérés: 2026. április 28.).
- 10) Németh Zoltán – Szilágyi András: Mediáció a gazdasági ügyekben – Hatékonyság, proaktivitás, gazdaságosság. Kutatási összefoglaló tanulmány. *Miskolci Jogi Szemle*, 15. évf., 2020/4. különszám, pp. 19–38. Elérhető: <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/3871064> (elérés: 2026. április 28.).
- 11) Palao, Guillermo (ed.): *The Singapore Convention on Mediation: A Commentary on the United Nations Convention on International Settlement Agreements Resulting from Mediation*. Edward Elgar Publishing, Cheltenham–Northampton, 2022.
- 12) Rękawek, Agnieszka: EU and Its Member States: Where Does the Scepticism for the Singapore Convention on Mediation Come from? *Arbitration: The International Journal of Arbitration, Mediation and Dispute Management*, Vol. 90, No. 3 (2024), pp. 405–420. DOI: 10.54648/AMDM2024031.
- 13) Schnabel, Timothy: The Singapore Convention on Mediation: A Framework for the Cross-Border Recognition and Enforcement of Mediated Settlements. *Pepperdine Dispute Resolution Law Journal*, Vol. 19, No. 1 (2019a), pp. 1–60. Elérhető: <https://digitalcommons.pepperdine.edu/drlj/vol19/iss1/1/> (elérés: 2026. április 28.).
- 14) Schnabel, Timothy: Recognition by Any Other Name: Article 3 of the Singapore Convention on Mediation. *Cardozo Journal of Conflict Resolution*, Vol. 20, No. 4 (2019b), pp. 1181–1196. Elérhető: <https://larc.cardozo.yu.edu/cjcr/vol20/iss4/16/> (elérés: 2026. május 5.).
- 15) Schnabel, Timothy: Implementation of the Singapore Convention: Federalism, Self-Execution, and Private Law Treaties. *American Review of International Arbitration*, Vol. 30 (2020), pp. 265–289.
- 16) Shaughnessy, Patricia: Turning Settlements into Arbitral Awards. In: Stefan Kröll – Andrea K. Bjorklund – Franco Ferrari (szerk): *Cambridge Compendium of International Commercial and Investment Arbitration*. Cambridge University Press, Cambridge (2023) pp. 1486–1512. DOI: 10.1017/9781108304467.049.
- 17) Shin, Wooseok: The Role of Mediation Institutions: Ensuring Enforceability under Article 5 of the Singapore Convention on Mediation. *Dispute Resolution Review*, Vol. 4, No. 2 (2025), pp. 25–44. DOI: 10.53300/001c.140831.
- 18) Silvestri, Elisabetta: The Singapore Convention on Mediated Settlement Agreements: A New String to the Bow of International Mediation? *Revista Eletrônica de Direito Processual*, Vol. 20, No. 2 (2019), pp. 5–11. DOI: 10.12957/redp.2019.44558
- 19) Tong, Edwin: The Genesis of the Singapore Convention. *Proceedings of the ASIL Annual Meeting*, Vol. 114 (2020), pp. 117–120. DOI: 10.1017/amp.2021.30. Elérhető: <https://www.jstor.org/stable/27131214> (elérés: 2026. március 26.).
- 20) Verbist, Herman: Report on ‘Roundtable on the Position of the European Union on the Singapore Convention on Mediation’, organised on 18 June 2021 by the European Law Institute Slovenian Hub and the Forum for International Conciliation and Arbitration. FICA, 6 March 2022. Elérhető: <https://fica-disputeresolution.com/wp-content/uploads/2022/05/220306-Herman-Verbist-Report-on-Roundtable-on-EU-Position-on-Singapore-Convention-organised-on-18-June-2021-ELI-Slovenian-hu.pdf> (elérés: 2026. május 3.).
- 21) Xiong, Hailiang: The Legislative Adjustment of Chinese Enforcement Regulation of the International Commercial Settlement Agreement in the Context of the Singapore Mediation Convention. *Journal of International Dispute Settlement*, Vol. 16, No. 1 (2025), Article idae025. DOI: 10.1093/jnlids/ida025

A KÖTELEZŐ MEDIÁCIÓ KITERJESZTÉSE: A RÉSZVÉTELI LEHETŐSÉGTŐL A MEGALAPOZOTT VÁLASZTÁSIG

1. Bevezető

A győri jogi karon 2019 óta folyik alternatív vitarendező szakjogász képzés, amelynek számos hallgatója különböző szakmai területek kapcsán vette fel, hogy a közvetítői eljárás sokkal szélesebb tárgykörben lenne alkalmazható a joggyakorlatban. A nemzetközi tapasztalat azonban kettős: egyrészt a mediáció képes gyorsabb, olcsóbb és a kapcsolatokat kevésbé romboló megoldást kínálni, ugyanakkor a felek sokszor csak akkor találkoznak vele, amikor a konfliktus már perré merevedett. A kérdés ezért nem pusztán az, hogy mely ügyek mediálhatók, hanem az is, hogy az állam milyen mértékben terelheti a feleket a közvetítés felé anélkül, hogy kiüresítené az eljárás önkéntességét vagy korlátozná a bírósághoz fordulás jogát. A tanulmányban kifejezetten magánjogi jogvitákra fókuszálunk arra tekintettel, hogy a kötet korábbi tanulmányai már tárgyalták a büntetőjogi kiterjesztés lehetőségeit (ld. Horváth Szabina és Jungi Eszter fejezetei), a közigazgatási terület pedig kívül esik a vizsgálati tárgykörön.

A hazai és külföldi gyakorlatban is elterjedt bizonyos ügýtípusok esetében a folyamatba épített közvetítés, tehát amikor az eljáró bíróság vagy hatóság az előtte folyamatban lévő eljárásban a feleket eltereli a hagyományos vitarendezési fórumtól, általában ideiglenes jelleggel. A kötelező mediáció vizsgálatakor ezért három, egymástól elválasztandó kérdésre kell választ adni. Először azt kell meghatározni, hogy a kötelezettség mire terjed ki: a tájékoztatáson vagy első ülésen való megjelenésre, a folyamat jóhiszemű megkísérlésére, vagy - ami a mediáció lényegével már összeegyeztethetetlen volna - magára a megállapodásra. Másodszor azt kell vizsgálni, hogy mely konfliktustípusokban képes a közvetítés a bírói döntéshez képest önálló hozzáadott értéket teremteni. Harmadszor pedig olyan eljárási garanciákat kell kialakítani, amelyek mellett a mediációra terelés nem okoz aránytalan késedelmet vagy költséget, nem veszélyezteti a sürgős jogvédelmet, és nem teszi formálissá a bírósághoz fordulás lehetőségét.

A tanulmány ennek megfelelően nem az általános és korlátlan kötelező mediáció mellett érvel. Kiindulópontja az, hogy a részvételre irányuló korlátozott kötelezés csak akkor igazolható, ha a jogalkotó ügýtípushoz kötötten bizonyítani tudja annak szükségességét és arányosságát. A mediáció különösen ott kínálhat többet a jogvita eldöntésénél, ahol a felek kapcsolata a döntést követően is fennmarad, a konfliktus tárgya szélesebb a kereseti kérelemnél, vagy a nyilvános és kontradiktórius per önmagában is jelentős kapcsolati, reputációs vagy gazdasági veszteséget okozhat. Ezzel szemben sürgős, erőszakos, súlyos hatalmi aszimmetriával terhelt, harmadik személyek jogait érintő vagy közhatalmi döntést igénylő ügyekben a mediáció nem előzheti meg és nem válthatja ki a hatékony jogvédelmet.

2. A kötelező közvetítés paradoxona?

2.1. Eljárási szabályok a nemzetközi gyakorlatban

A kötelező közvetítői eljárás bevezetésekor a jogalkotó több szempontot is mérlegel: a kötelezéssel egyrészt a mediációs folyamat ismertsége növekedhet, a bírósági ügyteher csökkenhet, a jogon túli problémák megoldhatók a felek konfliktusában. Ugyanakkor egy alapvetően önkéntességen alapuló eljárás kötelezővé tétele már üzenetében is rontja a hatékonyságot (akárcsak a kötelező olvasmányok, amelyek közül több akár élvezhető is lenne, ha nem lenne kötelező). A tudományos kutatásoknak éppen ezért is van fókuszában a kötelező mediáció, hiszen mindenképpen szükséges mérni, hogy a jogalkotói cél elérésére az eszköz statisztikai szempontból megfelelőnek bizonyult-e.

A kötelező mediáció korai hatásvizsgálatai közül kiemelkedik Hazel Genn brit igazságügyi minisztériumi kutatócsoportjának 2007-ben közzétett jelentése¹. A szerzők egyértelműen rávilágítottak arra, hogy a kötelező, bírói nyomásgyakorlásra épülő mediáció (az úgynevezett *Automatic Referral to Mediation* program) nagyrészt nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. Az általuk vizsgált pilot program 2004 április és 2006 január között volt folyamatban, amely során 1232 polgári ügyet utalt a bíróság kötelező mediációra. Fontos eleme volt a kísérletnek, hogy ha a felek kezdetben tiltakoztak is a mediáció ellen, a bíróság feladata volt presszionálni a folytatást. Párhuzamosan a kutatók vizsgálták önkéntes részvételen alapuló mediációs eljárások adatait is. Az összehasonlító elemzés alapján az adminisztratív kényszer önmagában nem teremtette meg a sikeres vitarendezéshez szükséges együttműködési hajlandóságot: a kötelezett felek jelentős része élt a kimaradás (*opt-out*) lehetőségével, a lefolytatott eljárásokban pedig jóval alacsonyabb volt a megegyezési arány (38%), mint az önkéntes esetekben (62%). Ráadásul a sikertelenül zárult kötelező mediációk kimutathatóan növelték a felek költségeit (az adott időszakban 1200-2000 angol fonttal) és elnyújtották az eljárási időt, miközben sok résztvevő úgy érezte, hogy pusztán a gyors lezárás érdekében méltánytalan, áron aluli egyezségek megkötésére kényszerült, ami komoly aggályokat vetett fel az igazságszolgáltatás tisztaságával és hozzáférhetőségével kapcsolatban. Ezzel szemben az önkéntes alapon igénybe vett közvetítői eljárások (a *Voluntary Mediation Scheme* program ugyanezen időszakban Londonban) kifejezetten pozitív eredményeket hoztak, bizonyítva, hogy a mediáció intézménye kiválóan működik, ha a konfliktus megérett rá, és a felek önszántukból választják azt². Az önkéntes résztvevők magas elégedettségről számoltak be, különösen értékelve az eljárás kötetlenségét és a saját vitájuk feletti kontroll visszaszerzését. A módszer kiemelkedően sikeresnek bizonyult a nem személyi sérüléses, hanem elsősorban szerződéses és kereskedelmi jogvitákban, ahol a hagyományos bírósági ítélezés merev kereteit meghaladva lehetőség nyílt kreatív, a jövőbeli üzleti kapcsolatokat is szem előtt tartó megoldások kidolgozására.

Hong Kong szabályozási modellje a kötelező mediációt önkéntes köpenybe bújtatva jelentős pozitív eredményeket mutat. A polgári igazságügyi reform keretében 2009-ben bevezetett szabály alapján a mediáció maga továbbra is önkéntes, a felek nem kényszeríthetők sem az egyezség megkötésére, sem a mediáció folytatására. Kötelező azonban a mediáció lehetőségének

¹ Genn, Hazel - Paul Fenn - Marc Mason, Andrew Lane, Nadia Bechai, Lauren Gray, Dev Vencappa: *Twisting arms: Court referred and court linked mediation under judicial pressure* (Ministry of Justice Research Series 1/07). Ministry of Justice. https://www.ucl.ac.uk/laws/sites/laws/files/twisting_arms_mediation_report_genn_et_al_1.pdf (elérés: 2026. július 4.)

² uo. p. IV-V.

dokumentált megfontolása. A feleknek mediációs nyilatkozatot kell benyújtaniuk, és az eljárás visszautasítása esetén meg kell jelölniük döntésük indokát. Amennyiben a bíróság utóbb úgy ítéli meg, hogy valamelyik fél észszerű indok nélkül zárkózott el a mediációtól, ezt a perköltség viseléséről szóló döntésben a fél terhére értékelheti. A rendszer tehát nem az egyezséget, hanem a közvetítés jóhiszemű és érdemi mérlegelését kényszeríti ki. A hongkongi igazságszolgáltatás statisztikai adatai szerint ez a modell érzékelhető, bár nem kiugró eredményeket ér el. A Kerületi Bíróságon 2023 és 2025 között a ténylegesen mediált ügyek 45–47%-ában jött létre teljes vagy részleges megállapodás. A mediáció során még le nem zárt, de az azt követő hat hónapon belül befejeződött ügyeket is figyelembe vevő lezárási arány mindhárom évben 56–57% volt. A kísértékű követelések körében még kedvezőbb eredmények mutathatók ki. A *Small Claims Tribunal*hoz kapcsolódó közvetítői rendszerben 2025-ben 292 mediált ügy 47%-ában született közvetlen megállapodás. A mediáció után hat hónapon belül lezárult, valamint a közvetítői iroda konzultációját követően formális mediáció nélkül rendezett ügyeket is figyelembe véve az összesített lezárási arány 65% volt³. A hongkongi statisztikákból ugyanakkor nem állapítható meg önmagában, hogy a kedvező eredmény kizárólag a mediációs kötelezettség következménye. Az adatok csak a mediációs jelentéssel dokumentált ügyeket tartalmazzák, nincs véletlenszerű kontrollcsoport, és az összesített lezárási mutató olyan ügyeket is magában foglal, amelyek nem közvetlenül a mediáció során rendeződtek. A számok ezért a rendszer gyakorlati teljesítményét mutatják, de nem bizonyítják okozati összefüggéssel, hogy ugyanazok az ügyek mediáció nélkül ne zárultak volna le.

2.2. Bírósági joggyakorlat a kötelező mediáció kapcsán

Alapelvei szinten az Európai Unió Bírósága kimondta, hogy a kötelező közvetítés előírása akkor nem ellentétes az alternatív vitarendezési irányelvvel⁴, ha „nem vezet a felek tekintetében kötelező határozathoz, nem eredményezi a bírósági kereset benyújtásának lényeges késedelmét, felfüggeszti az érintett jogok elévülését, és nem jár semmilyen – vagy legalábbis nem számottevő – költséggel a felek számára, feltéve mindazonáltal, hogy az elektronikus út nem képezi az említett egyeztetési eljáráshoz való hozzáférés egyetlen módját, és kivételes esetekben, vagy ha a helyzet sürgető volta megköveteli, van lehetőség ideiglenes intézkedések meghozatalára”⁵. Az USA szövetségi bírósága egy 12 éve tartó, több ország részvételével zajló eljárásban kötelezte a feleket magánmediátor igénybevételére és az ezzel kapcsolatos észszerű költségek viselésére. A felek tiltakozására válaszul a fellebbviteli bíróság kimondta (az Európai Unió Bíróságához hasonlóan elvi éllel), hogy a szövetségi kerületi bíróság eredendő eljárásirányítási hatásköre kiterjedhet a felek beleegyezése nélkül elrendelt mediációra, amennyiben észszerűen várható, hogy az intézkedés az igazságszolgáltatás érdekeit szolgálja. A bíróság szerint ez különösen összetett, több szereplős ügyekben lehet indokolt, amelyekben a mediáció a hagyományos bírói ítéletnél szélesebb körű, a felek kapcsolatrendszeréhez igazodó megoldások kialakítását teszi lehetővé. A kötelező jelleg

³ A hongkongi statisztikai adatok elérhetők itt: https://mediation.judiciary.hk/en/figures_and_statistics.html (elérés: 2026. július 5.)

⁴ a fogyasztói jogviták alternatív rendezéséről, valamint a 2006/2004/EK rendelet és a 2009/22/EK irányelv módosításáról szóló, 2013. május 21-i 2013/11/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv

⁵ Livio Menini és Maria Antonia Rampanelli kontra Banco Popolare – Società Cooperativa ügy, C-75/16, ECLI:EU:C:2017:457 [61]

ugyanakkor kizárólag a mediációban való részvételre terjedhet ki: a mediátor nem döntheti el a jogvitát, és a felek nem kényszeríthetők egyezség megkötésére⁶.

Nagy-Britanniában több fontos per is foglalkozott a bíróság és a kötelező mediáció kapcsolatával. A *Court of Appeal a Churchill v Merthyr Tydfil County Borough Council* ügyben⁷ kimondta, hogy a bíróság valamely fél tiltakozása ellenére is elrendelheti a nem bírósági vitarendezésben való részvételt, ha ez nem sérti a bírósághoz fordulás jogának lényegét, és az intézkedés arányos a jogvita tisztességes, gyors és észszerű költségű rendezésének céljával. A *Civil Procedure Rules* 2024. október 1-jétől hatályos módosításai ezt a hatáskört kifejezetten is rögzítették. A bíróságnak az aktív pervezetés keretében mérlegelnie kell az ADR elrendelését vagy ösztönzését, és a CPR 3.1 alapján kötelezheti a feleket az eljárásban való részvételre. A Churchill-döntésben elismert bírói hatáskör gyakorlati alkalmazását jól szemlélteti a *High Court Chancery Divisionjének DKH Retail Ltd v City Football Group Ltd* ügyben⁸ hozott végzése. A Superdry divatmárkához kapcsolódó felperesek azért indítottak védjegybitorlási és passing off eljárást a Manchester City Football Clubot működtető társasággal szemben, mert a klubnak az Asahi sörgyártóval fennálló szponzori kapcsolata keretében a „Super Dry” megjelölés a klub ruházatán és más felületein is megjelent. A tárgyalást előkészítő ülésen a felperesek kötelező mediáció elrendelését kérték. Az alperes ezt ellenezte, arra hivatkozva, hogy a felek álláspontja kibékíthetetlen, a korábbi tárgyalások eredménytelenek voltak, az ügyben elvi bírói döntésre van szükség, továbbá a tárgyalás közelsége miatt a mediációra túl későn kerülne sor. Miles bíró az ellenérvek ellenére elrendelte, hogy a felek még a tárgyalás előtt vegyenek részt mediációban. Indokolásában a Churchill-ítéletre, valamint a *Civil Procedure Rules* 2024. október 1-jétől hatályos módosításaira támaszkodott, amelyek kifejezetten lehetővé teszik a bíróság számára az ADR-ben való részvétel elrendelését. A bíróság szerint a perben meghozható ítélet lényegében bináris választ adhatott volna a megjelölés használatának jogszerűségére, míg a mediáció ennél szélesebb megoldási teret nyitott: a felek megállapodhattak többek között a felirat formájáról és méretéről, a használat időbeli feltételeiről, a szükséges változtatásokról és pénzbeli kompenzációról. A bíró azt is hangsúlyozta, hogy a felek közötti korábbi tárgyalások sikertelensége és a megmerevedett álláspontok nem bizonyítják a mediáció alkalmatlanságát, mivel a semleges közvetítő bevonásának rendeltetése éppen a megegyezést akadályozó blokkok feloldása. Az ügy különös jelentőségét az adja, hogy az alperes kifejezett ellenkezése ellenére elrendelt mediációt követően a felek 2025. január 13-án egyezség létrejöttéről tájékoztatták a bíróságot. A döntés ezért a Churchill-ítéletet követő új angol–walesi gyakorlat egyik első kézzelfogható példája: azt mutatja, hogy a kötelező mediáció nemcsak kisértékű vagy egyszerű követelésekben, hanem jelentős költségkockázatú kereskedelmi jogvitában is arányos pervezetési intézkedés lehet, ha a mediáció az ítéletnél rugalmasabb megoldásokat kínál, és nem veszélyezteti érdemben a tárgyalás megtartását.

A mediáció észszerűtlen megtagadásához kapcsolódó költségszankció nem csupán elméleti lehetőség a hongkongi jogban. A *Tobrix B.V. v Hongkong Tripod Limited* ügyben⁹ a Kerületi Bíróság megállapította, hogy az alperes visszautasította a mediációt, és nem tett eleget annak a bizonyítási

⁶ In re Atlantic Pipe Corporation, 304 F.3d 135, 143–147 (1st Cir. 2002). Az ítélet angol nyelvű szövege elérhető itt: <https://law.justia.com/cases/federal/appellate-courts/F3/304/135/474326/> (elérés: 2026. július 5.)

⁷ Court of Appeal (Civil Division), Churchill v Merthyr Tydfil County Borough Council [2023] EWCA Civ 1416, 29 November 2023. Elérhető: <https://www.judiciary.uk/judgments/james-churchill-v-merthyr-tydfil-county-borough-council/> (elérés: 2026. július 5.)

⁸ DKH Retail Ltd and others v City Football Group Ltd [2024] EWHC 3231 (Ch), [28]–[44], különösen [38]–[43]. Az ítélet elérhető: <https://www.judiciary.uk/wp-content/uploads/2025/01/DKH-Retail-and-others-v-City-Football-Group-Ltd-21.11.24.pdf> (elérés: 2026. július 5.)

⁹ Tobrix B.V. v Hongkong Tripod Limited, DCCJ 291/2021, [2025] HKDC 1682, [36]–[39]

tehernek, hogy az elutasításra észszerű magyarázatot adjon. A bíróság ezt a magatartást a költségekről való döntés során az alperes terhére értékelte, és a költségek emelt, úgynevezett common fund basis szerinti megállapításáról rendelkezett. A döntés egyúttal arányosságot is mutat: a bíróság nem alkalmazta a még súlyosabb indemnity basis szerinti költségviselést, mert azt kizárólag a mediáció észszerűtlen megtagadása nem indokolta. Az ítélet előzménye a *Wu Yim Kwong Kindwind v Manhood Development Limited* ügy¹⁰, amelyben a bíróság kimondta, hogy a mediációt visszautasító felet terheli az elutasítás észszerűségének igazolása. Nem tekinthető automatikusan megfelelő indoknak sem a fél saját ügyének megalapozottságába vetett meggyőződése, sem az az állítás, hogy az álláspontok között nincs egyezségi mozgástér, sem pedig a másik fél korábbi együttműködésének hiánya. A hongkongi modell tehát nem az egyezés létrehozását vagy a mediáció eredményes befejezését kényszeríti ki, hanem azt várja el, hogy a felek a közvetítés lehetőségét jóhiszeműen, nyitottan és érdeemben mérlegeljék.

3. A mediációs eljárásra kötelezés kiterjesztésének lehetőségei

A fentiekben láthattuk, hogy a nemzetközi bírósági gyakorlat nem zárkózik el a mediációs eljárásra kötelezéstől. A tényleges alkalmazás körében álláspontom szerint a kötelezés kiterjesztése elsősorban azokban a jogvitákban lehet indokolt, amelyekben a konfliktus nem pusztán egy múltbeli jogsértés vagy egyetlen vagyoni követelés eldöntésére szorítkozik, hanem a felek között fennálló, tartós személyes, családi, szomszédi vagy üzleti kapcsolat egészét érinti. Ezekben az ügyekben a bírósági ítélet ugyan alkalmas lehet a jogvita tárgyát képező konkrét igény eldöntésére, rendszerint nem képes azonban feltárni és rendezni a konfliktus hátterében meghúzódó érdekeket, érzelmi sérelmeket, kommunikációs nehézségeket vagy a jövőbeli együttműködés feltételeit. Különösen jelentős lehet ezért a mediáció olyan esetekben, amelyekben a felek kapcsolata a jogvita lezárását követően szükségszerűen vagy nagy valószínűséggel fennmarad, illetve amelyekben kiemelt egyéni, családi, közösségi vagy gazdasági érdek fűződik a békés és tartós rendezéshez.

A mediációra kötelezés mellett szólhat továbbá, ha a jogvita tárgya és a felek tényleges konfliktusa nem esik teljesen egybe. A bíróság a kereseti kérelem és az ellenkérelem keretei között jár el, a mediációban viszont lehetőség nyílik a felek közötti kapcsolatrendszer egészének vizsgálatára, több összefüggő kérdés együttes rendezésére, valamint olyan jövőorientált és kölcsönösen előnyös megoldások kialakítására, amelyek meghozatalára a bíróság nem rendelkezik hatáskörrel. A közvetítés ebben az értelemben nem csupán a bíróság tehermentesítésének eszköze, hanem a konfliktus eszkalációjának megelőzését, az érintettek közötti kommunikáció helyreállítását és a későbbi jogviták elkerülését szolgáló eljárás. A kötelezés indokoltságának megítélésakor ezért különösen azt szükséges vizsgálni, hogy a felek között fennáll-e vagy várhatóan fennmarad-e tartós kapcsolat; szükséges-e közöttük a későbbi együttműködés; a jogvita érint-e a pénzben kifejezhető követelésen túlmutató személyes, családi vagy közösségi érdekeket; továbbá valószínűsíthető-e, hogy a kizárólag jogi szempontokra épülő döntés a konfliktust ténylegesen nem zárna le. Szintén a mediáció mellett szólhat, ha a peres eljárás várható költsége vagy időtartama nincs arányban a jogvita értékével, illetve ha a nyilvános vagy kontradiktórius eljárás a felek kapcsolatát, jóhírnevét vagy gazdasági együttműködését helyrehozhatatlanul károsíthatná.

¹⁰ Wu Yim Kwong Kindwind v Manhood Development Limited, DCCJ 3839/2012, [2015] 4 HKC 598 (DC)

Az alábbiakban azokat a jogterületeket mutatom be, ahol álláspontom szerint a fenti szükségesség-arányosság teszten a kötelező közvetítés előírása pozitív megítélés alá esne.

3.1. Öröklési jogviták a hagyatékátadást megelőzően

Az öröklési vita többnyire nem pusztán vagyoni természetű: családi történetek, gondozási terhek, korábbi ajándékok és elismerési igények is megjelennek benne, miközben az örökösök kapcsolata a hagyaték átadása után is fennmarad. A hagyatéki eljárásról szóló törvény hazánkban már ma is kapcsolódási pontot teremt a közvetítéssel: ha az öröklési vagy másodlagos öröklési vita felei a per megindítása helyett közvetítői eljárást igazolnak, a közjegyző az egyezség megkötésére nyitva álló határidőt meghosszabbíthatja¹¹. Az alábbiakban olyan nemzetközi gyakorlati példákat szeretnék bemutatni, amelyek a hagyatékátadási folyamatba szervesen integrálják a közvetítői eljárást.

A kanadai Ontario polgári eljárásjoga kapcsán több tanulmány is kiemeli, hogy öröklési ügyekben a kötelező közvetítés előírása indokolt volt. Ontario általános kötelező mediációs rendszerét a *Courts of Justice Act* alapján megalkotott *Rules of Civil Procedure 24.1* szabálya tartalmazza: a kötelező mediáció célja a peres eljárás költségeinek és időtartamának csökkentése, valamint a jogviták korai és méltányos rendezésének elősegítése. Az öröklési ügyekre azonban különös szabályként a *Rules of Civil Procedure 75.1* szabálya vonatkozik, amelynek címe: “*Mandatory Mediation — Estates, Trusts and Substitute Decisions*”. A rendelkezések alapján a kötelező mediáció többek között kiterjed a hagyatéki vagyonkezelő vitatott elszámolására, a végrendelet alakszerű és tartalmi bizonyítására, a hagyatéki vagyonkezelői kinevezés kiadásával szembeni kifogásra, a kinevezési okirat visszavonására vagy visszaszolgáltatására, a hagyatékkal szembeni követelésekre, valamint az eltartotti igényekre. A bíróság ugyanakkor indokolt esetben felmentést adhat a kötelező mediáció alól. Az ontariói megoldás különösen azért lehet mintaértékű, mert nem általában rendeli el valamennyi hagyatéki ügy közvetítését, hanem a vitássá vált, jellemzően összetett családi és vagyoni konfliktusokat vonja mediációs kötelezettség alá, emellett fenntartja a bírói mérlegelést, lehetőséget biztosítva a felmentésre. A kanadai joggyakorlatot elemző Kimberly Whaley szerint a sikeres öröklési mediációhoz nem elegendő a támogató szabályozás: kutatásai szerint az örökösök gyakran a hagyaték jogi megítélésén túl arról is vitatkoznak, hogy mit akart valójában az örökhagyó, milyen kapcsolatban állt az egyes hozzátartozókkal, és mi indokolhatta a vagyon felosztására vonatkozó döntését. Tehát a jogvita tárgya látszólag egy vagyoni követelés, annak háttérében azonban rendszerint hosszabb családi történet, testvérféltékenység, az egyenlőtlen bánásmód érzése, gondozási terhek, korábbi ajándékok, valamint elismerési és méltányossági igények húzódnak meg. A szerző szerint ezeknek a konfliktusoknak a rendezéséhez a mediációs eljárás során nem feltétlenül az egyes vagyontárgyak matematikailag egyenlő megosztására kell törekedni, hanem figyelembe vehető például valamely vagyontárgy érzelmi jelentősége, a családi vállalkozás működőképessége, az egyik örökös által korábban teljesített gondozás, továbbá az, hogy egy ingatlan vagy családi emléktárgy melyik fél számára képvisel nagyobb személyes értéket¹². Louise M. Mimmagh álláspontja megerősíti azt az állítást, hogy az öröklési mediáció nem kezelhető pusztán vagyoni természetű egyeztetésként, mert a felek döntéseit a veszteségre adott érzelmi reakciók is alakítják. A gyász megjelenhet harag, büntudat, csalódottság, félelem, érzelmi tompultság vagy az

¹¹ a hagyatéki eljárásról szóló 2010. évi XXXVIII. törvény 93. §

¹² Whaley, Kimberly A.: Resolution of Estate and Trust Disputes: Mediation and Alternative Dispute Resolution in Canada. (2022) 28:7 *Trusts & Trustees* e8–e19, DOI: [10.1093/tandt/ttz115](https://doi.org/10.1093/tandt/ttz115).

örökhagyó döntésének elutasítása formájában. A hagyatéki követelés ezért sok esetben az örökhagyóval vagy más családtagokkal szembeni régebbi sérelmek, illetve az elismerés iránti igény jogi kifejeződésévé válik¹³. Mimmagh az öröklési ügyekhez egy további fontos aspektust is hozzátesz: a jogi képviselő szerepét és felelősségét. A szerző szerint jogi képviselőnek fel kell készítenie az ügyfelet arra, hogy a mediáció nem feltétlenül szolgáltat teljes (személyes) igazságot, és nem minden esetben ad választ arra, miért rendelkezett az örökhagyó az adott módon. A képviselőnek ugyanakkor hozzá kell segítenie az ügyfelet ahhoz, hogy a jogi pozíciók mögött azonosítsa saját tényleges érdekeit, és megkülönböztesse azokat a veszteséghez vagy korábbi családi sérelmekhez kapcsolódó igényektől.

Az USA mediációs gyakorlatát vizsgálva Lela Porter Love és Zia Akhtar is arra a következtetésre jutott, hogy a hagyatéki mediáció egyik fontos feladata a peres eljárás elkerülése, mivel a per gyakran csak a konfliktus jogi felszínét rendezi, miközben a családon belüli ellentét változatlanul fennmarad, sőt a kontradiktórius eljárás hatására tovább mélyülhet¹⁴.

A hazai jogunkban a hagyatéki eljárásról szóló törvény¹⁵ az utolsó lehetséges időpontig lehetőséget kíván biztosítani a per elkerülésére. A közjegyző az öröklési jogi vitáról szóló tájékoztatás keretében felhívja az érintettek figyelmét a közvetítői eljárás lehetőségére¹⁶, ha pedig a felek a perindításra rendelkezésre álló határidő alatt mediáció megindítását igazolják, a perindítási határidő meghosszabbítható annak érdekében, hogy az egyezség létrejöhessen és azt a közjegyző jóváhagyhassa¹⁷. A magyar rendszerben tehát a közjegyző nem mediátorként, hanem az öröklési jogviszony közhiteles rendezéséért felelős, egyezséget támogató és annak jogszerűségét ellenőrző hatósági személyként jár el. Ez különbözteti meg a modellt azoktól a külföldi megoldásoktól, amelyekben a már megindult bírósági eljárásból utalják a feleket bírósághoz kapcsolódó vagy magánmediációba. Ugyanakkor felmerül a kérdés, hogy ha a közjegyző úgy látja, hogy a hagyatéki egyezséget a közvetítői eljárás elősegítené, megfontalandónak tartom, hogy a válási mediációhoz hasonlóan a közjegyző számára biztosított legyen a mediációra kötelezés lehetősége. További megfontolás tárgyát képezheti, hogy a közjegyzői szolgáltatások körét lehessen a közvetítői tevékenységgel bővíteni, hiszen a közjegyző már jelenlegi funkciójában is a felek közötti megegyezés egyik fontos letéteményese.

3.2. Birtokvédelmi és szomszédjogi jogviták

A birtokvédelmi ügyek több olyan sajátossággal rendelkeznek, amelyek különösen alkalmassá teszik őket a mediáció alkalmazására: a felek között rendszerint tartós, gyakran szomszédai kapcsolat áll fenn, a jogvita pedig sokszor erős érzelmi elemekkel és ismétlődő konfliktusokkal terhelt. A hatósági vagy bírósági döntés ugyan gyors jogvédelmet biztosíthat, de önmagában többnyire nem képes rendezni a felek közötti kommunikációt és a jövőbeli együttélés feltételeit. Mindezek miatt a birtokvédelmi eljárásba illesztett rövid, kötelező első mediációs ülés

¹³ Mimmagh, Louise M.: Beyond the Five Stages of Grief: Best Practices for Estate Mediation and Advising the Bereaved Client” (2014) 4:1 *Western Journal of Legal Studies*, Article 1, pp. 1–17.

¹⁴ Love, Lela Porter: Mediation of Probate Matters: Leaving a Valuable Legacy. *Pepperdine Dispute Resolution Law Journal*, (2001) 1(2) pp. 255–266. valamint Akhtar, Zia: Mediation as a Remedy in Trust and Probate Disputes: A Review of the Comparative Approach for International Lawyer. *Journal of Mediation & Applied Conflict Analysis*” (2019) 6(1), pp. 728–742, DOI: [10.33232/jmaca.6.1.10944](https://doi.org/10.33232/jmaca.6.1.10944).

¹⁵ a hagyatéki eljárásról szóló 2010. évi XXXVIII. törvény

¹⁶ Malik Éva: Pillanatkép az alternatív polgári vitarendezésről, *JURA*, 2017/1., pp. 293–308.

¹⁷ Reviczky Renáta: A közjegyzők és a közvetítők lehetséges kapcsolódási pontjai Magyarországon”, *Közjegyzők Közlönye*, 2013/5., pp. 65–72.

arányos és funkcionális megoldás lehet, különösen az alacsonyabb értékű, de tartósan fennálló konfliktusok esetében. A tárgyban négy nemzetközi gyakorlatot ismertetek, majd áttérek a lehetséges magyar jogi megoldásra.

Az ausztráliai Queenslandben a szomszédos ingatlanok tulajdonosai közötti egyes jogviták rendezése nem kizárólag a rendes bíróságok feladata, hanem a *Queensland Civil and Administrative Tribunal* (QCAT) hatáskörébe tartozik. A szervezet nem klasszikus bíróságként, hanem az Igazságügyi Minisztériumhoz tartozó igazgatási szerv, amely kisebb pertárgy értékű jogviták bíróságon kívüli rendezését segíti¹⁸. A *Neighbourhood Disputes (Dividing Fences and Trees) Act 2011* célja egyrészt a szomszédok kerítésekkel és fákkal kapcsolatos felelősségének előzetes tisztázása, másrészt az e körben kialakuló konfliktusok egyszerűbb rendezésének elősegítése. A törvény 33. §-a alapján a QCAT jogosult a kerítésviták elbírálására, míg a fákkal kapcsolatos rendelkezések alapján többek között metszést, kivágást, rendszeres karbantartást, kártérítést vagy más, a zavarás megszüntetésére alkalmas intézkedést rendelhet el. A QCAT eljárását jellemzően közvetlen egyeztetés, illetve önkéntes mediáció előzi meg, sikertelenség esetén azonban kötelező és végrehajtható döntést hozhat a kerítés kialakításáról, a munkálatok és költségek megosztásáról, valamint a szomszédos ingatlan használatát zavaró növényzet kezeléséről. A queenslandi szabályozás így olyan többlépcsős konfliktuskezelési modellt valósít meg, amely elsődlegesen a felek megállapodását ösztönzi, de a rendes peres eljárásnál kevésbé formalizált, szakosított döntéshozó fórumot is biztosít.

Új-Zélandon a kerítésekkel kapcsolatos szomszédjogi viták jelentős részét a *Disputes Tribunal* (DT)¹⁹ bírálhatja el. A *Fencing Act* (Kerítés Törvény) 1978 24. §-a részletesen meghatározza a kerítés megfelelőségével, létesítésével, javításával, elhelyezésével, költségeivel és a szomszédok hozzájárulási kötelezettségével kapcsolatos döntési lehetőségeket, a 24/A. § pedig e kérdések elbírálására kizárólagos hatáskört biztosít a *Disputes Tribunal* számára, jelenleg legfeljebb 60 000 új-zélandi dollár értékhatarig. A DT nem klasszikus bíróságként működik: az informális és zárt tárgyalást bíró helyett egy ún. *referee* vezeti, a jogi képviselőt főszabály szerint kizárt, és a döntéshozó először a felek közötti egyezség létrehozására törekszik. Ha ez nem sikerül, kötelező erejű és bírósági úton végrehajtható határozatot hoz.

A német szövetségi jogalkotó 1999-ben, az *Einführungsgesetz zur Zivilprozessordnung* 15a. §-ának megalkotásával felhatalmazta a tartományokat arra, hogy meghatározott polgári jogvitákban a keresetindítás előfeltételeként kötelező peren kívüli egyezségi kísérletet írjanak elő. Bajorország e felhatalmazással élve fogadta el a 2000. április 25-i *Bayerisches Schlichtungsgesetz*-et, amely eredetileg teljes egészében ki kívánta használni a szövetségi törvény által megnyitott tárgyi keretet. Ennek megfelelően a kötelező előzetes békéltetés hatálya kezdetben a legfeljebb 750 euró értékű vagyoni jogvitákra, egyes szomszédjogi igényekre, valamint becsületsértésekből eredő követelésekre terjedt ki²⁰. A szabályozás tehát eredetileg abból indult ki, hogy az alacsony pertárgyérték önmagában is alkalmas lehet a kötelező békéltetés alkalmazási körének meghatározására. A *Bayerisches Schlichtungsgesetz* működéséről készült empirikus hatásvizsgálat azonban azt mutatta, hogy a legfeljebb 750 euró értékű vagyoni jogviták nem alkottak békéltetésre egységesen alkalmas

¹⁸ A szervezetről leírás elérhető itt: <https://www.qcat.qld.gov.au/about-qcat> (elérés: 2026. július 5.)

¹⁹ A szervezetről leírás elérhető itt: https://www.justice.govt.nz/justice-sector-policy/key-initiatives/disputes-tribunal-jurisdiction/?utm_source=chatgpt.com (elérés: 2026. július 5.)

²⁰ Bayerischer Landtag (2000). *Gesetzentwurf der Staatsregierung: Bayerisches Gesetz zur obligatorischen außergerichtlichen Streitschlichtung in Zivilsachen* (Bayerisches Schlichtungsgesetz – BaySchlG) (LT-Drs. 14/2265), illetve a szabályozás történetét ismerteti még az alábbi bírósági ítélet is: Bayerisches Oberstes Landesgericht. (2024, January 17). 101 ZRR 165/23 e.

ügycsoportot²¹. A pusztán pertárgyérték alapján kiválasztott ügyek jelentős részében nem kölcsönösen rendezendő konfliktus állt fenn, hanem fizetni nem akaró vagy nem képes adóssal szembeni követelés érvényesítésére került sor. Ezekben az ügyekben a békéltetés gyakran csak késleltette a végrehajtást, miközben annak idő- és költségigénye aránytalan volt a követelés értékéhez képest²². A két fennmaradó ügycsoport mögött viszont eltérő konfliktusszerkezetet azonosított a szerző. A szomszédjogi és becsületvédelmi jogvitákban a konszenzusos megoldás nagyobb hozzáadott értéket képviselt, mint egy pusztán deklaratív vagy marasztaló bírói döntés. A bajor tapasztalat így azt mutatja, hogy a kötelező mediáció vagy békéltetés alkalmazási körét nem célszerű kizárólag a pertárgyérték alapján meghatározni; annak inkább a konfliktus kapcsolati természetéhez, az egyezség tényleges esélyéhez és a peres döntésen túlmutató rendezési szükségletehhez kell igazodnia²³.

Az olasz szabályozás a birtokvédelmi eljárások és a kötelező mediáció kapcsolatát az azonnali jogvédelem, valamint a konszenzusos konfliktusrendezés időbeli elválasztásával rendezi. Az olasz polgári törvénykönyv alapján a kötelező mediáció a birtokvédelmi eljárásokban mindaddig nem alkalmazható, amíg a bíróság meg nem hozza a polgári perrendtartás 703. cikkének harmadik bekezdése szerinti ún. sommás birtokvédelmi intézkedést. A szabályozás ezzel biztosítja, hogy a mediációs kötelezettség ne akadályozza a jogszerű birtokállapot gyors helyreállítását vagy a birtokháborítás azonnali megszüntetését. A sommás szakasz lezárását követően azonban, ha valamelyik fél kéri a birtokvita érdemi folytatását, a mediáció alkalmazása ismét felmerülhet. Tedoldi szerint indokolt lenne a kötelező mediációt a keresetek érdemi szakaszára kiterjeszteni, mert a közvetítői eljárás ekkor már nem veszélyezteti a sürgős jogvédelmet, ugyanakkor lehetőséget ad a felek közötti teljes konfliktus rendezésére²⁴.

A jelenlegi magyar szabályozás szerint a jegyző feladata a birtokvédelmi kérelem gyors elbírálása²⁵. A birtokháborítás ténye, a korábbi birtokállapot és az egy éven belüli jogsértés vizsgálata alapján rövid határidőn belül döntést hoz, amely ellen a fél birtokpert indíthat. A rendszer elsődleges célja tehát a jogellenes birtokháborítás mielőbbi megszüntetése és az eredeti birtokállapot helyreállítása. Ez a funkció a jövőben is változatlanul megőrzendő. A birtokvédelem hatékonyságát jelentősen csökkentené, ha a jegyző már az első döntés meghozatala előtt mediációra utalhatná a feleket, hiszen ez éppen a sürgős jogvédelem biztosítását késleltetné. Az olasz szabályozás ezért követendő példát kínál: a mediáció nem előfeltétele, hanem a gyors birtokvédelmi intézkedést követő második szakasz része.

Ennek megfelelően a magyar szabályozásban is kialakítható lenne egy kétszakaszos birtokvédelmi és szomszédjogi védelmi rendszer, amely kiterjedne a jelenlegi tárgykörön túl a szomszédjogi jogvitákra is (kerítés, fák, vízelvezetés, árnyékolás, zaj...). Az első szakaszban a jegyző a jelenlegi szabályok szerint, rövid határidőn belül döntene a birtokvédelemről és – szükség esetén – elrendelné az eredeti állapot helyreállítását vagy a zavarás megszüntetését - mindkét jogvitatípus

²¹ Greger, Reinhard: Stand und Perspektiven der außergerichtlichen Streitbeilegung in Bayern. *Zeitschrift für Konfliktmanagement*, 2004, 196–199., a 2004-es kutatási jelentés elérhető itt: <https://www.reinhard-greger.de/dateien/abschlussbericht.pdf> (elérés: 2026. július 5.)

²² Greger, Reinhard: Obligatorische Schlichtung – Erfahrungen und Zukunftsperspektiven. *Zeitschrift für Schiedsverfahren* (2005), 3, 76–80.

²³ Funken, Katja: Comparative Dispute Management: Court-Connected Mediation in Japan and Germany.” *German Law Journal* 3, no. 2 (2002): E1. <https://doi.org/10.1017/S2071832200014759>

²⁴ Tedoldi, Alberto M.: Le ADR nella riforma della giustizia civile. *Questione Giustizia*. (2023). Elérhető: <https://www.questionegiustizia.it/articolo/adr-riforma> (elérés: 2026. július 5.)

²⁵ a jegyző hatáskörébe tartozó birtokvédelmi eljárásról szóló 17/2015. (II. 16.) Korm. rendelet alapján főszabály szerint 15 napon belül folytatja le az eljárást

esetében. E döntés biztosítaná a gyors és hatékony jogvédelmet, amelyhez a birtokvédelem alkotmányos funkciója is kapcsolódik. A második szakasz kizárólag azokat az ügyeket érintené, amelyekben valamelyik fél a jegyző döntésével szemben birtokpert kíván indítani, vagy a szomszédjogi jogvitájában nem ért egyet a jegyzői döntéssel. A keresetlevél bírósági benyújtását megelőzően a felek számára kötelező lenne legalább egy mediációs tájékoztató vagy első mediációs ülésen való részvétel. A mediációt lefolytathatná névjegyzékben szereplő piaci mediátor vagy bírósági mediátor is. A kötelezettség kizárólag a megjelenésre és az egyezségi lehetőség megvizsgálására terjedne ki, a megállapodás megkötése továbbra is teljes mértékben önkéntes maradna. Ez a megoldás több előnnyel járna: egyrészt nem késleltetné a birtokvédelem elsődleges célját jelentő sürgős intézkedést, másrészt a jegyzői döntés ismeretében a felek már reálisabban tudnák felmérni jogi helyzetüket a birtok és a szomszédjogi kérdésekben is, ami jelentősen növelheti az egyezségkötés esélyét. A mediáció során nem csupán a konkrét birtokháborítás vagy szomszédjogi jogvita, hanem annak kiváltó oka – például a telekhatár használata, a közös út igénybevétele, a zajterhelés, a növényzet vagy az állattartás – is rendezhető lenne, így a felek olyan jövőre vonatkozó együttélési szabályokat alakíthatnának ki, amelyekre sem a jegyzői határozat, sem a bírósági ítélet nem képes.

3.3. Gazdasági társaságok belső jogvitái

Az alább ismertetésre kerülő nemzetközi joggyakorlat is igazolja, hogy a gazdasági társaságok belső jogi konfliktusaiban nemcsak a tagok egymás közötti viszonya, hanem maga a társaság működőképessége, értéke, vezetése és külső megítélése is veszélybe kerülhet abban az esetben, ha elhúzódó, több fokú bírósági perben állnak egymással a tulajdonosok, stakeholderek. Az alternatív vitarendezési módok, azon belül is a felek hosszú távú érdekeire fókuszáló mediáció ezen a területen különösen nagy jelentőséggel bírhat.

Olaszországban a polgári és kereskedelmi mediációról szóló *Decreto legislativo 4 marzo 2010*, n. 28, 5. cikkének (1) bekezdése 2023 óta kifejezetten a kötelező előzetes mediáció körébe sorolja a *società di persone*, vagyis a személyegyesítő társaságok körében keletkező jogvitákat²⁶. A mediáció lefolytatása ezekben az ügyekben a kereset érdemi elbírálásának eljárási előfeltétele: ha a fél közvetlenül bírósághoz fordul, a bíróság határidőt biztosít a mediáció megindítására, és a feltétel teljesítésének elmaradása esetén a keresetlevelet elutasítja. Sőt, kifejezetten előremutató a szabályozás azon része, hogy ha a szerződés, a társasági szerződés vagy az alapszabály mediációs klauzulát tartalmaz, akkor a mediáció lefolytatása szintén a bírósági kereset előfeltétele. Ez a példa megmutatja azt is számunkra, akik nemzetközi szabályozási mintákat keresünk, hogy hogyan lehet a társasági szerződésbe épített mediációs mechanizmust törvényi eljárási következménnyel megerősíteni. A szabályozás további jelentősége, hogy nem általánosságban minden társasági konfliktust, hanem elsősorban azokat a személyes bizalmon és tartós együttműködésen alapuló társasági jogviszonyokat tereli mediáció felé, amelyekben a peres ítélet gyakran nem képes helyreállítani a tagok közötti működő együttműködést²⁷.

²⁶ Decreto legislativo 4 marzo 2010, n. 28, Attuazione dell'articolo 60 della legge 18 giugno 2009, n. 69, in materia di mediazione finalizzata alla conciliazione delle controversie civili e commerciali, art. 5(1)–(2).

²⁷ Matteucci, Giovanni: Italy, "The country where everything ends in court": New rules on mediation, 2023. *Revista Eletrônica de Direito Processual*, 24(2). <https://doi.org/10.12957/redp.2023.76135>

India is igyekszik a társasági jogviták egy részét alternatív útra terelni: a *Companies Act 2013* 442. szakasza önálló társasági jogi mediációs infrastruktúrát hozott létre²⁸. A központi kormányzatnak szakértőkből álló *Mediation and Conciliation Panelt* kell fenntartania azoknak a jogvitáknak a rendezésére, amelyek a kormányzat, a *National Company Law Tribunal* vagy a *National Company Law Appellate Tribunal* előtt vannak folyamatban. A mediációt valamelyik fél kérelmezheti, de a hivatalból, a felek előzetes kérelme nélkül is a panel elé utalható az ügy. A közvetítői eljárást három hónapon belül kell lezárni, és a panel ajánlását megküldi az eljáró szervnek, azzal szemben a felek kifogást emelhetnek²⁹. Shrivastava szerint a szabályozás valódi értéke nem önmagában a kötelező vagy per előtti mediáció bevezetése, hanem az, hogy egységes intézményi rendszert hoz létre, amelyben a mediáció önálló, professzionális és végrehajtható konfliktuskezelési mechanizmussá válik³⁰.

A Dél-Afrikai Köztársaság által alkalmazott intézményesítési irány nagyon hasonló az indiai megoldáshoz: szintén külön társasági jogi vitarendező fórumot működtetnek. Egy lényeges különbség azonban van: a dél-afrikai rendszer az önkéntességen alapul. A *Companies Act 71 of 2008* 156. szakasza alapján a társasági törvényből, a létesítő okiratból, a társaság belső szabályzatából vagy az ezek alapján létrejött ügyletből eredő jogvita alternatív vitarendezés útján is rendezhető. A 166. szakasz szerint a bírósági vagy hatósági eljárás helyett a jogosult a jogvitát a *Companies Tribunal* elé utalhatja mediációra, békeltetésre vagy választottbíráskodásra³¹. A *Tribunal* szolgáltatása főszabály szerint ingyenes, sikeres mediáció vagy békeltetés esetén a megállapodás végzésbe foglalható, és a felek kérelmére a bíróság azt egyezségi végzésként megerősítheti. A jogszabály 2024-es módosítás alapján az eredménytelen mediációt vagy békeltetést választottbíráskodás követheti, amelynek eredménye végleges és végrehajtható.

A magyar társasági jogi már most is részben nyitott az alternatív vitarendezés felé: a Ptk. 3:92 § lehetővé teszi, hogy a társasági szerződés vagy külön megállapodás társasági jogvitákra választottbírói kikötést tartalmazzon, amely kiterjedhet a társaság és tagjai, a tagok egymás közötti, valamint a társaság és vezető tisztségviselői közötti jogvitákra is³². A jogalkotó tehát már elismeri, hogy a társasági jogviták nem kizárólag állami bíróság előtt rendezhetők. Ennek logikus továbbfejlesztése lenne, hogy a választottbíráskodás mellett a mediáció is intézményes helyet kapjon.

Álláspontom szerint a magyar modell leginkább az olasz szabályozásból indulhatna ki. A Ptk. előírhatná a 3:92 § folytatásában valamint a Pp. szabályai kiegészíthetők lennének azzal, hogy

²⁸ Shrivastava, Navin Kumar: The mediation act, 2023: a paradigm shift in India's dispute resolution landscape – a comprehensive analysis. *International Journal of Law and Management*, (2026), pp. 1-12. <https://doi.org/10.1108/IJLMA-10-2025-0453>

²⁹ A jogszabály elérhető angol nyelven itt: https://www.indiacode.nic.in/handle/123456789/2114?view_type=search (elérés: 2026. július 5.)

³⁰ Shrivastava (2026) im. 12.

³¹ A rendszer leírása elérhető itt: <https://www.companiestribunal.org.za/disputes/adjudication-process> (elérés: 2026. július 5.)

³² Ptk. 3:92. § (2026. július 5-én hatályos szöveg): [A választottbírói út igénybevétele]

(1) Társasági jogi jogvitára a létesítő okiratban vagy a jogvitában érintett személyek megállapodásában választottbírói eljárás köthető ki.

(2) Társasági jogi jogvitának minősül

a) a gazdasági társaság és a tagja vagy volt tagja közti, a társasági jogviszonyból eredő jogvita, ideértve a társasági szervek által hozott határozatok bírósági felülvizsgálatának kezdeményezését;

b) a tagok társasági jogviszonyával kapcsolatos, egymással szemben keletkezett jogvitája; és

c) a gazdasági társaság és a vezető tisztségviselő vagy felügyelőbizottsági tag közötti, a vezető tisztségviselői vagy a felügyelőbizottsági tagsági jogviszonyból eredő jogvita.

meghatározott társasági jogvitákban – például a tagok egymás közötti vagyoni jogi vitáiban, az üzletész-átruházással, a pótbefizetéssel, az osztalékkal, a kivásárlással vagy a társaság működésének jövőjével kapcsolatos konfliktusokban – a keresetlevél benyújtását megelőzően kötelező legyen legalább egy mediációs tájékoztató vagy első mediációs ülésen való részvétel. A kötelezettség kizárólag a megjelenésre és az egyezségi lehetőség érdemi mérlegelésére terjedne ki, a megállapodás megkötése továbbra is teljesen önkéntes maradna - a jelenlegi eljárási szabályoknak megfelelően. Megfontolható lenne (az indiai példa alapján), hogy a Gazdasági Kamarák mellett a békeltető testületeken kívül mediációs fórumok jöjjenek létre, amelyek nem csak a társaságok belső jogi jogvitáit, hanem az egymás közötti, kereskedelmi jogvitákban is nyújthatnának mediációs szolgáltatást. E névjegyzékbe olyan mediátorok kerülnének, akik társasági jogi, számviteli, adózási vagy cégértékelési szakértelemmel is rendelkeznek. A társasági konfliktusok jelentős része ugyanis nem pusztán kommunikációs természetű, hanem komplex pénzügyi és szervezeti kérdéseket is felvet, ezért a közvetítőnek értenie kell a társaság működéséhez is.

Fontos ugyanakkor, hogy nem alkalmas közvetítői eljárásra több olyan kérdés is, amelyet a társasági jog érint. Így álláspontom szerint nem lenne helye kötelező mediációnak különösen a törvényességi felügyeleti eljárásokban, fizetéseképtelenségi és felszámolási ügyekben, kényszertörlési eljárásokban, a hitelezők vagy munkavállalók jogait közvetlenül érintő perekben, továbbá család vagyonkimentés, súlyos vezetői felelősség vagy sürgős ideiglenes intézkedés szükségessége esetén. E körben a bíróság közhatalmi szerepe nem váltható ki mediációval.

3.4. Pénzügyi jogviták - a méltányossági eljárás helyett mediáció?

A Magyar Nemzeti Bank mellett működő Pénzügyi Békeltető Testület (PBT) jelenleg nemcsak a pénzügyi szolgáltatásokkal kapcsolatos jogviták rendezésére, hanem ügynevezett méltányossági ügyek kezelésére is jogosult³³. Ezekben az ügyekben a fogyasztó személyi vagy anyagi körülményeire tekintettel azt kéri, hogy a pénzügyi szolgáltató a szerződésben meghatározottnál kedvezőbb teljesítési feltételeket biztosítson, így például mérsékelje vagy engedje el a tartozás egy részét, módosítsa a szerződést, hosszabbítsa meg a teljesítési határidőt, illetve alakítsa ki eltérő fizetési konstrukciót. A PBT azonban a szolgáltatót méltányosság gyakorlására nem kötelezheti, szerepe lényegében a felek közötti egyeztetés elősegítésére korlátozódik. Az ilyen ügyek természetüknél fogva kevésbé jogalkalmazási, mint inkább érdekalapú konfliktusrendezést igényelnek, hiszen a fogyasztó rendszerint nem a követelés jogalapját vagy összegét vitatja, hanem megváltozott élethelyzetére tekintettel fenntartható megoldást keres. Liptai Zoltánnak a PBT méltányossági gyakorlatát feldolgozó tanulmánya szerint a befogadott, érdemi elbírálásra alkalmas méltányossági ügyek több mint fele a kérelmező számára pozitív eredménnyel zárul. Az ügyek körülbelül egyharmadában formális egyezség születik, további mintegy egyötödében pedig ügynevezett kvázi egyezség jön létre: formális megállapodást ugyan nem hagy jóvá a Testület, de az eljárás hatására a felek később, eljáráson kívül rendezik a problémát, vagy a szolgáltató a fogyasztó számára kedvező ajánlatot tesz³⁴.

A magyar pénzügyi mediációs rendszer kialakításához a ciprusi pénzügyi ombudsmani megoldás kínál közvetlen intézményi mintát. Cipruson a pénzügyi ombudsman keretében külön

³³ a Magyar Nemzeti Bankról szóló 2013. évi CXXXIX. törvény 102-111. §§

³⁴ Liptai Zoltán: *Remények és esélyek: méltányossági ügyek a pénzügyi békeltetőknél*. Magyar Nemzeti Bank, 2025, pp. 1–2. Elérhető: <https://www.mnb.hu/letoltes/liptai-zoltan-remenyek-es-eselyek-meltanyossagi-ugyek-a-penzugyi-bekeltetoknel.pdf> (elérés: 2026. július 5.)

mediációs szolgáltatás működik³⁵ a fizetési nehézséggel érintett hitelszerződések átstrukturálására. A közvetítő feladata nem a követelés jogszerűségének eldöntése, hanem olyan, mindkét fél számára elfogadható és fenntartható megállapodás kialakításának támogatása, amely módosíthatja a törlesztési ütemezést és a hitel egyéb feltételeit³⁶. Ez a megoldás azért különösen alkalmas mintának, mert a méltányossági kérelemhez hasonlóan nem egy múltbeli jogsértés elbírálására, hanem a szerződéses kapcsolat jövőorientált átalakítására irányul.

A Magyar Nemzeti Bankról szóló törvény módosítását igénylő, pénzügyi mediációs rendszer kialakítása során célszerű lenne előírni, hogy a szolgáltató döntési jogkörrel rendelkező képviselő útján vegyen részt, a fogyasztó személyes jelenlétét pedig főszabállyá vagy legalább erősen ösztönzött részvételi formává kellene tenni. Ezt a PBT tapasztalatai közvetlenül igazolják, hiszen az írásbeli eljárás eredményessége lényegesen elmarad a személyes meghallgatásától. A személyes jelenlét azonban indokolt esetben videokapcsolattal is biztosítható lenne, hogy a fogyasztó lakóhelye, egészségi állapota vagy anyagi helyzete ne képezze az eljárás akadályát. A mediáció tárgyi hatályába elsősorban azok az ügyek tartozhatnának, amelyekben a fogyasztó nem a követelés jogalapját vitatja, hanem megváltozott élethelyzetére tekintettel szerződésmódosítást, átütemezést, átmeneti fizetési könnyítést, kamat- vagy díjmérséklést, részleges tartozáselengedést vagy más fenntartható konstrukciót kér. A felek megállapodása így olyan kérdésekre is kiterjedhetne, amelyekben a PBT jogvitát eldöntő eljárásában nem hozhatna marasztaló döntést.

A pénzügyi mediáció ugyanakkor nem jelentené azt, hogy a fogyasztónak alanyi joga keletkezik a méltányosságra. A pénzügyi szolgáltató továbbra sem lenne kötelezhető tartozáselengedésre vagy szerződésmódosításra. Kötelezővé tehető lenne azonban a kérelem érdemi megvizsgálása, az egyeztetésen való jóhiszemű részvétel és a döntési jogosultsággal rendelkező képviselő jelenléte. A megállapodás megkötése változatlanul önkéntes maradna. Ez a megoldás megőrizné a méltányosság természetét, ugyanakkor a jelenlegi eljárásnál rendezettebb, átláthatóbb és módszertanilag tudatosabb keretet teremtené. A reform megvalósítása elsősorban a Magyar Nemzeti Bankról szóló 2013. évi CXXXIX. törvény módosítását igényelné. A törvényben külön feladatként lehetne nevesíteni a pénzügyi mediáció megszervezését és lefolytatását, továbbá szabályozni kellene a mediátor kijelölését, a szolgáltató részvételi kötelezettségét, az eljárás bizalmas jellegét, az eljárási határidőt, a költségviselést és az egyezség joghatását. Megfontolandó lenne az is, hogy a mediáció megindítása alatt a pénzügyi szolgáltató – a jogvesztés elkerüléséhez szükséges intézkedéseket kivéve – ne folytathasson végrehajtási vagy követelésérvényesítési cselekményeket – ez biztosítaná, hogy a mediáció ne formális közbeiktatott lépés, hanem tényleges tárgyalási lehetőség legyen.

4. Összegzés és jogalkotási javaslatok

A nemzetközi példák és a vizsgált magyar jogterületek alapján a kötelező mediáció bevezetésére nem adható általános igenlő vagy elutasító válasz. A szabályozás eredményességét nem önmagában a kötelező jelleg, hanem az ügy kiválasztás minősége, a kötelezettség tartalma, az

³⁵ Az eljárás részletei elérhetők itt: <https://financialombudsman.org.cy/en/services/mediation-service/> (elérés: 2026. július 5.)

³⁶ International Monetary Fund, European Department: *Cyprus: Fifth, Sixth, and Seventh Reviews Under the Extended Arrangement Under the Extended Fund Facility; Request for Waiver of Nonobservance of a Performance Criterion; and Rephasing of Access*. IMF Country Report No. 15/155, 2015, p. 10. DOI: <https://doi.org/10.5089/9781513546940.002>

eljárás időzítése és az intézményi háttér együttesen határozza meg. A brit pilotprogram tanulsága szerint az adminisztratív utalás és a felekre gyakorolt nyomás nem képes önmagában együttműködési hajlandóságot teremteni, sőt a rosszul kiválasztott ügyekben többletköltséget és késedelmet okozhat. A hongkongi, német, olasz és más vizsgált megoldások ugyanakkor azt mutatják, hogy a mediáció érdemi megfontolása vagy első ülésének megkísérlése megfelelő garanciák mellett legitim és hasznos eljárási lépcső lehet.

A kötelező mediációval hazánkban potenciálisan érintett, vizsgált ügycsoportok közös sajátossága, hogy a jogvita rendszerint csak egy részét jeleníti meg a felek tényleges konfliktusának. Öröklési ügyekben családi történetek és elismerési igények, szomszédjogi és birtokvédelmi ügyekben az együttélés ismétlődő zavarai, társasági vitákban a vállalkozás irányítása és jövője, pénzügyi méltányossági ügyekben pedig az adós megváltozott élethelyzete és a szerződés fenntarthatósága kerül előtérbe. A bíróság vagy hatóság ezekben az esetekben jogszerű és végrehajtható döntést hozhat, de hatásköre nem feltétlenül terjed ki a konfliktus egészére. A mediáció hozzáadott értéke éppen abban áll, hogy a múltbeli jogsértés mellett a jövőbeli együttműködés feltételeit is rendezheti. Az egyes területeken azonban eltérő szabályozási technika indokolt. Öröklési ügyekben a vitássá vált ügyek korai szűrése és a közjegyzői tájékoztatás erősítése kínálkozik. Birtokvédelmi ügyekben az olasz kétszakaszos logika alkalmazható: a jegyzői, illetve bírósági sürgős jogvédelem nem késleltethető, a mediációs kötelezettség csak az azonnali intézkedést követő érdemi jogvita előtt jelenhet meg. Belső társasági konfliktusokban a személyes együttműködésre épülő jogviszonyokra korlátozott, per előtti első ülés és a szakosított mediatori háttér lehet indokolt. A pénzügyi méltányossági ügyekben pedig a Pénzügyi Békéltető Testület meglévő infrastruktúrájára épülő, intézményes pénzügyi mediáció jelenthet szerves fejlődési irányt.

A magyar szabályozásnak valamennyi modellben biztosítania kell a hozzáférés garanciáit. A közvetítői szakasz csak rövid és előre meghatározott határidővel működhet, megindításának az elévülésre és más jogvesztő határidőkre egyértelmű halasztó vagy nyugvást eredményező hatással kell járnia, a költség nem lehet olyan mértékű, amely különösen a fogyasztót vagy a kiszolgáltatót felet visszatartja a jogérvényesítéstől. Ugyancsak szükséges a mediációra alkalmatlan ügyek kizárása és a felmentési mechanizmus megteremtése.

A kötelező első ülés önmagában intézményi háttér nélkül nem hoz tartós eredményt. Szükséges a mediátorok szakterületi képzése, a minőségbiztosítás, az összeférhetetlenségi és titoktartási szabályok egyértelműsége, valamint az egyezségek végrehajthatóvá tételének egyszerű módja. A társasági és pénzügyi jogviták különösen igazolják a specializáció igényét: a közvetítőnek a konfliktuskezelési kompetencia mellett értenie kellhet a társasági működéshez, számvitelhez, cégértékeléshez, hitelezéshez vagy fogyasztóvédelemhez. Az indiai és dél-afrikai intézményi modellekből ezért nem feltétlenül új hatóság létrehozását, hanem a szakosított névjegyzék, a minőségbiztosítás és a meglévő szervezetekre épülő szolgáltatás tanulságát célszerű átvenni.

A mediációra terelés megfelelő garanciák mellett nem korlátozza az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférést. Éppen ellenkezőleg: az eljárást hatékonyabbá és a felek szükségleteihez jobban igazodóvá teheti.

Irodalom

- 1) Akhtar, Zia: Mediation as a Remedy in Trust and Probate Disputes: A Review of the Comparative Approach for International Lawyers. *Journal of Mediation & Applied Conflict Analysis*, 6(1), 2019, pp. 728–742. DOI: <https://doi.org/10.33232/jmaca.6.1.10944>.

- 2) Companies Tribunal: *Adjudication Process*. Elérhető: <https://www.companiestribunal.org.za/disputes/adjudication-process>
- 3) Funken, Katja: Comparative Dispute Management: Court-Connected Mediation in Japan and Germany. *German Law Journal*, 3(2), 2002, E1. DOI: <https://doi.org/10.1017/S2071832200014759>
- 4) Genn, Hazel – Fenn, Paul – Mason, Marc – Lane, Andrew – Bechai, Nadia – Gray, Lauren – Vencappa, Dev: *Twisting Arms: Court Referred and Court Linked Mediation under Judicial Pressure*. Ministry of Justice Research Series 1/07. Ministry of Justice, 2007. Elérhető: https://www.ucl.ac.uk/laws/sites/laws/files/twisting_arms_mediation_report_genn_et_al_1.pdf
- 5) Greger, Reinhard: *Abschlussbericht zum Forschungsprojekt „Außergerichtliche Streitbeilegung in Bayern“*. Friedrich-Alexander-Universität Erlangen–Nürnberg, 2004. Elérhető: <https://www.reinhard-greger.de/dateien/abschlussbericht.pdf>
- 6) Greger, Reinhard: Obligatorische Schlichtung – Erfahrungen und Zukunftsperspektiven. *Zeitschrift für Schiedsverfahren*, 3, 2005, pp. 76–80. Elektronikus bibliográfiai adatok: <https://www.reinhard-greger.de/forschung-veroeffentlichungen/forschungen/>
- 7) Greger, Reinhard: Stand und Perspektiven der außergerichtlichen Streitbeilegung in Bayern. *Zeitschrift für Konfliktmanagement*, 2004, pp. 196–199. Elérhető: https://www.centrale-fuer-mediation.de/media/zkm_2004_05.pdf
- 8) Hong Kong Judiciary: *Figures and Statistics*. Elérhető: https://mediation.judiciary.hk/en/figures_and_statistics.html
- 9) International Monetary Fund, European Department: *Cyprus: Fifth, Sixth, and Seventh Reviews Under the Extended Arrangement Under the Extended Fund Facility; Request for Waiver of Nonobservance of a Performance Criterion; and Rephasing of Access*. IMF Country Report No. 15/155, 2015, p. 10. DOI: <https://doi.org/10.5089/9781513546940.002>
- 10) Liptai Zoltán: *Remények és esélyek: méltányossági ügyek a pénzügyi békeltetőknel*. Magyar Nemzeti Bank, 2025, pp. 1–2. Elérhető: <https://www.mnb.hu/letoltes/liptai-zoltan-remenyek-es-eselyek-meltanyossagi-ugyek-a-penzugyi-bekeltetoknel.pdf> (elérés: 2026. július 5.).
- 11) Love, Lela Porter: Mediation of Probate Matters: Leaving a Valuable Legacy. *Pepperdine Dispute Resolution Law Journal*, 1(2), 2001, pp. 255–266. Elérhető: <https://digitalcommons.pepperdine.edu/drlj/vol1/iss2/5/>
- 12) Malik Éva: Pillanatkép az alternatív polgári vitarendezésről. *JURA*, 2017/1., pp. 293–308. Elérhető: <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/7211221>
- 13) Matteucci, Giovanni: Italy, “The Country Where Everything Ends in Court”: New Rules on Mediation, 2023. *Revista Eletrônica de Direito Processual*, 24(2), 2023. DOI: <https://doi.org/10.12957/redp.2023.76135>
- 14) Mimmagh, Louise M.: Beyond the Five Stages of Grief: Best Practices for Estate Mediation and Advising the Bereaved Client. *Western Journal of Legal Studies*, 4(1), 2014, Article 1, pp. 1–17. Elérhető: <https://ir.lib.uwo.ca/uwojls/vol4/iss1/1/>
- 15) Reviczky Renáta: A közjegyzők és a közvetítők lehetséges kapcsolódási pontjai Magyarországon. *Közjegyzők Közlönye*, 2013/5., pp. 65–72. Elérhető: <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/6843163>
- 16) Shrivastava, Navin Kumar: The Mediation Act, 2023: A Paradigm Shift in India’s Dispute Resolution Landscape – A Comprehensive Analysis. *International Journal of Law and Management*, 2026, pp. 1–12. DOI: <https://doi.org/10.1108/IJLMA-10-2025-0453>
- 17) Tedoldi, Alberto M.: Le ADR nella riforma della giustizia civile. *Questione Giustizia*, 2023. Elérhető: <https://www.questionegiustizia.it/articolo/adr-riforma> (elérés: 2026. július 5.).
- 18) Whaley, Kimberly A.: Resolution of Estate and Trust Disputes: Mediation and Alternative Dispute Resolution in Canada. *Trusts & Trustees*, 28(7), 2022, pp. e8–e19. DOI: <https://doi.org/10.1093/tandt/ttz115>. Elérhető: <https://academic.oup.com/tandt/article/28/7/e8/5743469>

NEM CSODASZER! A MEDIÁCIÓS ELJÁRÁS KORLÁTAI, NEHÉZSÉGEI A NEMZETKÖZI SZAKIRODALOM ÉS A GYAKORLATI TAPASZTALATOK TÜKRÉBEN

1. Bevezető gondolatok

Egy mediációs szakkönyvbe kritikai fejezetet írni nem könnyű feladat, főleg, ha a készülő munka a mediációs képzésben, tehát oktatási céllal is készül, és elsősorban a közvetítői eljárásban rejlő lehetőségeket igyekszik feltárni. A tudományos érdeklődés azonban nem lehet elfogult, meg kell hallgatni (és hallani) a kritikai hangokat is, és tudomásul kell venni azt is, ha valamely jogalkotói szándék - legyen az a legjobb is - nem váltja be a hozzá fűzött reményeket.

Jelen rövid írásban összefoglalom azokat a témaköröket, jogvita-típusokat és szabályozási kihívásokat, amelyek a mediáció történetének kevésbé napos oldalát mutatják.

A mediáció eredményessége nemcsak a felek konfliktusának jellegétől vagy a közvetítő szakmai felkészültségétől függ, hanem attól a jogi és szakmai kultúrától is, amelyben az eljárást alkalmazzák. Vittorio Indovina olaszországi empirikus kutatása arra hívja fel a figyelmet, hogy a mediáció jogszabályi ösztönzése, illetve részben kötelezővé tétele önmagában nem feltétlenül alakítja át az alapvetően kontradiktórius ügyvédi gondolkodást¹. Olaszországban 2010-től számos polgári jogvita esetében kötelezővé tették a pert megelőző tájékoztató mediációs ülésen való részvételt, miközben a felek az ülés után szabadon dönthettek a tényleges mediáció folytatásáról. Indovina 2018-ban 20 milánói polgári jogi ügyvéddel készített félig strukturált interjúk alapján végezte kutatását. Megállapította, hogy a szabályozás növelte az ügyvédek mediációval kapcsolatos ismereteit, és arra ösztönözte őket, hogy egyes ügyekben javasolják az eljárást ügyfeleiknek, de ez nem jelentette szükségképpen a mediáció együttműködésen és integratív problémamegoldáson alapuló szemléletének elsajátítását. A megkérdezettek többsége továbbra is versengő, pozícióalapú alkufolyamatként értelmezte a mediációt, amelyben egy rögzített összeg vagy előny felosztásáról folyik az alku, a mediátortól pedig gyakran értékelő, javaslattevő vagy a felekre nyomást gyakorló szerepet vártak. Indovina ezt a mediáció „kooptációjának” nevezi: a jogász kultúra formálisan befogadja az új eljárást, de azt saját kontradiktórius logikájához igazítja, és ezzel részben kiüresíti annak eredeti, kooperatív funkcióját.

Görögország példája ugyancsak azt mutatja, hogy a mediáció részletes jogi szabályozása, a kötelező eljárási elemek bevezetése és a szervezeti infrastruktúra kiépítése önmagában nem biztosítja az eljárás érdemi igénybevételét. Komparou kutatása szerint Görögországban a támogató jogi környezet ellenére is fennáll a „mediációs paradoxon”: a mediáció ismert előnyei, intézményi szabályozása és kötelező első ülése ellenére a tényleges mediációk száma aránytalanul alacsony a bíróság elé kerülő ügyekhez képest. A szerző az okok között a mediátorképzés hiányosságait, a pereskedésre és kontradiktórius érdekvényesítésre épülő jogi kultúrát, valamint a kötelező első ülést követő opt-in rendszer elégtelenségeit azonosította².

¹ Indovina, Vittorio: When Mandatory Mediation Meets the Adversarial Legal Culture of Lawyers: An Empirical Study in Italy. *Harvard Negotiation Law Review*, (2020) (26)1, pp. 69–112.

² Komparou, Artemisia: *Mediation as Key to Dispute Resolution: Exploring the “Mediation Paradox” in Greece*. Doktori értekezés, University of Piraeus, 2024. <https://doi.org/10.12681/eadd/60287>

A hazai munkaügyi alternatív vitarendezés³ intézményi korlátait különösen jól szemlélteti a Munkaügyi Tanácsadó és Vitarendező Szolgálat működése és megszűnése. Az MTVSZ 2016 novemberétől, európai uniós projektek keretében működött: első ciklusa 2019 júniusáig, második ciklusa 2019 júliusától 2021. december 31-ig tartott. A Szolgálat a kollektív munkaügyi érdekviták országosan egységes elveken nyugvó, szakmailag független és ingyenes támogató rendszere volt. A munkáltatók, szakszervezetek és üzemi tanácsok tanácsadást, békéltetést, közvetítést, egyeztetést vagy döntőbíráskodást vehettek igénybe. Hatásköre ugyanakkor nem terjedt ki sem az egyéni munkaügyi vitákra, sem a tisztán jogvitás ügyekre, ezért a magyar munkavállalók jelentős része közvetlenül nem fordulhatott hozzá⁴. A működés statisztikai adatai egyértelműen jelzik a mediáció korlátozott szerepét. Az MTVSZ hat konvergenciaregióban működő egységei az első ciklus során összesen 150 ügyet kezeltek, amelyek közül 131 tanácsadás, 13 közvetítés, öt egyeztetés és mindössze egy döntőbíráskodás volt. A második ciklusban 115 lezárt ügyet tartottak nyilván; a régiós adatok hét közvetítésről és négy egyeztetésről számolnak be, miközben az ügyek túlnyomó része ismét tanácsadás maradt. Kun Attila értékelése szerint a Szolgálat működésében nem a klasszikus, formális vitarendezői vagy mediációs szerep vált meghatározóvá, hanem a preventív, munkajogászai jellegű tanácsadás. Ez arra utal, hogy a munkaügyi kapcsolatok szereplői igényelték a külső szakmai segítséget, de ritkán jutottak el odáig, hogy konfliktusukat tényleges mediáció keretében rendezzék. A hazai alternatív vitarendezési kultúra meghonosítására irányuló törekvések ezért csak korlátozott eredményt értek el, és – Kiss Györgynek a tanulmányban idézett megfogalmazása szerint – gyakran „légüres térben” próbáltak működni⁵. Az MTVSZ példája nem azt bizonyítja, hogy az általa végzett szakmai munka sikertelen lett volna. Inkább arra világít rá, hogy egy jól képzett szakemberekből álló, részletes eljárási szabályokkal és országos hálózattal rendelkező vitarendezési rendszer sem válik tartós intézménnyé megfelelő jogi beágyazottság, kiszámítható finanszírozás és valós társadalmi igénybevétel nélkül. A működés lezárása ezért az egyes eljárások sikertelenségén túlmutató, rendszerszintű vagy intézményi kudarcként is értékelhető.

2. A mediációs eljárás kudarcának típusai

A nem mediálható ügyek körét értelmezhetjük makro- és mikroszinten is. A hazai szakirodalomban Kertész Tibor munkája⁶ tekinthető a mediációs eljárások módszertani origójának, aki maga is megfogalmazza, hogy a közvetítői eljárás nem tekinthető univerzális gyógymódnak minden konfliktusban, és részletesen taglalja a nem mediálható konfliktus- vagy élethelyezeteket - elsősorban a személyközi konfliktusok szintjén. A vizsgálati másik végpontja a nagyléptékű nemzetközi konfliktusok szintje, ahol ugyanúgy ismert a mediációs eljárás, ahogy a személyközi vitákban, de Jakob Bercovich⁷ ezen a területen is említ több olyan konfliktushelyezetet, ahol az eljárás lefolytatása nem kecsegtet eredménnyel. A két szerző munkássága alapján (kiegészítve azt más szerzők álláspontjával) az alábbi főbb területeken jellemzően nem érvényesül, vagy nem tölti be várt funkcióját a mediáció.

³ Id. az elméleti alapokat itt: Glavanits Judit - Wellmann Barna: *Az alternatív vitarendezés helye a jogrendszerben*. Nemzeti Közszerológiai Egyetem, Budapest, 2020.

⁴ Kun Attila: Merre tovább? Alternatív vitarendezés a kollektív munkajogban – A Munkaügyi Tanácsadó és Vitarendező Szolgálat (MTVSZ) második (2019–2021) működési ciklusa és perspektívái. *Munkajog*, 2022/1, pp. 61–67.

⁵ uo. pp. 62–64.

⁶ Kertész Tibor: *Mediáció a gyakorlatban*. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2010.

⁷ Bercovich, Jakob: *Mediation in International Conflict: An Overview of Theory, A Review of Practice*. In: William Zartman and J. Lewis Rasmussen (szerk) *Peacemaking in International Conflict: Methods and Techniques*, Washington DC: United States Institute of Peace Press, 1997, pp. 125–154. valamint Bercovich, Jakob: *Mediation Success or Failure: A Search for the Elusive Criteria*, 7 *Cardozo Journal of Conflict Resolution*. 289 (2006). Elérhető: <https://larc.cardozo.yu.edu/cjcr/vol7/iss2/5> (elérés: 2026. július 10.)

2.1. Bántalmazó vagy erőfölényes kapcsolatok észrevétlensége

Alexandria Zylstra 2001-es tanulmánya az Egyesült Államok gyakorlatát vizsgálva megállapította, hogy a családon belüli erőszakkal érintett ügyek mediációja esetében a megfelelő, egységes szűrőmechanizmusok és biztonsági protokollok riasztó hiánya volt megfigyelhető. A szerző által megfogalmazott kritika lényege, hogy az erőszak előzetes felismerését célzó gyakorlatok esetlegesen és hatékonyságukban jelentős eltéréseket mutatnak. Zylstra hangsúlyozza, hogy ezen ismeretek hiányában a mediáció elveszíti az önkéntesség és a méltányosság alapelveit: az áldozatok (és rajtuk keresztül a gyermekek) további veszélynek és aszimmetrikus hatalmi nyomásnak lesznek kitéve, sőt, szélsőséges esetben maga a mediátor fizikai biztonsága is veszélybe kerülhet. Bár a szerző nem veti el teljesen a mediáció lehetőségét ezekben az ügyekben, érvelése egyértelművé teszi, hogy szigorú és szisztematikus kockázatértékelés (valamint a szükséges biztonsági módosítások) nélkül az eljárás alapvetően alkalmatlan és kifejezetten kártékony a családon belüli erőszak áldozatai számára⁸.

Johnson, Saccuzzo és Koen egy, az USA-ban végzett empirikus kutatása⁹ 2005-ben sajnálatosan hasonló eredményre jutott: a családon belüli erőszakkal terhelt gyermekelhelyezési és kapcsolattartási vitákban alkalmazott bírósági mediáció gyakorlatát vizsgálva súlyos, rendszerszintű hiányosságokra mutattak rá az áldozatok védelme terén. A mediátorok a felmérés szerint nagyon ritkán alkalmaztak alapvető biztonsági protokollokat – például külön várótermeket vagy a felek fizikai elkülönítésével járó, úgynevezett „sétáló (ingázó) mediációt”¹⁰ –, ehelyett nyomást gyakoroltak a bántalmazott felekre (a vizsgált esetekben többnyire az anyákra) a közös felügyelet vagy a védő intézkedés nélküli láthatás elfogadása érdekében. Mindez oda vezetett, hogy az erőszak áldozatai – a hatalmi aszimmetria és a félelem miatt – olyan egyezségekre kényszerültek bele, amelyek fenntartották a bántalmazó kényszerítő kontrollját, és sem az ő, sem a gyermekeik fizikai és pszichés biztonságát nem garantálták. A szerzők végső konklúziója szerint a mediátorok speciális (a bántalmazás dinamikáját felismerő) kiképzése hiányában a közvetítői eljárás családon belüli erőszak esetén nem csupán sikertelen, de kifejezetten veszélyes intézmény, amely cserbenhagyja azokat, akiket védenie kellene.

Francine Griesing, az Amerikai Választottbíróügyi Egyesület egy mediációval foglalkozó tagjának friss (2026) tanulmánya¹¹ ugyanakkor felhívja a figyelmet arra, hogy a fenyegető magatartás nem kizárólag a családügyi ügyek sajátossága, hanem a komplex kereskedelmi és üzleti vitákban is megjelenhet, teljesen ellehetetlenítve a méltányos eljárást. A szerző a megoldást négy fő területen látja: az eset mediációra való alkalmasságának szigorú, előzetes felmérésében, a biztonságos fizikai és pszichés környezet megteremtésében, a megelőző stratégiák alkalmazásában, valamint az etikai szabályok betartásában. Az írás rávilágít a közvetítőket (mediátorokat) terhelő legsúlyosabb belső feszültségekre is, amely a mediáció alapelvét jelentő titoktartási kötelezettség és a felek fizikai biztonságát garantáló, esetleges védelmi vagy bejelentési kötelezettség között feszül. A cikk konklúziója egyértelmű: bár a biztonság fenntartása a független mediátor, valamint a résztvevő ügyvédek közös felelőssége, ha a megfélemlítés jelenléte miatt az egyik fél nem képes autonóm döntést hozni, az adott ügy egyáltalán nem alkalmas az alternatív vitarendezésre.

⁸ Zylstra, Alexandria: Mediation and Domestic Violence: A Practical Screening Method for Mediators and Mediation Program Administrators. *Journal of Dispute Resolution*, 2001/2, pp. 253–300. Elérhető: <https://scholarship.law.missouri.edu/jdr/vol2001/iss2/2/> (elérés: 2026. július 18.)

⁹ Johnson, Nancy E., Dannis Saccuzzo, Wendy Koen: 2005. Child custody mediation in cases of domestic violence: Empirical evidence of a failure to protect. *Violence against women*, (2005) 11(8), pp. 1022-1053.

¹⁰ erről a mediációs technikáról akkor beszélünk, ha a felek nem tartózkodnak egy helyiségben, hanem a mediátor „sétáló” a konfliktusban lévő felek között. ld. erről: Kardos Ferenc: Gyermekközvetítői közvetítés - Kapcsolatügyi mediáció. Kapcsolat 2000 Pszichológiai Bt, Budapest, 2011. p. 56.

¹¹ Greiesling, Francine: Safe Haven: Managing Threats and Violence in Mediation. American Arbitration Association, 2026. április 16. Elérhető: <https://www.adr.org/news-and-insights/mediation-mag-managing-threats-and-violence-in-mediation> (elérés: 2026. július 10.)

2.2. Az alapul fekvő jogviszony erőegyensúly hiánya

Szűkebb szakterületem a munkajog, ezért az erőegyensúly hiánya kapcsán több olyan konfliktust is említek, ahol a mediációs eljárás csekély, vagy több esetben csak látszólagos eredményre vezet.

Az egyéni munkaügyi konfliktusok kapcsán Xie és szerzőtársai több mint tízezer, a Pekingi Munkaügyi Mediációs Központban nyilvántartásba vett ügyet vizsgáltak¹². Kutatásuk központi kérdése az volt, hogy a kínai vidékről városba ingázó munkavállalók – vagyis a vidéki háztartási regisztrációval rendelkező, de városban dolgozó személyek – milyen eredményeket érnek el az egyéni munkaügyi viták mediációja során a városi lakhelyű munkavállalókhöz képest. A kutatás elméleti keretét a hatalomfüggés és a társadalmi rétegződés elmélete adta: a szerzők abból indulnak ki, hogy a tárgyalási képességet nemcsak az adott követelés jogi megalapozottsága, hanem a felek eltérő társadalmi helyzete, erőforrásai és alternatív lehetőségei is meghatározzák. A beköltöző/ingázó munkavállalók korlátozottabb szociális és állampolgári jogosultságokkal, bizonytalanabb foglalkoztatási helyzettel, gyengébb kapcsolati hálóval és kisebb gazdasági tartalékokkal rendelkeznek, ezért erősebben függenek a munkáltatótól, és kevésbé képesek kivárni egy hosszabb vitarendezési eljárást. A kutatási eredmények alapján a vidékről városba ingázó munkavállalók a mediáció során nagyobb valószínűséggel tettek jelentős engedményeket eredeti követelésükhöz képest, mint az eleve városi származású munkavállalók. Emellett az általuk kötött megállapodásokat a munkáltatók kisebb valószínűséggel teljesítették azonnal, ami azt mutatja, hogy az egyezség létrejötte önmagában nem biztosítja sem a méltányos eredményt, sem annak tényleges végrehajtását. A különbséget ugyanakkor befolyásolta a jogvita tárgya: a munkavégzéshez közvetlenül kapcsolódó, világosabban bizonyítható követelések – például az elmaradt munkabérrel összefüggő viták – esetében kevésbé érvényesült a két munkavállalói csoport közötti különbség, mint a munkaviszonyhoz csak közvetetten kapcsolódó vagy kevésbé egyértelmű ügyekben. A tanulmány egyik legfontosabb kritikai következtetése ezért az, hogy a mediáció formális önkéntessége és semlegessége nem szünteti meg automatikusan a felek közötti társadalmi és gazdasági egyenlőtlenséget: megfelelő jogi és végrehajtási garanciák hiányában az eljárás akár reprodukálhatja is a munkaviszonyban már meglévő hatalmi aszimmetriát.

A munkaügyi mediáció megkérdőjelezhető hatékonysága kapcsán brit területről is találunk kevésbé optimista forrást, illetve kutatási eredményeket. Peter Urwin és szerzőtársai tanulmánya az Egyesült Királyság munkaügyi bíróságain bevezetett bírói mediációs kísérleti program eredményességét értékelte¹³. A program elsősorban összetett diszkriminációs ügyekre terjedt ki, és azt kívánta felmérni, hogy a bíró által vezetett mediáció elősegíti-e a jogviták korábbi, tárgyaláson kívüli lezárását, növeli-e a felek elégedettségét, illetve csökkenti-e a munkaügyi bíróságokra nehezedő ügyterhet. Kutatási eredményeik szerint nem lehetett igazolni, hogy a bírói mediáció önmagában növelte volna az egyezség vagy a tárgyalás elkerülésének valószínűségét. A szerzők nem tartják indokoltnak a bírói mediáció rutinszerű, általános alkalmazását pusztán a munkaügyi bíróságok ügyterhének és költségeinek csökkentése érdekében. Az aktavizsgálatok alapján álláspontjuk szerint korlátozott lehet a mediáció értéke akkor is, ha a jogvita elsősorban valamely jogsértés hivatalos megállapítását vagy irányadó jogértelmezést igényel, az egyik fél nem kész a kompromisszumra, illetve az ügy várhatóan a mediáció nélkül is egyezséggel végződné. Szükséges azonban megjegyezni a nemzetközi összehasonlíthatóság okán, hogy a kutatás vizsgálati időszakában Nagy-Britanniában létezett a bírósági mediáción kívül is alternatív vitarendezési mód munkaügyi jogviták esetében: egyeztetési eljárást lehetett kezdeményezni egy erre szakosodott központi igazgatási szervnél. 2014-től annyiban változott (és szigorodott) a munkaügyi viták

¹² Xie, Pengxin, Fuxi Wang, Yanuyan Cheng: How did Chinese migrant workers fare in labour dispute mediation? Differentiated legal protection and the moderating role of the nature of dispute. *Journal of Industrial Relations*, (2017) 59(5), pp. 611–630.

¹³ Urwin, Peter - Latreille, Paul L. - Karuk, Valeriya: Quantitative evidence in the evaluation of ADR: The case of judicial mediation in UK employment tribunals. *The International Journal of Human Resource Management*, (2012) 23(3), pp. 567–589.

rendezésének rendszere, hogy a munkaügyi bírósági keresetet tervező személynek először értesítenie kell az ACAS-t (*Advisory, Conciliation and Arbitration Service*), amely az Egyesült Királyság független, közfinanszírozott munkaügyi vitarendező szervezete. Ezt követően kerülhet sor az úgynevezett „*early conciliation*”-re, vagyis korai egyeztetésre, amely legfeljebb 12 hétig tarthat. A részvétel és a megállapodás itt is önkéntes: ha valamelyik fél nem kíván tárgyalni, vagy nem sikerül egyezséget kötni, az ACAS kiadja a bírósági kereset benyújtásához szükséges igazolást. Az egyeztetés ideje alatt a keresetindítási határidő nyugszik. Ha a felek megállapodnak, az ACAS az egyezséget egy jogilag kötelező és végrehajtható dokumentumban rögzíti. Maga az egyeztetés továbbra is önkéntes abban az értelemben, hogy a felek nem kötelezhetők tárgyalásra vagy megállapodásra, elsősorban az ACAS megkeresése jelenti az eljárás kötelező elemét¹⁴.

A munkahelyi hatalmi egyensúlynak egyik hátrányos következménye lehet a zaklatás vagy bullying jelensége is. Jenkins egy 2011-es kutatás alapján állítja, hogy a munkahelyi mediáció egyik legfontosabb korlátja ezekben az ügyekben, hogy az eljárás a zaklatást könnyen két, egyenlő mértékben felelős személy kommunikációs konfliktusaként kezeli¹⁵. Ez akkor jelent problémát, ha az egyik fél szervezeti, vezetői vagy pszichológiai fölényben van, a másik érintett pedig fél a megtorlástól, az állásvesztéstől vagy a további bántalmazástól. Ilyen körülmények között a részvétel formálisan önkéntesnek tűnhet, ténylegesen azonban a munkavállaló nyomás alatt érezheti magát. A mediáció kompromisszumos logikája azt az üzenetet is közvetítheti, hogy a panaszosnak engedményeket kell tennie egy olyan magatartással kapcsolatban, amelynek jogszerűségét vagy elfogadhatóságát valójában ki kellene vizsgálni. A mediátor ráadásul nem tényfeltáró és nem döntéshozó: rendszerint nem állapítja meg, megtörtént-e a zaklatás, nem mondja ki a felelősséget, és nem alkalmazhat munkajogi vagy szervezeti szankciót. Saundry és szerzőtársai szintén azt emelik ki, hogy a mediációs tétből kilépve, még akár a formális megegyezést követően is kétséges, hogy a közvetítői eljárás a teljes szervezeti működésre, a vezetői magatartásra, a megszokott „ügymenetre” képes-e akár rövid távon is hatással lenni¹⁶. Green kutatása is azt állapítja meg: túlzó az az elvárás, hogy egyetlen mediációs folyamat képes lenne átalakítani a felek vagy a szervezet megszokott viszonyait, működését¹⁷.

2.3. Politikai, vallási, világnézeti kérdések

A politikai, vallási vagy világnézeti különbségek önmagukban nem tekinthetők mediációt kizáró körülménynek. Számos ilyen eredetű konfliktusnak vannak jól elkülöníthető, gyakorlati vonatkozásai: például a kommunikáció módja, a munkahelyi együttműködés, a vallásgyakorlás feltételei vagy valamely politikai véleménynyilvánítás szervezeti keretei. Ezekről a konfliktusban álló felek anélkül is megállapodhatnak, hogy feladnák alapvető meggyőződésüket¹⁸. A mediáció eredményessége azonban jelentősen csökkenhet, ha nem pusztán az érdekek vagy az erőforrások elosztásáról, hanem a felek alapvető értékeiről, erkölcsi meggyőződéséről, társadalmi identitásáról vagy a világ helyes értelmezéséről folyik a vita.

A szakirodalom ennek megfelelően megkülönbözteti az érdek- és az értékalapú konfliktusokat. Kouzaková és szerzőtársai kutatása szerint ugyanazt a nézeteltérést a résztvevők lényegesen fenyegetőbbnek érzékelik, ha azt értékek konfliktusaként, nem pedig eltérő érdekek ütközéseként értelmezik. Az értékalapú keretezés fokozza a személyes érintettség érzését,

¹⁴ A kézirat lezárásakor is működő szolgáltatás leírása itt elérhető: <https://www.acas.org.uk/early-conciliation/how-early-conciliation-works> (elérés: 2026. július 10.)

¹⁵ Jenkins, Moira: Practice note: Is mediation suitable for complaints of workplace bullying? *Conflict Resolution Quarterly*, (2011) 29(1), pp. 25–38. <https://doi.org/10.1002/crq.21035>

¹⁶ Saundry, Richard - Tony Bennett - Gemma Wibberley: Inside the mediation room: Efficiency, voice and equity in workplace mediation. *The International Journal of Human Resource Management*, (2018). 29(6), pp. 1157–1177. <https://doi.org/10.1080/09585192.2016.1180314>

¹⁷ Green, Michael Z.: Tackling Employment Discrimination with Adr: Does Mediation Offer a Shield for the Haves or Real Opportunity for the Have-Nots? (2006) Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=878247>

¹⁸ Id. Kertész Tibor (2010) pp. 22-23.

miközben csökkenti a felek által érzékelt közös alapot - ez magyarázza, hogy az ilyen konfliktusok gyorsabban eszkalálódhatnak, a másik fél álláspontja pedig nem egyszerűen kedvezőtlen ajánlatként, hanem a saját identitás vagy erkölcsi integritás elleni támadásként jelenhet meg¹⁹. Harinck és De Dreu kísérleti eredményei szintén azt mutatják, hogy az értékekkel kapcsolatos tárgyalásokon nehezebb integratív, mindkét fél számára előnyös megállapodást elérni, mint az érdekvitákban²⁰. Míg egy átmeneti tárgyalási holtpontra az érdekviták esetében ösztönözheti új megoldások keresését, az értékkonfliktusokban ennek jóval kisebb a kedvező hatása.

Különösen nehézé válik a mediáció, ha valamely politikai vagy világnézeti álláspont erkölcsi meggyőződéssé alakul. Az angolszász irodalomban a „*moral conviction*” fogalmával kapcsolatos kutatások szerint az erkölcsi igazságként elfogadott álláspontok kevésbé tolerálják az ellenvéleményt, és csökkentik a kompromisszum, valamint a külső döntéshozatal elfogadásának valószínűségét. Ilyenkor a fél nem egyszerűen saját érdekeit kívánja érvényesíteni, hanem azt várja, hogy a másik ismerje el álláspontjának erkölcsi helyességét²¹.

Bár szorosan véve nem meggyőződéses kérdés, de ennek a témakörnek a részének tekinthető a közigazgatási vagy hatósági ügyekben lefolytatott mediáció is. Itt egyszerre jelentkezik a hatalmi egyensúlytalanság, és az egyik fél (az állam képviselőjének) meggyőződése a saját igazáról, amely a jogrendszerbe vetett hite alapulhat. A mediáció elfogadásának nehézsége pont az igazgatási oldal részéről dokumentált. A közigazgatási ügyekben igénybe vehető közvetítés kapcsán az Egyesült Királyság gyakorlatát vizsgálták Bondy és szerzőtársai²². A tanulmányban rámutatnak arra, hogy az egyik legfőbb elvi hátrány a közigazgatási bíráskodás alkotmányos funkciójának – az állami szervek és döntéshozók nyilvános elszámoltathatóságának – sérülése, amellyel éles ellentétben áll a mediáció magánjellegű, zárt ajtók mögött zajló és bizalmas természete. Az empirikus kutatásban részt vett válaszadó szakemberek azt fogalmazták meg, hogy az „igazságszolgáltatás privatizációja” megakadályozza a fontos, precedensértékű bírósági határozatok megszületését, ezáltal elvész a bírósági döntések úgynevezett kisugárzó hatása, amely szélesebb társadalmi szinten kényszerítené ki a hatóságok jogszerű működését. Bár a precedens hatás a kontinentális jogban nem annyira jelentős, mint a common law országokban, az a megállapítás, hogy a bírósági határozatok (anonimizált) nyilvánossága, valamint a hazai bírósági gyakorlatban a jogegységi határozatok, elvi döntések nagyobb megismerhetőséget és összességében következetességet tudnak hordozni, általános érvényességű. Egyetérthetünk tehát a szerzők azon megállapításával, hogy azokban a közjogi vitákban, ahol az egyén jogai az állam hatalmával állnak szemben, a mediáció egyáltalán nem csodaszer, sőt, indokolatlan erőltetése veszélyeztetheti a bíróságok transzparens felügyeleti, jogvédő szerepét.

Az értékek és a közösségek értékeinek kapcsolata hozza közelebb az értékvitákat és azok igazgatási megjelenését. Shapiro és Iwry 2022-es kutatásukban megállapítják, hogy a hagyományos érdekeken alapuló tárgyalási módszerek önmagukban gyakran elégtelenek a világnézeti konfliktusokban, mivel a világnézet a fél identitását, alapvető hiedelmeit és a társadalmi valóságnak tulajdonított jelentést is magában foglalja²³. Ilyen esetekben a megállapodásközpontú mediáció helyett vagy azt megelőzően párbeszédalapú, transzformatív, narratív vagy más, a kölcsönös elismerést elősegítő eljárás lehet indokolt. Ha viszont a vita a közösség egészét érintő alapjogok,

¹⁹ Kouzakova, Marina - Naomi Ellemers - Fieke Harinck - Daan Scheepers: The implications of value conflict: How disagreement on values affects self-involvement and perceived common ground. *Personality and Social Psychology Bulletin*, (2012). 38(6), pp. 798–807. <https://doi.org/10.1177/0146167211436320>

²⁰ Harinck, Fieke - Carsten K. W. De Dreu: Negotiating interests or values and reaching integrative agreements: The importance of time pressure and temporary impasses. *European Journal of Social Psychology*, (2004) 34(5), pp. 595–611. <https://doi.org/10.1002/ejsp.218>

²¹ Skitka, Linda J.: The psychology of moral conviction. *Social and Personality Psychology Compass*, (2010). 4(4), pp. 267–281. <https://doi.org/10.1111/j.1751-9004.2010.00254.x>

²² Bondy, Varda - Linda Mulcahy - Margaret Doyle - Val Reid: Mediation and Judicial Review: An empirical research study. The Nuffield Foundation, The Public Law Project, London, 2009.

²³ Shapiro, Daniel L. - Jonathan Iwry: Worldviews in conflict: Negotiating to bridge the divide. *Negotiation Journal*, (2022). 38(4), pp. 435–452. <https://doi.org/10.1111/nejo.12407>

alkotmányos értékek vagy harmadik személyek jogainak meghatározását igényli, a mediáció nem helyettesítheti általánosan a bírósági vagy demokratikus döntéshozatalt. Fiss a közösséget érintő egyezségekkel kapcsolatban problémaként azonosítja, hogy csoportokat vagy szélesebb közösségeket érintő ügyekben nem mindig világos, ki rendelkezik legitim felhatalmazással arra, hogy az érintettek nevében kompromisszumot kössön²⁴. Luban kiegészíti ezt az érvelést azzal, hogy az ügyek magánjellegű, gyakran bizalmas lezárása gyengítheti a jogviták nyilvános funkcióját: nem keletkezik precedens, elmarad a jogsértő gyakorlat nyilvános értékelése, és a jogvita közösségi jelentősége a felek magánérdekeire szűkülhet²⁵.

2.4. Rosszhiszemű vagy megtévesztő ügyvitel

John Lande 2002-ben a bírósághoz kapcsolódó (kötelező vagy bírói rendelkezésre igénybe vett) mediáció egyik alapvető problémáját vizsgálja: miként lehet megakadályozni, hogy valamelyik fél vagy jogi képviselője pusztán formálisan vegyen részt az eljárásban, illetve azt időhúzásra, az ellenfél költségeinek növelésére, kifárasztására, információszerzésre vagy későbbi tárgyalási pozíciójának javítására használja²⁶. A szerző elismeri, hogy a jóhiszeműség mediációban nehezen megítélhető elem: rosszhiszeműségnek minősül-e például az ajánlattétel megtagadása, az alacsony ajánlat, az egyezségi hajlandóság hiánya vagy az, ha a fél nem kívánja feltárni valódi szándékait. A mediátor ennek megítéléséhez meg kell, hogy vizsgálja a felek tárgyalási álláspontját, belső motivációját és a mediáció során tett közléseit, mindezt úgy, hogy az ennek kiderítésére tett erőfeszítés ne fokozza az ellenséges magatartást és az egyezségkötési nyomást. A mediátornak problémás magatartás esetén Lande szerint először külön beszélgetésben kellene feltárnia annak okát és változtatásra ösztönöznie a résztvevőt; tartós visszaélés esetén pedig az eljárás megszüntetése rendszerint megfelelőbb válasz²⁷.

Penny Brooker egy 2014-es összehasonlító jogi tanulmányában kifejezetten azt vizsgálja, hogy a mediáció kötelezővé tétele növeli-e a rosszhiszemű vagy pusztán formális részvételt²⁸. A szerző szerint a rosszhiszeműség meghatározása azért nehéz, mert az egyezés elutasítása, a kemény alkupozíció, az alacsony ajánlat vagy az engedmények megtagadása még nem feltétlenül minősül visszaélésnek. A vizsgált common law rendszerek (angol és welszi) ezért többnyire csak egy minimális eljárási részvételt írnak elő: megjelenés, felkészülés, megfelelő képviselő biztosítása és az eljárási szabályok betartása²⁹. Brooker külön figyelmeztet cikkében arra, hogy a kötelező mediáció kiterjesztése olyan részvételt eredményezhet, amely mögött nincs valódi rendezési szándék.

A formális és tartalmi szempontból értelmezett rosszhiszeműség kapcsán Roger Carter úgy véli, hogy különbséget kell tenni az objektíven bizonyítható eljárási visszaélések és a fél tárgyalási szándékának utólagos megítélése között³⁰. Szankcionálható lehet például a megjelenés elmulasztása, a bírósági mediációban a bíró vagy mediátor által előírt dokumentumok visszatartása, a felkészületlenség vagy az eljárási kötelezettségek tudatos megszegése. Ezzel szemben veszélyes

²⁴ Fiss, Owen. M. Against settlement. *Yale Law Journal*, (1984). 93(6), pp. 1073–1090. <https://doi.org/10.2307/796205>

²⁵ Luban, David: Settlements and the erosion of the public realm. *Georgetown Law Journal*, (1995). 83(7), pp. 2619–2662.

²⁶ Lande, John: Using dispute system design methods to promote good-faith participation in court-connected mediation programs. *UCLA Law Review*, (2002) 50(1), pp. 69–141. Elérhető: https://www.uclalawreview.org/wp-content/uploads/2019/09/11_50UCLALRev692002-2003.pdf (elérés: 2026. július 10.)

²⁷ uo. pp. 135–137.

²⁸ Brooker, Penny: Mediating in good faith in the English and Welsh jurisdiction: Lessons from other common law countries. *Common Law World Review*, (2014) 43(2), pp. 120–154.

²⁹ A kötelező mediáció esetében a hazai szabályozás is funkcionális megközelítésű: az első tárgyaláson a feleknek megjelenési kötelezettsége van, illetve meg kell hallgatniuk a mediációs eljárásról szóló tájékoztatót, de dönthetnek úgy, hogy magát a folyamatot érdemben nem kezdik meg.

³⁰ Carter, Roger: Oh, ye of little (good) faith: Questions, concerns and commentary on efforts to regulate participant conduct in mediations. *Journal of Dispute Resolution*, 2002(2), pp. 367–405.

volna rosszhiszeműségnek minősíteni azt, hogy a fél nem tesz „megfelelő” ajánlatot, nem enged álláspontjából vagy nem köt egyezséget, mert ez sértené a felek önrendelkezését³¹.

A rosszhiszemű ügyvitel a nemzetközi közjogi konfliktusokra is jellemző. Az államközi és nemzetköziesedett fegyveres konfliktusok mediációját vizsgáló szakirodalom a rosszhiszemű részvétel sajátos, kereskedelmi vagy üzleti kapcsolatokra nem jellemző, egyedi formáira is felhívja a figyelmet. Oliver Richmond szerint a konfliktusban álló politikai szereplők nem feltétlenül a kompromisszum elérése érdekében fogadják el a közvetítést, hanem azt időnyerésre, újraszerveződésre, nemzetközi támogatás megszerzésére vagy saját politikai státuszuk legitimálására is felhasználhatják az eljárást³². Richmond a stratégiai vagy „rejtett” célok szankcionálására nem tesz javaslatot, hanem arra hívja fel a figyelmet, hogy a nemzetközi mediáció elfogadása önmagában nem bizonyítja a felek kompromisszumkészségét.

2.5. Eszkalálódott konfliktusok és a mediációra utalás rossz időzítése

A konfliktus mediációra való alkalmassága nem statikus tulajdonság: jelentős mértékben függ attól, hogy az eljárás kezdeményezésére a konfliktus mely szakaszában kerül sor. A közvetítés túl korai felvetése akkor lehet eredménytelen, ha a felek még nem ismerték fel a konfliktus valódi súlyát, nem rendelkeznek elegendő információval, vagy valamelyikük még arra számít, hogy követeléseit egyoldalúan is érvényesítheti. A túl késői utalás ugyanakkor azzal a veszéllyel jár, hogy a felek álláspontjai addigra megmerevednek, a vita személyessé válik, az együttműködéshez szükséges bizalom megszűnik, és a konfliktus megoldása helyett már a másik fél legyőzése vagy megbüntetése kerül előtérbe.

A magyar szakirodalomban Andódi László hangsúlyozza, hogy a közvetítés eredményes becsatornázása pozitív és negatív szűrést egyaránt igényel³³. Kertész Tiborra hivatkozva megállapítja, hogy a konfliktus destruktív szakaszában elsősorban a felek szétválasztására van szükség, és ebben az állapotban a mediáció kevésbé alkalmas eszköz lehet. A közös mediációs ülés ugyanis ilyen körülmények között nem feltétlenül mérsékli, hanem akár tovább is fokozhatja a felek közötti konfrontációt. Antal Orsolya a mentális háttér kapcsán megállapítja, hogy az érzelmi elárasztódás beszűkíti a reflektív gondolkodást, csökkenti az alternatívák mérlegelésének képességét és akadályozza a másik fél perspektívájának figyelembevételét. A mediáció pszichológiailag megfelelő időpontja ezért szerinte akkor érkezik el, amikor már rendelkezésre áll elegendő információ a vita érdemi megértéséhez, és a felek érzelmei legalább olyan mértékben szabályozhatók, hogy a párbeszéd és az együttműködés minimális feltételei fennálljanak, de a konfliktus még nem merevedett destruktív, büntető vagy erőszakos dinamikává³⁴.

A mediációra való alkalmasság vizsgálatát nem elegendő egyetlen alkalommal elvégezni. Andódi empirikus kutatása szerint a bírói gyakorlatban a szűrés nem korlátozódik a per egy meghatározott pontjára, hanem kiterjed a körülmények és a felek magatartásának változására is. A bírák a felek nyitottabbá válását olyan körülményként értékelték, amely később megfelelő alkalmat teremthet a mediáció ajánlására. A mediációra utalás tehát dinamikus döntést igényel: a bírónak nemcsak azt kell felismernie, hogy az ügy tárgya általában alkalmas-e mediációra, hanem azt is, hogy a felek az adott pillanatban rendelkeznek-e a részvételhez szükséges kommunikációs és döntési

³¹ ezt az álláspontot támasztja alá: Weston, Maureen A.: Checks on participant conduct in compulsory ADR: Reconciling the tension in the need for good-faith participation, autonomy, and confidentiality. *Indiana Law Journal*, (2001) 76(3), pp. 591–646.

³² Richmond, Oliver P. (1998). Devious objectives and the disputants' view of international mediation: A theoretical framework. *Journal of Peace Research*, (1998) 35(6), pp. 707–722. <https://doi.org/10.1177/0022343398035006004>

³³ Andódi László: A bíró és a közvetítés – A közvetítés koordinátái a bíró térképén. In: Glavanits Judit (szerk.), *Bíró és mediátor: Válogatott tanulmányok a közvetítői eljárás elméleti és gyakorlati kérdéseiről* Universitas Győr Nonprofit Kft, Győr, 2020. pp. 40–74.

³⁴ Antal Orsolya Mónika: A közvetítés szabályozásának és képzési rendszerének vizsgálata. Doktori értekezés tervezete, Széchenyi István Egyetem, Győr, 2026. Elérhető: <https://doktiskjog.sze.hu/downloadmanager/download/nohtml/1/id/53472/m/3620> (elérés: 2026. július 10.)

képességgel³⁵. Turcsán Tamara empirikus kutatása a bírói kar körében megerősíti, hogy az eredményes utalás feltétele a felek személyes megismerése és aktuális együttműködési képességük vizsgálata. A szerző kutatási eredményei alapján egyes esetekben ezért már az első tárgyaláson indokolt lehet a közvetítés felvetése, máskor célszerű megvárni, amíg a felek előadhatják sérelmeiket, csökken az érzelmi feszültségük, és a helyzet „megérik” a mediációra. A tájékoztatás ezért nem feltétlenül egyszeri aktus: a felek nyitottságának változása indokolhatja annak későbbi megismétlését³⁶.

A bírósági mediáció esetében az időzítés nehézségét fokozza, hogy a felek rendszerint már elmérgesedett konfliktussal érkeznek a bíróságra. Turcsánné Molnár Katalin ezt a közvetítő számára „nehezített terepként” jellemzi³⁷. Eljárásjogi szempontból ugyanakkor kedvező időpont lehet a perfelvétel lezárása, amikor a jogvita tartalma és a bizonyítás keretei már tisztázódtak, de a hosszadalmas bizonyítás még nem mélyítette tovább a felek közötti szembenállást. Ez azonban csak általános eljárásjogi kiindulópont: nem helyettesítheti a konfliktus intenzitásának, a felek érzelmi állapotának és aktuális együttműködési készségének egyedi vizsgálatát.

3. A hazai mediációs rendszer néhány tapasztalata

A magyar szakirodalomban viszonylag kevés olyan empirikus kutatás található, amely kifejezetten a sikertelen vagy eleve csekély eredménnyel kecsegtető mediációs eljárásokat vizsgálja. Szűrősné Takács Andrea tanulmánya ezt a hiányt a szerző saját bírói tapasztalataira, valamint mediátorként vagy a mediációhoz kapcsolódó területen dolgozó szakemberekkel készített interjúkra támaszkodva igyekszik enyhíteni³⁸. A kutatása központi kérdése, hogy melyek azok az ügyek, amelyek esetében a közvetítésnek nincs jogszabályi akadály, a konfliktus természete miatt azonban az érdemi párbeszéd vagy a megállapodás esélye rendkívül alacsony. A szerző többek között azokat az érték- és identitásalapú családjogi konfliktusokat emeli ki, amelyekben a felek vallási meggyőződése, világnézete vagy a szexuális orientációval kapcsolatos felfogása válik a vita központi elemévé. Ezekben az esetekben a szerző szerint a konfliktus nem feltétlenül osztható fel kölcsönösen kielégíthető érdekekre: a felek valamely alapvető értékük vagy identitásuk feladásaként élhetik meg a kompromisszumot. A mediáció azért is maradhat eredménytelen, mert a résztvevők valójában nem maguk kívánják vállalni a döntés felelősségét, hanem azt várják, hogy a vitát egy külső autoritás, elsősorban a bíróság döntse el.

Asbóth Orsolya a bírósági közvetítés 2014 és 2023 közötti országos statisztikai adatait, továbbá a Győri Törvényszék illetékességi területén 2023-ban indult valamennyi, összesen 31 bírósági közvetítői ügyet elemezte³⁹. A vizsgált győri ügyek közül 29 kötelező bírói rendelkezés alapján indult, és csupán kettőben keresték fel a felek önként a közvetítőt. A közvetítői eljárás során két teljes és két részmegállapodás született, ami az összes kezdeményezett ügghöz viszonyítva 12,9 százalékos közvetlen megállapodási arányt jelentett. Tizenhét eljárás megállapodás nélkül fejeződött be, további ügyekben pedig a felek nem jelentek meg, a kézbesítés sikertelen volt, vagy a megjelenést követően nem kívántak részt venni a mediációban. Mindez arra utal, hogy a kötelező közvetítői találkozás önmagában még nem teremt valódi együttműködési hajlandóságot: a formális

³⁵ Andódi (2020) p.67.

³⁶ Turcsán Tamara: A közvetítés mint alternatív vitarendezési mód bírósági gyakorlata Magyarországon. Doktori értekezés tervezete, Széchenyi István Egyetem, Győr, 2026. Elérhető: <https://doktiskjog.sze.hu/downloadmanager/download/nohtml/1/id/53469/m/3620> (elérés: 2026. július 10.)

³⁷ Turcsánné Molnár Katalin: Bírósági közvetítés Magyarországon a kezdetektől 2019. év végéig. In: Glavanits Judit (szerk.), *Bíró és mediátor: Válogatott tanulmányok a közvetítői eljárás elméleti és gyakorlati kérdéseiről*. Universitas Győr Nonprofit Kft, Győr, 2020. pp. 11–39.

³⁸ Szűrősné Takács Andrea: A sikertelenségre predesztinált mediációs eljárásokról – különböző szakterületek képviselőinek tapasztalatai fényében. *Családi Jog*, 2023/1, pp. 28–35.

³⁹ Asbóth Orsolya: A bírósági közvetítés jogintézménye az országos és a Győri Törvényszék adatainak tükrében. *Jog–Állam–Politika*, 2024/4, pp. 233–257. <https://doi.org/10.58528/JAP.2024.16-4.233>

részvétel és az érdemi mediáció között jelentős különbség lehet. Az utánkövetés azonban árnyalja a sikertelenségről kialakuló képet. A közvetítést követően a 31 alapügyből 11-ben később bírósági egyezség született, további öt esetben pedig a felperes visszavonta a keresetét. Így a közvetítésben létrejött közvetlen megállapodás hiánya nem minden esetben jelenti azt, hogy az eljárás hatástalan volt. Elképzelhető, hogy a felek a mediáció során ismerték meg pontosabban egymás álláspontját, és ez készítette elő a későbbi egyezséget. Módszertani szempontból ezért különbséget kell tenni a közvetlen eredménytelenség – vagyis a mediációban létrejövő megállapodás hiánya – és a tágabb értelemben vett eljárási kudarc között. Ugyanakkor az sem állítható automatikusan, hogy minden későbbi egyezség a mediáció következménye: ennek bizonyításához részletes utánkövetésre, a felek beszámolóira és kontrollcsoportos vizsgálatokra is szükség lenne. Asbóth kutatásának egyik legfontosabb tanulsága éppen az, hogy a mediáció sikerességi aránya nagymértékben függ attól, milyen eredményváltozót választunk: kizárólag a közvetítő előtt megkötött megállapodást, a későbbi bírósági egyezséget, az eljárás gyorsabb befejeződését vagy a felek kommunikációjának javulását.

A magyar munkaügyi mediáció kapcsán korlátot jelent az eljárás viszonylag alacsony igénybevétele és töredezett intézményi háttere. Balogh Áron szerint a munkahelyi mediáció az Európai Unióban is bizonytalan, részben „szürke zónának” tekinthető terület: miközben az egyéni munkaügyi vitákban elvileg alkalmazható, jelentősége számos tagállamban csekély, és a mediációt gyakran továbbra is elsősorban a kollektív munkaügyi konfliktusok eszközének tekintik⁴⁰. Magyarországon a munkaviszony strukturális alá-fölérendeltsége különös figyelmet igényel. A munkáltató információs, gazdasági és szervezeti erőfölénye miatt a látszólag önkéntes megállapodás sem feltétlenül tükröz kiegyensúlyozott alkufolyamatot. Rácz Zoltán arra is rámutat, hogy a gyakorlatban a jogviták és az érdekviták elemei gyakran összekapcsolódnak, ami megnehezíti annak eldöntését, hogy az adott konfliktus közvetítésre, bírói jogérvényesítésre vagy kollektív érdekegyeztetésre alkalmasabb-e⁴¹. A mediáció ebben a körben különösen akkor lehet aggályos, ha a munkavállaló nem ismeri pontosan törvényes jogosultságait, fél a megtorlástól, vagy a munkaviszony fenntartása érdekében olyan engedményeket tesz, amelyeket egy kiegyenlített eljárás helyzetben nem vállalna.

4. Összegző gondolatok - mi teszi sikertelenné a mediációt?

Az előző fejezetek kritikus példái alapján fontos rögtön tisztázni: az írásom nem általában a mediáció ellen érvel. Mindössze abból indul ki, hogy a mediáció nem attól jó, hogy minden ügyben alkalmazzák, hanem attól, hogy a megfelelő ügyben, megfelelő időben és megfelelő biztosítékokkal alkalmazzák. A siker és a kudarc nem egyszerűen a megállapodás létrejöttén múlik: a megállapodás elmaradása mellett is javulhat a kommunikáció vagy tisztázódhatnak a valódi vitapontok, miközben egy aláírt, de kikényszerített, jogilag hibás vagy teljesíthetetlen egyezség aligha nevezhető sikernek. Az alábbi táblázat ennek a többretegű értékelésnek a fő szempontjait foglalja össze.

Dimenzió	A kudarc tipikus jele	Beavatkozási pontok és kiemelt figyelmet igénylő kérdések
Belépési kudarc	Valamelyik fél nem jelenik meg, nem kíván érdemben tárgyalni, vagy csupán taktikai okból vesz részt.	Valódi részvételi szándék vizsgálata, megfelelő felhatalmazású döntéshozó jelenléte és a rosszhiszeműség jeleinek detekciója.

⁴⁰ Balogh Áron: A munkahelyi mediáció lehetőségei az Európai Unióban. *Debreceni Jogi Műhely*, 17. évf., 2020/3–4, pp. 1–13. <https://doi.org/10.24169/DJM/2020/3-4/1>

⁴¹ Rácz Zoltán: Munkajogi viták. In: Jakab András – Könczöl Miklós – Menyhárd Attila – Sulyok Gábor (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia*, 2023, pp. 1–12.

Dimenzió	A kudarc tipikus jele	Beavatkozási pontok és kiemelt figyelmet igénylő kérdések
Háttérbeli kudarc	Nem biztosítható biztonságos és önkéntes részvétel; erőszak, kényszer, súlyos hatalmi aszimmetria.	Előzetes alkalmassági vizsgálat, biztonsági garanciák, klasszikus jogi tanácsadás, illetve hagyományos bírósági út választása mint lehetőség.
Időzítési kudarc	Az ügy túl korán, kellő információ vagy belátás nélkül, illetve túl későn, már büntető és destruktív szakaszban kerül mediációba.	A felek érzelmi és információs felkészültségének felmérése, szükség esetén előbb deeszkaláció vagy későbbi visszautalás.
Eljárási kudarc	Megszakad a kommunikáció, sérül a tisztességes eljárás, elvesz a mediátor pártatlanságába vetett bizalom, vagy hiányzik egy szükséges döntéshozó.	A mediátor felkészültsége, a bevonódás jeleinek önvizsgálata, az eljárás átlátható kereteinek tartása.
Eredménykudarc	Nem jön létre megállapodás, vagy a vita lényeges része rendezetlen marad.	A közvetlen egyezség mellett az egyéb eredmények – tisztázás, kommunikáció, későbbi rendezés – elkülönített értékelése a folyamat során.
Fenntarthatósági kudarc	A megállapodást nem teljesítik, újabb jogvita indul, vagy a kapcsolat rövid időn belül ismét elmergesedik.	Reális, világos és végrehajtható vállalások rögzítése, továbbá az utánkövetés lehetősége, biztosítása.
Rendszerszintű kudarc	A mediáció késlelteti és/vagy drágítja a jogérvényesítést; nem megfelelő ügyeket utalnak oda, vagy a kötelező részvétel pusztá formasággá válik.	Intézményi beágyazottság növelése, szakmai kultúra fejlesztése, megfelelő ügyutak és érdemi eredménymérés.

Az olasz, görög és magyar intézményi tapasztalatok egyaránt arra figyelmeztetnek, hogy a jogszabály, a kötelező első találkozó vagy egy országos szervezet léte önmagában nem teremti meg a működő mediációs kultúrát. Az intézmény kinyithatja az ajtót, de nem tudja a feleket érdemi együttműködésre készíteni. Ehhez kiszámítható finanszírozás, megfelelő ügy kiválasztás, a bírák, ügyvédek és érdekképviselők bizalma, jól képzett szakemberek, valamint következetes adatgyűjtés és utánkövetés is szükséges. A magyar munkaügyi tapasztalat különösen jól mutatja, hogy a közvetlenül létrejött megállapodások száma mellett a későbbi egyezéseket, a visszavont kereseteket és az eljárás más közvetett hatásait is mérni kell – anélkül, hogy minden későbbi rendezést automatikusan a mediáció sikerének tulajdonítsanak.

A reális következtetés tehát nem az, hogy a mediáció működik vagy nem működik, hanem az, hogy feltételekhez kötötten működik. A jó mediációhoz hozzátartozik annak felismerése is, amikor az eljárást nem szabad megkezdeni, fel kell függeszteni, vagy más fórumhoz – bírósághoz, hatósághoz, kollektív érdekegyeztetéshez, terápiás vagy biztonsági segítséghez – kell irányítani a feleket. Ez nem a módszer veresége, hanem a szakmai felelősség jele. A mediáció korlátainak kimondása ezért nem gyengíti, hanem hitelesebbé teszi az eljárást. A jó kérdés végül tehát nem az, hogy „mindenre jó-e” a mediáció, hanem az, hogy kinek, milyen konfliktusban, milyen feltételekkel és mikor lehet valóban hasznos, előremutató.

Irodalom

- 1) Andódi László: A bíró és a közvetítés – A közvetítés koordinátái a bíró térképén. In: Glavanits Judit (szerk.), *Bíró és mediátor: Válogatott tanulmányok a közvetítői eljárás elméleti és gyakorlati kérdéseiről*. Universitas Győr Nonprofit Kft., Győr, 2020, pp. 40–74.

- 2) Antal Orsolya Mónika: A közvetítés szabályozásának és képzési rendszerének vizsgálata. Doktori értekezés tervezete, Széchenyi István Egyetem, Győr, 2026. Elérhető: <https://doktiskjog.sze.hu/downloadmanager/download/nohtml/1/id/53472/m/3620> (elérés: 2026. július 10.)
- 3) Asbóth Orsolya: A bírósági közvetítés jogintézménye az országos és a Győri Törvényszék adatainak tükrében. *Jog–Állam–Politika*, 2024/4, pp. 233–257. <https://doi.org/10.58528/JAP.2024.16-4.233>
- 4) Balogh Áron: A munkahelyi mediáció lehetőségei az Európai Unióban. *Debreceni Jogi Műhely*, 17. évf., 2020/3–4, pp. 1–13. <https://doi.org/10.24169/DJM/2020/3-4/1>
- 5) Bercovich, Jakob: Mediation in International Conflict: An Overview of Theory, A Review of Practice. In: William Zartman and J. Lewis Rasmussen (szerk.): *Peacemaking in International Conflict: Methods and Techniques*. United States Institute of Peace Press, Washington, DC, 1997, pp. 125–154.
- 6) Bercovitch, Jacob: Mediation Success or Failure: A Search for the Elusive Criteria. *Cardozo Journal of Conflict Resolution*, 7, 2006, p. 289. Elérhető: <https://larc.cardozo.yu.edu/cjcr/vol7/iss2/5> (elérés: 2026. július 10.)
- 7) Bondy, Varda – Linda Mulcahy – Margaret Doyle – Val Reid: *Mediation and Judicial Review: An Empirical Research Study*. The Nuffield Foundation – The Public Law Project, London, 2009.
- 8) Brooker, Penny: Mediating in good faith in the English and Welsh jurisdiction: Lessons from other common law countries. *Common Law World Review*, (2014) 43(2), pp. 120–154.
- 9) Carter, Roger: Oh, ye of little (good) faith: Questions, concerns and commentary on efforts to regulate participant conduct in mediations. *Journal of Dispute Resolution*, 2002(2), pp. 367–405.
- 10) Fiss, Owen M.: Against settlement. *Yale Law Journal*, (1984) 93(6), pp. 1073–1090. <https://doi.org/10.2307/796205>
- 11) Glavanits Judit – Wellmann Barna: *Az alternatív vitarendezés helye a jogrendszerben*. Nemzeti Közszerkeleti Egyetem, Budapest, 2020.
- 12) Green, Michael Z.: Tackling Employment Discrimination with ADR: Does Mediation Offer a Shield for the Haves or Real Opportunity for the Have-Nots? 2006. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=878247>
- 13) Greiesling, Francine: Safe Haven: Managing Threats and Violence in Mediation. American Arbitration Association, 2026. április 16. Elérhető: <https://www.adr.org/news-and-insights/mediation-mag-managing-threats-and-violence-in-mediation> (elérés: 2026. július 10.)
- 14) Harinck, Fieke – Carsten K. W. De Dreu: Negotiating interests or values and reaching integrative agreements: The importance of time pressure and temporary impasses. *European Journal of Social Psychology*, (2004) 34(5), pp. 595–611. <https://doi.org/10.1002/ejsp.218>
- 15) Indovina, Vittorio: When Mandatory Mediation Meets the Adversarial Legal Culture of Lawyers: An Empirical Study in Italy. *Harvard Negotiation Law Review*, (2020) (26):1, pp. 69–112.
- 16) Jenkins, Moira: Practice note: Is mediation suitable for complaints of workplace bullying? *Conflict Resolution Quarterly*, (2011) 29(1), pp. 25–38. <https://doi.org/10.1002/crq.21035>
- 17) Johnson, Nancy E. – Dannis Saccuzzo – Wendy Koen: Child custody mediation in cases of domestic violence: Empirical evidence of a failure to protect. *Violence Against Women*, (2005) 11(8), pp. 1022–1053.
- 18) Kardos Ferenc: *Gyermekek közötti közvetítés – Kapcsolati ügyeleti mediáció*. Kapcsolat 2000 Pszichológiai Bt., Budapest, 2011.
- 19) Kertész Tibor: *Mediáció a gyakorlatban*. Bátor Kiadó, Miskolc, 2010.
- 20) Komparou, Artemisia: *Mediation as Key to Dispute Resolution: Exploring the “Mediation Paradox” in Greece*. Doktori értekezés, University of Piraeus, 2024. <https://doi.org/10.12681/eadd/60287>
- 21) Kouzakova, Marina – Naomi Ellemers – Fieke Harinck – Daan Scheepers: The implications of value conflict: How disagreement on values affects self-involvement and perceived common ground. *Personality and Social Psychology Bulletin*, (2012) 38(6), pp. 798–807. <https://doi.org/10.1177/0146167211436320>
- 22) Kun Attila: Merre tovább? Alternatív vitarendezés a kollektív munkajogban – A Munkaügyi Tanácsadó és Vitarendező Szolgálat (MTVSZ) második (2019–2021) működési ciklusa és perspektívái. *Munkajog*, 2022/1, pp. 61–67.
- 23) Lande, John: Using dispute system design methods to promote good-faith participation in court-connected mediation programs. *UCLA Law Review*, (2002) 50(1), pp. 69–141. Elérhető: https://www.uclalawreview.org/wp-content/uploads/2019/09/11_50UCLALRev692002-2003.pdf (elérés: 2026. július 10.)

- 24) Luban, David: Settlements and the erosion of the public realm. *Georgetown Law Journal*, (1995) 83(7), pp. 2619–2662.
- 25) Rácz Zoltán: Munkajogi viták. In: Jakab András – Könczöl Miklós – Menyhárd Attila – Sulyok Gábor (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia*, 2023, pp. 1–12.
- 26) Richmond, Oliver P.: Devious objectives and the disputants' view of international mediation: A theoretical framework. *Journal of Peace Research*, (1998) 35(6), pp. 707–722. <https://doi.org/10.1177/0022343398035006004>
- 27) Saundry, Richard – Tony Bennett – Gemma Wibberley: Inside the mediation room: Efficiency, voice and equity in workplace mediation. *The International Journal of Human Resource Management*, (2018) 29(6), pp. 1157–1177. <https://doi.org/10.1080/09585192.2016.1180314>
- 28) Shapiro, Daniel L. – Jonathan Iwry: Worldviews in conflict: Negotiating to bridge the divide. *Negotiation Journal*, (2022) 38(4), pp. 435–452. <https://doi.org/10.1111/nejo.12407>
- 29) Skitka, Linda J.: The psychology of moral conviction. *Social and Personality Psychology Compass*, (2010) 4(4), pp. 267–281. <https://doi.org/10.1111/j.1751-9004.2010.00254.x>
- 30) Szűrösné Takács Andrea: A sikertelenségre predesztinált mediációs eljárásokról – különböző szakterületek képviselőinek tapasztalatai fényében. *Családi Jog*, 2023/1, pp. 28–35.
- 31) Turcsán Tamara: *A közvetítés, mint alternatív vitarendezési mód bírósági gyakorlata Magyarországon*. Doktori értekezés tervezete, Széchenyi István Egyetem, Győr, 2026. Elérhető: <https://doktiskjog.sze.hu/downloadmanager/download/nohtml/1/id/53469/m/3620> (elérés: 2026. július 10.)
- 32) Turcsánné Molnár Katalin: Bírósági közvetítés Magyarországon a kezdetektől 2019. év végéig. In: Glavanits Judit (szerk.): *Bíró és mediátor: Válogatott tanulmányok a közvetítői eljárás elméleti és gyakorlati kérdéseiről*. Universitas Győr Nonprofit Kft., Győr, 2020, pp. 11–39.
- 33) Urwin, Peter – Latreille, Paul L. – Karuk, Valeriya: Quantitative evidence in the evaluation of ADR: The case of judicial mediation in UK employment tribunals. *The International Journal of Human Resource Management*, (2012) 23(3), pp. 567–589.
- 34) Weston, Maureen A.: Checks on participant conduct in compulsory ADR: Reconciling the tension in the need for good-faith participation, autonomy, and confidentiality. *Indiana Law Journal*, (2001) 76(3), pp. 591–646.
- 35) Xie, Pengxin – Fuxi Wang – Yanuyan Cheng: How did Chinese migrant workers fare in labour dispute mediation? Differentiated legal protection and the moderating role of the nature of dispute. *Journal of Industrial Relations*, (2017) 59(5), pp. 611–630.
- 36) Zylstra, Alexandria: Mediation and Domestic Violence: A Practical Screening Method for Mediators and Mediation Program Administrators. *Journal of Dispute Resolution*, 2001/2, pp. 253–300. Elérhető: <https://scholarship.law.missouri.edu/jdr/vol2001/iss2/2/>